

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
AVRUPA ÇALIŞMALARI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

**TONY BLAİR DÖNEMİNDE İNGİLTERE’NİN
TRANSATLANTİK İLİŞKİLERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ
BÜTÜNLEŞME SÜRECİNE ETKİSİ**

Sinem KOCAMAZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Nazmi ÜSTE

2011

**DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI**

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi 2006800824
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Sinem KOCAMAZ
Tez Başlığı : Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi
Savunma Tarihi : 24.01.2011
Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Semra AYTUĞ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Mustafa TANYERİ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Serkan ODAMAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Tanju TOSUN	EGE ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği ()

Oy Çokluğu ()

Sinem KOCAMAZ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi**" başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Doktora Tezi Olarak Sunduğum ‘‘Tony Blair Doneminde İngiltere’nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Surecine Etkisi’’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gosterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Sinem KOCAMAZ

ÖZET

Doktora Tezi

Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi

Sinem KOCAMAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Avrupa Birliği Anabilim Dalı

Avrupa Çalışmaları Doktora Programı

İngiltere ve ABD arasındaki güven, işbirliği, ortak değerler ve elitler arasındaki yakın bağlar; nükleer güç, savunma ve istihbarat alanındaki ortak çıkarlar, literatürde özel ilişki olarak adlandırılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra zaman zaman yaşanan fikir ayrılıkları ve çatışmaların haricinde taraflar paralel bir dış politika izlemişlerdir. Buna rağmen aynı dönemlerde İngiltere-AB ilişkilerinin genellikle sorunlu oluşu ve İngiltere'nin AB içerisindeki gönülsüz üye pozisyonuna düşmesi bu özel ilişkiye bağlanmış ve bu durumun AB'nin bütünleşmesine engel olduğu iddia edilmiştir.

Yeni İşçilerin iktidara gelmesi ile İngiltere AB ile ilişkilerinde yeni bir yaklaşım benimsemiştir. Daha AB yanlısı politikalar izlemeye başlayan İngiltere'nin çıkarları ve tercihleri ABD yerine AB üyesi partnerleriyle benzerlik göstermeye başlamıştır. Her ne kadar AB politikalarının belirlenmesinde başlangıçta çıkar gruplarının etkisi gibi iç politik etkenler ve dış faktörler etkili olmuş olsa da zamanla Avrupalılaşma süreci yeni işçilerin durumunda önemli bir faktör olmaya başlamıştır.

Tony Blair'ın Irak Savaşı'nı destekleme kararı İngiltere'nin dış politikasında ve başbakanın kariyerinde bir dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar Blair, İngiltere'nin AB ile ABD arasındaki ilişkilerde bir köprü rolü oynayabileceğini düşünse de hem iyi bir Atlantist hem de iyi bir Avrupalı olmanın zorluğunu yaşamış, Irak Savaşı'nı destekleme kararı transatlantik ittifakta derin bir çatlığa neden olmuştur. Çalışmada başbakanın kararı yeni liberalizm, etik dış politika anlayışı ve uluslararası müdahalecilik ilkesi gibi başbakanın kendi inançlarından ve değerlerinden kaynaklanan faktörlere dayanarak incelenmiştir. Irak Savaşı'ndan sonra transatlantik ilişkilerdeki çatlak onarılmış, ABD, Almanya ve Fransa arasında pozitif biçimde dönüşen ilişkilerin İngiltere'nin ABD ile olan ilişkilerine ve AB içerisindeki rolüne etkisi ele alınmıştır. Bununla birlikte çalışmada yeni dinamiklerin AB bütünleşmesini nasıl etkileyeceği sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, ABD, Avrupa Birliği, Özel İlişki, Tony Blair, Yeni İşçiler, Avrupalılaşıma, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Britain's Transatlantic Relations Effect on European Union Integration in Tony Blair's Term

Sinem KOCAMAZ

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of European Union

European Studies Doctoral Program

The relationship between USA and Britain was known to rest on close ties and values between elites, an important co-operation in the field of intelligence; collaboration between the military forces and cooperation in the field of nuclear weapons. This relationship was named as “special relationship” in academic literature. Although there were some crises and idea differences between two sides of Atlantic after World War II, they have formed parallel foreign policies. However in the same period EU-Britain relations were problematic and Britain was labelled as awkward partner of EU. Some scholars claimed that special relationship prevented EU integration.

The arrival in office of New Labour exposed a new approach to Britain’s relations with the EU. Britain implemented more pro-European policies. British preferences are becoming closer to those of other EU member states than to the USA. Although Blair’s and new labours pro-European stance was undermined by variety of domestic and international factors such as effects of interest groups, Europeanization process became more important factor in this new stance.

Tony Blair's decision to support USA about war in Iraq is a turning point in Blair's political carrier and UK foreign policy. Although Blair has still claimed that he could serve as a bridge between the USA and EU, the tension between being a good Atlanticist and good European was too great for Blair's government. Blair's support for war decision highlighted a great rift in transatlantic alliance. This decision was evaluated in the framework of Blair's own beliefs and philosophy such as new liberalism, moral foreign policy, international interventionism. After Iraq War transatlantic relations were engineered and positive relations between France, Germany and USA effected Britain's role in EU and her special relations with USA. In this study the effects of new dynamics on EU integration process were interrogated.

Key Words: Britain, USA, European Union, Special Relationship, Tony Blair, New Labour, Europeanization, Common Foreign and Security Policy

**TONY BLAIR DÖNEMİNDE İNGİLTERE’NİN
TRANSATLANTİK İLİŞKİLERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ
BÜTÜNLEŞME SÜRECİNE ETKİSİ**

YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. LIBERAL INTERGOVERNMENTALISM (LİBERAL HÜKÜMETLERARASICILIK)	9
1.1.1. Liberal Hükümetlerarasıcılık: Temel Argümanlar	9
1.1.2. Liberal Hükümetlerarasıcılık Çerçevesinde İngiltere, AB ve ABD İlişkileri	20
1.2. SOCIAL CONSTRUCTIVISM (SOSYAL İNŞACILIK) TEORİSİ AÇISINDAN İNGİLTERE VE AB BÜTÜNLEŞMESİ	25
1.2.1. Sosyal İnşacılık ve Temel Argümanlar	25
1.2.2. Sosyal İnşacılık Çerçevesinde İngiltere, AB ve ABD İlişkileri	31

İKİNCİ BÖLÜM
İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLERİN TARİHSEL
ARKA PLANI

2.1. ÖZEL İLİŞKİ KAVRAMI.....	36
2.1.1. Özel İlişki Kavramını Belirleyen Kriterler	46
2.1.2. İngiltere ve ABD'nin Birbirlerine Karşı Algıları.....	48
2.2. II. DÜNYA SAVAŞINDAN SOĞUK SAVAŞIN BİTİMİNE KADARKİ SÜREÇTE İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER	51
2.2.1. Yeni Düşmana Karşı Düzenin Birlikte İnşa Edilmesi.....	51
2.2.2. Süveyş Krizi, Berlin Duvarı Krizi: İngiltere'de ABD İmajının Zedelenmesi	60
2.2.3. İki Ülke Arasındaki Güç Asimetrisinin Ortaya Çıkışı	70
2.2.4. Avrupa Taraftarı Bir Başbakan ve İlişkinin Gerilimli Dönemi: Edward Heath ve Richard Nixon.....	75
2.2.5. ABD'nin Yön Değiştiren İlgisi: Batı Avrupa'dan Uzakdoğu'ya.....	80
2.2.6. Margaret Thatcher-Ronald Reagan Dönemi	83
2.2.7. Soğuk Savaş Döneminin Sonu	94
2.2.8. George Bush- John Major Dönemi	97
2.2.9. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Transatlantik İlişkilerin Dönüşümü ve Transatlantik Deklarasyonu	100
2.3 İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİNİN GÜVENLİK BOYUTU: SAVUNMA, İSTİHBARAT VE NÜKLEER GÜÇ ALANINDA İŞBİRLİĞİ.....	107
2.3.1. İstihbarat Alanında İşbirliği	107
2.3.2. Savunma Alanında İşbirliği.....	112
2.3.3. Nükleer Güç Alanında İşbirliği	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TONY BLAIR DÖNEMİNDE İNGİLTERE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ VE ABD İLE İLİŞKİLERİ

3.1. YENİ İŞÇİLER VE AVRUPA BİRLİĞİ.....	119
3.2. TONY BLAIR'İN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİNİN BAŞBAKANIN POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	125
3.3. TONY BLAIR DÖNEMİNDE İNGİLTERE'NİN AB POLİTİKALARI.....	136
3.3.1. Euro Alanına Dahil Olma Üzerine Tartışmalar	136
3.3.2. St. Malo Süreci ve Ortak Savunma Politikasının Oluşumu	138
3.3.2.1. Liberal Hükümetlerarasıcılık Açısından St. Malo Süreci	138
3.3.2.2. Sosyal İnşacı Teori Açısından St. Malo Süreci.....	148
3.3.3. St. Malo'dan Günümüze İngiltere ve AGSP	155
3.3.3.1. Nice Antlaşması, Avrupa Birliği Konvansiyonu ve Lizbon Antlaşması Metinlerinde İngiltere'nin AGSP Düzenlemelerinde Oynadığı Rol	155
3.3.4. İngiltere Dış Politikasının Avrupalılaştırma Süreci.....	162
3.3.5. (Tony Blair Döneminde) İngiltere'nin Birliğin Kurucu Antlaşmalarına Etkisi	166
3.3.5.1. İngiltere'nin Kimlik ve Egemenlik Algısı.....	166
3.3.5.2. İngiltere, Egemenlik ve Bir Diplomasi Aracı Olarak Antlaşmalardan Çekilme	169
3.3.5.2.1. Amsterdam Antlaşması	171
3.3.5.2.2. Nice Antlaşması ve AB Anayasası.....	174
3.3.5.2.3. Lizbon Antlaşması	177
3.3.6. AB Genişleme Süreci ve İngiltere.....	180
3.4. TONY BLAIR – BAŞKAN BUSH DÖNEMİNDE ÖZEL İLİŞKİ: ABD VE AB ARASINDA İNGİLTERE	195
3.4.1. Irak Savaşı.....	201
3.4.2. Irak Savaşı ve AB'deki Çatlak.....	209

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TRANSATLANTİK İTTİFAKIN VE AB BÜTÜNLEŞME SÜRECİNİN
GELECEĞİ VE İNGİLTERE

4.1. GORDON BROWN DÖNEMİ.....	224
4.2. GORDON BROWN DÖNEMİNDE İNGİLTERE’NİN AB POLİTİKALARI	230
4.3. GORDON BROWN DÖNEMİNDE İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	235
4.4. IRAK SAVAŞI SONRASINDA FRANSA VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	243
4.4.1. Nicholas Sarkozy Döneminde Fransa ABD İlişkileri	248
4.4.2. Fransa’nın NATO’nun Askeri Kanadına Dönüşü.....	251
4.5. IRAK SAVAŞI SONRASINDA ALMANYA VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	260
4.6. ABD VE AB ARASINDAKİ TRANSATLANTİK İLİŞKİNİN GELECEĞİ VE AB BÜTÜNLEŞMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	267
4.6.1. NATO – AB Arasında İşbirliği	268
4.6.2. ABD’nin Jeopolitik Hesaplarında Avrupa’nın Öneminin Azalması	271
4.6.3. AB’nin Dış Politika Entegrasyonunda ABD’nin Beklediği İvmeyi Gösterememesi ve AB İçerisinde Üç Büyüklerin Uzlaşma Eksikliği.....	272
4.6.4. Değişen Dinamikler Çerçevesinde Yeniden Şekillenen Transatlantik İlişki	274
4.7. İNGİLTERE VE AB İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ ÜZERİNE SENARYOLAR	285
SONUÇ	292
KAYNAKLAR	301
EKLER.....	327

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması
COREPER	Daimi Temsilciler Komitesi
ATAD	Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
PSC	Politika ve Güvenlik Komitesi
EUMC	Avrupa Birliği Askeri Komitesi
GATT	Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması
IMF	Uluslararası Para Fonu
BAB	Batı Avrupa Birliği
SIGINT	İngiliz Siyasi İstihbarat Ajansı
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
UKUSA	İngiltere - ABD Antlaşması
GCHQ	İngiltere Hükümeti İletişim Merkezi
NSA	ABD Ulusal Güvenlik Ajansı
RAF	İngiltere Kraliyet Hava Gücü
SAC	Stratejik Hava Kuvvetleri
ANF	Nükleer Atlantik Gücü
TUC	Ticari Birlikler Kongresi
ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
SFOR	Bosna Hersek Barış Gücü
EUFOR	Avrupa Birliği Barış Gücü
EURRF	Avrupa Birliği Acil Müdahale Gücü
NRF	NATO Müdahale Gücü
KFOR	Kosova Barış Gücü
EDA	Avrupa Savunma Ajansı
COES	Avrupa Sekreteryası Kabine Ofisi
EADS	Avrupa Hava Savunma ve Uzaycılık Şirketi

ILSA	İran Libya Yatırım Antlaşması
WTO	Dünya Ticaret Antlaşması
ECOFIN	Ekonomi ve Finans Komitesi
CJTF	Müşterek Görev Kuvveti
ISAF	Afganistan Uluslararası Güvenlik Destek Gücünden
SHAPE	Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması
BASIC	İngiliz Amerikan Güvenlik Enformasyon Konseyi
MRAV	Çok Amaçlı Zırhlı Araç Projesi
ABM	Anti-Balistik Füze Sistemlerinin Sınırlandırılması Antlaşması
OGSP	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
RUF	Revolutionary United Front
UMP	Halk Hareketi Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
ESS	Avrupa Birliği Güvenlik Stratejisi

TABLO LİSTESİ

Tablo1: Savunma Politikası Konusunda Kurumsallaşmış Özellikler	s. 23
Tablo2: Diplomasi Alanında Kurumsallaşmış Özellikler	s. 24

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1: Kimlik Oluşturma Sürecinin Sosyo-Psikolojik Modeli s. 168
- Şekil 2: 2008-2009 Yılı İngiltere'nin Uluslararası Aktör Olabilmek İçin Ayırdığı Bütçe s. 259

GİRİŞ

İngiltere ve ABD arasında sorunları uzlaşmacı biçimde çözebilmeyi başaran, ortak kaygılar konusunda ortak hareket etme becerisini geliştirebilen, gerektiğinde ittifak yapabilen, taraflar arasında güvenin önemli bir değer olduğu ve karşılıklı taleplerinin sempatiyle karşılanabildiği farklı bir ilişki biçimi söz konusudur. Sözü edilen ilişki, taraflar arasında resmi olmayan görüşmeler, yakın fikir birlikleri, silahlı kuvvetler, dış işleri ve diğer bölümler arasındaki işbirliği ve elitler arasındaki bağ ile beslenmektedir.

Mükemmellik, bilgiye ulaşılabilirlik, karşılıklılık, şeffaflık, gizlilik, güvenilirlik, istikrarlılık gibi nitelikleri olan bu ilişki biçimi literatürde özel ilişki olarak isimlendirilmiştir. Özel ilişki, tarafların birbirleriyle örtüşen çıkarlara sahip olması, ideolojilerinin benzer olması ve iki ülke kamuoyunun birbirlerine olumlu bakışı olmak üzere üç temel özelliğe sahiptir. Bununla birlikte ortak değerlere sahip olmaktan daha önemli olan bu ilişki biçiminin geçmişin değerlerini dönemsel çıkarlarla bağdaştırmasıdır. İngiltere için imparatorluk dönemindeki gücünü kaybettikten sonra uluslararası politikada hala önemli bir rol oynamanın yolu, ABD ile kurduğu bu özel bağı devam ettirmek olmuştur. ABD ise savaş dahil aldığı kararların arkasında duracak sadık bir müttefik kazanmış, savunma ve güvenlik alanında yapılan işbirliği iki taraf için de göz ardı edilemeyecek bir niteliğe sahip olmuştur.

Özellikle Soğuk Savaş döneminde istihbarat, nükleer güç ve savunma konusundaki işbirliği, yaşanan dönemsel sorunlara rağmen özel ilişkinin ayrı bir öneme sahip olmasını sağlamıştır. Bu çerçevede, İngiltere güvenlik alanındaki işbirliğini ABD ile ekonomik işbirliğini EFTA ile gerçekleştirerek uluslararası alanda tahayyül ettiği rolü oynayabilmek için başka bir ilişki içerisinde olmaya ihtiyaç duymamıştır. 1973 yılında daha önce yapılan başvurularının reddedilmesinden sonra nihayet AET üyesi olan İngiltere, üye olmasına rağmen önce AT daha sonra da AB

içerisinde gönülsüz üye olarak isimlendirilmiş, egemenliği konusundaki hassas tutumuyla AB'nin ulusüstü yapılanmasının karşısında muhalif bir tutum sergilemiştir.

AB, kurumsal yapısında gerçekleştirdiği ve her antlaşma ile bir adım daha ileri taşıdığı bütünleşme sürecinde derinleşmeyi (deepening) sağlamaya çalışırken İngiltere bu sürecin karşısında duran en ciddi muhalif üye olmuştur.

Literatürde İngiltere ve AB konusunda çalışan akademisyenlerden pek çoğu İngiltere'nin bütünleşme sürecini sekteye uğratan bu tutumunun egemenliğinden taviz vermek istememesi kadar ABD ile sürdürdüğü ilişkiden kaynaklandığını öne sürmüştür. Bu yaklaşıma göre, ABD İngiltere aracılığıyla AB'nin bütünleşme sürecini kontrol altına almayı hedeflemiştir. Birliğin güçlü bir uluslararası aktör olması öncelikle ortak bir dış güvenlik politikası oluşturmasından geçmektedir. Bu nedenle sözü edilen yaklaşım ABD'nin İngiltere'nin en çok da bu alanda gerçekleşecek ulus üstü düzenlemeleri kontrol altına almasını beklemekte, hatta İngiltere'nin transatlantik sadakati AB'ye bağlılıklarına yeğ tutan üyelerin liderliğini üstlenerek gerekirse AB'nin kendi içerisinde bölünmesi pahasına ABD'nin sözcülüğünü yapmasını beklemektedir. Ancak bu yaklaşım AB'nin değişen dinamiklerini, İngiltere'nin yaşadığı dönüşümü, transatlantik ilişkinin değişen biçimini göz önüne almamakta, uluslararası ilişkilerde her dönemin kendi şartları içerisinde değerlendirilmesi gerekliliğini ıskalamaktadır. İngiltere, AB ve ABD ilişkilerini mitleştirmeden, değişen dinamiklerin doğrultusunda analiz etme gerekliliği de bu ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır.

Tony Blair dönemi İngiltere'nin hem iç hem de dış politikası açısından sıra dışı bir döneme işaret etmektedir. 1990'lı yılların sonlarında uzun yıllar süren muhafazakar parti iktidarından sonra Tony Blair hükümetiyle birlikte geleneksel İngiliz politikasından ayrı bir yol izlenmeye başlanmıştır. Yeni dönem iç politikada yetki devri gibi önemli konuların ele alınmasını sağlarken dış politikada önceki

dönemlere göre İngiltere hiç olmadığı kadar AB taraftarı bir politika izlemeye başlamıştır. Temellerini yeni işçilerin ideolojisinden alan dış politika İngiltere'yi Avrupa'nın kalbinde ve Avrupa'nın lideri haline getirmeyi amaçlamıştır.

Dolayısıyla bu çalışmada güdülen temel amaç, Tony Blair döneminde, İngiltere'nin ABD ile tarihi çok önceye dayanan özel ve köklü transatlantik ilişkisinin AB bütünleşme sürecini ne derece etkilediğinin kendisinden önce görev yapan başbakanlar ve Gordon Brown dönemi ile kıyaslanarak incelenmesidir. Çalışmada, İngiltere'nin bu dönemde izlediği AB politikalarının sadece rasyonalist bir bakış açısıyla açıklanamayacağı, İşçi Partisi'nin yeni ideolojisiyle temellendirilmiş bu dönemin oldukça özel dinamiklerle ve İngiltere'nin kimliğinde yaşanan değişimle irdelenmesi gerekliliği üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede İngiltere'nin Tony Blair döneminde AB lideri olabilmek için ülkesine biçtiği köprü rolünü ne derece oynayabildiği, AB liderliği konusunda başarılı olup olmadığı tartışılacaktır.

Bununla birlikte ABD'nin İngiltere'yi kullanarak AB'yi kendi içerisinde bölmek ve AB'nin bütünleşmesini engellemek gibi bir hedefinin olmadığına kanıtlanması da amaçlanmaktadır. Sürecin kontrol altında ilerlemesini sağlamak ile AB'yi kendi içerisinde parçalayarak bütünleşme sürecini durdurmak arasında önemli bir fark vardır. Her ne kadar İngiltere AB'ye yeni katılan yeni üyeler ile ittifak yapıp, Irak savaşı sırasında AB içinde geçici bir çatlağa neden olmuş olsa da büyük resmi Blair'in uluslararası müdahalecilik yaklaşımı, iç politikayı dış politika ile entegre ederek yürütmeye çalışan dış politika anlayışı ve ülkenin savunma alanı gibi alanlarda giderek AB ile daha fazla uyumlaşan çizgisiyle görmek gerekir.

Bu çerçeveye oturan tez çalışmasını yürütürken önemli kısıtlar söz konusu olmuştur. İngiltere ve ABD arasındaki ilişkilerin kökenin yüzlerce yıllık bir geçmişe dayanması bu konuda yazılmış literatürün hacmini oldukça çoğaltmış bununla birlikte konu akademik açıdan farklı yönleriyle çok defalar inceleme altına alınmıştır.

Hacmi bu derece yoğun olan bir çalışma alanında inceleme yapmak araştırmamızı sınırlandırma gereğini doğurmuştur. Bu açıdan öncelikle ABD ve İngiltere arasındaki ilişkiler incelenirken ekonomik boyut kapsam dışında bırakılmış, savunma, güvenlik ve istihbarat alanındaki işbirliği esas alınmıştır.

1990 sonrası dönemini incelemeye geçmeden tarihsel arka planın incelemeye çalışıldığı dönem Churchill'in özel ilişkinin mimarlığını yaptığı İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemdir. Bu bölümde iki ülke arasındaki bağa olumlu ya da olumsuz biçimde etki eden en belirleyici olaylar ele alınmıştır. İlişkilere odaklanırken 1973 sonrasında AB ile olan ilişkiye de odaklanmaya çalışmak bir başka zorluk olmuştur.

Çalışma konusunun yapısı gereği ön yargılara açık olan bir alan tercih edilmiştir. İngiltere'nin hükümetler değişse bile koşulsuz olarak ve her politikada ABD'yi desteklediği ön yargısı ve literatürdeki baskın anlayışın da bu yönde olması farklı bir bakış açısı sunmayı zorlaştırmıştır. Çalışma sürdürülürken İngiliz parlamento arşivlerinde araştırma yapılarak ilgili konularda Parlamento tutanakları metin içerisinde kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmanın argümanlarının güçlendirilebilmesi için Blair döneminde Avrupa Parlamentosu'nda görev yapmış İngiliz parlamenterlerle ve transatlantik ilişkiler konusunda uzman kişilerle görüşülmüş bu kişilere çalışmanın temel argümanlarıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Mülakat tekniği ile sorulan sorular, Blair dönemi AB politikaları, Blair döneminde İngiltere'nin ne kadar Avrupalılaştığı, ABD ile İngiltere arasındaki ilişkinin Blair döneminde niteliğini sürdürüp sürdürmediği, İngiltere'nin AB içerisinde lider rolü üstlenip üstlenemeyeceği ile ilgili olmuştur.

Tez çalışmasında ortak dış politika ve savunma alanına ayrı bir önem ve ağırlık verilmiştir. Bu politika alanının hem teori bölümünde hem de çalışmanın genelinde hacimli olarak ele alınması ABD, AB ve İngiltere arasındaki ilişkilerde en kritik alan olmasından kaynaklanmaktadır. AB bütünleşme sürecinin ABD'yi en

fazla ilgilendiren kısmı şüphesiz AB ortak dış ve güvenlik politikasının gelecekte nasıl şekilleneceğidir.

Yukarıda belirtilen sınırlar çerçevesinde gerçekleştirilen bu tez çalışmasında ilk bölüm kuramsal çerçeveye ayrılacaktır. Ele alınan konu başlığı konunun niteliği gereği liberal hükümetlerarasıcılık ve sosyal inşacılık olmak üzere iki teori ile açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın en önemli argümanı, Blair döneminin kendisinden önceki ve sonraki dönemlerden farklı bir dönem olduğudur. İngiltere gibi bir ülke için Avrupalılaşıma sürecinin etkisini göstermesi ve ülkenin kimliğinde önceki dönemlerle kıyaslandığında bir dönüşümün söz konusu olması üzerinde durulması gereken bir gelişmeye işaret etmektedir. Bu açıdan İngiltere'nin Blair döneminden önceki kimliğinin incelenmesinde ve bu kimlik çerçevesinde AB bütünleşme sürecine karşı sürdürülen politikaların değerlendirilmesinde liberal hükümetlerarasıcılık teorisinden, Blair dönemindeki dönüşümü açıklamak için sosyal inşacılık teorisinden faydalanılmıştır.

AB bütünleşmesini etkileyen kararlar kimi zaman geçmişten getirilen bağların etkisiyle, kimi zaman David Miliband, Chris Smith ve Ed Balls gibi eğitimlerini Kennedy bursu ile tamamlamış köklü Anglo-Sakson kimliğe sahip bürokratların kararlarıyla kimi zaman da İngiliz Sanayi Konfederasyonu'nun ya da Euroya geçiş sürecinde yaşandığı gibi sendikaların etkisiyle olmaktadır. Bu bağlamda İngiltere tarafından alınan pek çok politik karar liberal hükümetlerarasıcılık çerçevesinde incelenebilir.

Diğer taraftan dış politika çizgisinde reel politiğin inkar edilmesi, insan haklarının, demokrasinin öneminin ya da silah kaçakçılığı ile mücadelenin ön plana çıkarılması, ülke çıkarlarının AB çıkarları ile ortak olduğunun vurgulanması dolayısıyla Blair hükümetinin dış politika çizgisindeki açık paradigmatik değişim liberal hükümetlerarasıcılık ile açıklanamayacak düzeyde önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Bu noktada sosyal inşacılık teorisinin argümanlarından yararlanılacaktır.

Dolayısıyla çalışmada kullanılan teoriler çatışan iki teori olarak değil birbirlerinin boşluğunu dolduran teoriler olarak ele alınacaktır. Sosyal inşacılık teorisi daha çok Avrupalılaşıma süreci bağlamında incelenecektir. Yukarıda çalışma konusunun niteliği gereği savunma ve dış politika alanına öncelik verileceği belirtilmişti. Bu bağlamda son yıllarda Avrupa savunma sanayinde yaşanan dönüşüm, bu dönüşüme paralel olarak İngiltere'nin AB'li partnerleriyle işbirliğini arttırması, İngiltere'nin stratejik kültüründe diğer AB ülkeleriyle meydana gelen yakınlaşma gibi konu başlıklarının açıklanmasında Avrupalılaşıma kavramından yararlanılacaktır.

İkinci bölümde Blair döneminin öncesinde İngiltere ve ABD arasındaki ilişkiler savunma, istihbarat ve nükleer güç konusunda işbirliği çerçevesinde ele alınacak, Winston Churchill ve Franklin Roosevelt döneminden başlayarak taraflar arasındaki “özel ilişki” incelenecektir. Özel ilişki kavramı taraflar arasındaki bağın algılanması ve sonraki dönemlerin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. İngiltere başbakanı ve ABD başkanları arasındaki ilişkiler dönemin en önemli dış politika konuları, taraflar arasında yaşanan önemli krizler ve AET, AT, AB ile ilişkiler odağında ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde başbakan Blair dönemi incelenecektir. Bu dönem ikiye ayrılarak ele alınacak önce AB politikaları daha sonra ABD ile ilişkiler analiz edilmeye çalışılacaktır. Blair döneminin dinamiklerinin anlaşılabilmesi için genelde yeni işçi partisi ideolojisinin, özelde ise başbakanın politikalarının arkasında yatan düşünce sisteminin incelenmesi gerekmektedir. Bu açıdan üçüncü yol, uluslararası toplum doktrini, faydacı ulus üstüçülük ve ahlakçılık gibi yaklaşımlar Tony Blair dönemi politikalarıyla ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmada AB politikaları incelenirken İngiltere'nin AB içerisinde lider olabilmesi için ağırlığını arttırmayı düşündüğü alanlar ele alınacaktır. Bununla birlikte bütünleşme süreci dendiğinde ilk akla gelen kurucu antlaşmalar olduğundan İngiltere'nin bu antlaşmalarda oynadığı rol ele alınmaya çalışılacak, Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşmaları'nda İngiltere etkisi incelenecektir.

AB genişleme süreci üzerindeki İngiltere etkisi başka bir önemli alan olarak ele alınacak, İngiltere'nin bütünleşme sürecine engel olmak için genişleme sürecini desteklediği iddiaları "güvenlikleştirme" gibi kavramlarla irdelenecektir. Polonya ile olan ilişkiler ayrıca analiz edilerek AB içinde ayrı bir ittifak oluşturma gibi bir amacın genişleme sürecini destekleme politikalarında yer alıp almadığı analiz edilmeye çalışılacaktır.

Bu bölümde ele alınacak konu başlıklarından Irak Savaşı ise İngiltere'nin Avrupa yanlısı politikalarının geçerliliğinin sorgulanması ve AB içerisinde yarattığı çatlağın yankılarının AB ile İngiltere ilişkileri açısından ne denli önemli olduğunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır. İngiltere'nin ABD ile birlikte hareket etmesinin Blair'in en başından beri ideali olan köprü rolü oynayarak AB'de lider olma hayalini nasıl etkilediğinin tespit edilebilmesi açısından Irak Savaşı sırasında İngiltere, AB'li partnerleri ve ABD arasındaki diyalog ele alınacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise başbakan Blair sonrasındaki dönem, Blair döneminden farklılaşan İngiltere politikaları bağlamında ele alınacak ve başbakanın ideallerinin amaçlarının ve daha Avrupa yanlısı bir İngiltere profilinin bu dönemde ne kadar sürdürülebildiği incelenecektir. Bununla birlikte bu bölümde AB'nin transatlantik ilişkilerinin diğer iki önemli ayağını oluşturan Fransa ve Almanya'nın da Irak Savaşı'ndan sonraki ABD ile olan ilişkilerinin irdelenmesi, yeni dönemde İngiltere'nin ABD için öneminin algılanması açısından gereklilik arz etmektedir. Üç büyükler ile ABD arasındaki ilişkilerin yeni dinamikleri incelendikten sonra genel olarak ABD ve AB ilişkilerinin geleceği ele alınacak ve İngiltere'nin bu gelecekte nasıl bir rol üstlenebileceğine dair varsayımlar ile çalışma sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

AB bütünleşme süreci pek çok farklı teori ile analiz edilmeye çalışılsa da süreci tek bir teori ile açıklamak imkansızdır. Her teori kendi içerisinde zayıflıklar barındırmakta resmin bir parçasını açıklarken diğer kısmını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte yine de bütünleşme sürecini analiz etmek teorik çerçeve ile mümkün olmakta bir teorideki eksiklik ya da boşluk diğeri ile tamamlanmaktadır. Bu çalışmada da hem İngiltere'nin Blair döneminde AB ile olan ilişkileri hem de transatlantik ilişkilerinin bütünleşme sürecine etkisi teorik bir çerçeve ile açıklanmaya çalışılacaktır.

İngiltere'nin AB politikaları söz konusu olduğunda liberal hükümetlerarasıcılığın temel argümanlarından olan kimliğin dışsal olarak verili olduğu ön kabulünden yola çıkılmaktadır. İngiltere'nin ABD ile olan özel ilişkisinden kaynaklanan bağının kimliğinin de önemli bir parçasını oluşturduğu kabul edilmektedir. İngiltere'deki elitlerin kimlik algıları ve sadakat duyguları, devlet birimlerinin kurumsallaşmış özellikleri, stratejik kültürün nitelikleri ve ülkenin iç politikasındaki çıkar gruplarının etkisi, ülke çıkarlarının belirlenmesinde ve bu çıkarlar doğrultusunda AB politikalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu sürecin açıklanmasında liberal hükümetlerarasıcılık çerçevesinden yararlanmak gerekir. Ancak iç politikadaki aktörlerin ve grupların çıkarları son aşamada AB politikalarının oluşmasını da etkiler. Bu noktada sosyal inşacılık çerçevesinde ele alınan Avrupalılaşıma kavramı devreye girmektedir. İki taraflı olan bu süreçte üye ülkeler AB'nin değerlerinden ve kimliğinden etkilendiği kadar kendileri de AB'ye kendi değerlerini ve politikalarını yüklerler son aşamada ise taraflar arasında

yakınlaşma başlar. Sözü edilen iki taraflı süreç İngiltere için de söz konusudur. Blair döneminde İngiltere'nin kimliğinde özellikle de savunma ve dış politika alanında bir kimlik dönüşümü yaşandığı İngiltere'nin değerlerini AB'ye yüklerken kendisinin de bu süreçten etkilendiği ve ülke çıkarlarının AB çıkarları ile örtüştüğü iddia edilmektedir. Bu bağlamda çalışma açısından liberal hükümetlerarasıcılık ve sosyal inşacılık birbirini tamamlayan iki teori olarak ele alınmıştır.

1.1. LIBERAL INTERGOVERNMENTALISM (LİBERAL HÜKÜMETLERARASICILIK)

1.1.1. Liberal Hükümetlerarasıcılık: Temel Argümanlar

Öncelikle liberal hükümetlerarasıcılık bütünleşme teorilerini modernleştirme çabası ile ortaya çıkmış bir teoridir.

Hükümetlerarasıcılık öncelikle neo-fonksiyonalizme karşı eleştirel bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Realist hükümetlerarasıcılığın temsilcisi Stanley Hoffmann, üye devletlerin bütünleşme sürecinde her zaman bir alandaki kayıplarını diğer alandaki kazançlarıyla telafi etmek istemeyeceklerini belirterek devletlerin asıl isteklerinin belirsizlik ortamının kaybolması ve hayati çıkarları söz konusu olduğunda karar verme mekanizmaları üzerindeki kontrol etme isteği olduğunu belirtmiştir. Hoffman'a göre neofonksiyonalizmin argümanları sadece kazançlar kayıpları aştığında bir anlam kazanmaktadır. Hofmann bu yaklaşımın AB içerisinde uygulanacak tarifelere ya da tarım ile ilgili mevzuata karar verirken sorun yaratmadığını ancak dış politika ve güvenlik söz konusu olduğunda hükümetlerin asla daha azına razı olmadıklarını belirtmiştir¹.

¹ Jeremy Richardson, **European Union**, Routledge 2001, s.61.

1960'lı yıllarda hükümetlerarası çerçeve ile analiz yapan teoriler AB üyesi hükümetlerinin tercihleri üzerinde durmaktaydılar. Ancak bu yıllarda hükümetlerarası teoriler, hükümetleri sadece egemenlikleri konusunda kısıkanç aktörler olarak değerlendirmişler ve egemenlikleri üzerindeki kontrolün bütünleşme sürecini önemli biçimde sekteye uğratacağı üzerinde durmuşlar, üye ülkelerin tercihlerinin bütünleşme ile paralel olabilmesi seçeneğini atlamışlardır.

Ancak 1992 yılında Maastricht Antlaşmasının gündeme gelmesi ile AB bütünleşme süreci farklı bir boyuta taşınmış, Andrew Moravcsik'in üç temel aşama ile açıkladığı liberal hükümetlerarasıcılık modeli gündeme gelmiştir.

Moravcsik'e göre, “*AB bütünleşmesi ulusal liderler tarafından yapılan bir dizi rasyonel seçimin sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu seçimler, iç politikada ekonomik çıkarların sonucunda ortaya çıkan pek çok seçenek ve sınırlamanın sonucunda şekillenmektedir. Devletlerin göreceli gücü iç politikadaki asimetrik bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Kurumların rolü, devletler arasındaki taahhütlere göre şekillenmektedir.*”²

Bu modelde ilk aşamayı ulusal tercihler oluşturur. Hükümetler iç politikadaki aktörlerin tercihlerini değerlendirip bu tercihlere kendi taleplerini de ekleyerek oluşan ulusal tercihleri AB'ye yansıtırlar. Bu aşama teorinin liberal zeminini oluşturur. Liberal teorilerin genel argümanlarından birisi devletlerin dış politika seçimlerinin iç politikadaki grupların baskısıyla şekillendiğidir. Dolayısıyla dış politikaların belirlenmesinde en önemli unsur, sosyal gruplar, bu grupların kimliği ve iç politikadaki olası etkileridir. Hükümetlerin asıl amacı iktidarda kalmak olduğundan çıkar gruplarının partilerin, seçmenlerin ve bürokratların taleplerini

² Andrew Moravcsik, **The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht**, Cornell University Press, 1998, s.18.

değerlendirmeden politika üretmek hükümetler açısından risklidir. Tabii ki devletin ürettiği her politikanın sosyal grupların baskısı altında kalınması nedeniyle üretildiği ve politikaların doğrudan bu baskının sonucu ortaya çıktığını iddia etmek abartılı olacaktır çünkü çoğu zaman baskı gruplarının etkisi dolaylı olmaktadır. Örneğin İngiltere ve ABD arasındaki ilişkinin devamlılığında bürokratların ve diplomatların arasındaki bağın ve işbirliğinin önemli rolü olmuştur. İki devletin farklı kurumlarının birbirleriyle işbirliği yapıyor olmaları devletlerarasındaki diyalogu kolaylaştırmıştır. Taraflar arasındaki ilişkinin düzenlenmesinde, Roosewelt ve Churchill gibi liderler kadar John Maynard Keynes, Henry Morgenthau, Harry Dexter White gibi elitler önem kazanmaktadır. Wilson ve Johnson arasında gerilimli bir ilişki olmasına ve tarafların birbirlerinden pek hoşlanmamasına rağmen Washington büyükelçisi olan Sir Patrick Dean gibi diplomasinin başarılı isimlerinin ilişkinin devamlılığının sağlanmasındaki etkisi fazladır. Zaman zaman bu ilişkilerin yakınlığı İngiltere'nin AB ile ilişkilerinde de bir engel oluşturmakta ABD ile işbirliğini üstün tutan ya da tercih eden diplomat ya da bürokratlar AB bütünleşmesi yolunda atılan adımlara daha fazla muhalefet edebilmektedirler.

Ulusal tercihler karışıktır, çünkü iç politikadaki farklı ekonomik ve siyasi kurumların tercihlerini yansıtmaktadırlar. Ayrıca her devletin tercihleri farklı olduğu gibi aynı devletin zaman içerisinde değişen tercihleri de olabilir.³ Moravcsik, ulusal tercihlerin ideolojik ya da jeopolitik çıkarlara göre şekillenmediğini, tek tek olaylar bazında daha teknik ve genelde ekonomik olduğunu vurgulamaktadır. Yapılan tercihler, iç politikadaki farklı çıkar gruplarının ve belli sektörlerin çıkar çatışmaları sonucunda ortaya çıkabilir. Bu çerçeveden bütünleşme sürecine bakıldığında bütünleşmeyi üretici grupların ekonomik avantajlarının gözetildiği bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu değerlendirme ekonomik kaygıları fazlaca ön

³Andrew Moravcsik, "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach, *Journal of Common Market Studies*, 3 (4), 1993, s.481.

plana çıkarmıştır. Moravcsik yapmış olduğu çalışmada ekonominin en önemli etken olduğunu diğer unsurların daha sonra geldiğini belirtmiştir. Moravcsik, The Choice for Europe isimli çalışmasında iç politikadaki aktörlerin karar verme sürecini etkiledikleri on beş olayın hepsinde ekonomik küreselleşme faktörünün önemli bir rol oynadığını, jeopolitiğin ve ideolojinin ikinci sırada geldiğini açıklamıştır⁴. Ancak ülkenin AB politikalarının şekillenmesi söz konusu olduğunda her politika alanının ekonomik bağımlılık ile açıklanamayacağı ortadadır.

Ortak dış politikanın oluşturulması ya da AB kurumlarına egemenliğin devredilmesi ile ilgili politikalar bu çerçevede değerlendirilmelidir. Siyasi işbirliğinin, çıkar grupları için fayda ve maliyetinin ne olacağı daha muğlaktır ve hesaplaması güçtür. Özel üreticiler siyasi işbirliği söz konusu olduğunda bu alandaki politikanın parti elitlerine ve halka bırakılması gerektiğini düşünmektedirler. Böylece dış politika ya da kurumlarla ilgili bir politika söz konusu olduğunda, iktidar partisi ya da parlamentodaki siyasetçiler ulusal çıkar temelinde politikalar üretirler. Charles de Gaulle'ün ve Margaret Thatcher'ın ulusal egemenliklerinden verdikleri taviz de Avrupa Konseyi'nin oluşturulması da ortak dış güvenlik politikası yolunda atılan adımlar da bu çerçevede değerlendirilmelidir⁵.

Sosyal gruplar açısından net maliyetler ile net çıkarlar hesaplandığında ortaya çıkabilecek risk büyük ise bu grupların hükümet üzerindeki baskıları artmaktadır. Çıkarlar ve maliyetler hesaplandığında kaybetme riski daha az ise o takdirde hükümetler üzerindeki baskı azalır. Bu argüman üzerinden AB bütünleşmesine bakıldığında AB ile elde edilecek ekonomik avantajlar ya da güvenlik konusundaki kazanımlar daha fazla ise iç politikadaki çıkar grupları bütünleşme yolunda atılan adımları daha fazla destekleyecektir. AB'nin kuruluşu ekonomik bütünleşmeye

⁴ Moravcsik, The Choice for Europe, s. 474.

⁵ Moravcsik, Preferences and Power, s. 496.

yönelik adımlarla başladığından liberal hükümetlerarasıcılık çıkarları öncelikle ekonomik kazanımlar bağlamında ele almıştır. Ekonomik getiriler açısından bakıldığında, eğer üreticiler fayda maliyet analizi yapıp daha fazla liberalleşmenin daha fazla fayda getireceğine inanıyorlarsa bütünleşme sürecini destekleyeceklerdir. Ancak bütünleşme sürecinin ekonomiden ortak dış güvenlik ve savunma gibi diğer alanlara kayması ekonomik baskı gruplarının yanı sıra, elitlerin, bürokratların, kurumların da süreç içindeki rolünün artmasına neden olmuştur.

Liberal hükümetlerarasıcılık teorisinin ikinci aşamasında ulusal hükümetlerin tercihlerini Brüksel’de pazarlık unsuru olarak kullandıkları pazarlık süreci gündeme gelmektedir. AB antlaşmaları her üye devletin göreceli gücünü yansıtmaktadır. Komisyon’un gücü ise oldukça sınırlıdır. Örneğin neo-fonksiyonalist teorisyenler Komisyon’un rolüne daha fazla önem verirken Moravcsik ve diğer hükümetlerarasıcı teorisyenler pazarlık gücünü ön planda tutmakta, pazarlığın önemine vurgu yapmaktadırlar. Pazarlık süreci pek çok faktör tarafından şekillenmektedir. Alternatif politikaların ve alternatif koalisyonların varlığı, bilgi düzeyi, iletişimin düzeyi, yapılacak hamlelerin sırası, stratejik çıkarların yanlış temsil edilme olasılığı, tehditlerin maliyetinin önemi, tercihlerin göreceli olması, risklerin ve beklentilerin kabul edilmesi, sabır ve pazarlık taraflarının sahip olduğu yetenekler gibi pek çok unsur pazarlık sürecini etkilemektedir.

Pazarlık sırasında üye devletlerin pazarlık gücünü arttıran önemli unsurlardan birisi kendileri için işbirliği yapmaktan daha iyi bir alternatifin olması ve kendi tercihlerinin diğer üyelerin alternatiflerinden daha iyi olmasıdır. Örneğin parasal birliğe geçiş için tartışmaların yaşandığı 70’li yıllarda hem Bundesbank’a artan bağımlılık hem de Almanya’nın parasal birlik konusundaki planlarının diğer üyelerinkine göre daha çekici olması, parasal entegrasyonda Almanya’nın kendi ekonomik istikrarını etkilemeyen ve kendi ekonomisinin düşük enflasyon standartlarını sağlayan parasal entegrasyon modelinin birlik üyeleri tarafından kabul edilmesini sağlamıştır. Benzer bir başka örnek de tarım politikası konusunda

yaşanmıştır. 60'lı yıllarda Fransız üreticiler korumacılığın yüksek olduğu tarım pazarına ulaşmayı hedeflemişlerdir. Ancak ortak topluluk fiyatlarının belirlenmesinde Almanya kendi yüksek fiyatlarını kabul ettirmiş bu durum Fransız üreticilerin pazara ulaşmalarını engellemesine rağmen fiyatların yükselmesi memnuniyet yaratıcı olmuştur⁶.

Bununla birlikte statükodan yana olan ve bir anlaşmaya varılmasına en az ihtiyaç duyan devlet diğer üyeleri işbirliği yapmamak ile tehdit edebilir. Böylece diğer üye devletleri de kendi koparacağı ayrıcalıklar için zorlayabilir. Bu stratejinin önemli bir bölümü alternatif koalisyonlar oluşturmaktır. Örneğin İngiltere'nin EFTA'yı kurması Avrupa bütünleşmesine karşı bulduğu stratejidir. Ancak bu strateji başarılı olmayınca Topluluğa üye olmaya karar vermiştir. İngiltere daha sonra aşağıdaki bölümlerde de inceleneceği gibi pek çok kez anlaşmaların dışında kalma stratejisini uygulamıştır. Anlaşmaların dışında kalma üye devlet için negatif ya da pozitif etkiler yaratabilir. Örneğin Maastricht Antlaşması'nda İngiltere'nin Sosyal Şart'ın dışında kalması İngiliz firmaları daha rekabetçi hale getirmiştir.

Her üye devletin ulusal çıkarının önemli olduğu alan farklıdır. Bu nedenle taraflar arasında çıkarlarının daha az önemli olduğu bir alanda birbirlerine taviz vermek iki tarafın da stratejisine hizmet edebilir.

Hükümetlerarası müzakerelerde gerekli enformasyona ulaşmak kolaydır. Müzakereciler diğer müzakerecilerin sınırlarının ve tercihlerinin farkındadırlar. Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) ve Avrupa Konseyi müzakereciler arasındaki bilgi akışına yardımcı olan kurumlardır. Dolayısıyla hükümetler genellikle simetrik olarak aynı bilgi ve donanıma sahiptirler ve bu süreçte genellikle pazarlık ve müzakere etkin sonuçlar doğurur ve üye devletler masadan kazanımlarıyla kalkarlar.

⁶ Moravcsik, Preferences and Power, s.502.

Pazarlık sürecinde komisyon başkanı gibi ulus üstü üçüncü aktörlerin oynadıkları rol değerlendirildiğinde neofonksiyonalizm bu aktörlerin sahip oldukları bilgi ve prestij sahibi olma gibi niteliklerine vurgu yapmaktadır. Neofonksiyonalizm bu aktörler ile hükümetler arasında etkin olabilecek bağlantılara işaret etmektedir. Ancak liberal hükümetlerarasıcılık devlet dışındaki sözü edilen bu tarafların devlet içindeki uzlaşmayı sağlayamayacağını bu aktörlerin deneyimlerini ya da sahip oldukları bilgiyi üye devletlere aktaramayacağını savunmuştur.

Liberal hükümetlerarasıcılık teorisine göre pazarlık sürecinin iyi işleyebilmesi ülkenin içyapısındaki pek çok faktör ile ilintilidir. Gücün ne kadarının başbakanlıkta olduğu, bakanların ve bakanlıkların birbirleriyle olan ilişkileri ve birlikte çalışma politikaları, parlamentonun ne kadar güçlü olduğu, bürokrasinin süreçte nasıl bir rol oynadığı, ülke içinde kurumlar arasındaki koordinasyonun nasıl sağlandığı üye ülkelerin tercihleri üzerinde de pazarlık sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte her ülkenin parti yapısı, ticari ve işveren örgütlerinin yapısı, sivil toplumun ve medya sektörünün yapısı⁷ süreçte rol oynamaktadır⁸.

Üçüncü ve son aşamada ise üye devletler egemenliklerini Komisyon ve ATAD gibi ulusüstü kurumlarla paylaşırlar. Güçlü kurumsal yapının liberal hükümetlerarasıcılığın argümanlarıyla çeliştiğini düşünenler yanılmaktadırlar. Ulusüstü kurumların güçlü olması üye devletlerin de gücünü arttırmaktadır. Kurumların iki temel işlevi vardır. Kurumlar konusunda liberal hükümetlerarasıcılık, Robert Keohane'ın neoliberal kurumsalcılığı ile aynı ilkelere sahiptir. Kurumlar müzakere maliyetini azaltıp devletlerin uzlaşabilmeleri için de önemli bir platform

⁷ Lizbon Antlaşması'nda, İngiltere'nin Temel Haklar Şartı'ndan çekilmesini The News of the World gazetesi İngiltere'nin zaferi gibi yansıtırken, Sunday Express, Şart'a katılmamanın hükümetin siyasi bir taktiği olduğunu manşete taşımıştır. Bu örnek medya sektörünün de süreç üzerinde etkin olduğuna işaret etmektedir.

⁸ Dionyssi G. Dimitrakopoulos, Hüssein Kassim, "Deciding Future of European Union. Preference Formation and Visions of Europe", **Comparative European Politics**, 2004, 1, ss.1-19

sağlamaktadırlar. Bu platform devletlerin de birbirlerine güvensizliklerini ve gelecekteki seçimlerin belirsizliğini azaltmaktadır⁹.

Karar verme sürecinde egemenliğin ulusüstü bir kuruma devredilmesi üye devletler için belli koşullar yerine geldiğinde söz konusudur. Öncelikle yapılacak işbirliğinden beklenen kazanç önemli bir faktördür. Eğer işbirliği yapmak mevcut durumdan daha iyi bir seçenekse o zaman üye devletler egemenliklerinden verilecek taviz konusunda daha az hassas davranacaklardır. Bununla birlikte iç politikada kararsızlığın yükünün paylaşılması açısından da egemenlikten verilen tavizler önemlidir. Siyasi risk yüksek ve konuyla ilgili çıkar gruplarının baskısı fazlaysa taviz verilmesi söz konusu olacaktır.

Kurumlar üye devletler için dış temsili sağlayan araçlardır. Örneğin Avrupa Topluluğu kurulduğundan beri dış tarife gibi konularda üçüncü, taraflarla müzakerelerin yürütülmesinde tek bir kurumun ortak bir pozisyonu temsil ediyor olması üye devletler için önemli kolaylıklar sağlamıştır. Kurumların gündem belirleyici nitelikleri de üye devletler açısından önemlidir. Komisyon'un gündem belirleyici bir rol üstlenmesi gündemle ilgili tekliflerin seçilmesinde yaşanan zorluğun azaltılmasına yardımcı olur. Pek çok ülke gündemin oluşturulmasında ulusal hükümetlerden ziyade objektif bir kurumun sorumlu olmasının süreci kolaylaştıracağına inanmaktadır.

Yaptırım gücü, kurumlar aracılığıyla iş yapmanın üye devletlere sağlayacağı diğer bir artıdır. Ulus üstü bir yaptırım mekanizmasının olması, üye devletlerin yükümlülüklerine daha bağlı olmalarını sağlayacaktır. Bununla birlikte kurumların üye devletler açısından iç politikadaki muhalefetle baş edilmesi konusundaki katkıları önemlidir. Kurumlar iç politikada daha fazla meşruiyet sağlamakta,

⁹ Michelle Cini, **European Union Politics**, Oxford, New York, 2007,s. 111.

kurumların aldığı kararlar doğrultusunda hareket ediyor olmak üye devletler açısından söz konusu politikalara muhalif iç gruplarla baş edebilmek adına önemli bir avantaj sağlamaktadır. İç politikada tartışma konusu olan ya da onaylanması sorunlu olan konu başlıkları bu şekilde daha hızlı ve kolay onaylanabilmektedir. Bir anlamda “*AB kurumlarının başarısı demokrasi açığında gizlidir*” demek yanlış olmayacaktır.

Dolayısıyla Moravcsik’e göre bütünleşme devletlerin ulusal planları doğrultusunda gerçekleşir ve süreç sadece üye devletlerin çıkarlarına uygun olduğuna inandıklarında işlemektedir¹⁰.

Liberal hükümetlerarasıcılığın realist teori ile tek ortak noktası devleti merkez alan yaklaşımı ile kullandığı rasyonalist çerçevedir. Ancak realistler gibi devletin tercihlerini ulusal güvenlik ve güç elde etme üzerine dayandırmadığı gibi devletler arasında işbirliğini imkansız kılacak bir anarşik sistemden de söz etmez¹¹.

Tüm teoriler gibi liberal hükümetlerarasıcılık teorisi de bütünleşme sürecini açıklamak konusunda eksiklikler barındırmaktadır. Teori genel olarak süreci tam açıklayamadığı gibi İngiltere’nin AB bütünleşme sürecindeki rolünü de tam olarak irdelemekte yetersiz kalmıştır. Teorinin genelde eleştirilen yönü çok katmanlı yönetim anlayışının giderek daha fazla benimsendiği AB sistemi içerisinde günlük politika oluşturma akışı konusunda yetersiz kalıyor olmasıdır¹².

¹⁰ Filippo Andreatta, “Theory and the European Union’s International Relations”, ed. Christopher Hill, Michael Smith, **International Relations and the European Union**, Oxford University Press, 2005, s. 29.

¹¹ Mark A. Pollack, “Theorizing the European Union: Realist, Intergovernmentalist and Institutional Approaches”, http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=327354.

¹² Doreen K. Allerkamp, “Intergovernmentalism Reloaded”, Los Angeles, April 2009, ss. 1-20.

Teorisyenlerin liberal hükümetlerarasıcılığı eleştirdikleri noktalardan birisi AB'nin yapısındaki değişimdir. Bütünleşen bu yapı içerisinde üye devletler uzun vadede yönetimin bir parçası haline gelmişlerdir. Dolayısıyla artık süreci üyeler arasındaki pür pazarlık süreci olarak açıklamak çok mümkün görünmemektedir. Üye devletler artık AB müktesebatının bir parçası olmuşlardır ve müzakerelerde üye devletlerin çıkarları kadar ortak prensipler de önem kazanmıştır¹³. Bununla birlikte AB içerisinde gerçekleşen müzakereler de daha kurumsallaşmış biçimde yürütülmektedir. Ayrıca Schimmelfenning'in belirttiği gibi üye ülkeler müzakereleri yürütürken sadece pazarlık yapmazlar, Birliğin temel değerleri çerçevesinde kendi seçimlerini de meşrulaştırma imkanı kazanmış olurlar ve bu forum üye devletlerin kendi güvenilirliklerini arttırmaları açısından da önem taşımaktadır. Konsey bu anlamda farklı amaçların uzlaştırıldığı bir forum olma özelliğini korumaktadır. Çok katmanlı yönetim anlayışı, liberal hükümetlerarasıcılığı eleştirirken AB'nin günlük politikalarındaki işleyişi esas almakta, üyeler arasındaki pazarlık sürecininin kurucu antlaşmalar için daha geçerli olduğunu ancak bu teorinin AB'nin gündelik işleyişini açıklamakta yetersiz kaldığını iddia etmektedir.¹⁴

Bununla birlikte teorinin göz ardı ettiği gerçeklerden birisi kurumların her kurucu antlaşma ile biraz daha arttırılmış yetki alanı sayesinde daha güçlü bir konum elde etmiş olmalarıdır. Örneğin artık Bakanlar Konseyi konuları nadir olarak oylamaya sunmakta daha çok resmi olmayan bir uzlaşma ile sorunları çözmeye çalışmaktadır. Bu noktada liberal hükümetlerarasıcılık teorisi kurumların gücünü azımsamak ile eleştirilmektedir.

¹³ Giandomenico Majone, **Dilemmas of European Integration: The Ambiguities and Pitfalls of Integration by Stealth**, Oxford University Press, Oxford 2009, s. S.164.

¹⁴ Frank Schimmelfenning, "Liberal Intergovernmentalism in European Integration Theory", ed. A. Wiener, Thomas Diez, **European Integration Theory**, Oxford University Press, Oxford, 2004, s. 81.

Liberal hükümetlerarasıcılık teorisinin ikinci aşamasını oluşturan pazarlık süreci eleştirilere göre (historical institutionalism) her zaman kontrol edilebilir bir süreç değildir ve beklenmedik sonuçlar yaratabilir. İç politikadaki sosyal ve kurumsal aktörler için değişen koşullara hemen adapte olup pazarlık sürecinin gidişatına hızlı müdahalede bulunmak zor olabilir. İki dinamik böyle bir duruma sebep olabilir.

Birincisi ulusal çıkarlarda yaşanan hızlı değişimdir. Hükümet değişikliği, ani ekonomik şoklar, politikayı öğrenme süreci gibi faktörler önceden belirlenmiş olan ulusal çıkarın değişmesinde rol oynayabilmektedir. Diğer değişim ise kurumların fonksiyonlarında görülen değişimdir. Ulus üstü örgütler süreç içerisinde kendi yetkilerini kazanmak için çalışmaya başlamaktadırlar dolayısıyla örgütlerin zaman içinde değişen yapısı hükümetlerin beklentilerini kısıtlayıcı bir nitelik taşıyabilir.

Liberal hükümetlerarasıcılık teorisine yöneltilen eleştiriler çerçevesinde bu teori kapsamı çok geniş, evrensel bir teori olarak ele alınamaz. Geçerli olma durumu daha çok tercihlerdeki değişimlerin az olduğu sosyal tercihlerin kesin ve iyi tanımlanmış olduğu durumlardır. Çıkarların iyi tanımlandığı daha net olduğu ve neden sonuç ilişkisinin daha belirgin olduğu durumlarda teorisinin geçerliliği de artmaktadır¹⁵. Teorinin daha çok tarım politikası ticaret politikası gibi ekonomi politikalarının açıklanmasında kullanılmasının nedeni ise ekonomi söz konusu olduğunda tercihlerin daha az değişken olmasıdır.

¹⁵ Moravcsik, The Choice for Europe, s. 36

1.1.2. Liberal Hükümetlerarasıcılık Çerçevesinde İngiltere, AB ve ABD İlişkileri

İngiltere özelinde ülkenin AB bütünleşme sürecini etkileyen politikalarını liberal hükümetlerarasıcılık teorisi çerçevesinde açıklamak mümkündür.

İngiltere örneğinden bakıldığında Tony Blair döneminde AB politikalarının şekillenmesinde, dış işleri ve savunma bakanlıklarının rolü, Avrupa Sekreteryası Kabine Ofisi'nin etkisi ve Avrupa Reform Merkezi gibi düşünce kuruluşlarının oynadığı rol tartışılmazdır. Özellikle ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturulurken dış işleri ve savunma bakanlığının ortak çalışmasına, Richard Hatfield (savunma bakanlığı siyasi direktörü) ile Emry Jones Pary'nin (dış işleri bakanlığı siyasi direktörü) işbirliği örnekleri verilebilir. Bu konudaki örnekleri çeşitlendirmek mümkündür. Avrupa Savunma Ajansı ile ilgili yeni düzenlemeleri analiz edebilmek için İngiltere dış işleri bakanlığının silah satışları ile ilişkisinin araştırılması gerekliliğine de bu çerçevede bakmak gerekir.

Sosyal inşacılığın aksine liberal hükümetlerarasıcılık ortak bir kimlikten değil reel aktörlerden söz etmektedir. Thomas Risse'nin de altını çizdiği gibi tercihlerin reel aktörler olmadan vücut bulması ve temsil edilebilmesi mümkün değildir. Devletler tarafından yürütülen güvenlik politikası gibi politikalar söz konusu olduğunda bile müzakere öncesinde detayları hazırlayanlar konunun uzmanları olmaktadır. Örneğin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulmasında politikacılardan çok savunma bakanları, siyasi direktörler ve dış işleri bakanlığındaki uzmanlar devreye girmiştir.

Avrupa Uzay ve Savunma Sanayi Birlikleri'nin başına BAE şirketi başkanı Mike Turner'ın gelmesi de verilebilecek diğer örnektir. Bu örnekler çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı olarak ele alınacaktır.

AGSP'nin oluşturulması ise iç politikadaki bürokratların, siyasilerin ve kurumların en fazla etkin olduğu süreçlerden birisi olmuştur. Tony Blair'in konuyla ilgili politikalarının şekillenmesinde George Robertson ve onun AB konusundaki danışmanı Stephen Wall'un etkisi olmuştur. Özellikle George Robertson transatlantik ittifak konusunda oldukça hassas bir isimdir ve transatlantik ilişkiler için de yararlı olabilecek bir AGSP'nin geliştirilmesi için başbakanı ikna etmiştir. Robertson bu yöntemle ABD'nin savunma konusundaki yükünün paylaşılabilceğinin altını çizmiştir. Bu konuda Richard Hatfield da destek vermiş kendi çalışma grubu ile ortak güvenlik ve savunma politikasının nasıl oluşturulması gerektiğine dair çalışmalar yapmıştır¹⁶. Bununla birlikte Avrupa Reform Merkezi başkanı Charles Grant da aynı şekilde transatlantik ilişkiler açısından AGSP'nin olumlu bir süreç olduğu konusundaki düşüncelerini savunma bakanlığına ve Blair'in kişisel ve siyasi danışmanı Roger Liddle'a iletmiştir¹⁷. Bu konuda etkin olan isimleri de örnekleri de arttırmak mümkündür.

Şüphesiz liberal hükümetlerarasıcılık ortak güvenlik ve savunma politikasında olduğu kadar antlaşmalardan çekilme ve genişleme politikası gibi diğer politika alanlarında da etkili olmuştur. Örneğin İngiltere'nin genişleme sürecine verdiği desteğin önemli nedenlerinden birisi, genişleme sürecine potansiyel maliyet ve zararlar açısından bakmasıdır. Bugün kriz yaşayan ve gelecekte tehdit olabilecek bölgeleri istikrarlı hale getirememenin bedeli üye ülkeler için çatışma riskinin yükselmesidir. Dolayısıyla istikrarı sağlamanın ve çatışma riskini bertaraf etmenin tek yolu, Tek Pazarın getirilerini Doğu ve Uzakdoğu Avrupa ile paylaşmaktır. Genişleme süreci sosyal inşacı argümanlarla da açıklanabileceği gibi fayda maliyet analizi çerçevesinde değerlendirildiğinde İngiltere'nin genişleme sürecinden

¹⁶ David Dunn, "European Security and Defence Policy Debate: Counter-Balancing America or Re-Balancing NATO", **Defence Studies**, Vol.1, No.1, ss.146-155.

¹⁷ Robert Dover, **Europeanization of British Defence Policy**, Ashgate Book, 2007, s. 47.

sağlayacağı faydanın maliyetten fazla olduğuna inanması liberal hükümetlerarasıcılık argümanlarını desteklemektedir¹⁸. Çalışmanın üçüncü bölümünde İngiltere'nin AB'nin genişleme sürecindeki etkisi her iki teoriye göre detaylı olarak ele alınacaktır.

İngiltere'nin ABD ile ilişkileri söz konusu olduğunda liberal hükümetlerarasıcılığın önemli argümanlarından birisi devreye girmektedir. Ulusal tercihler rasyonalizmin bile öngöremediği derin bir kimlik algısından kaynaklanabilmektedir. İngiltere'nin kimlik algısında ABD ile olan özel ilişkinin önemli bir yerinin olması sadece dönemsel olarak hükümetin başındaki politikacının tercihlerinden kaynaklanmamakta aynı zamanda hem pazarlık sürecinde hem de pazarlık sürecine hazırlık aşamasında rol oynayan elitler, politikacılar ve diplomatların etkisi önemli olmaktadır. Bu açıdan ABD ile İngiltere arasındaki özel ilişki bölümünde de anlatılacağı üzere iki ülkenin yönetici sınıfı arasındaki bağ AB bütünleşmesi sürecinde ülkenin nasıl bir politika izleyeceği konusunda da belirleyici olabilmektedir.

Geleneksel olarak kimliğini Avrupa'nın dışında bir ülke olarak kurgulayan ve Avrupadan çok ABD ile kurduğu ilişkiyi bu kimliğin bir parçası olarak algılayan İngiltere açısından AB bütünleşmesi konusunda politikalar üretirken sözü edilen kimlik algısını ne derece kırabildiği önemli sorulardan birisidir. Özellikle daha Avrupa yanlısı politikalar vaat eden İşçi Partisi döneminde bunun ne kadar gerçekleştirilebildiği bu çalışmanın da önemli sorularından birisini oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tabloda üç büyük AB üyesinin savunma, dış politika ve diplomasi konularında kurumsallaşmış tercihleri yer almaktadır.

¹⁸ Frank Schimmelfenning, Ulrich Sedelmeier, "Theorizing EU Enlargement: Research Focus, Hypotheses, and the State of Research, *Journal of European Public Policy*, 9: 4, August 2002, s. 500-528.

Tablo1.

Savunma Politikası Konusunda Kurumsallaşmış Özellikler

	İNGİLTERE	FRANSA	ALMANYA
Güç Projeksiyonu	Güçlü gelenekler (sınırdışı operasyon yürütme konusunda güçlü geleneklere sahip olma)	Güçlü gelenekler (sınırdışı operasyon yürütme konusunda güçlü geleneklere sahip olma)	Zayıf gelenekler
İşbirliği ile Operasyon Yürütme	NATO ve ABD ile ılımlı ilişkiler	Almanya ile Güney Avrupa ve NATO ile ılımlı ilişkiler	NATO, ABD, Fransa ve diğer Avrupa ülkeleriyle sıkı iyi ilişkiler
NATO Yapısına ve Kültürüne Entegre Olma	Yüksek	Düşük	Yüksek

Kaynak: Frederic Merand, “Social Representations in the European Security and Defence Policy”, **Cooperation and Conflict**, Vol. 41, No.2, 2006, s. 139.

Ülkelerin bütünleşme sürecinde AB savunma politikası ile ilgili kararlarında yukarıda belirtilen kurumsallaşmış özellikleri önemli rol oynamakta bu alanda ürettikleri politikalarda etkili olmaktadır.

Örneğin tabloya göre İngiltere sınır dışında operasyon yürütme konusunda güçlü bir deneyime sahiptir. 1990’lı yıllarda askeri personelin % 25- % 47’si sınır dışı operasyonlara katılmıştır. İngiliz askerler kendi ordularının en profesyonel, en parlak, en güçlü ordulardan biri olduğuna inanırlar. İngiliz düşünce sistemi vazife odaklıdır. Çokuluslu operasyonlarda ortak operasyon yürütme alışkanlığına sahiptir. NATO’ya entegre olma ve ortak operasyon yürütme konusunda da belirtilen özelliklere sahip bir ülke için Avrupa savunmasını desteklemek askeri kapasitenin artırılıp esneklik ve işlerliliğin artırılmasının sağlanması ile mümkündür. Benzer şekilde Fransa gibi geleneksel olarak güçlü bir müdahaleci anlayışa ve iddialı bir savunma duruşuna sahip bir üye için AB savunması alanında oluşturacağı politikalar da bu özelliklere göre belirlenecektir. Almanya’ya gelince sahip olduğu geçmişi ve

savunma konusunda hem Avrupa ile hem de ABD ile geliştirdiği işbirliği kültürü Avrupa adı geçen her girişimi desteklemesini sağlamıştır.

Tablo 2.

Diplomasi Alanında Kurumsallaşmış zellikler

	İNGİLTERE	FRANSA	ALMANYA
Diplomatik Yöntem	Pragmatizm	Prensipler	Pragmatizm
Politik Kültür	Bağımsızlık	Bağımsızlık	Federalizm
Bağlılığın Yöneldiği Eksen	Transatlantik	Avrupa	Transatlantik

Kaynak: Frederic Merand, "Social Representations in the European Security and Defence Policy", **Cooperation and Conflict**, Vol. 41, No.2, 2006, s. 142.

Tabloda geçen pragmatizmden kasıt İngiltere'nin dünya politikasında oynamayı arzu ettiği roldür. Başbakan Blair döneminde, başbakandan en küçük rütbeli memura kadar İngiltere'nin AB liderliği önemli bir amaç haline gelmiştir. İngiliz Daimi Temsilciliği'nden bir memur bu durumu "*bizler pragmatik insanlarız*¹⁹" sözleriyle açıklamıştır. Alman diplomatik kültürüne hakim olan değer ise yine pragmatizmdir.

Sonuç olarak liberal hükümetlerarasıcılık ye devletlerin önceden verilmiş kimlikleri kurumsallaşmış diplomatik kültürleri olduğunu ve üyelerin dış politikada attıkları adımların bu kimliklere göre şekillendiğini belirtmektedir. Bu alışma özelinde liberal hükümetlerarasıcılığın argümanı, tarihi, sahip olduğu kurumları ve dış politikasının en önemli unsurlarından olan transatlantik ilişki ile örülmüş İngiliz kimliğinin ülkenin AB politikalarına şekil verdiği yndedir. Ancak başbakan Blair yaptığı konuşmalarda emperyal küstahlıkla ilgili izleri unutmanın ve İngiltere'nin

¹⁹ Merand, s.142.

Avrupa’da kendisini evindeymiş gibi hissetmesinin zamanının geldiğini belirterek İngiltere ve AB için yeni bir döneme işaret etmiştir. Bu bağlamda başbakanın döneminde daha önce İngiltere tarafından ötekileştirilmiş olan AB ile ilişkileri önceden verili kimliklerle şekillenen sadece iç politikadaki grupların ve elitlerin çıkarlarının yönlendirdiği pazarlık süreci ile belirlendiğini ileri süren liberal hükümetlerarasıcılık argümanlarıyla açıklamak yetersiz olacaktır.

1.2. SOCIAL CONSTRUCTIVISM (SOSYAL İNŞACILIK) TEORİSİ AÇISINDAN İNGİLTERE VE AB BÜTÜNLEŞMESİ

1.2.1. Sosyal İnşacılık ve Temel Argümanlar

Sosyal inşacılık, aktörlerin hareket ettikleri çevrenin materyal yapılardan ziyade sosyal yapılardan oluşması üzerinde durmaktadır. Bu yapılar, üyelere kendi çıkarlarını oluşturma imkanı tanımaktadır. Materyal yapılar sadece sosyal bağlamda yorumlandıklarında bir anlam kazanmaktadır. Örneğin nükleer silah başlı başına materyal bir kapasite olmakla birlikte ABD’nin İngiltere’nin nükleer silah gücünü hiç dert etmemesine rağmen Kuzey Kore’yi tehdit olarak algılaması bu duruma örnek verilebilir.

Sosyal inşacı bakış açısına göre tek başına ne yapılar (iç politika, AB, uluslararası sistem) devletlerin kimliğini ne de devletler yapıları şekillendirmektedir. Devletler yapıları, yapılar da kimlikleri yeniden yaratarak dinamik bir süreç içerisinde birbirlerini inşa etmektedirler. Bu sürece bağlı olarak çıkarlar değişebilir ve normlar kimlikleri yeniden inşa edip davranışları etkileyebilir. Sosyal yapılar ortak bilinç, eylem ve materyal kaynaklar olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır. Örneğin güvenlik ikilemi sosyal bir yapıdır. Bu sosyal yapı içerisinde güvenilmez kabul edilen devletlerin birbirleri ile ilgili kötü niyetlere sahip oldukları kabul edilir.

Güvenlik toplumu ise diğerk bir sosyal yapıdır. Bu yapıda devletler güvenilir aktörlerdir ve sorunlar barışçıl yöntemlerle çözülebileceği kabul edilmektedir²⁰.

Sözü edilen bu sosyal yapılar dünya politikası için belirleyicidir. Bu yapıda aktörlerin davranışları dışsal faktörler tarafından değil sosyal etkileşimler yoluyla belirlenmektedir²¹. Alexander Wendt devletlerin önceden verili çıkarlar üzerinden hareket ettiğini inkar etmez ancak devletlerin çıkarları belirli bile olsa bu çıkarların normlar yoluyla yeniden inşa edilmesinin ve değişime uğramasının mümkün olduğunu belirtir. Ne kimlik ne de çıkarlar sabit değildir ancak iç ve dış faktörlerin etkisiyle şekillenmektedirler.

Uluslararası ilişkiler disiplininde inşacılık farklı biçimleriyle yer almaktadır. Sosyal inşacılık daha çok normların, aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını nasıl etkilediği üzerinde durur. Wittgensteinian inşacılık olarak da isimlendirilen felsefi inşacılık ise söylemlerin etkisi üzerinde durmaktadır. Bu çalışmada konumuz AB normlarının İngiltere'nin çıkarlarını ve kimliğini nasıl etkilediği ile ilgili olduğundan çalışmada Alexander Wendt, Thomas Risse, Thomas Diez ve Jeffrey Checkel'in çizmiş olduğu teorik çerçeve kullanılacaktır. Ayrıca sosyal inşacılığın ulusal güvenlik üzerindeki etkisini çalışan Peter Katzenstein'in iç politikadaki normatif yapıların devlet çıkarlarını ve kimliğini etkileyeceği argümanından yola çıkarak İngiltere'nin stratejik ve savunma kültüründeki değişim ele alınacaktır²².

²⁰ Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics, **International Organization**, Vol. 46, No. 2, Spring 1992, ss. 390-402.

²¹ Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s.139-190.

²² Peter Katzenstein İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve Japonya'nın değişen kimlikleri üzerine çalışmış ve sınırlamaların ya da fırsatların davranışlarda ve kimlikte değişikliklere neden olduğunu öne sürmüştür. Özellikle askeri alanda kimlik konusundaki dönüşüm üzerinde durmuştur.

Sosyal inşacılığı kimliğin dışsal olarak verili olduğunu kabul etmemesi AB bütünleşmesi süreci incelenirken rasyonalist teorilerden ayrılmasını sağlayan en önemli argümandır. Rasyonalist teorilere göre kimlik ve çıkarlar önceden belirlenmiştir ve devletler birbirleri ile etkileşime girmeden önce birbirlerinin kimliklerini ve ne istediklerini bilirler. Üye ülkeler AB ile girdikleri ilişkide de önceden kabul edilmiş kimliklerine göre hareket etmektedirler. Devlet merkezli cumhuriyetçi Fransa, önceliği parlamenter demokrasi ve dış egemenlik olan İngiltere, federal, demokrat, sosyal pazar ekonomisi denildiğinde akla gelen Almanya sahip oldukları bu kimlikler üzerine çıkarlarını inşa etmektedirler.

İngiltere söz konusu olduğunda William Wallace'ın tanımlaması ile "Shakespeare kadar eski olan Anglo-Sakson kimliği" kıta Avrupasından ayrılmaktadır. Taç, papadan, Roma'dan ve 1066'dan beri Avrupa kıtasından bağımsızlığı temsil etmektedir. İç egemenlik ise 700 yıllık geleneksel parlamento sistemine dayanmaktadır²³. Böyle bir tabloda Avrupa'nın İngiliz kimliğini tehdit eden unsur olarak kabul edilmesi kaçınılmazdır. Ancak sosyal inşacılık, rasyonalist teori temelli bu değerlendirmelerin modası geçmiş olduğunu belirtir ve üye ülkelerin sosyalleşme süreci içerisinde Avrupa kimliği ile bütünleşeceklerini belirtir.

İngiltere, ABD ile özel ilişkisi ile özdeşleştiği ve Anglo Sakson kimliğini muhafaza etme konusunda diğer üyelerden daha muhafazakar bir duruş sergilediği için Birlik içerisinde Avrupalılaşıma konusunda ismi en az zikredilen üye durumundadır. Ancak çalışmada inceleneceği gibi Yeni İşçi Partisi ile birlikte daha Avrupa yanlısı bir yaklaşım konusunda ısrarlı olan İngiltere'deki dönüşümü sosyal

(John Gerard Ruggie, "What Makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge", **International Organization**, Vol. 54, No.4, 1998, s.863.)

²³ Martin Marcussen, Thomas Risse, Daniela Engelmann-Martin, Hans Joachim Knopf Klaus Roscher, "Constructing Europe? The Evolution of French, British, and German Nation", **Journal of European Public Policy**, Vol. 6, No. 4, 1999, s.626.

inşacı perspektifle de incelemek gerekir. Bu açıdan sosyalizasyon süreci ve Avrupalılaşıma kavramlarına da çalışmada ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyalizasyon süreci sosyal inşacılık açısından önemli bir kavramdır. Bu süreçte söylemsel, düşünsel ve kültürel öğeler önemli rol oynamaktadır ve bu süreçte normlar içselleşir. Risse teorinin ana sorunsallarından birisinin kollektif bilincin nasıl oluşturulacağı ile ilgili olduğunu belirtir. Kollektif düşünmenin nasıl gerçekleştiği, kurumların ve sosyal yapıların aktörlerin çıkarlarını ve kimliklerini nasıl belirlediği ise diğer bir sorudur²⁴. Bu süreçte normlar ikna ve diyalog yoluyla kimlik ve çıkarların yapılandırılmasını sağlamaktadırlar. Normları içselleştiren aktörler kimliklerini ve davranışlarını bu normlar çerçevesinde yeniden düzenler ve kimliklerini yeniden inşa ederler. Bu noktada kimliğin oluşmasında aktörlerin geçmişinden ve seçimlerindense kollektif bilgi daha önemli rol oynamaktadır. Aktörler buldukları sosyal çevrenin içerisinde sürekli uyguladıkları pratikleri de değiştirmektedirler. Jeffrey Checkel, kurumların üye devletleri sosyalleştirebileceğini ve bu sürecin sonunda da kimliklerin ve çıkarların değişebileceğini belirtir²⁵. Bu bağlamda kurumsal çerçevede meydana gelen karşılıklı alışveriş aktörlerin yeni tercihler edinmesine ve tercihlerinin değişmesine neden olmaktadır. Checkel sosyalizasyon sürecinin en önemli aracı olarak ikna etmenin üzerinde dururken, John Ikenberry ve Charles Kupchan elitlerin sosyalleşme sürecinin çok daha önemli bir araç olduğunu belirtmişlerdir.

²⁴ Thomas Risse, "Social Constructivism and European Integration" ed. Antje Wiener, Thomas Diez, **European Integration Theory**, Oxford University Press, Oxford, 2004, ss. 159-176.

²⁵ Jeffrey Checkel, "The Constructivist Turn in International Theory", **World Politics**, Vol.50, No.2, 1998, ss.324-348.

Sosyal inşacılığın Avrupa entegrasyonu üzerindeki etkisi söz konusu olduğunda entegrasyon sürecinin Avrupa devlet sisteminin dönüşümü üzerindeki etkisinin önemli olduğunu belirtmek gerekir. Avrupa entegrasyonunun kendisi zamanla değiştiği gibi üyelerin kimlikleri ve çıkarları da zaman içerisinde değişime uğramaktadır²⁶. Bu bağlamda kurumların ulusal kimlikler üzerinde sınırlandırıcı değil yapıcı etkileri vardır. Kurumlar üye devletlerin oluşturdukları ortak bilincin sonucunda oluşurlar. Böyle ortak bir bilincin içinde yer alan üye devletler için ortak bir kavrayış, ortak normların oluşturulması, ortak tercihlerin belirlenmesi ve sosyalleşme söz konusudur. Bu açıdan kurumsallaşma yeni kimlik ve çıkarların içselleştirilmesini sağlar²⁷.

Kimliği ve çıkarları belirleyen kurumları oluşturanlar yine aktörlerdir. AB gibi kurumlar devletlerin sadece çıkarlarını değil aynı zamanda kimliklerini etkilerler. Avrupalılaşıma ve sosyalizasyon süreci bu noktada devreye girer. Avrupa Konseyi gibi AB kurumları ulusal kimlikleri dönüştüren araçlardır. Örneğin Avrupa Konseyi komitelerinde çalışan ulusal temsilciler zamanla stratejik çıkarlarına dayalı pazarlıkları bırakıp temel tercihlerini yeniden gözden geçirmeye başlarlar. Strazburg bu anlamda Avrupalılaşımanın arka bahçesini oluşturmaktadır²⁸. Ayrıca birlikte çalışan siyasi elitlerin ortak dili kullanıyor olmaları da söylem düzeyinde paylaşımı sağlamaktadır. Avrupalılaşıma için birlikte çalışan siyasi elitler AB bütünleşmesinin kendi terminolojisine de hakim hale gelmektedirler. Sosyal öğrenme ve sosyal mobilizasyon aktörlerin sosyalleşmesi bu noktada devreye girmektedir.

²⁶Mark A. Pollack, "International Relations Theory and European Integration", **Journal of Common Market Studies**, June 2001, Vol. 39, No. 2, s.237.

²⁷Wendt, *Anarchy is What States Make of It*, ss. 390-402.

²⁸Jeffrey T. Checkel, "Social Construction and Integration", **Journal of European Public Policy**, Vol. 6 No.4, 1999, ss.550-551.

Avrupalılaşma ulusal politikaların Avrupa değerleri ve standartları çerçevesinde evrilmesidir. Avrupalılaşma süreci, ulusal politikaların dönüşümünü sağlamakta, politika yapma sürecini etkilemekte, bürokrasinin yeniden yapılanmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte Avrupalılaşma ile birlikte elitlerin sosyalizasyon süreci sağlanmakta, ortak politikalara uyum sağlanmaktadır. Üye ülkelerin Avrupa projelerinde daha fazla yer almasını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Ancak iki yönlü olan Avrupalılaşma sürecinde üye ülkeler de kendi ulusal çıkarlarını ulusal politika düzenlemeleri doğrultusunda şekillendirerek kendi ulusal politika tercihlerini Brüksel'e yansıtmaktadırlar. Çalışmada İngiltere tercihleri tarafından şekillenen AB politikaları sıklıkla ele alınmıştır. Avrupalılaşma politik ve ekonomik yaptırımlar yoluyla üye ülkelerin değişimlerini sağlamaktadır. Ancak sosyal inşacılık bağlamında Avrupalılaşma süreci daha çok inançlar, beklentiler, değerler ve kimliği değiştiren subjektif değişimler üzerinde durmaktadır.

Çalışma açısından bu noktada sorgulanacak konulardan birisi Avrupalılaşmanın İngiltere'deki elitlerin bağlılığını ne kadar değiştirdiğidir. Siyasette ve bürokraside yer alan pek çok elitin ABD'li meslektaşları ile olan yakınlıkları malumdur. Böyle bir tabloda Avrupalılaşmanın sözü edilen elitlerin seçimlerini nasıl etkileyeceği sorusunu sormak gerekir.

Inşacılığın kimlikle ilgili araştırması üç kategoriye ayırmaktadır. Birinci Avrupa kimliğinin belirlenmesi, diğeri entegrasyon süreci içerisinde ulusal kimliklerin yeniden belirlenmesi üçüncüsü ise farklı ulusal kimliklerin ve politik kültürlerin üzerinde nasıl bir Avrupa kimliğinin oturduğudur. Avrupa kimliğinin inşası beraberinde "diğerleri"nin inşasını da getirmektedir²⁹.

²⁹ Thomas Christiansen, Knud Erik Jorgensen, Antje Wiener, "The Social Construction of Europe", **Journal of European Public Policy**, Vol. 6, No.4, 1999, s. 540.

1.2.2. Sosyal İnşacılık Çerçevesinde İngiltere, AB ve ABD İlişkileri

İngiltere örneğinde sosyal inşacılık çerçevesinde kimlikte yaşanan değişim ve Avrupalılaşıma süreci incelendiğinde iç politikada ve dış politikada yaşanan gelişmeler iki ayrı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkede iç politikada yaşanan gelişmelerin ne kadarının Avrupalılaşıma sürecinin etkisiyle yaşandığı tartışmalı bir konudur. Bakanlıkların yeniden kurgulanan yapısı, yeni yönetim teknikleri ve yetki devri ile ilgili düzenlemeler düşünüldüğünde yönetim alanında önemli adımlar atıldığı düşünülebilir. Ancak merkeziyetçiliğin çözülmesi ile ilgili Anayasal düzenlemeler, İngiltere Bankası'nın para politikaları konusunda operasyonel olarak bağımsız hale getirilmesi (Euro alanına dahil olma sürecinde önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir), seçim sisteminin genel olarak Avrupa seçim sistemi ile uyumlu hale gelmesi için yenilenmesi, Lordlar ve Avam Kamarasında yaşanan reform, AB'nin de talep ettiği yeniliklerdir. Ancak çalışma konusu daha çok İngiltere'nin Avrupalılaşıma sürecinde yaşadığı kimlik dönüşümünün transatlantik ilişkiler açısından bir değişiklik yaratıp yaratmadığı olduğundan çalışmada iç politikadan çok dış politika ve savunma alanında yaşanan dönüşüm üzerinde durulacaktır.

Bununla birlikte Avrupalılaşıma sürecinde oluşturulan politikalarda “reception” (kabul etme) ve “projection” (projeksiyon oluşturma) olmak üzere iki temel davranış biçimi söz konusudur. İngiltere Blair hükümetinin göreve gelmesinden önce sürecin daha çok kabul etme kısmında kalmış, çevre politikaları, tarım ürünlerinin standartları, balıkçılık politikası gibi konularda yeni politikalar oluşturan, öneriler getiren bir üye olmaktan çok politikaları kabul eden bir üye profili çizmiştir³⁰. Projeksiyon kısmı ise Blair hükümetinin daha Avrupa yanlısı

³⁰ Simon Bulmer, Martin Burch, “The Europeanization of Central Government in the UK and Germany in Historical Institutional Perspective” ed. Mark Aspinwall, Gerald Schneider, **The Rules of Integration Institutional Approaches to the Study of Europe**, Manchester University Press, 2001, ss. 73-95.

politikalarıyla paralel olarak gündeme gelen St. Malo süreci ile karşımıza çıkmaktadır. Sürecin mimarı olan Blair açısından savunma alanı İngiltere'nin Avrupalılaşıma söz konusu olduğunda projeksiyon oluşturabildiği bir alan olmuştur.

Savunma alanı değişimin gözlenebildiği alanlardan biri olduğu kadar transatlantik ilişkileri etkileyen bir alan olduğu için çalışmada üzerinde özellikle durulmuştur. Bununla birlikte savunma dendiğinde önemli faktörlerden birisi olan stratejik kültürde de değişim ve benzeşmenin söz konusu olması önemlidir. Sosyal inşacılığa göre her ülkenin geçmişinden kaynaklanan ulusal farklılıkları ortak değerlerin oluşturulmasına engel değildir. Stratejik kültürde yaklaşma yaşanırken güvenlik konusunda daha aktif olan üyeler kendi değerlerini ve normlarını da AB sürecine yansıtırlar. Sonuçta sözü edilen yaklaşma tüm üyelerin değer ve normlarını etkileyerek değerlerin kurumsallaşmasını ve üye ülkelerce içselleştirilmesini sağlar.

Stratejik kültürde yaklaşma üç yol ile sağlanmaktadır.

İlki değişen tehditlerin öğrenilmesi ve savunmanın da değişen tehdit anlayışına göre yeniden şekillenmesidir. Örneğin Sovyetler Birliği'nin yıkılışı ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi Avrupa'daki tehdit algısını değiştirmiş, Sovyetler Birliği'ni önemli bir tehdit olarak gören elitler açısından güvenlik algılarında değişime neden olmuş, AB üyeleri hem ABD ile hem de NATO ile olan ilişkilerini yeniden sorgulamak durumunda kalmışlardır. Yeni düzene uyum sağlamaya çalışırken bu sefer de 9/11 gündeme gelmiş, terörizm, 2002 ABD ulusal güvenlik stratejisi ile öncelikli güvenlik tehdidi haline gelmiştir. New York, Madrid ve Londra'da yaşanan terörist saldırılar yeni, güçlü ve karşısında birleşilmesi gereken yeni bir tehdit yaratmıştır.

İkinci öğrenme yolu ulusüstü örgütler ve mekanizmalar aracılığıyla sosyalizasyonun sağlanmasıdır. Bir arada işbirliği yapan gruplar giderek kurumsallaşarak aynı düşünceleri ve davranışları benimsemeye başlarlar.

Sosyalizasyon sürecinin dinamikleri üyeler arasındaki ulusal farklılıkları azalttığı gibi karşılıklı güveni de arttıran bir süreçtir. Neo-fonksiyonalistler bu süreci aktörlerin sosyalleşme süreci olarak adlandırır³¹. Örneğin antlaşmalarla kurulan kurumlar sözü edilen sosyalleşme sürecinin gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Amsterdam Antlaşması ile kurulan Yüksek Temsilcilik kurumu sayesinde savunma alanında gerçekleşen sosyalizasyon bu durumun örneğidir. Daha sonra kurulan Politika ve Güvenlik Komitesi (PSC) ve Avrupa Birliği Askeri Komitesi (EUMC) gibi kurumlar da sosyalizasyon sürecinin katalizörlüğünü üstlenmişlerdir. Birlikte çalışılan kurumlar bir süre sonra bir grup kimliğinin ve ortak düşünme biçiminin oluşmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte işbirliği yapmanın da üyelerin davranışlarını dönüştüreceği belirtilmişti. Silah kontrolü ve nükleer silahlanma konusunda İngiltere'nin AB üyeleriyle giderek artırdığı işbirliği hatta zaman zaman ABD ile sözü edilen konularda ters düşmesi bu konuda örnek olarak gösterilebilir³².

Kurumsal sosyalleşme en çok yeni üye olan ülkelerin dayanışma, muharebe grupları ve savunma ajansı gibi kurumsallaşmaya işaret eden düzenlemelere uyum sağlamalarında kendisini göstermektedir. Sosyalleşme süreci üye ülkeleri ikna etmeyi de beraberinde getirir. Yeni üye ülkeler bir anlamda İngiltere tarafından Ortak Dış Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında yürütülen misyonların NATO ile

³¹ Philippe Schmitter, "Neo-Neo-Functionalism", ed. Antje Wiener, Thomas Diez, **European Integration Theory**, Oxford University Press, Oxford, 2004, s. 81.

³² Özellikle silahların kontrolü konusunda ABD, İngiltere'nin tutumundan farklı bir yaklaşıma sahiptir. İngiliz Amerikan Güvenlik Enformasyon Konseyi (BASIC) Bush yönetiminin tek taraflı yaklaşımını tehlikeli bulmuş ve uluslararası silahsızlanma rejimini tehlikeye sokuyor olması nedeniyle eleştirmiştir. BASIC yıllardır "önce diplomasi" yaklaşımını ön planda tuttuğundan İngiltere, ABD'nin antlaşmalara uymaması konusunda rahatsız olmuş ve AB'li partnerleriyle birlikte ABD'ye anlaşmaların onaylanması konusunda baskı yapacağını belirtmiştir. İngiltere AB'li müttefikleriyle birlikte geniş kapsamlı testlerin yapılması yasağı konusunda ABD'nin katkılarının azalmış olmasından mutsuzdur. Nükleer Silahsızlanma Konvansiyonu, Biyolojik ve Toksik Silahlar Konvansiyonu, Küçük ve Hafif Silahlarla ilgili Konvansiyonların hepsiyle ilgili güçlük çıkaran ABD'yi ikna etme ve baskı yapma konusunda İngiltere müttefikleriyle birlikte çalışmaktadır. (House of Commons, Session 2001-2002, Foreign Affairs Committee Second Report, British –USA Relations House of Commons Parliamentary Papers 2007)

çatışmayacağı konusunda ikna edilmektedirler³³. Avrupa Strateji Belgesi'nin hazırlanma sürecinin kurumsallaşmış biçimde gerçekleşmesi (Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nde görev alan yöneticilerin belgenin hazırlanmasında harcadıkları çaba gibi) de sosyalizasyon sürecinin kurumsal düzenlemeler aracılığıyla gerçekleştiğini gösteren diğer bir örnektir.

Stratejik kültürde sosyal yaklaşmayı sağlayan üçüncü adım birlikte kriz yönetebilme yeteneğidir. Özellikle savaş, çatışma ve kriz dönemleri değerlerin daha fazla uyumlaştığı sorunların ortak mücadele yöntemleri ile çözülmeye çalışıldığı dönemlerdir. AB üyelerinin ortak hareket etmelerinin gerekliliğini gösteren Bosna ve Kosova müdahalelerine bu çerçeveden bakmak gerekir. Bu müdahalelerden sonra AB ortak operasyon yürütebilme konusunda yaklaşmanın sağlanması için daha fazla çabalamış, Kongo (Artemis), Athena gibi ortak operasyonlar yürütmeye başlamıştır.

³³ Christoph O. Meyer, "Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms", **European Journal of International Relations**, 2005, 11:4, s. 538.

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLERİN TARİHSEL ARKA PLANI

İngiltere ve ABD arasındaki ilişkiler incelenirken iki ülke çoğu zaman birbirlerinin doğal müttefiki olarak değerlendirilse de tarafların Süveyş krizi, Küba krizi, Vietnam savaşı gibi sorunlu dönemlerde önemli güçlükler yaşadığını belirtmek gerekir. Oldukça dinamik bir yapıya sahip ilişki, politikacıların ve elitlerin kişilikleri, dünya görüşleri ve ideolojileri gibi pek çok farklı faktör tarafından etkilenmektedir. Literatürdeki pek çok çalışma, ABD ile işbirliği yapmanın İngiliz dış politikasının vazgeçilmezi olduğunu belirtmekte ve ilişkinin daha çok İngiltere tarafından arzulanan bir yapı olduğunu öne sürmektedir. Ancak ABD, dış politikasını etkin biçimde uygulayabilmek için İngiltere gibi bir partnere ihtiyaç duymaktadır. İkilinin savunma, istihbarat ve nükleer güç gibi alanlarda sahip oldukları derin işbirliği bu ihtiyacın somut biçimi olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte ABD'nin İngiltere'nin işbirliğine ihtiyaç duyduğu önemli alanlardan birisi Avrupa Birliği(AB) ile ilişkileridir. ABD, AB'yi kendi kontrolü altında tutmak, AB politikalarını etkileyebilmek ve Birliğe yeni katılan üyeleri kontrol edebilmek açısından İngiltere ile ilişkilerine oldukça önem vermektedir. Dolayısıyla taraflar arasındaki bağ İngiltere için olduğu kadar ABD açısından da önem taşımaktadır. Değişken bir yapıya sahip olduğu belirtilen ilişkinin dinamiklerinin incelenmesi ve dönemsel olarak hangi faktörlerden etkilendiğinin belirlenmesi Tony Blair döneminde ve sonrasında İngiltere- ABD arasındaki ilişkileri ve bu ilişki biçiminin AB bütünleşme sürecini nasıl etkilediğini analiz etmek açısından önem taşımaktadır.

İngiltere ve ABD arasındaki ilişkiler incelenirken karşılaşılan ilk kavram “özel ilişki” olmaktadır. Özel ilişki kavramı, literatürde iki taraf arasındaki ilişkinin diğer ülkeler arasındaki diyalogtan farklı bir oluşum olduğunu ayırt etmek amacıyla kullanılmaktadır. ABD ve İngiltere arasındaki ilişkinin farklılığını algılayabilmek için sözü edilen kavramın anlamının sorgulanması ve bu ilişki formunu oluşturan faktörlerin irdelenmesi önem taşımaktadır.

2.1. ÖZEL İLİŞKİ KAVRAMI

İkinci Dünya Savaşından hemen sonra, Anglo-Sakson ittifakına yapılan atıflar artmış, “eski günlerdeki gibi” sloganı yeniden dillendirilmeye başlanmıştır. İki taraf arasındaki özel ilişki Soğuk savaştan neredeyse yarım yüzyıl sonra Irak savaşında bir kez daha önemini göstermiş ve taraflar arasındaki ilişkinin niteliği yeniden irdelenmeye başlanmıştır. Literatürde, ABD ve İngiltere arasındaki ilişki, diğer ülkelerin birbirleriyle oluşturdukları diyalogtan daha farklı bir yapı olarak değerlendirilmekte dolayısıyla iki ülke arasında özel “special” olarak nitelendirilen bir bağ olduğu vurgulanmaktadır. Winston Churchill sözü edilen özel ilişkinin yaratıcıları arasında önemli figürlerden biri olarak göze çarpmaktadır. İki taraf arasındaki özel ilişkinin tanımlanması ile ilgili önemli atıflardan biri 1946’da Churchill’in Missouri’de yaptığı “Demir Perde” konuşmasıdır. Churchill, sözü edilen konuşmada taraflar arasındaki ilişkiyi İngilizce konuşan insanlar arasında ve kardeşlere ait bir ortaklık olarak tanımlamıştır³⁴. Kardeşçe ortaklık, askeri konularda içten bir işbirliğini ve karşılıklı güven için mevcut olanakların devamlılığının sağlanmasını gerektirmektedir. Churchill’e göre, bu durum ABD hava ve deniz kuvvetlerinin hareketliliğinin artmasını, İngiliz imparatorluk kuvvetlerinin genişlemesini ve dünya istikrara kavuştuğunda finansal birikimin artmasını

³⁴ Jeremy K. Ward, “Winston Churchill and the “Iron Curtain”, *The History Teacher*, Vol. 1. No.2, January 1998, s.57.

sağlayacaktır. Churchill konuşmasında Sovyet tehlikesinin altını çizmiş, bu tehlike söz konusu olduğunda, ABD ve İngiltere arasındaki işbirliğinin ne denli önem arz ettiğini vurgulamaya çalışmıştır.

“Kimse Sovyet Rusya'nın ve onun komünist uluslararası örgütlenmesinin yakın gelecek için nelere niyet ettiğini ve bu niyetler gerçekten varsa, genişleme çabalarının ve ikna etme eğilimlerinin sınırlarını bilemez. Baltıklarda Polonya'dan, Adriyatik'te Trieste'ye kadar kıtanın üzerine demir bir perde çökmektedir. Bu çizginin gerisinde ise tüm eski Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri kalmıştır. Savaş boyunca Rus ortaklarımızdan öğrendiklerimiz hiçbir şeye güç kadar hayranlık beslemedikleri ve hiçbir şeye zayıflık kadar az saygı duymadıklarıdır. Devletler topluluğunun İngilizce konuşan halkı ve ABD'nin dünyanın her yerinde havada, denizde bilimde ve sanayide ve etik güç kullanımında yapacağı işbirliği, dünyada ürpertici, dengesiz ve tehlikeli maceraları önleyecek bununla birlikte güvenliğin garantisi olacaktır.”³⁵

Churchill'e göre paylaşılan ortak kültür ve ortak değerler ilişkinin kökeninde yer alan temel değerlerdir. Churchill ilişkiyi tanımlamak için özel kavramını kullanmıştır. Bununla birlikte farklı liderler farklı kavramları tercih etmişlerdir. Nixon da Churchill gibi özel ilişki (special relationship) kavramını kullanmış, Harold Wilson, yakın ilişki (close relationship) kavramını kullanırken, “özel olmak iyi olmaktır, iyi olmak özel olmaktır. İyi olmak ise birlikte iyi şeyler yapmaktır” diyen Margaret Thatcher, ilişkiyi sıradışı ilişki (extraordinary relationship) olarak

³⁵ Henry B. Ryan, “A New Look at Churchill's Iron Curtain Speech”, **The Historical Journal**, Vol. 22.No.4, December 1979, s.897.

nitelendirmiştir³⁶. Kavram ilk defa Churchill tarafından kullanılmış olmasına rağmen diğer liderlerin de özel ilişki kavramını ve diğer kavramları kullanmaya devam etmelerinin en önemli nedeni İngiltere'nin önemini vurgulamak ve ABD için müttefik olarak taşıdığı öneme vurgu yapmaktır.

Churchill'den sonraki dönemlerde de Thatcher ve Reagan döneminde olduğu gibi liderler arasında yakın işbirliği ve diyalog söz konusu olsa da İngiltere ve ABD arasındaki özel ilişkiden söz edildiğinde, Churchill'in ayrı bir yeri ve önemi olduğunu vurgulamak gerekir. Pearl Harbour baskınından iki hafta sonra Churchill ABD'yi ziyarete gittiğinde beyaz sarayda kalmıştır. Rivayetlere göre, Churchill dış alırken Roosevelt onu ziyarete gitmiştir. Resmi kıyafetleri olmayan Churchill, Roosevelt'in dışarı çıkma teklifi karşısında, İngiltere Başbakanının ABD başkanından saklayacak hiç bir şeyi yoktur şeklinde cevap vermiştir. Bu anekdot ilişkinin özelliğini irdelemek açısından güzel bir örneği oluşturmaktadır.³⁷

Churchill ve Roosevelt arasındaki ilişkinin yakınlığını anlatan pek çok anekdot mevcuttur. Roosevelt'in yardımcısı Harry Hopkins'in 1941 yılında İngiltere'yi ziyaret ettiğinde Churchill'e yemekte ilettiği anlamlı mesaj dönemin özel ilişkiye dair önemli göstergelerinden birisidir. Yemekte Churchill'in yanına oturan Hopkins, Churchill'e eminim döndüğümde başkan Roosevelt'e ne söyleyeceğimi merak ediyorsunuzdur diye sormuş sonra da İncilden şu alıntıyı yapmıştır. “*Sen nereye gidersen ben de geleceğim, sen nerde kalırsan kal ben de kalacağım, senin insanların benim insanlarım ve senin Tanrın benim tanrım*”. Hopkins bu cümleleri söyledikten sonra durmuş ve sözlerini “sonuna kadar” diyerek bitirmiş ve bu anlamlı

³⁶Alex Danchev, “Tony Blair’s Vietnam: The Iraq War and the “Special Relationship” in Historical Perspective”, **Review of International Studies**, 2007 (33), s. 189.

³⁷David Reynolds, “A Special Relationship?, America, Britain, and the International Order Since the Second World War”, **International Affairs**, Vol. 62, No. 1, Winter 1985-1986.s. 1.

sözlerin üzerine Churchill oldukça duygulanmıştır³⁸. Sözü edilen örnekler, özel ilişkinin çıkardan çok duygusal temellere ve ortak geçmişe dayandığını düşünen akademisyenler için önem arz etmekte liderlerin yakın ilişkisini algılamak kadar ortak bağın onlar için ne anlama geldiğinin analiz edilmesine de yardımcı olmaktadır.

Churchill tarafından tanımlanan ve çerçevesi çizilen bu özel ilişki aslında oldukça karmaşık bir bağı ifade etmektedir ve farklı akademisyenler tarafından çok kez ve farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bruce Russett, iki taraf arasındaki ilişkiyi tanımlarken vurguyu ticaret ilişkileri, ortak yatırımlar, göç, iletişim ve askeri bağlantılar üzerine yapmıştır. Russett, özel ilişki biçimini sorunları uzlaşmacı biçimde ve adil çözebilmeyi başaran, ortak kaygılar konusunda ortak hareket etmeyi becerebilen, gerektiğinde ittifak yapabilen, mütekabiliyet kapasitesine sahip, taraflar arasında güvenin olduğu, birbirlerinin taleplerinin sempatiyle karşılanabildiği bir durum olarak tanımlamıştır³⁹.

Anglo- Amerikan ilişkileri konusundaki bir başka uzman William Wallece özel ilişkinin, liderler arasındaki resmi olmayan görüşmeleri, diplomatlar arasındaki yakın fikir birliklerini, silahlı kuvvetler ve diğer birimler arasındaki işbirliğini kapsadığını belirtmektedir. Wallace, iki taraf arasındaki ilişkilerin ekonomik, sosyal ve kültürel bağların üzerinde kurulan bir yapı olduğunun altını çizmektedir. Savaş zamanında ise bu yapıyı tarafların çıkarları tanımlamaktadır. Wallece, Anglo-Saksonluğun İngiliz Sivil Savaşının tecrübeleri ile olgunlaşan önce İspanya'dan daha sonra da Fransa'dan yayılan Katolik mutlakiyetçiliğe karşı savaş veren bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Sözü edilen yapı köklerini, İngiliz içtihat hukuku, İngiliz

³⁸ Danchev, Tony Blair's Vietnam, s. 191.

³⁹ Bruce Russett, **Community and Contention: Britain and America in the Twentieth Century** Cambridge, MA:MIT Press, 1963.

özgürlüklerinin temel yasası olan Magna Carta ve Parlatentonun özgürlüğü üzerinde şekillenen ulusal kimlik, tarihi miras ve eski geleneklerden almaktadır. 19. yüzyılın sonuna kadar taşıdığı ulusal protestan ve liberal kimlik İngiltere'yi Fransa'dan, diğer Katolik ve Doğu Avrupa ülkelerinden ayırmış, ABD ve kuzey Avrupada'ki Protestan ülkelerle İngiliz değerlerini, çalışma etiğini ve dünya düzenine etik bir yaklaşımı paylaşmalarını beraberinde getirmiştir⁴⁰.

Donald Watt İngiltere'nin, Abglosakson taraftarı (pan-Anglosakson) yaklaşımının temel doktrinini, ABD ve İngiltere'nin liderliğinin sorgulanmazlığı üzerine dayandırıldığını belirtmektedir. İngiltere hala naif bir şekilde dünya liderliği idolünün diğer ülkeler tarafından da kabul edileceğini öngörmektedir. Anglo-Amerikan hegemonyası sayesinde uluslararası barışa kavuşulabileceğini ve dünyada statükoyu bozabilecek tehditlere karşı Anglo-Amerikan gücün caydırıcılığına inanmaktadır. İngiltere, idealist, romantik ve liberal söylemleri muhafazakar umutlarla birleştirmekte, ABD'nin sahip olduğu gücün kendisinin tehdit altındaki rolünün güvencesi olduğuna inanmaktadır. Watt'a göre sözü edilen doktrin İngiltere'de ABD'ye oranla daha geniş çaplı bir kabul bulmuş özellikle 1930 ve 1980 yılları sözü edilen görüşlerin daha baskın olduğu yıllar olmuştur⁴¹.

İkinci Dünya Savaşı Anglo-Sakson dünya görüşünün daha fazla pekişmesine neden olmuş, ABD ve İngiltere totaliter tehditlere karşı özgürlüğün ve demokrasinin koruyucuları olmuşlardır. Özel ilişki söyleminin gerisinde ise 1940 yılından bu yana İngiltere'nin ABD'ye olan bağımlılığı vardır.

⁴⁰ William Wallece, "Foreign Policy and National Identity in the United Kingdom", **International Affairs**, Vol. 67, No. 1, January 1991, ss. 70-71.

⁴¹ D.C Watt, **Personalities and Policies: Studies in the Formulation of British Foreign Policy in the Twentieth Century**, London: Longman, 1965, s. 45.

Rasmussen ve Mc. Cormick özel ilişki kavramıyla ilgili analiz düzeyleri üzerinde durmuş ve ilişkinin analitik açıdan üç seviyede incelenebileceğini belirtmişlerdir.

- liderler arasındaki kişisel bağlantılar
- elitler arasındaki işbirliği
- kitlesel algı

Liderler arasındaki kişisel bağlantılar incelendiğinde, Churchill ve Roosevelt arasındaki diyalog ile Reagan ve Thatcher arasındaki ilişki en fazla göze çarpan iki döneme örnek oluşturmaktadır. Ancak liderler arasındaki yakın ilişkiler “özel ilişki” kavramını nitelendirmek için yeterli değildir. Liderler arasında yakın bir ilişki kurulmasının sebebi kişilerin karakter özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir ki o zaman nesnel bir yargıdan söz etmek oldukça güç olacaktır. Bununla birlikte özel bir ilişkiden söz edebilmek için sürdürülebilir olması da şarttır. Örneğin Thatcher ömrü uzun bir iktidar olmuştur ancak ilişkinin ömrü iktidarın ömrü ile sınırlı olmamalıdır⁴².

Bu ilişkinin diğer önemli ayağı elitler arasındaki işbirliğidir. İki devletin farklı kurumlarının birbirleriyle işbirliği yapıyor olmaları devletlerarasındaki diyalogu kolaylaştırmaktadır. Bu yaklaşıma göre Roosevelt ve Churchill gibi liderlerden çok Keynes gibi İngiltere'nin savaş dönemi finansal yükünü kaldırmış, ABD de ise aynı görevi başarıyla üstlenmiş Hazine Sekreteri Henry Morgenthau ve Hazine Sekreter yardımcısı Harry Dexter White gibi elitler önem kazanmaktadır. İki tarafın hükümetleri nasıl savaşılacağına planlarını yaparken, Keynes ve ABD'li meslektaşları daha çok savaşın masraflarının nasıl karşılanacağı üzerine

⁴²Jorgen Rasmussen, James M. McCormick, “British Mass Perception of the Anglo-American Special Relationship”, **Political Science Quarterly**, Vol.108, No.3, Autumn 1993, s.516.

yoğunlaşmışlardır⁴³. Elitler arasındaki işbirliğinin önemli örneklerinden birisi de Lyndon Johnson ve Harold Wilson döneminde yaşanmıştır. Wilson ve Johnson arasında gerilimli bir ilişki olmasına ve tarafların birbirlerinden pek hoşlanmamasına rağmen ülkeler arasındaki bağın devam ettirilmesinde, iyi iletişimi olan personelin önemli etkisi olmuştur. Washington büyükelçisi olan Sir Patrick Dean, Johnson'un takdir ettiği bir diplomattı. Başbakan Wilson'un dış işleri asistanı Sir Michael Polliser ile başkan Johnson'un ulusal güvenlik danışmanı Walt Rostow Oxford'tan iyi arkadaşlardı. ABD Dış İşleri Bakanı yardımcısı Harlan Cleveland ise Başbakan Wilson'un Oxford'tan öğrencisiydi. Sözü edilen yakın kişisel ilişkiler dönemsel krizlerin yaşanmasına hatta çoğu zaman liderler arasında ciddi sorunlar bulunmasına rağmen İngiltere ve ABD arasındaki bağın kopmadan devam etmesini sağlamıştır.

Elitler arasındaki işbirliğinin ülkeler için taşıdığı öneme rağmen görev sürelerinin liderlere göre daha kısa süreli ve daha hızlı değişebilir bir niteliğe sahip olması istikrar açısından sıkıntı yaratmaktadır. Daha istikrarlı olan, değişmeyen ve daha uzun süre devam eden ise ilişkinin üçüncü ayağı olarak saptanan kitlesel algıdır. Toplumların kültürlerini ve algılarını değiştirmek diğer faktörleri değiştirmekten daha zordur.

Özel ilişkinin temelini ortak tarih, ortak kültür, ortak dil olduğunu savunan akademisyenlerin yanı sıra bazı akademisyenler de özel ilişkinin temellerinin çıkar odaklı olduğunu savunmaktadırlar. David Watt, iki taraf arasındaki ilişkinin değerlerden öte çıkara dayandığını bu açıdan taraflar arasındaki ilişkinin özel değil çıkarını düşünen iki ülke için sıradan olduğunu belirtmiştir⁴⁴. Henry Kissenger'a göre, bu ilişki türü İngiltere'nin görüşlerinin görmezden gelinemeyeceği bir anlaşmadır. Kissenger, bu ilişkinin Amerika'nın İngiltere'ye yaptığı bir jest

⁴³ Robert Skidelsky, "Imbalance of Power", **Foreign Policy**, no.129, March- April 2002, ss. 46-55.

⁴⁴ Rasmussen, McCormic, ss. 515-541.

olmadığının özellikle Soğuk Savaş döneminde şekillenmiş bir uluslararası ilişkiler davranış biçimi olduğunun altını çizmektedir. Alex Danchev, özel ilişki konusunda fonksiyonalist bakış açısına sahip olan akademisyenlerdendir. Danchev özel ilişkinin temellendirilmesinde paylaşılan kültür ve ortak değerlerden çok müzakere edilmiş uzlaşmaların ve ortak çıkarların ön planda olduğunu ve geçmişin değerlerinin güncel çıkarlar için sömürüldüğünü belirtmiştir. İki taraf da kötü bir durumda olduğunda çıkarlarının örtüştüğünü söylemek yanlış olmaz. İki tarafın katkısı tam olarak eşit olmasa da tamamlayıcı ve zorunlu olarak nitelendirilebilir. Mükemmel bir ittifak çıkar eşitliğine, iki tarafından katılımına ve karşılıklı avantaj sahibi olmaya dayanır.⁴⁵

Danchev, yararın ve çıkarın değişebilir olduğunu ve değişen durumların ittifakların bitmesine neden olabileceğini çünkü ittifakları da ayakta tutanın çıkar duygusu olduğunu belirtmiştir. Danchev özel ilişki ile ilgili analizlerini Aristoteles'in arkadaşlıkla ilgili analizlerine dayandırmıştır. Aristoteles'e göre arkadaşlık üç farklı temele dayanmaktadır. Çıkar, keyif ya da iyilik... ABD ile İngiltere arasındaki özel ilişki, yabancıların kurduğu arkadaşlık ilişkisine örnek verilebilir. Bu ilişki türünde mükemmellik, şeffaflık, bilgiye ulaşılabilirlik, genellik, karşılıklılık, gizlilik, güvenilirlik, istikrarlılık, potansiyel gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Uluslararası ilişkiler ise birbirinin iyiliği üzerine kurulmadığı gibi çıkarları önemsememek, düşünmemek de mümkün değildir. İki ülke arasındaki ilişki ise neredeyse kendi bilincine sahiptir. İlişki, kendi mitlerini yaratmakta, kendi kahramanlarının propagandasını yapmaktadır. Danchev'e göre, ilişkinin başarılı olmasının temel sebeplerinden birisi de kendisini yeniden yaratabilmesi ve sözü edilen mitsel hazinesini kullanabilmesidir⁴⁶.

⁴⁵ Alex Danchev, "On Specialness", **International Affairs**, Vol. 72, No.4, October 1996, ss. 737-750.

⁴⁶ Danchev, "Tony Blair's Vietnam", s. 189.

Danchev'in görüşlerini eleştiren isimlerden Warren Kimball, Alex Danchev'e cevap niteliğinde bir makale yazmış ve Danchev'in Atlantik ilişkiyi sürekli yayılan tehlikeli bir ilişki türü olarak göstermesini, ilişkiyi mitsel ve anıtsal olarak tanımlamasını eleştirmiştir. Kimball, Danchev'in "*geçmişin değerlerinin bugünün çıkarları için sömürülmesi*" tezine karşılık asıl bu ilişkiyi küçük düşürmenin, azımsamanın ve yok saymanın çıkarların sömürülmesi demek olduğunu ifade etmiş ve özel ilişkinin iki taraf arasında imzalanmış önemli anlaşmalara⁴⁷ dayanan bir kökeni olduğunu belirtmiştir⁴⁸. Kimball'a göre, ideoloji, değerler ve iki yüzyıla dayanan özel ilişki iki tarafı birbirine yaklaştırmıştır. İki tarafın birbirlerinin çıkarlarını paralel gördükleri açıktır. Ancak bu durum tarihsel bir davranış kalıbıdır, hatta alışkanlıktan kaynaklanmaktadır. İngiliz ve Amerikan vatandaşları doğal olarak bir araya gelmektedirler ve bu herhangi bir politikanın ya da bir kurgunun sonucu değildir. Neden, aynı dili konuşmaları, aynı ortak hukuk yapısına⁴⁹, benzer kurumlara sahip olmaları ve özgürlüğü eşit derecede sevmeleridir. Genellikle iki tarafı ikna etmek için devlet adamlarına gerek yoktur bu olmadan da uzlaşabilirler. Hiçbir politika, ittifak, ya da gizli anlaşma mümkün değildir. Dünyada İngilizce konuşan insanlar genel bir anlaşma ve uzlaşma içerisindedirler.

⁴⁷ 1783 Paris Antlaşması- Paris Antlaşması 3 Eylül 1783 tarihinde imzalanmış olup, Büyük Britanya Krallığı ile Kuzey Amerika'daki Onüç Koloni arasındaki Amerikan Devrimi Savaşı'nı sona erdirmiştir. 1812 Ghent Antlaşması ise ABD ile İngiltere arasındaki savaşı sona erdirerek Amerikan devrimine ergenliğini kazandırmıştır. 1823 Monroe doktrini ise ABD'nin Avrupa işlerine karışmama, Avrupa'dan uzak kalma ve buna karşılık da Avrupa devletlerini Amerika kıtalarının işlerine karıştırmama politikasının temelini oluşturmuştur.

⁴⁸ Warren Kimball, "Dangerously Contagious? The Anglo-American Special Relationship", **BJPIR**, Vol. 7, 2005, ss. 438-439.

⁴⁹ İki taraf arasındaki ilişkinin en önemli boyutlarından birisinin hukuka dayalı devlet anlayışı olduğu ve ABD kurucularının İngiliz siyasi felsefesinden önemli ölçüde etkilendikleri belirtilmektedir. ABD'nin Bağımsızlık Bildirgesi ve ABD Anayasası gibi temel kurucu dökümanları Magna Carta'nın devamı olarak nitelendirilmektedir. Bağımsızlık Bildirgesi de İngiliz siyasi geleneğinin bir göstergesidir. 1689 tarihli İngiliz Haklar Deklerasyonu bu belgelerin anası olarak kabul edilmekte ve bildirgelerin İngiliz siyasi hayatının önemli bir unsuru olduğunun altı çizilerek ABD ve İngiltere'nin bu anlamda oldukça benzer bir hukuk yapısına sahip olduklarının altı çizilmektedir. (Jeffrey D. McCausland, Douglas T. Stuart, **US-UK Relations at the Start of the 21st Century**, January 2006, (<http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>))

Realistlere göre uluslararası ilişkilerin tarihi büyük güçlerin tarihidir. İngiltere orta büyüklükte bir güç olduktan sonra özellikle Soğuk Savaş döneminde güvenliğini sağlamak için ABD'nin müttefiği olmuş ve ABD'nin de her zaman kendi müttefiği olacağı düşüncesiyle desteklenmeyecek durumlarda bile ABD'yi desteklemeye devam etmiştir.

Bununla birlikte, Robert Skidelsky, Avrupa da güç dengesi kültürü olmasına rağmen ABD'nin kendi planlarının ve kendi kurguladığı dünyanın herkes için iyi ve geçerli olması gerektiğini düşündüğünü ve uzlaşmadan çok herkesin kendi doğruları çerçevesinde hareket etmesini talep ettiğini belirtmekte bu nedenle ABD'nin müttefiğe değil partnere ihtiyaç duyduğunun altını çizmektedir⁵⁰. Skidelsky'e göre, ABD ile İngiltere müttefik değil partnerdirler. Müttefiklerin birbirleriyle savaşma ihtimali vardır ancak partnerler için böyle bir durum söz konusu değildir. Partnerlik ilişkisinde, iki taraf birbirleri ile aynı değerleri paylaşır. Bununla birlikte taraflar arasında bir güç asimetrisi bulunmaktadır. Bu asimetri ile birlikte göreceli de olsa tarafların partnerlik ilişkisine müdahale edecek kadar güç sahibi olmaları gerekir. Partnerlik ilişkisinin bir de Fransa gibi ek bir aktörü vardır. Fransa'nın ABD karşısındaki tutumu politikaları İngiltere ve ABD arasındaki işbirliğinin gelişmesine olanak sunmuştur.

Skidelsky, gücün her zaman dengesiz olacağını, ABD'nin de yeni şartlarla baş etmesi için partnere ihtiyaç duyduğunu, güç dengesinin dış politikanın en etkin silahlarından olduğunu, gelecekte de ABD'nin barışı sağlamak için güce ve partnere ihtiyacı olduğunu belirtmiştir⁵¹.

⁵⁰ Skidelsky, ss. 46-55.

⁵¹ Skidelsky, ss. 46-55.

David Reynolds tarafından yapılan tanımlamaya göre özel ilişki, daha çok gücünü kaybeden bir gücün diğerine yetişmek -gücünü yeniden kazanmak- için kullandığı bir araçtır. Reynolds'a göre, bu ilişki halkı karşı karşıya getirmekten korkan, gizlice manipüle eden ve açıkça gönül almasını bilen bir ilişki biçimidir. Sözü edilen nitelikler, müttefik politikasının taktiklerindedir. Her ne ifade ederse etsin özel ilişki kavramı, kesinlikle tam bir uyum ya da doğuştan var olma durumunu içermez.

2.1.1. Özel İlişki Kavramını Belirleyen Kriterler

Kavramı sorgularken özel ilişki kavramının sadece İngiltere ve ABD için mi kullanıldığı yoksa başka ülkeler için de böyle bir tanımlamanın mümkün olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Özel ilişki kavramının İngiltere ve ABD dışındaki diğer ülkeler için kullanılabileceği kabul edildiğinde ABD ile İsrail, ABD ile Brezilya, komünizm öncesi Çin ve Almanya ile olan ilişkiler için de özel ilişki kavramını kullanmak mümkündür. Ancak Anglo-Amerikan ilişkisinin diğer ülkeler arasındaki ilişki modelleri için de bir referans olarak kullanılıp kullanılmayacağı tartışmalı bir durumdur.

Bu noktada, ABD ve İngiltere arasındaki özel ilişkiyi diğer ilişkilerden ayıracak kriterlerin neler olabileceğini sorgulamak gerekir. İki önemli kriter olan önem ve nitelik açısından bakıldığında, 40'lı ve 50'li yıllar boyunca ilişkinin hem nitelik olarak hem de önem açısından özel sıfatını hak ettiğini söylemek mümkündür. Sözü edilen dönemde inişler ve çıkışlar söz konusu olsa da yine de bir genelleme yapmak mümkündür. Özellikle 1945-46 arasında ilişkiler oldukça inişli çıkışlı olmuştur. Sözü edilen dönemde nükleer güç konusunda ortaya çıkan uyuşmazlık ilişkinin bir daha aynı derecede yakın olmamasının nedenlerindedir. Bununla birlikte 1947 yılında Soğuk Savaş'ın daha fazla derinleşmesi ile ilişki yeniden yapılandırılmıştır. Her ne kadar Kore savaşı ve Ortadoğu milliyetçiliği, özel ilişkiye küresel bir kimlik kazandırmış olsa da Süveyş krizi taraflar arasındaki ilişkide önemli

bir kriz yaşanmasına neden olmuştur. Daha sonraki bir iki yıl içerisinde ilişkideki yaralar tamir edilmeye başlanmış, Harold Macmillian ve Dwight D. Eisenhower bunun için özel bir çaba göstermişlerdir.

Reynolds'a göre bu ilişki biçiminin göze çarpan üç temel özelliği vardır. Öncelikle tarafların çıkarları birbiriyle örtüşmektedir. Örneğin 1940 yılındaki uluslararası krizde iki tarafın ortak çıkarlarının örtüşmesi daha fazla yakınlaşmalarına neden olmuştur. Kıtaya hakim olmaya çalışan güçler (Hitler Almanyası ve Stalin Rusyası karşısında) iki tarafta Batı Avrupa'nın bağımsızlığını hedeflemişlerdir. Bununla birlikte Asya ve Ortadoğu'da herhangi bir gücün sivrilip güç dengesi dağılımını bozmasına engel olmak, ulusalcı ya da komünist hareketlerin yayılmasını önlemek, sözü edilen bölgelerde çatışmayı engellemek, ekonomik çıkarları korumak tarafların bu dönemde sürdürdüğü ortak politikalarıdır⁵².

İkinci özellik ideolojilerin benzerlik göstermesidir. Benzer çıkarlar ancak benzer ideolojiler ile sürdürülebilir. ABD'nin pek çok açıdan kendisini eski dünyanın antitezi olarak gördüğü ve feodalizm ile benzer tınlayan monarşi ve aristokrasi gibi kavramlardan haz etmediği açıktır. Totaliter bir dünya tehlikesi ile karşı karşıya olunması ise iki tarafın değerlerini daha benzer hale getirmiştir. Hukukun üstünlüğü ve barışçıl değişim konusunda ortak bir inanca sahip, iki liberal demokrasinin paylaştığı değerler fazladır.

İdeoloji ve ortak çıkarların yanı sıra üçüncü önemli faktör yakın kişisel temaslar ve elitler arasındaki arkadaşlık ilişkisidir. Bu parametre yukarıda sözü edildiği gibi Rasmussen ve McCormick tarafından kullanılan üçlü analizin içinde de yer almıştır. Bu ilişki özellikle de savaş sırasında ilerleme göstermektedir. Örneğin Roosevelt ile Churchill arasındaki ilişkide birbirleriyle istişare yapmak oldukça kolay

⁵² Reynolds, s. 1.

ve doğal karşılanan bir süreçti. Yukarıda sözü edildiği gibi Churchill ortak dilin kullanılmasına özellikle vurgu yapmıştır. Churchill'e göre, kişisel bağlantılar paylaşılan bir dil sayesinde güçlendirilebilir. Ortak dil ve kültür ise daha yoğun ve daha açık bir iletişim kurulmasını sağlar.

Taraflar arasındaki ilişkinin niteliğini etkileyen önemli özelliklerin oluşmasında kamuoyunun algısı da önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle iki tarafın kamuoylarının birbirleri ile ilgili algılamalarını da incelemek faydalı olacaktır.

2.1.2. İngiltere ve ABD'nin Birbirlerine Karşı Algıları

Taraflar arasında birbirlerine karşı değişmeyen bir algı olduğunu düşünmek hatalı olacaktır. İki tarafın birbirleri ile ilgili görüşleri ve diğerini tanımlama biçimleri olaylara, dönemlere ve politikacıların izlediği çizgiye göre değişmektedir.

1957-1963 yıllarında başbakanlık yapan Macmillian'ın günlüğünden alınan cümleler İngiltere'nin ABD ile ilgili görüşleri konusunda değişik bir perspektif sunmaktadır.

“Sevgili Crossman (Richard), biz Amerikan imparatorluğu içerisindeki Yunanlılarız. Siz de Amerikalıları, Yunanlıların Romalıları buldukları gibi bulacaksınız. Amerikalılar Roma İmparatorluğu'nu temsil etmektedirler. Biz İngilizler de Yunanlılar gibi eski kültür olarak onlara nereye gideceklerini öğretmeliyiz. Biz Helenistik çağın Yunanlılarıyız. Güç bizden Roma İmparatorluğu'na geçmiştir. Amerika'yı, Yunanlıların Romalıları bulduğu gibi bulacaksınız, çok büyük, kaba, canlı ve hareketli, bizden daha aylak ama daha kuvvetli, değerleri daha az bozulmuş ama daha çok rüşvet alan”

1944 yılında yazılmış bu satırlarda yapılan benzetmeler İngilizlerin Amerikalılara bakışı konusunda fikir vermekle birlikte ABD tarafından ciddi eleştirilere uğramıştır⁵³.

İngiliz kamuoyunun ABD ile ilişkiler konusunda sempatisi oldukça fazladır. Bununla birlikte kıta Avrupasının ABD ile ilgili duyguları oldukça köklü ve negatiftir. Bu ülkelere göre, ABD geçmişi inkar eden eski dünyanın değerlerini sarsan bir aktör durumundadır. İngiltere ise iki taraf arasında hep bir köprü olmaya çalışan aktör olmuştur. İngiltere, ABD'nin gücünü anlamada ve onunla baş etme konusunda kıta Avrupa'sındaki diğer ülkelere göre oldukça başarılıdır. Ancak sözü edilen tespitlere rağmen, İngiliz kamuoyunda ABD karşıtı düşüncelerin hiç olmadığını söylemek iddialı bir yaklaşım olacaktır.

İngiltere'nin ABD'ye karşı tutumu kültürel açıdan küstahlık, züppelik ve imrenme ile örülüdür. Daha da ilginç olanı İngilizlerin ABD karşıtı yaklaşımlarının daha çok klişeleşmiş davranış kalıplarıyla bezeli olmasıdır. Bazı İngiliz yazarlar, Amerikalılar ile ilgili yazılarında neredeyse onların başka bir gezegenden gelmiş olduğu kabulü ile yazmaktadırlar. ABD karşıtı bakış açısına sahip olanlar Amerikalılar'ı silah meraklıları ve çok toleranslı olmayan insanlar olarak tanımlanmaktadır. Kamuoyunun bakış açısına göre ise ABD'ye duyulan bir düşmanlık daha güçsüz ve daha fakir ülkelere karşı duyulan düşmanlığa göre daha tolere edilebilirdir. 1993 yılında yapılan Gallup anketlerine göre halkın ABD ile İngiltere arasındaki ilişkiyi değerlendirirken kullandıkları ifade iki taraf arasındaki ilişkinin bir mit olduğu yönündedir. Bununla birlikte bir savaşa girilmesi gerektiği

⁵³Christopher Cooker, "Britain and the New World Order: The Special Relationship in the 1990s", **International Affairs**, Vol. 68, No. 3,1992, s. 416.

takdirde kamuoyu ABD'nin, birlikte savaşa girmek için güvenilir bir partner olduğunu düşünmektedir⁵⁴.

İdeolojik anlamda İngiltere'nin ABD algısı incelendiğinde, iki ülkenin ekonomik yaklaşımları benzer bulunsa da İngiltere, ABD'nin ekonomi politikalarını iki ucu keskin bir kılıca benzetmektedir. Amerikan politikaları bir yandan sosyal eşitsizliğe ve yüksek suç oranlarına neden olurken bir yandan da sosyal hareketliliği ve girişimciliği teşvik edici niteliktedir. 1987 yılında yapılan anketler, ABD'de halkın % 38'inin sosyal devleti desteklediğini ancak İngiltere'de bu oranın % 63 olduğunu göstermektedir. ABD'de halkın % 28'i devlet müdahalesinin eşitsizliğin giderilmesinde önemli olacağını ifade etmektedir. Bu anketler Thatcher'ın ülkeyi ABD politikaları yönünde biçimlendirdiği bir zaman dilimine rastlamaktadır. Bununla birlikte yine de iki ülkenin devletçilik, refah ve bireycilik kavramları çerçevesinde farklı yaklaşımlarının olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

ABD'nin İngiltere algısına gelince, 20. yüzyılın ilk yarısında ABD, İngiltere emperyalizmine tamamen karşı çıkmıştır. 1940 yılından önceki zaman diliminde ABD'de İngiliz düşmanlığı popülist bir gelenek olmuş ve ABD'deki etnik bir grubun inanç sistemini oluşturmuştur. Yüzyılın ikinci yarısında ise İngiliz imparatorluğu gücünü kaybetmiştir. Güçteki kayma Amerikalıların Anglo-Amerikan ilişkiler için düşüncelerini değiştirmiş, anglofobi giderek azalmaya başlamış, 60'lı yıllarda ise kaybolmuştur. İngiltere'nin imparatorluk gücünü yitirdiğini ve kendisine yeni bir rol biçmeye çalıştığını düşünen ABD İngiltere'yi daha az önemsemeye başlamıştır. ABD'ye göre İngiltere'nin temel problemi kapasitesinin üstünde işlere heves etmesidir.

⁵⁴John Dumbrell, **A Special Relationship: Anglo-American Relations From the Cold War to Iraq**, Palgrave Macmillan, 2006, ss. 3-47.

Bununla birlikte genellikle Amerikan kamuoyunun İngiltere konusundaki düşüncelerinin oldukça pozitif olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1976 yılında yapılan bir “*Gallup Poll*” testinin sonuçlarına göre; ABD kamuoyun % 87 si İngiltere ile ilgili olumlu görüşlere sahiptir, 2008 sonuçlarına göre ABD kamuoyunun en favori ülkesi % 92 ile Kanada, %89 ile İngiltere olarak sıralanmıştır. Otuziki yıllık zaman dilimi içerisinde oranın pek değişmemiş olması kamuoyunun İngiltere ile ilgili sabit bir sempatiye sahip olduğunu göstermiştir⁵⁵.

Yukarıda taraflar arasında özel bir ilişkinin olduğu belirtilmiş, bu ilişkiyi oluşturan faktörler farklı akademisyenlerin bakış açılarıyla incelenmeye çalışılmış, ilişkiye nitelik kazandıran önemli unsurlardan biri olan kamuoyu algısının önemi irdelenmeye çalışılmıştır. Ancak her ne kadar taraflar arasındaki ilişki, devamlılık arz edip diğer ülkelerin arasındaki müttefiklik ilişkisinden daha özel bir bağ olarak değerlendirilse de hükümet politikaları, uluslararası koşullar, liderlerin bakış açısı ve sahip oldukları karakteristik özellikler İngiltere ve ABD arasındaki ilişkileri etkilemekte ve şekillendirmektedir. Aşağıda özel ilişkinin mimarı Churchill'den başlayarak farklı liderlerin politikalarına göre şekillenen Anglo-Sakson ilişkileri incelenmiştir.

2.2. II. DÜNYA SAVAŞINDAN SOĞUK SAVAŞIN BİTİMİNE KADARKİ SÜREÇTE İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER

2.2.1. Yeni Düşmana Karşı Düzenin Birlikte İnşa Edilmesi

İki taraf arasındaki ilişkinin oldukça uzun bir geçmişi olmasına rağmen Churchill ve Roosevelt arasında farklı bir diyalogun bulunduğu yukarıda da çok kez vurgulanmıştı. Bu nedenle iki taraf arasındaki ilişkiyi incelemeye bu noktadan

⁵⁵ <http://www.gallup.com/poll/104734/Americans-Most-Least-Favored-Nations.aspx> (30.09.208)

başlayıp taraflar arasındaki ilişkinin iki liderden sonra nasıl şekillendiğinin analiz edilmesi çalışma açısından anlamlı olacaktır.

İlk karşılaşmalarında Churchill II. Dünya Savaşı için Roosevelt'ten yardım istemiştir. Roosevelt kibarca bu taleplere karşı mukavemet göstermiş taahhüt ettiği yardım Churchill'i tatmin etmekten uzak olmuştur. Ancak bu görüşme idealist ve pragmatik bir özelliğe sahip olan Atlantik Şartı'nın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Şart daha barışçıl bir dünya için tarafların umutlarını ortaya koyup, iki tarafın da sınırlarını büyütmeyle ilgili bir beklenti içinde olmadıklarını ortaya koymuştur⁵⁶. Bununla birlikte Roosevelt, Atlantik Şartı'nın İngiltere'nin emperyalist amaçlarına uygun olan bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır. Örneğin şartın 3. ve 4. Maddeleri bu amaca hizmet eden bir nitelik taşımaktadır. Atlantik Şartı 3. Maddesine göre, her halk kendini yönetecek hükümet biçimini seçme hakkına sahiptir. 4. Maddeye göre, her ülkenin eşit şekilde ticaret yapma ve hammadde kaynaklarına ulaşma hakkı vardır⁵⁷. Roosevelt İngiltere dış politikasının emperyalist amaçlara sahip olması konusunda hep şüpheli bir yaklaşıma sahip olduğundan sözü edilen maddeler de bu çerçevede içerisinde değerlendirilmiştir.

Roosevelt'in sonuçlar konusunda olmasa da kullanılan araçlar konusunda faydacı bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek gerekir. Roosevelt'in temel amacı ABD için güvenli bir dünya yaratmaktı ve Roosevelt liberal, demokratik prensipler sayesinde bu amaca ulaşılmaması için hiçbir sebep görmüyordu. Faşizmi yenme konusunda Churchill'in fikirlerini paylaşıyordu ancak bu sonuca nasıl ulaşılabileceği konusunda esnek bir yaklaşıma sahipti. ABD gerekli araçları sağladığı takdirde

⁵⁶ Philip Seib, **Taken for Granted: The Future of US-British Relations**, Praeger, London, 1998, s.15.

⁵⁷John Charmley, "Churchill and the American Alliance", **Transactions of the Royal Historical Society**, Cambridge University Press, 2002, s. 361.

İngiltere hedefe ulaşmak için yardımcı olabilirdi⁵⁸. Roosevelt'in İngiliz İmparatorluğu ya da İngiliz emperyalizmi ile kaybedecek vakti yoktu. Her ne kadar bu dönem yakın ilişkinin önemli bir örneği olsa da belli konularda anlaşmazlıklar olduğunun altını çizmek gerekir. En temel anlaşmazlık konuları ise ekonomi politikaları, ekonomik işbirliği ve nükleer güç olmuştur⁵⁹. 1932 Ottawa Konferans'ında daha korumacı politikalara yönelen İngiltere, Devletler topluluğundaki ülkelerle bağlarını koruyup sterlin alanını koruma çabası içindeyken, ABD ticari engelleri kaldırmak istiyordu ve listenin başında da İngiltere vardı. Her ne kadar İngiltere geniş ticaret hacmine muhtaç olsa da ABD'nin inşa ettiği bu çok taraflı ekonomik işleyişle daha fazla rekabet etmesi mümkün görünmüyordu. Sözü edilen politik farklılıklara rağmen bunlar çözülmeyecek anlaşmazlıklar değildi. Aslında İngiltere'nin çıkarları korunduğu ve ABD temel ihracatçı ve kredi verici ülke olarak dünyadaki istikrar konusunda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiği takdirde pek çok İngiliz politikacı çok taraflı bir dünya ekonomisine itiraz etmemekteydi. Prensipde bu anlaşmanın sağlanmış olması daha sonraki dönemde 1944 Bretton Woods konferansı ile IMF'in Dünya Bankası'nın ve GATT'ın kurulmasına yol açmıştır. Bu kurumlar, Keynes, Harry White, James Meade, Harry Hawkins gibi Amerikalı ve İngiliz ekonomistler tarafından oluşturulmuştur. Bununla birlikte sözü edilen ekonomik sorunların çözülmesi ve Roosevelt'in yaratmak istediği dünya önündeki engellerin kaldırılmasında İngiltere'nin 1940-1945 ABD'ye olan bağımlılığın etkisi önemli olmuştur.

Churchill- Roosevelt döneminde, İngiltere ve ABD arasındaki sorunlara neden olan diğer konu, nükleer güç ile ilgilidir. İngiltere için, nükleer güç konusunda ABD'ye bağımlı olmak büyük bir güç olarak ülkenin çöküşü anlamına gelmekteydi.

⁵⁸ Charmley, s. 356.

⁵⁹ Raymond Davson, Richard Rosecrance, "Theory and the Reality in the Anglo-American Alliance", **World Politics**, Vol. 19, No.1, October 1966, s.22.

İkili savaş yılları boyunca nükleer güç konusunda birlikte çalışmakla birlikte bir takım sorunlar yaşamışlardır.

Roosevelt politika anlayışı açısından Wilson'a benzememekteydi. O da Churchill gibi büyük güçlerin politikasına inanmış ve Birleşmiş Milletler'den medet ummamıştır. Roosevelt savaş sonrasında ABD ve İngiltere dünyanın polisi olma görevini üstlenebileceklerini düşünmüştür. Nükleer güç, ABD'nin baskın olduğu Anglo-Amerikan işbirliğini güçlendirerek gerekirse Sovyetler'i Doğu Avrupa'nın dışarısına itecek ve barışın garantisi olacaktı. Bu noktada çözülmesi gereken sorular şunlardı: Her ülkenin atom bombasına sahip olması mümkün müydü? Nükleer enerji hangi şartlarla kullanılabilir? İki taraf bu önemli soruları işbirliğine başlamadan önceki süreçte irdelemedikleri için yaptıkları işbirliği iniş çıkışlara sahne olmuştur.

Pearl Harbour baskınından sonra Roosevelt atom bombasının önemini anlamış ve atom enerjisinde işbirliğine önem vermeye başlamıştır. Churchill bu dönemde işbirliği konusunda çok da hevesli bir yaklaşım sergilememiştir. Ancak bu noktada İngiltere kendi güçsüzlüğü ve ABD'nin gücü ile ilgili yanlış hesaplamalar yapmış, geleceğin güç ilişkisi ile ilgili çıkarımlarında hataya düşmüştür. Bu nedenle 1941 yılını İngiltere'nin nükleer enerji konusunda işbirliği fırsatını kaçırdığı yıl olarak değerlendirmek mümkündür. 1942 yılının Mart ayında ise iki taraf da nükleer güç konusuna daha sıcak bakmaya başlamıştır. Buradaki değişimin nedeni ise tarafların Almanya'nın kendilerinden önce atom bombası yapacak olması ihtimalinden kaçınmaları ile ilgilidir. Bu noktadan hareket ederek Churchill Haziran 1942'de Roosevelt ile nükleer enerji konusunda işbirliğini sağlayacak resmi bir anlaşma yapmak üzere ABD'ye gitmiştir. Taraflar anlaşmayı yazılı ve resmi bir metne dökmemekle birlikte atom bombası yapmak konusundaki tüm bilgileri birbirleriyle paylaşmak için söz vermişlerdir. Bununla birlikte resmi bir anlaşmanın olmaması tarafların daha sık ve kolay manevra yapabilmesi de daha fazla sorun yaşanmasına neden olmuştur. Anlaşmanın sözel ve muğlak olması bilimsel ve mühendislikle ilgili verilerin paylaşılıp paylaşılamayacağı gibi soruları da gündeme

getirmiştir. Anlaşmanın muğlaklığı yanında kaynaklarının kısıtlı olması da İngiltere'nin kendi atom bombasını yapması konusundaki ideallerine büyük ölçüde engel olmuştur. Kaynakların kısıtlılığı İngiltere atom enerjisi komitesinin de nükleer güç konusunda İngiltere'nin önemli ölçüde ABD'ye bağımlı hale geldiğini onaylamasına neden olmuş, sözü edilen kaynak kısıtlılığı nedeniyle çalışmaların ABD'ye taşınması gerekmiştir. Kısıtlardan dolayı programı yürütemeyeceğini anlayan İngiltere yarıştan kopmamak için ABD'ye bağımlı hale gelmiştir. Ancak İngiltere araştırmaların ABD'ye taşınmasına karar vermek konusunda biraz geç kalmış daha önce bilimsel veriler açısından İngiliz bilim adamlarına ihtiyaç duyan ABD, gerekli verileri kendisi elde etmiştir. Bu noktadan sonra da ABD İngiltere ile nükleer enerji de bilgi paylaşımı konusunda eski istekliliğini kaybetmiştir. Kendisini ABD'nin atom bombasının geliştirme projelerinin dışında bulan İngiltere yeniden işbirliği ve bilgi paylaşımının sağlanabilmesi için ABD'ye baskı yapmaya devam etmiş ancak ABD iç politikasında pek çok ses ülkenin atom bombası konusunda tekel olması gerektiği konusunda ısrar etmiştir. Churchill ve Anthony Eden özellikle savaş sonrası süreçte İngiltere'nin nükleer güce olan ihtiyacını bildiklerinden İngiltere ile bilgi paylaşımı konusunda ısrarcı olmuşlar, Roosevelt ve Hopkins'e konu ile ilgili baskıları sürdürmüşler ve yaptıkları görüşmeler sonunda ABD'nin İngiltere ile yeniden işbirliği yapması konusunda uzlaşmışlardır. Tüm bu diplomatik çabalar sonucunda Quebec Anlaşması imzalandıktan sonra İngiliz bilim adamlarının ABD'ye gitmesine ve Manhattan Projesine dahil olmalarına izin verilmiştir⁶⁰. İngiltere'nin sürecin başında atom bombası konusunda sahip olduğu avantajları kullanamaması kendisini bilgi paylaşımı ve kaynak kullanımı açısından ABD'ye bağımlı hale getirmiş bununla birlikte zaman zaman çalışmaların ve projelerin dışında bırakılması taraflar arasındaki ilişkide önemli sorunlara neden olmuş, nükleer

⁶⁰ Barton J. Bernstein, "The Uneasy Alliance: Roosevelt, Churchill and the Atomic Bomb: 1940-1945", *The Western Political Quarterly*, June 1976, ss. 202-230.

güç Churchill-Roosevelt döneminin sorunlu alanlarından birisi olarak tarihe geçmiştir.

Dönemin ikinci sorunlu alanı ise İngiltere'nin ABD'ye bağımlılığı ile ilgili olarak eleştirilen ödünç verme ve kiralama kanunu ile ilgilidir. Churchill 1940 yılında Roosevelt'ten daha fazla destroyer talep ettiğinde Roosevelt belli koşullar gerçekleştiği takdirde (İngiliz üslerinin kiralanma kontratlarının uzatılması-ABD verdiği krediler karşılığında Kanada, Karayipler, Hint Okyanusu ve Pasifikte düzinelerce üs elde etmiştir) bu talebin karşılanacağını belirtmiş bu koşul İngiliz politikacılar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. *“İngiliz İmparatorluğu ABD’li tefeciye terk edilmiştir”* şeklinde yorumlar yapılmış, Cordell Hull, *“ABD yardımını bıçağa benzetmiş ve bu yardımın İngiliz imparatorluğunun içini midye oyar gibi oyduğunu”* söylemiştir⁶¹.

İngiltere'nin ABD ile ilgili şikayet ve şüpheleri olduğu gibi ABD'nin de İngiltere'nin niyetleri konusunda şüpheleri olmuştur. Özellikle savaş devam ederken ABD ve Rusya İngiltere'nin savaştan sonra nasıl bir politika izleyeceği konusunda endişe sahibiydiler. İngiltere'nin emperyalist amaçlarını kendilerinden sakladığını düşünüyorlardı. İngiltere'nin savaş sonrası politikası ile ilgili belirsizlikler sadece müttefikleri endişelendirmekle kalmamış aynı zamanda dönemin dış işleri bakanı Anthony Eden, İngiltere'nin savaş sonrası politikasının belli olmamasını önemli bir güçsüzlük olarak kabul etmiş ve Churchill'i bu konuda eleştirmiştir. Sözü edilen şüphe ve güvensizliklere rağmen, 1945 yılından sonra İngiltere'nin ABD'nin ekseninden çıkmayacağı ve ABD ne isterse yapacağı ortaya çıkmıştır. Yukarıda özel ilişki kavramından söz edilirken Churchill'in yaptığı Demir Perde konuşmasının önemi üzerinde durulmuştu. Churchill 1946'dan önce 1943 yılında bu konuşmanın benzerini Harvard'ta yapmıştır. Churchill ittifaktan çok birlik kavramını kullanarak

⁶¹ Charmley, s. 359.

birliktelikten kastının ortak bir hukuk sistemi ve ortak bir para birimini kullanan bir Anglo-Amerikan birlik olduğunu belirtmiştir. Konuşmada verilen mesajlar, İngiltere'nin savaş sonrası süreçte de ABD ile sürdürmeyi düşündüğü daha kapsamlı işbirliğini işaret etmektedir.

İki tarafın Fransa ile ilişkileri ise savaş döneminin çetrefilli konularından birisi olarak kabul edilebilir. Churchill, Sovyetlerin Avrupa'da dengelenebilmesi için Fransa'nın yeniden güçlenmesi gerektiğine inanmıştır. Ancak İngiltere'nin Fransa ile olan ilişkilerinin ABD'ye olan yakınlığı nedeniyle parçalandığını da belirtmek gerekir. ABD ve İngiltere tarafından ideolojik duruşuna karar verilemeyen Fransa, TORCH operasyonuna da dahil edilmemiştir. İngiltere Fransa'nın Avrupa için önemli olduğunu düşünürken, Roosevelt Fransa'yı İspanya ve İtalya denginde bir güç olarak görmüş ve Fransa'yı Avrupa'nın gelecekteki büyük güçlerinden birisi olarak değerlendirmemiştir. Ancak Anthony Eden, ABD işbirliği yapsın ya da yapmasın savaş sonrası dost bir Fransa'nın güvenliğin sağlanması için elzem olduğunu belirtmiş bunun için Fransa'nın moralini ve kendine olan güvenini arttırmak için gerekenin yapılmasını belirtmiştir. Eden, Churchill'e politikalarının ABD tarafından yönetilmesine izin vermemesi gerektiğini belirtmiş, *“Avrupa bizim kendi politikalarımızı oluşturmamızı ve yönetmemizi bekliyor demiştir”*⁶².

Anthony Eden'e göre, De Gaulle'ü hakir görmek, hiçe saymak onu iç politikada bir kahramana dönüştürdüğü gibi Anglo-Fransız ilişkilerini de zedelemekteydi. Eden, tüm bu görüşlerine rağmen Churchill'in daha ABD yanlısı politikalar izlemesine ve De Gaulle'ün yarattığı yıkıma engel olamamıştır. Her ne kadar Eden, Churchill'in ABD politikalarının biraz daha kişisel olduğunu düşünse de Fransızlar İngiltere'nin Avrupa'nın liderliğine soyunan ABD yanlısı bir ülke olduğuna çoktan hükmetmişlerdir.

⁶² Charmley, ss. 362-363.

Duff Cooper'a göre İngiltere savaştan çıkmış en onurlu ülke olarak, eğer isterse Avrupa'nın liderliğinin kendisinin hakkı olduğunu belirtmiştir. Cooper, 1944 yılında İngiltere'nin BAB'ı organize etmesini savunmuş ancak Eden, bunun Sovyetler'i rahatsız edeceğini ve ABD'nin bu fikirden hoşlanmayacağını belirtmiştir. Cooper da Anthony Eden gibi İngiltere'nin Avrupa'nın lider ülkesi rolünü öncüllemesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bu konuda Churchill'i ikna etmek mümkün olmamıştır.

Churchill, Anthony Eden'in öğütlerinin aksine, -ABD'nin De Gaulle'e karşı yaklaşımının belli olmasından dolayı- geçici Fransız hükümetini tanımayı sürekli ertelemiştir. Churchill'in yönünü Avrupa'ya çevirememesinin temel nedeni ise ABD'nin De Gaulle'e karşı izlediği politikayı bozmamaktır. Bununla birlikte Churchill, İngiltere'nin büyük güç olmasını Avrupa'dan çok ABD ile ortak hareket etmesinde görmekteydi. Ancak Roosevelt 1942'de İngiltere'ye danışmadan ve uzlaşmadan aniden Fransız hükümetini tanımaya karar vermiştir. Bu durum iki sonuca neden olmuş ve İngiltere'nin çıkarlarını uzun ve kısa vadede etkilemiştir. Öncelikle Churchill'in Avrupa Konseyi ile ilgili etkin bir politika geliştirmesini engellemiş, bununla birlikte özel ilişki ile Avrupa arasında ikililik yaratmıştır.

ABD ile İngiltere arasındaki diğer anlaşmazlık ise Sovyetler konusunda olmuştur. Anthony Eden, Tahran Konferansında Sovyetler'e 1941 sınırlarının teklif edilmesinden Churchill ise yatıştırma politikasının izlenmesinden yanaydı. Eden zaten Sovyetler'in 1941 sınırlarından daha azını kabul etmeyeceğini düşündüğünden sözü edilen teklifi yapmanın uygun olduğu fikrindeydi. Ancak Eden'in önerilerine rağmen, Roosevelt Rus isteklerini abartılı bulmuş ve reddetmiştir.

1943 yılında Roosevelt'in Stalin ile yalnız görüşmeyi talep etmesi ise Churchill için beklenmeyen bir girişim olmuştur. Roosevelt Tahran'da Stalin ile yalnız yaptığı konuşmada Churchill ne düşünürse düşünsün Fransa'ya müdahale edilmesi gerektiği ve ABD'nin İngiltere ile çalışmaya niyeti olmadığını belirtmiştir.

Tahran'da Roosevelt ve Stalin Fransa'nın Avrupa için önemli bir rol oynayamayacağına ve İngiltere'nin düşündüğü bölgesel işbirliği örgütünün aksine uluslararası küresel bir birleşmiş milletler örgütünün yaratılması konusunda anlaşmışlardır. Churchill Tahran'da yapılan görüşme için şu yorumda bulunmuştur. *"Tahran'da ilk defa ne kadar küçük bir millet olduğumuzu anladım. Bir yanımızda Rus ayısı öbür yanımızda ABD buffalosunu ve aralarında eve giden doğru yolu bilen zavallı İngiliz eşeği"*⁶³. Yukarıda özel ilişkinin dış politikanın bir aracı olarak kullanılması bağlamında, ABD ile kıyaslandığında İngiltere'de daha önemli bir ağırlığının olduğu belirtilmişti. Tahran konferansında ABD'nin Sovyetler ile oluşturduğu diyalog kendisinin İngiltere dışında bir partneri de tercih edebileceğini gösteren örneklerdendir. Churchill'in reel politikada olup bitenlere ve ABD'nin kendine fazla güvenen ve makul olmayan politikalarına rağmen Anglo-Amerikan ilişkisini kişisel algısına göre yorumlaması eleştirilere neden olmuştur. Roosevelt'in özellikle Yalta Konferansı'ndan sonra İngiltere'nin önerilerine kulak asmadığı görülmektedir. ABD Yalta'dan önce İngiltere ile iki taraflı olarak görüşmeyi reddetmiş kendisini emperyalist İngiltere ile komünist Sovyetler arasında arabulucu olarak görmüştür. Roosevelt, Yalta Konferansı için *"Stalin ne istese ona verdim ve karşılığında hiçbir şey talep etmedim. Artık ek bir talebi kalmadığı için barış ve demokrasi yolunda benimle birlikte çalışacak"* demiştir⁶⁴. Yukarıda sözü edilen nedenler, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na İngiltere'ye ikna ettiği için değil kendi sebepleri olduğu için girdiğini anlatmaktadır. Tüm bu örnekler, Churchill'in özel ilişki konusunda yarattığı mitin, gücünü kaybeden bir ülkenin ABD'nin gücünü kabullenmesinden ibaret olduğunu göstermektedir. İmparatorluğun çökmesi ile birlikte daha liberal daha demokratik bir İngiltere yaratılmış, Amerikan popüler kültürü de Anglo-Amerikan ilişkiye yeni bir boyut eklemiştir. Ancak Churchill'in ilişki ile ilgili kendi mitini yaratması eleştirilere neden olmuştur. Öncelikle

⁶³ Charmley, s.368.

⁶⁴ Charmley, s. 369.

Churchill'in özel ilişki yüzünden Avrupa'da lider rolünü elde etme şansını kaçırdığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, kendinden sonraki liderleri de bu doğrultuda yönlendirmiş olması eleştirilerin ikinci nedenini oluşturmaktadır.

Churchill ve Roosevelt dönemi özel ilişkinin önemli köşe taşlarındandır. İki taraf İkinci Dünya Savaşı'nda pek çok alanda işbirliği yapmış özellikle de Churchill'in ABD yanlısı politika tercihleriyle şekillenmiştir. Roosevelt'in ölümünden sonra, Churchill ilişkinin boyutunu tasvir edebilmek için 120 günde dokuz kere bir araya geldiklerini ve 1700 mesaj değiştirdiklerini söylemiştir. Ancak taraflar için özel bir dönem olarak değerlendirilebilecek olmasına rağmen dönem süresince görüş ayrılıklarının yaşandığını, tarafların farklılaşan politikalara sahip olduğunu bu nedenlerle iniş çıkışların yaşandığını belirtmek gerekir.

2.2.2. Süveyş Krizi, Berlin Duvarı Krizi: İngiltere'de ABD İmajının Zedelenmesi

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde ABD, İngiltere'nin dünyada üstlendiği rolü tamamen devralmıştı. Uzakdoğu'da Japonya ile ittifak yapmak, Yunanistan ve Türkiye'yi Sovyet yayılcılığına karşı desteklemek, Ortadoğu'da İngiltere'den boşalan yeri doldurmak gibi..Bu dönemde İngiltere ve Fransa ABD'yi Avrupa'nın savunması için kullanmışlar ve bu durum iki tarafı da memnun edecek bir mekanizmaya dönüşmüştür. Tarihin en karakteristik girişimlerinden birisi olarak adlandırılacak Marshall Planı, ABD sermayesini Avrupa'ya getirip ABD'nin Avrupa'nın kalbine yerleşmesini sağlamış savaş sonrası oluşabilecek ekonomik bir krizin de önüne geçilmiştir. 50'li yıllarda işbirliği bu çerçevede devam etmiştir⁶⁵. Bununla birlikte Truman döneminde taraflar arasındaki ilişkide önemli bir değişim

⁶⁵ A.J.R. Groom, "America in Britain's Place: A Polemic on Not Being Anglo-Saxon", **International Politics**, Vol. 45, 2008, s. 259.

yaşanmıştır. İngiltere'nin özellikle de Ortadoğu'da gücünün azalmış olması iki taraf arasında müttefik olmak açısından ciddi bir asimetriye neden olmuştur.

Dwight D. Eisenhower dönemi ise ilişkideki krizin derinleştiği dönemi ifade etmektedir. Süveyş krizi İngiltere'nin ABD'ye bakış açısını değiştirmiş, karar alırken ABD'ye bel bağlamaması gerektiğini anlamasını sağlamış ve taraflar arasındaki ilişkideki en önemli çatlaklardan birisi olarak tarihe geçmiştir. Bununla birlikte Eisenhower'ın devlet adamlığının sınandığı bir sınav olarak da iz bırakmıştır.

Roosevelt ve Churchill arasında kurulan diplomatik iletişim Clement Atlee ve Truman döneminde devam ettirilememiş ancak daha sonra Eisenhower ve Churchill arasında yeniden başlatılmış, Anthony Eden ile de Churchill dönemindeki kadar derin olmamakla birlikte rutin diplomatik yazışmalar devam etmiştir. Anthony Eden ve Eisenhower arasındaki yazışmalar Süveyş krizine adım adım nasıl yaklaşıldığının irdelenmesi açısından önemli belgelerdir. Nasır'ın 26 Temmuz 1956'da Aswan barajını ulusallaştırmaya karar vermesi üzerine, Eden, Eisenhower'a şöyle bir mektup yazmıştır: *“Kabinemle birlikte Nasır'ın kanalı uluslararası anlaşmalara aykırı biçimde ele geçirip kontrolü almasına izin verilemeyeceğine karar verdik. Nasır'ı bu karardan vazgeçirmek için gerekirse güç kullanılabileceği kanaatindeyim bunun için üzerimize düşeni yapmaya hazırız ve bu sabah askeri bir plan hazırlanması için talimat vermiş bulunmaktayım.”*⁶⁶

Bu mektup üzerine Eisenhower, İngiltere'nin sorunu öncelikle diplomatik yollardan çözmesi gerekliliği üzerinde durmuş ve tecrübeli bir diplomat olan Robert Murphy'yi meseleyi çözmesi için Londra'ya yollamıştır. Murphy, Washington'a, İngiltere'nin fazla gecikmeden güç kullanma niyetinde olduğunu belirten bir mesaj

⁶⁶ Peter G. Boyle, “Eisenhower, Eden and the Suez Crisis” ed. Jonathan Hollowell, **Twentieth Century Anglo-American Relations**, Palgrave: Macmillan, 2001, ss. 166-178.

yollamış, bunun üzerine Eisenhower, Eden'i askeri zaferin kolay kazanılabilecek olması ihtimaline karşı yine de ödenebilecek bedelin ağır olabileceği konusunda uyarılmıştır. Eden prensip olarak diplomasinin ilk adım olduğunu kabul etmekle birlikte Nasır'ın gücünü kırmak için bunun yeterli olmayacağını düşünüyordu. Bununla birlikte İngiltere'nin bölgedeki gücünü kaybetmek istememesinin ve petrol ihtiyacının bölgeden karşılanmasına devam edilmesinin ülke için öneminin de krizdeki payını unutmamak gerekir⁶⁷. Ayrıca Eden, Eisenhower'a Nasır'ı Hitler'e benzetmemekle birlikte onu Mussolini ile paralel bir çizgide bulduğunu, Nasır'ın kanaldaki gücünün kırılmasının Mısır'da batıya daha yakın bir rejim oluşturulması açısından önemli olduğunu bunun da tarafların ortak çıkarlarına hizmet eden bir süreç olduğunu belirtmiştir. Süreç içerisinde Eisenhower, Eden'i sorunun Londra konferansında diplomasi yoluyla çözülmesi için ikna etmiş, Eden teklifi kabul etmekle birlikte Rusya'ya güvenen Nasır'ın konferansta yapıcı bir tutum içinde olmayacağı ön kabulü ile konferansa katılmıştır. Konferans, Eden'in tahmin ettiği gibi istenilen sonucu vermemiş, Eisenhower ise barışın tesis edilmesi için tüm yollar tüketilmedikçe güç kullanımına izin vermeyeceğinin altını çizmiştir. Görüş ayrılıkları İngiltere'nin ABD'yi haberdar etmeden Fransa ve İsrail ile yaptığı gizli görüşmeler sonucunda Mısır'a saldırılması kararını almasına neden olmuştur. Eisenhower 30 Ocak'ta Eden'e şöyle bir not yollamıştır. *“Bu notu size İngiltere başbakanı olarak değil benim gibi Anglo-Amerikan işbirliğine inanan yakın bir dostum olarak yazıyorum. Burada askeri operasyonlar ve onların muhtemel sonuçlarından konuşmak yerine size sadece aramızda- Avrupalı müttefiklerimizle özellikle de sizin bizim ve Fransa- arasında neler olduğu konusunda beni aydınlatmanızı rica ediyorum*⁶⁸.”

Taraflar arasındaki krizin habercisi olan nottan sonra Eden devam eden yazışmalarda Eisenhower'ı hareketin meşruluğu ve nedenleri konusunda ikna etmeye

⁶⁷ Robert McNamara, “Britain, Nasser and the Outbreak of the Six Day War”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 35, No.4, October, 2000, s. 619.

⁶⁸ Boyle, s.174.

çalışmışsa da Eisenhower İngiltere'yi BM ile birlikte hareket etmesi konusunda uyarmış ancak İngiltere BM ile hareketin geç olacağını belirtmiş ve bağımsız hareket etmeyi tercih etmiştir. Harekattan sonraki yazışmalarda her ne kadar Eden kararın ne kadar gerekli ve doğru olduğu konusunda Eisenhower'ı kendisi ile aynı çizgiye getirmeye çalışmışsa da başarılı olamamış krizin bedeli İngiltere için ağır olmuştur. 8 Kasım'da ABD'nin önemli ölçüde uyguladığı baskılar ve özellikle de sterlin üzerinde uyguladığı ekonomik baskı ile Londra ateşkes ilan etmiştir⁶⁹. Bu olay Washington'un ziyadesiyle sınırlendirmiş bununla birlikte İngiltere'de anti-amerikanizmin yükselmesine neden olmuştur. İç politikada Eden'i zora sokan Süveyş krizi İngiltere ve ABD ilişkilerinden söz edildiğinde ilişkideki en belirgin çatlaklardan biri olma ününe kavuşmuş Eisenhower- Harold Macmillan döneminde yeni bir dengenin oluşturulması için önemli çabalar sarf etmiştir. Transatlantik ilişkileri bilinçli olarak Avrupa ile olan ilişkilerin üzerine koymuştur. Bunda Sovyetlerin Sputnik füzelerinin de hatırı sayılır bir payı olduğunu söylemek gerekir.

1957 yılında Macmillan, orta menzilli füzelerin Doğu Anglia'ya yerleştirilmesine izin vermiş, ABD ise İngiltere'nin Blue Streak Füzelerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Fylingdales radar sistemi de ABD'nin kullanımına açılmıştır. 1958 yılında ABD kongresi Mac Mahon Antlaşmasını⁷⁰ düzelterek Londra ile daha fazla nükleer bilgi paylaşmanın yolunu açmıştır⁷¹.

⁶⁹ Süveyş Krizi sırasında poundun üzerinde artan baskı İngiltere Bankasına 300 milyon \$'a mal olmuştur. Ekonomik güçlükler nedeniyle yapılan damping devalüasyonu da beraberinde getirmiştir. İngiltere IMF'den yardım istemiş, ABD IMF üzerindeki etkisini kullanarak para akışını bloke etmiştir. 6 Kasım'da da ABD, İngiltere'ye ateşkes ilan ettiği takdirde kendisine 1 milyar \$ vereceği taahhütünde bulunmuştur. (bkz. . Raymond Davson, Richard Rosecrance, "Theory and the Reality in the Anglo-American Alliance", **World Politics**, Vol 19, No.1, October 1966, s.39.)

⁷⁰ Mac Mahon Antlaşması, ABD'nin uluslararası pazara girmesini engelleyen antlaşmadır. 1953 yılında ABD nükleer gizlilik konusunda başarısız olmuş bu nedenle bu politikayı revize etme gerekliliği doğmuştur. Eisenhower döneminde Mac Mahon Antlaşması, "Atoms for Peace Plan" antlaşması ile Aralık 1953'de yenilenmiştir. (bkz. Quentin Michel, "The Evolution of Nuclear Export

1961-63 aralığını kapsayan John F. Kennedy- Harold Macmillan dönemi, Anglo-Amerikan ilişkilerinin yeniden restore edildiği dönem olmuştur. Macmillan'ın Kennedy'nin kişisel özelliklerinden de etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kennedy için muhafazakar bir başbakanla anlaşmak, İşçi Partisi'nden olacak bir başbakanla anlaşmaktan daha kolay olmuştur. İki tarafın arasındaki olumlu ilişkiler ise Berlin duvarının yıkılması ve Küba krizi gibi tarihi olaylarla sınanmıştır. Sovyetler Birliği'nin, savaşın bitmiş olmasına rağmen onüç yıldır bir barış antlaşması imzalanmamış olduğunu dile getirmesi ABD ve İngiltere için sorunun başlamış olmasına işaret ediyordu. Her iki ülke de NATO'nun Berlin krizi konusunda bir inisiyatif almayacağını kabul etmiş olmalarına rağmen barış antlaşmasına nasıl karşılık verileceği konusunda anlaşamamışlardır. İngiltere, Berlin için savaşma konusunda isteksiz görünmüş, Hem Macmillan hem de İngiliz diplomatlar askeri seçeneklerin kullanılmasındansa diplomatik yollarla krizin çözülmesi gerekliliği konusunda Washington'a baskıda bulunmuşlar belli konularda da başarı kazanmışlardır. Bununla birlikte olası bir Sovyet harekatına karşı Washington askeri planlar (LIVEOAK) yapmaya devam etmiş iki taraf arasında anlaşmazlığa da bu çatlak neden olmuştur. Kennedy'nin Londra'daki büyükelçisi, Londrada'daki halkın LIVEOAK operasyonuna karşı olduklarını kaydetmiştir. Temmuz ayında ise Macmillan'ın kendisi LIVEOAK'u absürd olarak tanımlamıştır⁷². Sonunda kriz Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçenlerin sayısı günde 2000 kişiyi bulunca Kruşev'in 1989 yılında yıkılacak olan Berlin duvarını inşa ettirmesiyle sona ermiştir. Macmillan Kennedy'nin Berlin'e daha fazla ve hemen asker göndermesi konusuna

Control Regimes: From Export Control List to Catch-All Clause”, **Atoms for Peace: An International Journal**, Vol.1, No. 1, 2005, s.75.)

⁷¹ Richard Gott, “The Evolution of the Independent British Deterrent”, **International Affairs**, Vol.39, No.2, April 1963, s.244.

⁷² C.J Bartlett, **The Special Relationship: The Political History of Anglo-American Relations since 1945**, Longman, London and New York, 1992, s. 96.

da sıcak bakmamıştır. Sonuç olarak İngiliz diplomasisi Berlin’de statükonun sürdürülmesi konusunda başarılı olmuştur⁷³.

Berlin duvarı krizi de tarafların arasındaki ilişkide gerilim yaratan olaylardan biri olarak tarihte yerini almıştır. İngiltere’nin ABD’nin talepleri doğrultusunda davranamamasının nedenlerinden birisi de bu sırada Ortadoğu’da Kuveyt’i Irak tehdidine karşı savunuyor olmasıdır. Bununla birlikte Kennedy Berlin duvarı krizinde Macmillan’dan beklediği gönüllü desteği bulamamış olmasına rağmen diğer sorunlarla baş edebilmek için Macmillan’a başvurmuştur. Kennedy’nin dış işleri bakanı Dean Rusk, “İngiltere ile biz ayrılamayız, bu dünyada, dünya sorunlarını tartışacak birisine ihtiyacımız var. İngiltere ile her zaman anlaşamıyoruz ama tartışıyoruz.” sözleriyle Kennedy- Macmillan dönemindeki ilişkinin niteliğini irdelemiştir⁷⁴.

Dean Rusk’ın yorumunun ne kadar yerinde olduğunu Berlin duvarı krizinin akabinde çıkan Küba krizi göstermiştir. İngiltere ve ABD bir kez daha dünya problemlerini tartışmak ve uzlaşmak zorunda kalmışlardır. 1959 yılında Castro’nun yaptığı devrim ile Küba’yı ele geçirmesinden sonra diktatör Batista yönetimini destekleyen ABD, önce Eisenhower yönetimi sırasında daha sonra da Kennedy tarafından Domuzlar Körfezi çıkarması düzenlemiş ancak çıkarma ve işgal planı başarısız olmuştur. Macmillan ise ABD’nin çıkarma planını oldukça güçsüz ve belirsiz bulmuştur. Bu dönemde Küba krizi ile ilgili sorulardan bir tanesi İngiltere’nin süreç içerisinde ne kadar etkin olabildiği ile ilgili olmuş, İngiltere’nin ancak kararlar ABD’de alındıktan sonra sürece müdahale edebildiği iddia edilmiştir. Dönemin Washington büyükelçisi David Ormsby Gore, İngiltere’nin ABD için tek bir şey değiştirdiğini onun da ABD’yi temin etmek olduğunu belirtmiştir.

⁷³ Dumbrell, s. 60.

⁷⁴ Bartlett, s. 96.

İngiltere'nin kriz boyunca temel görevi ABD için Avrupa'nın ve Milletler topluluğunun desteğini almak olmuştur. Tüm anlaşmazlıklara rağmen krizin ikinci haftasında bir çözüm bulunabilmiştir. Uzlaşmaya varılmasında ABD'nin aldığı, Küba'ya uygulanacak ambargonun kapsamının azaltılması, Moskova'ya esneklik tanınması, füze fotoğraflarının yayınlanması, ABD güçlerinin Avrupa'dan özellikle de Berlin'den çekilmesi, gibi kararların önemli bir etkisi olmuştur. Yukarıda da sözü edildiği gibi yaşanan krizde İngiltere'nin etkinliği ve süreç içerisindeki rolü tartışmalıdır. Ancak iki tarafın 22 Ocakta yaptıkları telefon görüşmesi göstermiştir ki, İngiltere önce Küba'ya çıkartmayı desteklediyse de daha sonra vazgeçmiş ve diplomatik çözüm yolları aramaya başlamıştır. 25 Ocakta Kennedy iki kez Macmillan'ın işgal konusunda fikrini sormuş, İngiliz lider Türkiye'deki Jüpiter füzeleri ile Küba füzelerinin doğrudan takas edilmesini doğru bulmadığını belirtmiş ancak Kennedy Macmillan'ın tavsiyelerine uymayı yerinde bulmamıştır⁷⁵.

David Ormsby Gore'a göre krizden öğrenilmesi gereken, İngiltere ve ABD'nin eşit ve statik olmayan bir ilişki içinde olduklarıydı. Her ne kadar ABD'nin İngiltere'nin tavsiyelerine tamamen aldırış etmeme gibi bir şansı olmasa da yine de nükleer diplomasi koşulları içerisinde İngiltere'nin etkisinin kısıtlı kaldığını kabul etmek gerekir. Bu arada iki taraf arasında ekonomik nedenlerle de bir takım gerilimler yaşanmıştır. Bunun temel sebebi İngiltere'nin değer kaybeden para birimi sterlinin Bretton Woods sistemi için bir tehdit oluşturmasıydı ancak bundan da önemli olan sorun ise İngiltere'nin komünist ülkelerle ticaret yapmasından kaynaklanıyordu. ABD komünist ülkelerle ticareti yapılmayacak olan malları listelemişti. Bunlar Sovyet ekonomisini çökertmek için özellikle askeri olmayan mallardı. Bu listeyi yapan uluslararası kuruluş COCOM'un Küba'ya uyguladığı sert ambargo karşısında ABD ve İngiltere çıkarları çatışmıştır. Bu listelemenin iki tarafın

⁷⁵ E.R.May, P. D. Zelikow (eds), **The Kennedy Tapes: Inside the White House During Cuban Missile Crisis**, Cambridge Mass: Harvard University Press, 2007,ss.284-5.

arasını açacağı ve bu problemin Anglo-Sakson ittifakı zayıflatacağı korkusu David Ormsby-Gore’u harekete geçirmiştir. Daha sonra problem 1963-4 yılında yumuşamıştır⁷⁶.

Kennedy ve Macmillan döneminde Süveyş krizinin izlerinin silinmiş olmasına rağmen iki taraf arasındaki güce dayalı asimetri daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Sovyet düşmanlığı iki tarafı kırk yıl sürecek bir ittifakın içerisine itmiştir ancak sözü edilen dönemde İngiltere’nin AET’ye girmek konusunda ABD’nin desteğini almak, dünyada etkin bir güç olmak, BM’de önemli bir yer işgal etmek gibi konularda elde ettiği kazanımlar açısından bu ilişkiden daha fazla fayda sağlayan taraf olduğunu belirtmek gerekir. ABD ise bu süreçte dünya liderliğinin yalnız yapılması gereken bir iş olduğunun ayırımına varmıştır. Kısacası İngiltere Soğuk Savaş’ın yumuşak gücü olmuştur. Bu dönemde tarafların ilişkisi AET bütünleşmesine karşı takındıkları tutum açısından değerlendirildiğinde, ABD’nin İngiltere’nin topluluğa katılmasını desteklediği hatta komünizm karşıtı Atlantik ittifakın gücü açısından gerekli gördüğü açıktır. 1962 yılında Kennedy konuşmasında *“güçlü ve bütünleşmiş bir Avrupa’yı tehdit ve rakip değil partner olarak gördüklerini, Avrupa’nın güçlenmesi sürecinin ABD’nin on yedi yıldır izlediği politikanın uzantısı olduğunu”* belirtmiştir. Kennedy ortak pazarın ABD çıkarlarını zedeleyebilecek olmasına rağmen politik açıdan Avrupa entegrasyonunu teşvik etmek zorunda olduklarının ve İngiltere’nin de bu entegrasyona dahil olmasının önemli olduğunun altını çizmiştir⁷⁷. ABD’nin Avrupa’nın bütünlüğünü desteklemesinin temel olarak beş sebebi bulunmaktaydı. Öncelikle ABD, Amerikan modelinin diğer bir deyişle özgürlüğün, demokrasinin ve insan haklarının üstünlüğünün temel alındığı sistemin diğer ülkelere de benimsenmesi gerektiğini

⁷⁶ Dumbrell, s.69.

⁷⁷ Geir Lundestad, **The United States and Western Europe Since 1945: From Empire by Invitation to Transatlantic Drift**, Oxford, 2003, s.95.

düşünüyordu. İkinci sebep, ABD'nin etkin ve daha rasyonel bir Avrupa istemesinden kaynaklanmaktaydı, milliyetçilikten ve savaştan uzak istikrarlı bir Avrupa ABD için de ideal olardı. Üçüncü önemli sebep ABD'nin yükünü hafifletmek istemesiyle bağlantılıdır ki özellikle Eisenhower ABD'nin savunma harcamalarının kısılmasından yanaydı. Kennedy de Eisenhower'ın yaklaşımına benzer biçimde Avrupa'nın yapabileceği kadar çok şey yapmasının ABD'nin yükünü azaltacağına dair inancını yinelemiştir. ABD için diğer önemli neden bütünleşmiş güçlü bir Avrupa'nın Sovyet tehdidine karşı koymakta daha başarılı olması dolayısıyla Sovyetler'in çevrelenmesi politikasına olan katkısıdır. Son olarak da Almanya'nın çevrelenmesi ve barışın garanti altına alınması hedeflenmiştir⁷⁸.

Sözü edilen bu hedefler doğrultusunda bütünleşmiş bir Avrupa'yı tercih eden ABD İngiltere'nin Topluluğa katılması konusunda ısrarlı davranmıştır. Kennedy, GATT müzakerelerinin Kennedy turunda ilk kez tek ses olarak ticaret müzakerelerine katılan Avrupa'nın korumacı politikalarından kurtulmasında İngiltere'nin rolünün önemli olacağına inanmıştır. ABD'nin desteği ile 1961 yılının ortalarında Macmillan başvuru yapmaya karar vermiş⁷⁹ ancak 1962 yılında devam eden müzakereler de Gaulle'ün vetosu ile sonuçlanmıştır.

Fransız vetosu ABD'yi önemli boyutta hayal kırıklığına uğratmıştır. Fransa'nın nükleer güç olma taleplerine karşı ABD'nin olumsuz tavrı Fransız vetosu üzerinde etkili olmuştur. Sözü edilen dönemde Fransa ve İngiltere'nin çıkarlarının örtüştüğü noktalar mevcut olsa da yetersiz kalmıştır. De Gaulle iki tarafın eşit ve bağımsız olduğu bir transatlantik yapı arzu etmiştir. Mac Millan ise ABD'den bağımsız Anglo-Fransız işbirliğine karşı çıkmış, İngiltere'nin taraflar arasındaki

⁷⁸ Lundestad, s.87.

⁷⁹Mac Millan üyelik için başvuru yaptığı dönemde Fouchet Planının Toplulukta tartışılıyor olması İngiliz kamuoyunun, plan kabul edilmeden İngiltere'nin de AET'nin geleceğinin şekillenmesinde etkin olması konusunda baskı yapmasına neden olmuştur.

köprü rolüne devam etmesini arzulamıştır. Benzer role bu dönemde Fransa da öykünmüş ancak bir Topluluğa iki köprünün fazla olacağını düşünerek İngiltere'nin AT'ye girişine karşı çıkmıştır. Bu arada nükleer güç ve füze destekli savunmada işbirliği amacıyla yapılan Nassau Zirvesi, Fransa'nın vetosunda oldukça etkili olmuş ve Gaulle'ün beklediği fırsatı kendisine vermiştir. 1962 yılında yapılan zirvede Amerikan Polaris füzelerinin İngiltere'ye satılmasına karar verilmiş ve bu karar daha önce Eisenhower döneminde söz verilen ama yerine getirilmeyen Skybolt programının ikamesi olarak düşünülmüştür⁸⁰. Anglo-Amerikan işbirliği taraflar açısından İngiltere'nin üyeliğinden daha fazla önem taşıdığından, Nassau Zirvesi'nin Fransa üzerindeki olumsuz etkisini tahmin etmelerine rağmen sonuç değişmemiş, İngiltere nükleer güç olma açısından avantaj kazanmış ancak üyeliğinin veto edilmesiyle bu avantajın bedelini ödemiştir. De Gaulle'ün vetosu diğer Avrupa ülkeleri tarafından Topluluğun bütünleşmesini engellediği ve transatlantik ilişkileri olumsuz etkilediği için eleştirilirken, Mac Millan veto nedeniyle iç politikada prestij kaybına uğramıştır.

Nassau Zirvesi İngiltere'nin özel ilişkiyi dış politikanın bir aracı olarak kullanıp amacına ulaşması açısından güzel ve önemli bir örnektir. Kennedy'nin danışmanlarından George Ball, Nassau Zirvesi'nin bir mitin başkanı nasıl yönlendirebileceğini gösteren önemli bir örnek olduğunu söylemiş ve Kennedy'nin tutumunda özel ilişkinin rolünün önemli olduğunu vurgulamıştır⁸¹.

Yukarıda ABD'nin Avrupa bütünleşmesini desteklediği kadar Topluluğun korumacı politikalarını yumuşatmak amacıyla da İngiltere'yi Topluluk içerisinde görmeyi istediği belirtilmişti. Veto nedeniyle İngiltere'yi sorumlu tutan ABD'li

⁸⁰ Klaus Schwabe, "Three Grand Designs: the U.S.A, Great Britain, and the Gaullist Concept of Atlantic Partnership and European Unity", **Journal of Transatlantic Studies**, March 2005, ss. 17-22.

⁸¹ Jerome B. Elie, "Many Times Doomed but Still Alive: An Attempt to Understand the Continuity of the Special Relationship", **Journal of Transatlantic Studies** 3 (1S), 2005, s.75.

diplomatlardan bazıları da, İngiltere'nin AET'ye karşı kızgın ve saldırgan olan tavrının bu sonuçta etkili olduğunu düşünmüşlerdir. Sonuçta Avrupa tarafından suçlanan de Gaulle ve iç politikada prestij kaybeden Mac Millan ile karşılaştırıldığında Kennedy'nin vetoyu daha az zararla atlattığı söylenebilir. İngiltere'nin topluluğa girememesinin ekonomik açıdan yarattığı hayal kırıklığını Kennedy Turu'nda kabul edilen Ticareti Genişletme Yasası⁸² ile bir ölçüde gidermiştir⁸³ ancak bir kez daha Avrupa ve Transatlantik işbirliği istenilen boyuta gelememiştir. Bununla birlikte bu başarısız girişimden alınan ders ile Heath döneminde üyelik için tekrar başvuru yapılırken üyelikle özel ilişki birbirine karıştırılmamaya çalışılmış ve Heath Washington'dan uzak bir görüntü sergilemiştir.

2.2.3. İki Ülke Arasındaki Güç Asimetrisinin Ortaya Çıkışı

Kennedy ve Macmillan arasındaki iyi diyalogtan sonra hem Lyndon Johnson ile Harold Wilson hem de Richard Nixon ve Edward Heath arasındaki ilişki gerilimli seyretmiş, ABD ve İngiltere arasındaki güç asimetrisi bu dönemde iyice açığa çıkmıştır. Johnson bu durumu Wilson'un görevi sona erdikten sonra, başbakanın kendisinin hatıralarında fazla yer etmediğini söyleyerek özetlemiştir. Johnson'un Wilson'dan kişisel olarak pek hoşlanmadığı George Ball, David Bruce gibi politikacıların hatıralarında teyit edilen bir gerçektir. Macmillan'dan oldukça etkilenen Johnson, Wilson'u Macmillan ile karşılaştırmış ve Johnson'un Macmillan gibi alçakgönüllü ama işinin ehli bir politikacı olmadığını, soylu bir tavır bulunmadığını belirtmiştir. George Ball, Johnson'un Wilson'u diğer politikacılar gibi

⁸² Yasa Avrupa ile ABD arasındaki tarifelerin kaldırılması ve ticaretin daha liberal hale getirilmesini amaçlamış, ticaretin %80 ini temsil eden ülkelerin gümrük tarifelerinin düşürülmesini kabul etmesini ve ABD'nin tarifelerin tamamen kaldırılması için müzakere etme yetkisinin verilmesini sağlamıştır.

⁸³ Piers Ludlow, "The Emergence of Commercial Heavy- Weight: The Kennedy Round Negotiations and the European Community of the 1960s", **Diplomacy & Statecraft**, June 2007, s. 361.

sıradan bulduğunu vurgulamış, David Bruce da 1965 yılında hatıra defterinde başkanın başbakan için duyduğu antipatiden söz etmiştir.⁸⁴

1967’de Johnson’un, Wilson’u son derece sert bir üslupla uyarması Johnson’un Wilson’a karşı tutumunu ve ilişkideki gerilimin boyutunu göstermesi açısından önemlidir. “*Ne zaman başın parlamentoda belaya girse eteğini tutup buraya koşuyorsun, bu sefer buna izin vermeyeceğim*”.⁸⁵

Sonuçta ikilini arasında diğer dönemler de olduğu kadar cana yakın ve sıcak bir ilişkinin bulunmadığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Başkanın bu tutumunun kişisel bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü başkan Johnson Churchill’e olan hayranlığını belirttiği gibi, İngiliz karakterine, İngiliz insanların kalitesine ve onların dünyada olup bitenleri yönetme kapasitesine de duyduğu hayranlığın altını çizmiştir. Bununla birlikte Johnson Anglo-Amerikan ilişkilerini değerlendirirken ortak tarihe, kültüre ve dile atıfta bulunmuş ancak özel ilişki kavramını çok fazla sahiplenmemiştir. Başkan Johnson Batı Almanya gibi Avrupalı müttefikleri İngiltere’den daha fazla önemsemekle birlikte Avrupa için yeni girişimlerden uzak durmaktaydı. Tarafların bu dönemde ilişkilerinin sorunlu seyretmesinde yukarıda anlatıldığı gibi kişisel anlaşmazlıkların rolü önemlidir. Ancak kişisel uyuşmazlıkların yanı sıra, Vietnam savaşı, İngiltere’nin ekonomik güçlükleri ve İngiltere’nin askeri harcamaları en aza indirmesi gibi önemli sorunlar gerginliğin dozunu arttırmıştır.

Johnson ile pek de sıcak olmayan ikili ilişkilerine rağmen Wilson, ülkesinin politik gücünün yeniden yükselmesi gerektiğini düşünen, Johnson ile ikili

⁸⁴Sylvia A. Ellis, “Lyndon Johnson, Harold Wilson and the Vietnam War: a Not So Special Relationship”, ed. Jonathan Hollowell, “Twentieth Century Anglo-American Relations, Palgrave: Macmillan, 2001, s.185.

⁸⁵ Christopher Hitchens’den aktaran Drumbrell, s.76.

görüşmeler yoluyla sorunları çözebileceğine inanan bir lider profili çizmiştir. Wilson, iç politikada da statüsünü düşünüp sorunları müzakere yöntemleriyle çözmeye çalışmıştır. Wilson, 1950 yılındaki başbakan Clement Atlee'den-**Truman'ın Kore savaşında nükleer füze kullanmasını engellemiştir-** ve Macmillan'dan-**beyaz saraya giderek Küba füzeleri krizini engellemiştir-** oldukça etkilenmiş Vietnam savaşı ve Doğu Süveyş krizinde de benzer bir politika güdülmesi gerekliliğine inanmıştır⁸⁶.

Wilson hükümetinin poundun devalue olmasını engelleyememiş olması taraflar arasında önemli bir mesele olmuş ve ülkeyi ABD baskısına sokmuştur. Uzmanlar bu konuyla ilişkili olarak iki taraf arasında gizli bir anlaşma olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre, ABD batmakta olan poundu kurtaracaktır, İngiltere de yüksek kamu harcaması, deflasyonist politikalar gibi sosyalist politikalardan vazgeçecek, askeri yükümlülüklerine uyacak ve en azından ABD'nin Vietnam politikasına söylemsel olarak da olsa destek verecektir. ABD'nin korkusu poundun krize girmesinin sadece doları değil tüm dünyadaki finansal sistemini sıkıntıya sokacak olması ile ilgilidir. 1965 yılında ABD'nin politikası sterlini desteklemek olmuştur. İngiltere'nin poundu ya da sterlini devalue etmemesi için ABD hem baskıda bulunmuştur hem de iki taraf uzun bir müzakere süreci geçirmiştir. 1967'ye kadar Wilson devalüasyon yapmamak için direndiyse de bu sene de % 14.3 oranında devalüasyon yapılmıştır.

İngiltere'nin Uzakdoğu sorunlarına müdahale etmesi dönemin belirgin olaylarından birisini oluşturmaktaydı. Malezya Federasyonu'nda önemli bir askeri güç bulundurmak İşçi Partisi politikalarındandı. İngiltere'nin Uzakdoğu'da sorun çözücü bir rol üstlenmesi ABD için oldukça faydalı bir durumdu. Washington'a göre

⁸⁶ John Dumbrell, "The Johnson Administration and the British Labour Government Vietnam, the Pound and the East of Suez, **Journal of American Studies**, Vol. 30., 1996, s. 217.

Uzakdoğu'da komünizmle savaşmak için İngiltere'nin varlığı şarttı. Doğu Süveyş'te İngiltere'nin bulunması ABD'nin Avrupa'ya karşı olan sorumluluğunda azalma sağlamıştır. 1965'te Dean Rusk bölgede İngiltere'nin hiçbir ulusun alamayacağı insiyatifi alabileceğini vurgulamıştır. 1967 yılında Washington İngiltere'ye sterlinin dengelenmesini sağlayıp bir dolar-sterlin alanı yaratarak İngiltere'yi ekonomik yükünden kurtarmayı teklif etmiş bu teklifin karşılığında da İngiltere'nin Uzakdoğu'daki askeri yükümlülüklerini yerine getirmesini istemiş, Wilson Johnson'a, sorumluluktan kaçmayacağı konusunda garanti vermiştir. Bununla birlikte Wilson hükümetinin ısrarla Vietnam'a asker göndermekten kaçınması ve Doğu Süveyş'ten çekilme kararı ABD'nin Wilson hükümetine olan güvenini azaltmıştır⁸⁷.

İngiltere'nin Doğu Süveyş'ten çekilmesi zaman almıştır bunun nedeni hem ABD baskısı- İngiltere'nin Doğu Süveyş'ten çekilmesi Amerika'nın çevreleme politikasına çok zarar vereceği için ABD'nin genel savunma politikasında önemli sıkıntılara sebep olacaktı- hem de çekilmek için ideal bir zamanın olmamasından kaynaklanmıştır. İngiltere'nin savunma harcamalarında kronik olarak ödemeler dengesizliği problemleri yaşaması da çekilmesinde etkili olmuştur. Örneğin 1960-61 yılları arasında 1.596 milyon pound olan savunma harcamaları, 65-66 yıllarında 2 miyon pounda çıkmış, 69-70 yılları arasında ise 2.400 milyon poundu bulmuştur⁸⁸.

Temmuz 1967'de İngiltere Savunma Bakanlığı askeri harcamalarda önemli kesintiler yapılacağını açıklamış ve aynı zamanda Amerikan F-111 satın alımlarını iptal ettiğini belirtmiştir. 1967 yılında sterlinin değerinin 2.80 dolardan dan 2.40 dolara düşmesi ve 50.000.000 pounda varan savunma harcamaları işlerin daha da

⁸⁷ Saki Docrill, **Britain's Retreat From East of Suez: The Choice Between Europe and the World**, Basingstone, Palgrave, 2002, s.114

⁸⁸ Jonathan Colman, "Harold Wilson Lyndon Johnson and Anglo-American Summit Diplomacy 1964-1968", **Journal of Transatlantic Studies**, 1 (2) 2003, ss.131-151.

kötüye gitmesine neden olmuştur.1967-68 döneminde yapılan savunma harcamalarındaki kesinti Washington'da önemli hayal kırıklıkları yaratmıştır. Şubat 1968'de ise savunma bakanı Dean Rusk İngiltere'nin Uzakdoğu Asya'dan çekileceğini tekrarlamıştır⁸⁹.

Dönemin değerlendirmesi yapıldığında, İngiltere'nin nükleer teknoloji konusunda verdiği çok daha fazlasını aldığı görülür. ABD'nin yanında duran ve onunla birlikte dünya polisliği yapan ülke olmak işine yaramıştır ancak ülkenin gücünü yitirdiği de daha fazla ortaya çıkmış, İngiltere çökmüş bir imparatorluk olarak ABD'ye pek çok askeri imkan ve üs sunmuş bu da ABD'nin dış politika çıkarlarına hizmet etmiştir.

Dönem içerisinde AET'ye karşı tutum değerlendirildiğinde Kennedy döneminde ekonomiyle ilgili çözülen sorunların Johnson'ı kısmen rahatlattığı ancak yine de İngiltere'nin AET içerisinde yer almasının önemli bulunduğu söylenebilir. 1964 yılında kabinenin, hükümetin son aylarında ortaya koyduğu fikir AET'nin bütünleşmesini İngiltere olmadan tamamlamasının ABD ile Topluluğu birbirine düşüreceği yönünde olmuştur. Wilson ve Johnson dönemi Rodezya sorunu, Vietnam Savaşı ve ekonomik güçlükler gibi zorluklarla sınıanan yıllar olduğundan AET'ye olan ilginin dağılması da söz konusudur. Bununla birlikte İngiltere'nin yaşadığı ekonomik sıkıntılar geleceğinin AET içerisinde olacağına inanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda ABD için önemli bir ülke olarak kalmanın formülünün de AET üyesi olmaktan geçtiğine inanan İngiltere ne yazık ki 1967 yılında ikinci kez de Gaulle vetosuyla karşılaşmıştır⁹⁰.

⁸⁹Colman, ss.131-151.

⁹⁰ De Gaulle, ilk başvurusundan beri ABD ile sahip olduğu özel bağlardan dolayı İngiltere'nin Toplulukta yer almasına karşı çıkmıştır. De Gaulle İngiltere'nin üye olduğu Topluluğun ABD etkisine gireceğini ve ABD'ye olan bağımlılığının artacağını düşünüyordu. Mac Millan döneminde ilk başvuru

2.2.4. Avrupa Taraftarı Bir Başbakan ve İlişkinin Gerilimli Dönemi: Edward Heath ve Richard Nixon

1968 yılında ABD’de başkanlık seçimi yaşanırken, İngiltere nükleer silahsızlanma konusunda önemli çabalar göstermiş ve içlerinde Rusya’nın da bulunduğu yüz kadar ülke ile nükleer silahsızlanma konusunda anlaşmaya varılması için müzakereler yürütmüştü. Bu anlaşma İngiltere’nin diplomatik anlamda masada ağır bir top olmaya devam etmek için son çırpınışlarıydı. Richard Nixon 1969’dan 1974’e kadar olan dönemde başkanlık yapmıştır ve danışmanı Henry Kissenger ile birlikte İngiltere’nin sahip olduğu diplomasi ağının ne kadar faydalı olabileceği üzerinde durmuşlardır. Nixon aynı zamanda İngiltere’nin Avrupa ile ABD arasında bir köprü olduğunu sık sık vurgulamıştır. 1970 Haziran ayında Wilson ile Nixon son kez görüşmüşler ve bu görüşmede doğu batı ilişkileri, ticaret, Vietnam, Rodezya, Nijerya iç savaşı, Ortadoğu, ve Avrupa entegrasyonu konularını görüşmüşlerdir.

1971 yılında Edvard Heath ile Nixon özel ilişkiyi “doğal ilişki” olarak adlandırmışlardır. Doğal ilişkiden kasıt kimsenin iki tarafın elinden alamayacağı ortak bir tarihe sahip olmaktır. Bu doğal ilişki tanımlaması Heath’in orta kuvvette bir güç olmayı kabul etmesi ile de bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Henry Kissenger, 1945 sonrasında Anglo-Amerikan ilişkileri değerlendirildiğinde tüm İngiltere liderleri arasında Heath’in ABD’ye karşı en kayıtsız kalan lider olduğunu belirtmiştir. Edward Heath’in kayıtsız durumuna karşı ilişkilerin sürdürülebilmesi adına Churchill ve onun tarafından çerçevesi çizilmiş olan “özel ilişki” referans noktalarından birisi olmuştur. Churchill’in tanımına göre dokunulmaz ve

yapılırken başbakan gelecek için üçlü bir ilişki biçimi öngörmüştür. Wilson ise de Gaulle’ü ikna edebilmek için ABD’yi daha dışarıda bırakan bir yaklaşımla aralarında ikili bir ilişki önermiş, Anglo-Fransız askeri, politik, teknolojik hatta nükleer işbirliği konusunda garantiler vermiş ancak generali ikna etmesi mümkün olmamıştır. De Gaulle İngiltere’nin ABD’ye olan bağımlılığından kurutulup kurtulamayacağı ve İngiltere’nin bu konuda ne kadar istekli olduğunu bilmediğini belirtmiştir. (bkz. James Ellison, **The United States, Britain and the Transatlantic Crisis: Rising to the Gaullist Challenge**, Palgrave: Macmillan 1963-1968, s.166.)

değiştirilmez bir ilişki olduğundan, Nixon hem Wilson ile olan ilişkilerinde hem de onun devamı olan muhafazakar Edward Heath ile olan ilişkilerde Churchill'in üslubunu kullanmaktan yana olmuştur. Örneğin Nixon, Washington'a yaptığı bir ziyaret sırasında başbakan Wilson'a, *Churchill'in, "eğer birlikte olursak hiçbir şey imkansız değildir"* sözünü hatırlatarak özel ilişkiye atıfta bulunmuştur⁹¹. Ancak Churchill'e yapılan atıflara rağmen taraflar arasında yaşanan gerilimi yok etmek mümkün olmamıştır.

1970 yılında İngiltere Dış İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan "İngiltere-ABD özel ilişkileri" başlıklı rapora göre, ABD ile İngiltere'nin anlaşamadığı önemli konu başlıkları savunma harcamaları konusunda yükü paylaşma, ticaret konusunda ABD'nin korumacılığı ve kuzey İrlanda'da baş gösteren ayrımcılıktı. Rapordan çıkan sonuç ise Avrupa ile ilişkilerin İngiltere'nin, AB'ye girişinin ABD ile olan ticari çıkarlarını etkileyeceği ve iki taraf arasındaki bağın giderek azalacağıydı. Heath'in taraflar arasındaki ilişkiyi genellikle Avrupa perspektifinden ele aldığını söylemek yanlış olmaz. Başbakanın Avrupa savunma girişimlerini dillendirmesi de ABD açısından rahatsız edici olmuştur. Heath zaten pro-Amerikan bakış açısına sahip olan bir başkan değildi ve savunmanın ABD'ye olan bağımlılığını da doğru bulmuyordu. Bununla birlikte Nixon ve Kissenger'ın Avrupa yılı gibi fikirlerini küçümseyen Heath ABD'nin Avrupalı devletleri birbirlerine karşı oynadığı fikrindeydi⁹².

Heath'e göre ABD ve İngiltere arasındaki ilişkinin iki temel dayanağı realizm ve idealizmdir. İki ülkede de insanlar, hükümetler ve parlamentolar bu iki ilke uyum içerisinde işlerlik kazandığında memnun olmaktadır. Heath⁹³, Avrupa'daki birlik

⁹¹ Richard Toye, "The Churchill Syndrome: Reputational Entrepreneurship and the Rhetoric of Foreign Policy since 1945", **BJPIR**, Vol. 10, 2008, s.369.

⁹² Dumbrell, s. 91.

⁹³Edward Heath döneminde, 1969 yılında gerçekleşen Hague Zirvesinde AT'nin genişleme konusundaki kararlı tutumunun da etkisiyle İngiltere'nin üye olabilmesi için müzakereler konusunda

oluşumunu son derece başarılı bulduğunun altını çizmiş ve Avrupa’da sanayi ve bilimin gelişmeye devam ettiği takdirde ABD ve Sovyetler’in standartlarına ulaşabileceğini belirtmiştir. Heath’e göre, İngiltere de topluluğun içerisindeki yerini almalıdır. Heath, *“1950 yılında Parlamentoda yaptığım ilk konuşmada da İngiltere’nin Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğuna katılması gerektiğini söylemişim. O dönemde İngiltere için daha fazla şans vardı. 1961 yılında Macmillan üye olmak için Topluluğa başvurduğunda ise kurumlar İngiltere olmadan şekillenmişti ve işler daha zor bir hal almıştı.”*⁹⁴ sözleriyle İngiltere’nin Topluluğa girmesi konusundaki desteğini belirtmiştir. Heath Topluluğa üye olmanın, dış borcu artmış ve ödemeler dengesi güçlüğü çeken bir ülke için -özellikle Ortak Tarım Politikası düşünüldüğünde- zor olacağı değerlendirmesinde bulunanlara karşı, topluluğa girişin zorluklar yaratabileceğini ancak mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir. *“Hükümetlerarasındaki güven Avrupa’nın birleştirici çimentosudur ve Avrupa’daki güvenlik bu çimentoya bağlıdır. Şüphesiz süreç Roma’da anlaşmayı imzalayan altı ülkenin düşündüğünden daha yavaş işlemektedir ancak topluluk ve kurumlar o zamandan beri ayakta kalarak başarılı olmuşlardır”*. Sözlerinden de anlaşılacağı gibi AET’nin geleceği konusunda oldukça iyimser bir bakışa sahip olan Heath, İngiltere’nin bir dahaki girişiminde yeni bir talihsizlikle karşılaşmaması için de gereken uyarılarda bulunmuştur. Bununla birlikte ABD ile olan ilişkilerin savunma harcamaları ve ekonomi konusunda sıkıntılı olduğu yukarıda vurgulanmıştı. Heath, Avrupa’nın NATO içerisinde sesinin daha güçlü çıkması gerektiğine inanmıştır ve Fransa ile bir Anglo-Fransız nükleer caydırıcılık girişimi üzerinde durmuştur. Bununla birlikte Avrupa’nın uluslararası para sisteminin ABD kontrolünde

harcanan çabalar artmış, Heath ile Pompidou oniki saat süren görüşmelerinin sonunda basına, görüşmelerindeki ruhun müzakerelerin yolunda gideceğine işaret ettiği açıklamasını yapmışlar Heath görüşmelerin sonunda arzu ettiği başarıyı elde edebilmiştir. (bkz. David Gowland, Arthur Turner, **Reluctant Europeans: Britain and European Integration 1945-1998**, Longman 2000, s. 176.)

⁹⁴ Edward Heath, “Realism in British Foreign Policy”, **Foreign Affairs**, Vol.48, No.1,1969, ss.39-50.

kalmasına izin vermemesinin ve Avrupa'nın mutlaka açığı elimine etmesinin bir yolunu bulması gerekliliği üzerinde durmuştur⁹⁵.

Heath döneminde zaten gergin seyreden ilişkiler 1973 petrol krizi ile daha gergin bir hal almıştır. 1973 yılında Mısır İsrail'e saldırdığında meşhur petrol krizi gündeme gelmiş ve bölgeye önemli ölçüde bağımlı olan Avrupalı ülkeler olası bir ambargo kararının çekincesiyle hareket etmişlerdir. 26 Temmuz 1973 yılında İngiltere Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesi gerektiğini söyleyen yedi ülkeden birisi olmuştur. Bu karar ABD tarafından veto edilmiş, 12 Ocak'ta Kissenger diplomatik bir insiyatif almaya karar vermiştir⁹⁶. Arap-İsrail savaşında İsrail hala ABD'ye bağımlı olduğu için ABD İsrail'i yönlendirmeye çalışmış ve savaşı kesmesini istemiştir. İsrail ateşkes ilan ettiğinde ABD bu durumun İngiltere açısından memnuniyet yaratacağını düşünmüş ve İngiltere'nin bu memnuniyetini taraflarla olan ilişkisine yansıtacağını düşünmüştür. Ancak İngiltere Kahire ile uzlaşmadan mevzuyu BM' ye getirmeye karşı çıkmıştır. (Fransa ve İngiltere ABD'nin sponsoru olduğu bu ateşkesi reddetmişlerdir.) Arap-İsrail savaş sırasında ABD özellikle İngiltere'ye Avrupalı müttefikleri kendisi ile birlikte İsrail'i desteklemediği ve onları ikna etmeye çalışmadığı için tepki göstermiştir. Nixon'un başkanlıkla ilgili durumu Watergate skandalı nedeniyle tehlikeye düştüğü için Kissenger ABD'nin Ortadoğu'da aktif rol oynamasına daha fazla önem vermeye başlamıştır.

⁹⁵ Heath, ss. 39-50.

⁹⁶Kissenger ve Nixon tarafından sürdürülen dış politikada Kissenger başkanın müzakereceisi haline gelmiştir, tüm dünyada özel düzenlemelerle seyahat yetkisine sahip olan Kissenger, dış politikayı gizlilik içerisinde yürüten bir profil çizmiştir. ABD'de dış politikanın formüle edilmesini sağlayan bölümler genellikle Başkan ve Kissenger'ın görüşmelerinden haberdar değillerdi. (bkz. Wilfrid L..Kohl, "The Nixon- Kissenger Foreign Policy System and US- European Relations: Patterns of Policy Making," **World Politics**, Vol.28, No. 1, 1975, s.10.)

Kriz sona erdiğinde, İsrail ile Araplar arasında istediği müzakereci pozisyonunu ve lider rolünü elde eden Kissenger açısından sonuç oldukça tatmin edici olmuş bu arada başbakan Heath, 28 Kasım 1973 tarihli raporda İngiltere'nin ABD'den farklılıkları üzerinde durmuştur. ABD, Heath'in Avrupa'ya iyice yaklaşan tavrından huzursuz olmuştur. Yukarıda başkan Heath'in 1945 yılından beri en Avrupa merkezli yaklaşıma sahip olan başbakan olduğu belirtilmişti. Heath'in Avrupa Topluluğu'na girme konusundaki istek ve kararlılığını açıkça belli etmesi İngiltere için hem avantaj hem de bir dezavantaj oluşturmuştur. Böyle bir tutum, istekliliği kanıtlamakla birlikte Topluluk üyesi olmak için her türlü bedelin ödenebileceği gibi bir izlenim doğurmuştur⁹⁷.

ABD ise Avrupa'nın bütünlüğünden yana olmakla birlikte entegrasyonun Atlantik sadakatini ve bağlılığını Avrupa'nın üzerinde tutan biçimde gerçekleşmesi gerektiğine inanıyordu. Topluluk 1974 yılında Arap ülkeleriyle sıkı bir işbirliği için karar verdiğinde Nixon bu konuda kesin ve kararlı bir konuşma yapmanın zamanı geldiğini anlamıştı. 15 Martta başkan Avrupa'nın güvenlik boyutunda kendilerinden destek beklememesi gerektiğini hatta birlikte masaya oturup yola devam mı edecekleri yoksa kendi yollarına mı gidecekleri konusunda anlaşmaları gerektiğini belirtmiştir.

ABD'nin Avrupa bütünleşmesinden uzak durmaya başlayan bu yeni tutumu Heath hükümetinin amaçlarına oldukça uygundu. Başbakan Heath Fransa başbakanı George Pompidou'yu ikna ederken İngiltere ve ABD arasında daha fazla özel bir ilişki biçiminin bulunmayacağını açıklamış ve ABD de dahil olmak üzere dışarıdan gelen politik ve ekonomik etkilere rağmen Avrupa çıkarlarını savunacağını

⁹⁷David Gowland, Arthur Turner, **Reluctant Europeans: Britain and European Integration 1945-1998**, Longman 2000, s. 169.

belirtmiştir. Heath'ın verdiği güvenceler etkisini göstermiş ve İngiltere 1973 yılında topluluğun üyesi olmuştur.

2.2.5. ABD'nin Yön Değiştiren İlgisi: Batı Avrupa'dan Uzakdoğu'ya

Heath hükümetinin Avrupa eksenli politikaları ve ABD'nin bütünleşme karşısında eskisi kadar sıcak olmayan tavrı nedeniyle gerilen ilişkiler 1974 yılında İngiltere'de yapılan genel seçimlerden sonra biraz daha olumlu bir havanın içerisine girmiştir. Harold Wilson, Avrupa'ya derin sözlerle bağlı olma konusunda Heath kadar ısrarlı bir tutum sergilememiştir. Dış işleri bakanı James Callaghan da Avam Kamarası'nda Avrupa'nın ancak ABD ile uzlaştığı müddetçe var olabileceğini belirtmiş ilişkiler daha sempatik ve daha yumuşak bir hale gelmiştir. Haziran 1974 yılındaki Ottawa Konferansı ve ABD ile Sovyetler arasındaki nükleer ilişki AET ile ilgili savunma problemlerine daha kesin bir karakter kazandırmış ve ABD, Rusya ile ilişkileri her ne olursa olsun Avrupalı müttefikleri ile özel ilişkilerini sürdürecekleri garantisini vermiştir. Kissenger aynı zamanda Wilson hükümetini, Arap-İsrail savaşında yürüttüğü mekik diplomasisinin sürdürülmesinde de çok yardımcı bulmuştur. Bununla birlikte Portekiz ve İtalya'da komünizmin yükselmeye başlaması da Londra ve Washington arasında görüş alışverişinin artmasının nedenlerinden birisidir.

Bu arada Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs sorunu başlamıştır. Bu sorunda Washington komünizm konusunda Avrupa'ya göre daha takıntılı bir tutum izlemiştir. Makarios Akdeniz'in Kastro'su olarak isimlendirilmiş, Doğu Akdeniz'in bir Rus gölü haline geldiği dillendirilmeye başlanmıştır. ABD, hem Yunanistan'a hem Türkiye'ye askeri destek sağlamış daha sonra Yunanistan'a olan desteği artmış sonuçta her iki ülke ile de arası açılmıştır. Nixon ve Ford döneminde yaşanan güçlükler rağmen Henry Kissenger'ın varlığı ilişkilerde bir devamlılık sağlamış ve

ABD dış politikasında gözle görülür bir uyum yaratmıştır. Bununla birlikte 1977 yılında Jimmy Carter döneminden itibaren belirsizlikler artmaya başlamıştır⁹⁸. Carter'ın göreve başladığı ilk yıllarda İngiltere güçsüzlükten ve karmaşadan çekinmiştir. Brezenski ve İngiliz büyükelçisinin (Peter Jay) 1978 yılında bir araya gelmeleri aynı zamanda Carter'ın ilk yıllarıyla ilgili İngiliz izlenimlerinin bir özetidir. ABD'ye oldukça yakın bir isim olan Peter Jay, bir anlamda David Ormsby-Gore'un zamanında yerine getirdiği işlevi yerine getirmiş, İngiliz basınında da Carter'ın şampiyonluğunu üstlenen isim olmuştur⁹⁹.

Carter döneminde ABD, İngiltere ve Batı Avrupa'dan çok Uzakdoğu'ya ve Güney Afrika'ya daha fazla ilgi göstermiştir. Bu durum ekonomi ile yakından bağlantılıdır. ABD şirketlerinin özellikle çokuluslu şirketlerin yaptıkları yatırımlar, ABD'nin ihracat odaklılığı ve Carter'ın enerji politikasını yeniden yapılandırma arzusu bu tutumda etkili olmuştur. İngiltere başbakanı James Callaghan, ABD'nin Güney Afrika'ya karşı tutumunu "*Afrika'yı geç keşfeden Kolomblar*" şeklinde tanımlamıştır. Ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski ise Avrupa devletleri arasında diğerlerine kıyasla en çok Fransa üzerinde durmuştur. Ona göre, hem metaryal hem de ahlaki açıdan kıtanın esaslı gücü Fransa'dır.

Güney Afrika ve Rodezya sorunu Carter döneminin en önemli problemlerinden biri olmakla birlikte, İngiltere ile işbirliğinin gerekliliğini gösteren bir sorun olmuştur. Güney Afrika Soğuk Savaş'ın en sıcak yaşandığı sahnelerden birisiydi. Nixon döneminde Güney Afrika'nın emniyette olduğu düşünülüyordu.

⁹⁸ Dış politikadaki belirsizliklerin nedenlerinden birisi ulusal güvenlik danışmanları olan Zbigniew Brzezinski ve Cyrus Vance arasındaki anlaşmazlık olarak değerlendirilmiştir. İki danışmanın dış politika yaklaşımları birbirlerinden oldukça farklıdır. Brzezinski daha jeopolitik ve iddialı bir yaklaşıma sahiptir. Brzenski, Kissenger dönemini eleştirirken ABD'nin dış politikasında daha az akrobat ve daha çok mimar olmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

⁹⁹ Bartlett, ss. 127- 148.

Carter döneminde ise ABD etkisini yitirmeye başlamıştır. Nixon döneminde, Angola'ya Küba bölüklerinin girmesi ABD'nin bölgedeki gücünün azalmaya başlamasının sinyallerini vermiştir. Rodezya örneği ise Sovyetler'e Küba bölüklerini kullanmak ve ABD'yi aşagılamak için fırsat sunmuştur. ABD bölgedeki gücünü arttırmak için İngiltere'nin işbirliğinden yararlanmayı düşünse de İngiltere de Güney Afrika'da özellikle de Rodezya'da gücünü yitirmiş, CIA raporlarına göre Rodezya İngiltere'nin baş etmekte en fazla zorlandığı problemlerden birisi haline gelmiştir. Bu arada İngiltere başbakanı James Callaghan, dış işleri bakanlığı görevine David Owen'ı atamıştır. İngiltere kolonileriyle ilgili sorunları kendisinin çözmesi gerektiğine inanırken, Owen Rodezya'da ABD desteğini talep etmiştir. Güney Afrika ülkeleri İngiltere'ye karşı güven bunalımı içerisinde olduklarından İngiltere Washington'un kendisine yardım edebileceğini düşünmüştür¹⁰⁰.

1977 yılında iki taraf bağımsız bir Zimbabve (Rodezya) için birlikte çalışmaya başlamışlardır. Cyrus Vance ve David Owen birlikte Rodezya için bir plan hazırlamışlardır. Plana göre yetki İngiltere'ye devredilecek, yeni bir Anayasa hazırlanacak, ateşkes ilan edilecek böylece kısa sürede adil ve bağımsız seçimler yapılabilecektir. Yaşanan pek çok problemlerden sonra müzakerelerin sonucunda Vance ve Owen'in planına benzeyen bir anlaşma imzalanmıştır. Yeni bir Anayasa hazırlanmış, İngiltere geçici olarak yeni seçimler yapılana kadar yönetimi devralmış, 16 Aralık'ta Carter uygulanan ambargoyu kaldırmıştır. Rodezya sorunu son kertede İngiltere'nin ABD yardımı ile Güney Afrika'da güvenilirliğini yükseltmesine yardımcı olmuştur.

Carter dönemi, İngiltere ile ilişkilerin soğuk savaş sonrası dönemde ulaştığı en düşük seviyedir. İlişkiler düşük seviyede devam ederken 1979 seçimlerinin

¹⁰⁰ Nancy Mitchell, "Types of the Cold War: Jimmy Carter and Rhodesia", **Cold War History**, Vol. 7, No.2, May 2007, ss.263-283.

muhafazakarları geri getirmesi tabloyu tersine çevirmiş ve Thatcher yönetimi işleri kendi yönetimine göre yapmak istediğini herkese göstermiştir. Thatcher-Reagen dönemi ABD ve İngiltere arasındaki ilişkilerde tarihe geçecek önemli bir dönüm noktası olmuştur.

2.2.6. Margaret Thatcher-Ronald Reagan Dönemi

Ronald Reagan ile Margaret Thatcher arasındaki ilişki nadir olarak görülen yoğun ve sıcak bir ilişki biçimidir. İkili arasındaki ilişki Hugo Young'a göre ideolojik bir sempati, kişisel bağlar ve önemli bir güç ile çerçevelenen kadın erkek arasındaki empatik bir diyaloga dayanmaktaydı¹⁰¹. Thatcher'a göre bu ilişki sadece doğal değil aynı zamanda olağanüstü ve çok özeldir. Thatcher'ın, 1981 yılında partisinde yaptığı bir konuşmada *"ABD'nin yüce gönüllülüğü olmasaydı Avrupa bugün özgür olabilir miydi"* sözleri ilişkiyi nasıl değerlendirdiğine dair önemli bir örneği oluşturmaktadır. İkili arasındaki ilişkide tarafların birbirlerine olan hayranlıklarını da esgeçmemek gerekmektedir. İrlanda kökenli olan başkan Reagan'ın İngiltere'ye ve İngiliz aristokrasine duyduğu hayranlık sıra dışıdır. Reagan göreve ilk başladığında ilk resmi ziyaretçisi başbakan Thatcher olmuştur. Bu ziyaret sırasında Thatcher Anglo-Amerikan ilişkilerinden bahsetmiş ve bu ilişkinin istikrarı sağlayacağını, saldırganlığı önleyeceğini ve tiranlığa karşı olacağını belirtmiştir. Thatcher'ın Beyaz Saray ziyareti sırasında söylediği *"Size Atlantığın diğer tarafından getirdiğim mesaj İngiltere'nin sizinle birlikte olduğudur... Sizin problemlerinizi bizim problemlerimiz olacaktır ve dost aradığınızda biz orada olacağız"*¹⁰² sözleri İngiltere'nin ABD'nin yanında yer almaya hazır olduğunun garantisidir. Thatcher Reagan ile olan yakın ilişkisinin dışında dönemin ABD Dış İşleri Bakanı George Schultz ile de yakın bir ilişki kurmuş, Schultz Başkan ve

¹⁰¹ Dumbrell, s. 106.

¹⁰² Edward R. Murrow, *In Search of Light*, New York, Knopf, 1967, s. 42.

Başbakan arasındaki ilişkinin iki lider arasında olabilecek en yakın ilişki biçimi olduğunu ifade etmiştir¹⁰³.

İki taraf arasındaki ilişkinin en önemli testi ise 1982 Falkland savaşı olmuştur. Dönemin, ilişkinin niteliği ile ilgili bir sınav niteliği taşıyan diğer önemli olayları, 1983 Grenada müdahalesi ve 1986 yılında Libya'nın ABD tarafından bombalanmasıdır.

Thatcher'ın pek çok politikası-Beyaz Saray'da verdiği sözü doğrularcasına-ABD'yi arkalayan onunla paralel bir seyir izleyen yönde olmuştur. Merkezi Amerika konusunda, buradaki ülkelere demokrasinin götürülmesi, barışçıl çözümün yaratılması, ekonominin ve demokrasinin gelişmesi konularında İngiltere ABD söylemleri doğrultusunda hareket etmiştir. Örneğin, Nikaragua'da, İngiliz KMS özel güvenlik firması sağcı gerillaların eğitilmesi için destek sağlamıştır. Reagan'ın doktrinine bağlı olarak (üçüncü dünya ülkelerindeki komünizmi söküp atmak) CIA Nikaragua'da Sandinistas rejimine karşı başkanın özgürlük savaşçıları olarak adlandırdığı ve ekipman sağladığı birliklerin eğitilmesinde İngiltere de yardımcı olmuştur. Nikaragua bu kampanyanın merkezi olmakla birlikte Afganistan ve Kamboçya da karşıt rejimlerin benzer örgütlenmesi söz konusu olmuştur ikili bu bölgelerde beraber çalışmıştır¹⁰⁴.

Falkland Savaşı yukarıda da belirtildiği gibi taraflar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. 2 Nisan 1982'de Arjantin'in

¹⁰³ Steve Marsh, John Baylis, "The Anglo-American Special Relationship: the Lazarus of International Relations", **Diplomacy & Statecraft**, Vol. 17, 2006 s.185.

¹⁰⁴ Warren I. Cohen, **America in the Age of Soviet Power, 1945-1991**, The Cambridge History of American Foreign Relations, Volume IV., Cambridge University Press, 1993, s. 233.

Falkland adalarını işgal etmesi ABD için önemli bir ikileme neden olmuştur¹⁰⁵. Bir yandan Anglo-Amerikan ilişkileri zedelemek istemeyen ABD, diğer taraftan Latin Amerika ilişkilerinin hasar görmesinden kaçınmıştır. Şubat ayında İngiltere ve Arjantin arasındaki görüşmeler kesilince İngiltere ABD'nin yardımını istemiş ve ABD'de sorunun çözülmesinde yapıcı bir rol oynayacağı konusunda söz vermiştir. Tarafsız davranarak uzlaşmayı sağlayabileceğini düşünen ABD başarısız bir tarafsızlık örneği sergilemiş hem İngiltere'yi desteklemiş hem de 1976 yılından beri sistemli biçimde şiddet uygulayan Arjantin'in askeri rejimiyle flört etmiştir¹⁰⁶. İngiltere'den ve hukukun üstünlüğünden yana olan savunma bakanı Caspar Weinsberger'ın İngiltere'ye askeri yardım önermesi ile ABD'nin tarafsızlığı da bozulmuştur. Arjantin lideri Galtieri, ABD'nin tutumunun savaş açısından önemini “eğer ABD'nin İngiltere'nin yanında yer alacağını bilseydik Falkland'ı hiç işgal etmezdik”¹⁰⁷ açıklamasıyla vurgulamıştır.

ABD'nin ibresini İngiltere'den yana döndürmesinin öncelikli nedeni NATO ittifakından dolayı İngiltere'nin yanında yer almasının gerekliliğidir. NATO ve İngiltere ile olan ilişkilerin Latin Amerika ülkeleri ile oluşturduğu ilişkilere baskın gelmesi ile 30 Nisan tarihinde başkan Reagan ABD tarafsızlığının sona erdiğini açıklamıştır. ABD, Arjantin'e ambargo uygulamaya başlamış ve İngiltere'ye teknik ve lojistik destekte bulunmuştur. İngiltere'ye *Sidewinder* havadan-havaya füzeleri, 6 milyon galon uçak yakıtı, *Stinger* omuz üstü füzeleri, *Shrike* anti-radar füzeleri,

¹⁰⁵ Arjantin'deki askeri cuntanın lideri Genereal Leopoldo Galtieri'nin adaları işgal etmesinde, adaların “as la guerra de las Malvinas”ismiyle adlandırıldığı üzere tarihi bağlar açısından Arjantin'e ait olduklarının düşünülmesinin yanı sıra Thatcher'ın İngiliz donanma kuvvetlerinde yapılacak kesintiyi onaylaması ve Galtieri'nin kamuyounun dikkatini iç politikadan dış politikaya çekmek istemesi de rol oynamıştır. (bkz. Will Kaufman, Heidi Slettdahl Macpherson, **Britain and the Americas, Culture, Politics and History, A Multidisciplinary Encyclopedia Volume I**, Oxford, England, 2005 s. 368.)

¹⁰⁶ Jorge O. Laucirica, “Lessons From Failure: The Falklands/ Malvinas Conflict”, **Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations**, Summer/Fall 2000, s. 87.

¹⁰⁷ Laucirica, s. 88.

Harpoon gemi imha edici füzeleri ve helikopter parçaları sağlayan ABD, İngiltere'nin üstünlüğü garantilenmiştir¹⁰⁸.

Bu arada savaş sırasında ateşkes için İngiltere'ye kamuoyu, basın ve politikacılar tarafından yapılan yoğun baskı ve İngiltere'nin Sheffield destroyerini kaybetmiş olması Arjantin'e teklifler sunulmasını sağlamış olsa da Galtieri teklifleri geri çevirmiş pek çok müzakere teklifine rağmen sorun çözümsüz kalmıştır.

Hem NATO ile olan bağlantısı hem İngiltere gibi bir müttefiği kaybetme korkusu hem de ABD'nin uluslararası hukuka bağlılık ilkesi ABD'nin İngiltere'yi desteklemesini sağlamıştır. Böylece taraflar bir Süveyş faciasının daha yaşanmasından kıl payı kurtulmuşlardır. Bununla birlikte ABD desteğinin altında Reagan ve Thatcher arasındaki yakınlığın önemli bir rol oynadığını da belirtmek gerekir. ABD, İngiltere'ye destek sağlayabilmek için önemli riskleri de göze almıştır. Özellikle Sovyet tehdidi düşünüldüğünde Arjantin Amerika'nın Merkezi ve Latin Amerika'da sürdürdüğü faaliyetler için oldukça önemli bir müttefikti ve ABD'nin Arjantin'in yanında yer almayı Latin Amerika ülkeleriyle ilişkisinin bozulmasına neden olmuştur. Brezilya'dan, "*ABD'nin birinci sınıf ve ikinci sınıf müttefikleri olduğu, bu savaş ile anlaşılmış oldu*" gibi yorumlar yükselmeye başlanmıştır. Falkland savaşı, ABD'nin Latin bağlantılarını önemli derecede zedelemiştir. İngiltere ise ABD'nin bir müttefik olarak yapması gerekeni yaptığını hatta tarafsızlığını bozma konusunda geciktiğini, ABD'nin Falkland'ta sergilediği politikanın doğal olarak bir müttefiğin üzerine düşen sorumluluktan ibaret olduğunu düşünmüştü.

1983 yılında Grenada yüzünden iki taraf bir sorunla daha karşı karşıya gelmiştir. ABD, İngiliz Devletler Topluluğu üyesi olan Grenada'ya İngiltere'yi

¹⁰⁸John Dickie, **Special No More Anglo- American Relations: Rhetoric and Reality**, London, Weidenfeld and Nicholson, 1987, ss-3-6.

haberdar etmeden bir saldırı düzenlemiş, Thatcher kararın İngiltere ile müzakere edilmeden alınmış olmasına oldukça bozulmuştur. Thatcher anılarına Grenada ile ilgili olarak olanlardan dolayı çok üzüldüğünü ve cesaretinin kırıldığını, İngiltere'nin olanlar yüzünden güçsüz görüldüğünü en kötü ihtimalle ise ülkesinin oyuna getirildiğini yazmış ve bir Devletler Topluluğu üyesinin İngiltere'nin en yakın müttefiki tarafından işgal edildiğini Parlamento'ya açıklamak zorunda kaldığını belirtmiştir¹⁰⁹.

Reagan da Thatcher'ın müdahalaya karşı çıkmasından dolayı hayal kırıklığına uğramış, Devlet Bakanı George Schultz anılarında Reagan'ın hayal kırıklığını şöyle dillendirmiştir. "Reagan Thatcher'ı Falkland'da desteklemiş olmasına rağmen demir leydinin Grenada'da takındığı tutum Reagan'ı hayal kırıklığına uğratmıştır." Reagan Grenada'ya girerek sadece Küba'ya değil aynı zamanda İsrail ve Sovyetler Birliği'ne de güvenliğine karşı tehdit algıladığında izleyeceği tutum hakkında gözdağı vermiştir. Bu küçük kriz yüzünden Anglo Amerikan uzlaşma mekanizmasının üzerine gölge düşmüştür.

Tarafların yaşadıkları ilişkilerini test eder nitelikte olan bu krizlere rağmen pek çok alanda birlikte çalıştıklarını ve birbirlerini desteklediklerini gözden kaçırmamak gerekir. Thatcher döneminde önce iktidarda olan İşçi Partisi'nin tarafsızlık politikasına sahip olması muhafazakarlara dış politikada at oynatabilecekleri bir boşluk yaratmıştı. 1983 yılında İşçi Partisi'nin seçimleri kazanmasının daha tarafsız, NATO'nun daha dışında, nükleer güce daha az önem veren bir yönetim sağlayacağı konusunda spekülasyonlar yapılmıştı. Ancak Thatcher yönetiminin daha aktif ve tarafı belli bir dış politika izlediği açıktır. İngiltere ABD'yi Irak'ta Saddam rejimini silahlandırırken el altından desteklediği gibi Afganistan'daki ABD çabalarına da yardımcı olmuş, Kabil'de Sovyetlere karşı gerillaların

¹⁰⁹ Seib, s. 20.

eğitilmesinde de iki ülke birlikte rol almışlardır. Afgan mücahitleri M16 füzeleri ile desteklenmiştir. Bununla birlikte, Thatcher'ın Amerikan yanlısı politikalarının dozu da Dış İşleri Bakanlığı tarafından azaltılmıştır. Bakanlık Thatcher'a göre daha Avrupa yanlısı bir tutum içerisinde olmuştur. Bu nedenle Thatcher bazı sorunlarda, zaman zaman dış işleri bakanlığının yönlendirmesiyle -Polonya'ya askeri darbe yüzünden uygulanan yaptırımların dozunu azaltmak gibi- ABD ile fikir ayrılığına düşen politikalar izlemiştir. 1981 yılında İngiltere'nin Sibirya boru hattı projesini de Avrupa'nın pek çok fedakarlık yaparken ABD'nin özveride bulunmadığı gerekçesiyle reddetmesi de bu aykırı politikalar"dır.

Thatcher'ın izlediği dış politika, Callaghan'ın İngiltere'yi Avrupa ve ABD arasında bir arabulucu olarak konumlandırđı rolün daha ABD yanlısı bir versiyonu olarak deđerlendirilebilir¹¹⁰. Demir leydinin özellikle ilk döneminde Avrupa Topluluğu'na karşı agresif ve kafa tutan bir politika izlemiş olmasının bilinçli bir nedeni vardır. Thatcher dış politikayı parti politikasının aracı olarak kullanmıştır. İngiltere'de iç politikada işlerin kötü gitmesi ihtimaline karşı İngiliz halkının yabancılara karşı haklarını savunan bir imaj çizerek popülerliğini arttırmayı başarmış böylece İngiliz halkının dikkatini iç politika meselelerinden çok Avrupa Topluluğu ile ilgili meselelere ynlendirmiřtir¹¹¹. Bununla birlikte Thatcher'ın Avrupa Topluluğu'ndaki partnerleriyle işbirliği konusundaki anlayışı Fontainebleau Zirvesi¹¹² ile yumuşamış, AT ile ilişkileri daha ılımlı bir zeminde seyretmeye

¹¹⁰ Bazı muhafazakar yönetimlerin Avrupa Topluluğu'na karşı tutumlarının diğer muhafazakarlara oranla daha negatif olduğu söylenebilir. Edward Heath'in tutumu ile kıyaslandığında Thatcher daha negatif bir politika izlemiş, 1975 yılında yapılan referandumda Heath evet kampanyasının başını çekip tüm kalbi ile Avrupa Topluluğu'nu desteklerken, İngiltere'nin topluluğu'ya girmesi ve yürütülen üyelik müzakereleri Heath'in kariyerinde başarılı adımlar olmuştur. AT konusunda daha şüpheci olan Thatcher'in politikası daha çok Wilson ve Callaghan ile örtüşmüştür.

¹¹¹ Gowland, Turner, s. 247.

¹¹² İngiltere'nin AB bütçesine katkı konusundaki sıkıntısı 1984 yılında yapılan zirve ile sonuçlanmıştır. Zirvede bütçeyle ilgili olarak, İngiltere'nin Topluluk bütçesine ödediği miktarın üçte ikisini aynen geri alması kabul edilmiş, bu Şekilde İngiliz sorununun aşılmasında önemli bir yol

başlamıştır. 1983 seçimleri ile birlikte Muhafazakar Parti parlamentodaki çoğunluğunu arttırmış, ülkedeki ekonomik güçlükler azalmış ve durgunluk sona ermiş, AT, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'i de içine alarak genişlemiş halkın ilgisini iç politikadan uzaklaştırmak için bir gerekçe kalmamıştır.

Başbakan Thatcher'ın başkan Reagan'a destek verdiği önemli konulardan birisi Reagan'ın Mart 1983 yılında ortaya koyduğu Stratejik Savunma Girişimi (SSG) "Star Wars" girişimidir. Başbakan bu girişim ile ilgili Avrupa perspektifinin gelişmesine yardımcı olmuştur. Star Wars (Yıldız Savaşları) girişimi nükleer silahlara karşı koruma sağlayan oldukça maliyetli bir savunma sistemidir. Sözü edilen savunma sistemi kötü olan ABD-Sovyetler Birliği ilişkilerini daha da çetrefilli hale getireceği sebebiyle eleştirilmiş, ABD girişimi ilan ettiğinde diğer müttefiklerini olduğu gibi İngiltere'yi de şaşırtmıştır. 1984 yılında İngiliz Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan *Beyaz Kitap* Star Wars girişiminin eleştirisi niteliğini taşımaktadır. Yıldız Savaşları girişiminin AT üyeleri tarafından eleştirilmesinin en önemli nedeni, ABD'nin kendisini Sovyetler'e karşı daha güvende hissettiği takdirde Avrupa'nın önemini yitirecek olması bununla birlikte yerleştirilecek füzeler nedeniyle bu coğrafyada sınırlı bir savaş riskinin baş göstermesidir. Thatcher SSG konusunda, arabulucu bir rol oynayarak tarafları yatıştırmaya çalışmıştır. Thatcher bu girişim ile ilgili Avam Kamarasına yaptığı konuşmasında belirli noktalara dikkat çekmiştir. "Öncelikle SSG ABD'nin ya da batının konumunu Sovyetler'den üstün bir noktaya taşımak için değil gücü dengelemek için başlatılmıştır. Caydırıcılığı sağlamak asıl amaçtır. Girişim müzakereye açıktır ve Doğu ile Batı aralarında bu girişimi müzakere edeceklerdir"¹¹³. 1984 yılında Camp David'te Thatcher, Reagan'a

katledilmiştir. Doğacak gelir kaybının giderilebilmesi için, ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıla büyüklükleri ile orantılı katkı payları, bir dördüncü kalem olarak Topluluk bütçesinin gelir hanesine yazılmasına karar verilmiştir.

¹¹³ Trevor Taylor, "Britain's Response to the Strategic Defence Initiative", **International Affairs**, Vol. 62, No.2, Spring 1986, s.220.

SSG ile ilgili Avrupalı devletlerin bakış açısını sunmuştur. İngiltere'nin girişime karşı başta daha sert olan tutumu zamanla yumuşama göstermiş, İngiltere bu girişimin araştırma bazında kalmasını umut ederek Avrupa'nın kredibilitesini zedelemeyen ve Sovyetler için çok fazla sorun yaratmayan bir girişim olmasını temenni etmiştir. Thatcher ilk savunma uydusunu Moskova'nın kurduğunu, ABD'nin de bu alanda kendi çalışmalarını sürdürmesinin önemli olduğunu belirterek bu konuda verdiği desteği göstermiştir. 1984¹¹⁴. 1986 yılında Reykjavik Zirvesinde, yine Thatcher'ın kişisel diplomasisinin etkisiyle Reagan nükleer silahların hepsini kapsayan bir pazarlığa girişmiştir. Thatcher Camp David'de nükleer caydırıcılık konusunda kırk yıllık barışı müzakere etmeden tehlikeye sokacak bir karar vermesini engellemiş ve 1986 Kasımında Reagan nükleer caydırıcılık ve stratejik nükleer modernleştirme anlaşmasını imzalamıştır. Thatcher'ın Soğuk Savaş döneminde marjinal bir lider olarak davranıp Soğuk Savaş yatıştırdığı söylenebilir. Reykjavik Zirvesi ve Yıldız Savaşları girişimi Thatcher'ın Atlantik arabulucu rolünü üstlendiği olaylar olmuştur.

Thatcher-Reagan dönemini zorlayan önemli olaylardan birisi de ABD'nin Libya'ya yaptığı hava saldırısı olmuştur. Ancak sorun yaratan Grenada deneyiminin aksine bu kez ABD İngiltere'nin desteğini almıştır. Reagan, Kaddafi tarafından düzenlenen-Berlin'in bombalanması gibi- terörist saldırılara karşı önlem almak için Libya'ya bir hava saldırısı düzenlemeyi planlamıştır. ABD, F-111 jetleri tarafından düzenlenecek saldırı için NATO'nun İngiltere'deki üslerini kullanmak için İngiltere'den izin almıştır. Thatcher ve ekibi her ne kadar saldırı için kesin bir tutumla evet ya da hayır dememiş olsalar da konuyla ilgili oldukça tereddütlüydüler ki Libya konusunun Thatcher'ı iç politikada zora düşürmüş konu başlıklarından birisi olduğu düşünülürse tereddütün sebebi anlaşılmalıdır. İç politikada Libya meselesi yüzünden aldığı eleştirilere karşı Thatcher, "*müttefikler bunun içindir, müttefikseniz*

¹¹⁴ Taylor, ss. 217-222.

müttefiksinizdir, eğer biri yardım talep ederse o yardımı alır” demiştir. Ancak İngiltere’nin Libya saldırısında izlediği tutum kendisine düşündüğünden çok daha fazlasına mal olmuştur¹¹⁵. Bununla birlikte Thatcher hatıralarında, *“Bana maliyeti ne olursa olsun Amerika’ya desteklememenin bedeli düşünülemezdi”*¹¹⁶ sözleri ile bu konudaki kesin tutumunu belli etmiştir. İngiltere Libya saldırısı yüzünden sadece iç politikada değil AT ile olan ilişkilerinde de zor bir duruma düşmüştür. F-111 ler havalanmadan önce Avrupa Topluluğu Dış İşleri Bakanları AT Politik İşbirliği (ECP) kapsamında bir bildiri yayınlamışlar ve İngiltere Dış İşleri Bakanı Sir Geoffrey Howe da bunun bir parçası olmuştur. Ancak bildiriye rağmen İngiltere’nin ABD ile birlikte hareket etmesi bir kez daha İngiltere’nin Topluluktaki dayanışma ilkesinden çok ABD ile olan işbirliğini önemseydiğini göstermiştir¹¹⁷.

Geçirilen tüm zorlu testlere rağmen Reagan, Thatcher ilişkisi en çok da Sovyetler karşısında birlik olmak anlamında dönem boyunca bir devamlılık göstermiştir. Genellikle Thatcher, Reagan’ın “şeytan imparatorluğu” olarak tanımladığı Sovyetler’e karşı diğer Avrupalı müttefiklerle kıyaslandığında ABD ile tam bir işbirliği içerisinde olmuştur. Reagan ve Thatcher döneminde kendilerinden önceki dönemlerle kıyaslandığında yapısal ve ekonomik faktörlerin düşünüldüğü kadar elverişli olmadığı söylenebilir. İngiltere açısından AT’nin cazibesinin artması bununla birlikte ABD’nin odağının da Pasifiğe doğru kayması bu durumda oldukça etkilidir. Ancak sözü edilen olumsuzluklara rağmen dış politikada paralel bir çizgi izlenmiş özel ilişki devam ettirilmeye çalışılmıştır.

¹¹⁵Henk Overbeek, “Atlanticism and Europeanism in British Foreign Policy”, **Restruktüring Hegemony in the Global Political Economy**, Henk Overbeek (ed.), 1993, s. 117.

¹¹⁶ Seib, s. 21.

¹¹⁷Alan P. Dobson, **Anglo-American Relations in the Twentieth Century: Of Friendship, Conflict and the Rise and Decline of Superpowers**, Routledge: London and New York, 1995, s. 161.

ABD ile oluşturulan bu uyumlu politika AT ile ilişkilerin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Yukarıda ilk döneminde Thatcher'ın AT'ye karşı birazda iç politikadaki eksiklikler konusunda ilgiyi dağıtmak için agresif bir politika izlediğinden söz edilmişti. İktidarının ikinci döneminde ise AT ile ilişkilerde bir yumuşamadan söz etmek mümkündür. Thatcher'ın AT politikasına bakıldığında Topluluğun İngiltere'nin ekonomik anlamda çıkarları ile örtüştüğünde ve Batı güvenliği için olumlu adımların atılması söz konusu olduğunda demir leydinin Topluluğa daha olumlu yaklaştığı görülmektedir.. 80'li yıllar AT açısından ekonomik ve politik açıdan yeni bütünleşme arayışları ile geçmiştir. Bu yıllarda iki önemli figür Delor ve Mitterand AT bütünleşmesi açısından önemli rol oynamışlardır. 1981 ve 83 döneminde ekonomik sıkıntılar yaşayan Fransa ekonomide devletçilik ve ulusalcılığın dozunu arttırmış ancak ekonomik sorunların düzelmesini sağlayamamıştır. Bu deneyim Fransa'ya AT'nin önemini hatırlatmış ve daha derin bir bütünleşme için istekliliğinin artmasına neden olmuştur. Delor öncülüğünde Fransa'nın başını çektiği Topluluk için daha derin bütünleşme hedefi 1981 yılında Almanya ve İtalya'nın (Genscher-Colombo) bu amaca hizmet eden yeni bir Senet hazırlamalarıyla sonuçlanmıştır.

Thatcher hükümeti Topluluktaki derinleşme hareketine karışık duygularla tepki vermiştir. Bir yandan İngiliz egemenliğini zedeleyecek bir bütünleşme hareketinden kaçınırken- Bakanlar Konseyi'nde çoğunluk oylaması, Komisyon'un yetkilerinin arttırılması gibi- diğer yandan sermaye, mal ve işçilerin hareketliliğindeki tüm sınırların kaldırılmasını yerinde buluyordu. Böylece İngiltere'nin havacılık sanayi ve hizmetler sektörü sınırsız rekabetin avantajlarından faydalanabilecekti. Bununla birlikte siyasi işbirliğini sağlamak adına kurgulanan Avrupa Siyasi İşbirliği, hükümetler arasında uyumu sağlarken bağımsız devletler arasında işbirliği öneriyor fakat egemenlik hakkına dokunmuyor böylece İngiltere'nin istediği ölçüde bütünleşme vaat ediyordu. İngiltere'nin taleplerine uygun olan ve 1992 yılında tamamlanacak olan Tek Avrupa Senedi 1985 yılında imzalanmıştır. Senet malların, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının yanı sıra

siyasi işbirliğini de kapsayan kurumsal yenilikler getiren, nitelikli oy çoğunluğunun kullanımı genişleten bir metin olmuş ve İngiltere’de Avam kamarasında çok az bir itirazla kabul edilmiştir. Thatcher, Tek Senedi kabul etmiş olmakla birlikte sınırların kaldırılmasını terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığını kontrol etmenin imkansız hale gelmesi ihtimalinden dolayı reddetmiştir. Vergilendirmenin standart hale gelmesine de yetkiyi İngiliz Parlamentosu’ndan alacak olması gerekçesiyle karşı çıkmış, 1989 yılında hazırlanan Sosyal Şart ve Ortak Parasal Birlik konusundaki çekimser tavrına da devam etmiştir. Komisyon Başkanlığını yürüten Delor ile Thatcher’ın kişisel uyuşmazlıklarının da bu çekimser tutumda önemli bir etkisi vardır. Delor Komisyon ve Parlamento’nun gücünün arttırılması gerekliliğini savunurken Thatcher bu uygulamaların federalizmi çağrıştırmaktan dolayı oldukça huzursuz olmuştur. Delor’un 1988 yılında ekonomik, finansal ve sosyal yasamanın Brüksel’den yapılacağını açıklaması Thatcher’ı daha da tedirgin etmiştir. Bununla birlikte Thatcher’ın sosyal politika konusundaki düzenlemelere de karşı olduğunu, Birliğin daha esnek ve daha rekabetçi bir yapılanma içerisinde olması gerektiğine inandığını belirtmek gerekir. Thatcher Avrupa kimliği çerçevesinde ülkeleri etiketlemeye gerek olmadığını, İspanya’nın İspanya, Fransa’nın Fransa, İngiltere’nin İngiltere gibi kaldığında Topluluğun çok daha güçlü olacağını vurgulamıştır¹¹⁸.

Thatcher yukarıda söz edildiği gibi ülkenin çıkarları el verdiği ölçüde AT ile ortak hareket etme eğilimde olsa da özellikle federalizmi çağrıştıran düzenlemeler kendisi için rahatsızlık verici olmuştur. Bununla birlikte Avrupa Siyasi İşbirliği gibi düzenlemelere ılımlı yaklaşmakla birlikte söz konusu savunma ve güvenlik olduğunda ABD Thatcher için vazgeçilmez unsur olmaya devam etmiştir.

¹¹⁸ Gowland, Turner, s. 269.

2.2.7. Soğuk Savaş Döneminin Sonu

1989 yılında Reagan'ın Beyaz Saraydan ayrılması kişisel, tahmin edilemez, içgüdülere göre şekillenen liderlik ve yönetim anlayışının değişmesine sebep olmuştur. Bu özellikler selefi olan ve 93'e kadar sürecek olan Bush yönetimi için geçerli değildir. Bush dönemi ABD'nin jeopolitik anlamda beklenmedik kazanımlar sağladığı yıllar olmuştur. Berlin duvarının yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması hem Washington'un hem de Londra'nın beklemediği bir süreç olmuş dolayısıyla yeni yönetim tüm ilgisini yeni düzenle meşgul olmaya odaklamıştır. İngiltere'nin ABD'ye karşı tavırlarına bakıldığında kişisel ilişkilerde mesafenin arttığını, Almanya ve ABD arasındaki yakınlaşmadan dolayı özel ilişkinin sıkıntılı bir döneme girdiği görülmektedir. Reagan dönemi ile karşılaştırıldığında Thatcher, başkan Bush'un açıkça kendisine karşı mesafeli davrandığını düşünmüştür. Thatcher'ın ilişkileri sadece Bush ile değil -bir önceki bakan George Schultz ile karşılaştırıldığında- yeni dış işleri bakanı James Baker ile de mesafeli bir düzeyde yürütülmüştür.

Bu dönemde Bush ile yapılan bir röportajda ABD'nin Avrupa'daki en yakın müttefikinin kim olduğunu sorulmuş, başkan özel ilişkiden bahsetmiş fakat dostlarımız arasında seçim yapmak zorunda olduğumuzu sanmıyoruz açıklamasında bulunmuştur¹¹⁹. Dostları arasında ayırım yapmayacağını söyleyen ABD Kasım ayında AT ile silahsızlanma, terörizmle mücadele ve çevrenin korunmasında ortaklık konularını içeren bir anlaşma imzalamıştır. Ancak AT ile yakın işbirliği politikası uzun sürmeyecek Körfez Savaşı'nda AT, ABD politikalarına destek vermeyecektir¹²⁰.

¹¹⁹ Dumbrell, s.124.

¹²⁰ Dobson, s.164.

1989 ile 1993 yılları arasında taraflar arasındaki ilişkiler kısa menzilli füzelerin modernleştirilmesi, NATO'nun geleceği, Almanya'nın birleşmesi ve Bosna problemi etrafında şekillenmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte NATO'nun rolü yeniden sorgulanmaya başlanmış, örgütün amaçsız kaldığı eleştirileri yükselmiş, ABD'nin üstlendiği savunma misyonunun Avrupa tarafından daha fazla sömürülemeyeceği belirtilmiştir. 1989 yılında eleştirileri doğrular biçimde ABD askeri sorumluluklarında kesinti yapmaya başlamıştır. 1995 yılında ABD'nin Avrupa'daki bölüklerinin sayısı 100.000 kişi eksiltmiştir. ABD'nin izolasyon politikalarına dönüşü anımsatan bu tutumu Avrupa için tedirgin edici olmuştur. İngiltere ise ABD'nin yanında müttefiki olarak yer almaya devam etmesi gerektiğini düşünmüştür. Thatcher'ın kendi döneminden sonra Phoenix'te yaptığı konuşma İngiltere'nin ABD'ye attığı anlamla ilgili önemli bir içeriğe sahiptir.

Thatcher 1997 yılında Phoenix Konferansında yaptığı konuşmasında ABD'nin Avrupa savunmasında asli unsur olması gerekliliğini vurgulamıştır.

“Bugünlerde ABD'nin ilgisinin Atlantik'ten Pasifiğe doğru kaydığı düşünülmektedir. Ancak ABD'de Atlantik sorumluluk ve sadakatle ilgili bir değişiklik söz konusu değildir. ABD'nin Avrupa demokrasisine yaptığı katkılar öncelikle kendi değerleri ve karakteri ile ilgilidir. Phoenix Konferansının amacı batı ittifakını ayakta tutan kurumların yeniden yapılanmasını, değerlerin genişletilmesini ve sağlamlaştırmasını sağlayacak sürecin konuşulmasıdır. Avrupa Reagan'a Sovyetler'in düşürülmesini borçludur ve şimdi iki kıtanın bölünmüşlüğüne giderilmesinde Avrupa'ya yapıcı bir rol düşmektedir. Atlantik ittifakının ekonomik sorunlar nedeniyle sıkıntıya düşeceğine inananlara ittifakın sadece ekonomik temeller üzerine oturmadığını ortak temelin paylaşılmış bir tarih ve değerler olduğunu hatırlatmak gerekir.

NATO sadece bir savunma örgütü değil aynı zamanda bir güvenlik örgütüdür. Bugün Libya, İsrail, İran, Kuzey Kore'nin nükleer silahlanması yeni güvenlik arayışlarını beraberinde getirmektedir. Bu örnekler Avrupa savunmasının ABD'ye nasıl daha bağımlı hale geldiğini göstermektedir ve sözü edilen gelişmeler ayrı bir Avrupa savunması oluşturulması gerektiğine inanan federalistlere örnek olmalıdır. NATO'nun genişlemesi ve daha fazla rol üstlenmesi ABD'nin Avrupa'daki varlığını da güçlendirecektir.”¹²¹

Thatcher'ın yaptığı konuşma ABD'nin Avrupa savunmasındaki önemini vurgulamakta, gelecekte de NATO'nun kıta için önemini devam edeceğinin altını çizmektedir.

Thatcher dönemini noktalamadan önce, dönemin önemli olaylarından Körfez Savaşı'nda taraflar arasındaki ilişkinin nasıl gerçekleştiğini incelemek gerekmektedir. Irak Savaşı ve Kuveyt'in işgali Thatcher'a ABD politikasını etkilemek için önemli bir şans tanımıştır. Thatcher'ın Körfez Savaşı'ndaki tutumu ABD'nin dikkatinin yeniden İngiltere ile olan ittifakı üzerinde toplanmasını sağlamıştır. Öncelikle başkan Bush'un savaşın öncesinde Irak Savaşı'na hazır olmadığını vurgulamak gerekir. Başkan savaş başlamadan önce, Kongreye Irak'a öncelikle ekonomik yaptırımlar uygulanması gerektiğini belirtmiş ve BM'nin işgal ile ilgili kınama kararını desteklemiş, diğer hükümetlerin ne düşündüklerini öğrenmeden daha ileri gitmek istememiştir. Bush ile Thatcher'ın ile ASPEN'de bir araya gelmeleri ise İngiltere'nin ABD'ye verdiği destek bakımından önem taşıyan bir süreçtir. Thatcher, Aspen'de Bush ile yaptığı ortak basın toplantısında, Irak'ın BM üyesi bir ülkeyi işgal etmesinin kabullenilemez olduğunu vurgulamış ve durumun

¹²¹ Margaret Thatcher, “More Important Than Opulence :Shaping the West Defenses for 21 st Century”, **The American Enterprise Institute for Public Policy Research**, May 17, 1997.

böyle devam ettirilmesine izin verilirse hiçbir küçük ülkenin kendisini güvende hissedemeyeceğini belirtmiştir¹²².

Thatcher Bush'u sadece kendisi desteklemekle kalmamış aynı zamanda Başbakan Mitterand'ın da ABD için desteğini sağlamıştır. BM'de de Anglo-Amerikan diplomasi ağı çalışmaya başlamış, ayrıca bir BM kararına gerek olup olmadığı tartışılmıştır¹²³.

Thatcher, askeri operasyonla ilgili olarak Ağustos 90'dan Kasım 90'a kadar İngiliz istek ve kararlılığını gösteren her fırsatı değerlendirmiştir. Bununla birlikte İngiltere'nin bu tutumu Avrupalı müttefikleri tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Margaret Thatcher'ın istifa ettiği gün son kabine toplantısında oyalanacak vakit olmadığını ve eyleme geçilmesi gerektiğini belirtmesi Körfez Savaşı'na yaptığı son katkı olmuştur. Ancak dış politikadaki eylemleri Thatcher'ı iç politikada tökezlemekten kurtaramamış 22 Kasım 1990'da istifa ettiğini açıklamıştır.

2.2.8. George Bush- John Major Dönemi

John Major'un göreve gelmesi İngiltere açısından dış politika ile ilgili temel bir değişiklik yaratmamıştır. Bush'un Başbakan Major ile ilişkisi Demir Leydi ile olan diyalogundan daha az rahatsız edici bir zeminde sürmüştür ve John Major Körfez Savaşı'nda Thatcher ile aynı dış politika çizgisini sürdürmeye devam etmiştir.

¹²² H. W. Brands, "George Bush and the Gulf War of 1991", **Presidential Studies Quarterly**, Vol. 34, No. 1, March 2004, s.117.

¹²³ Thatcher Kuveyt'in savunma hakkıyla ilgili 51. Maddenin uygulanmasını talep etmiştir. Körfez Savaşı 29 Kasım'da yayımlanan Irak'ın çekilmesini öngören ayrı bir BM kararıyla yürütülmüştür. 26 Ağustos tarihinde ise Thatcher "*kararsızlığa lüzum yok diyerek*", ABD'nin daha fazla oyalanmaması gerektiğini belirtmiş Körfez Savaşındaki etkisini bir kez daha ortaya koymuştur.

Irak'ın BM şemsiyesi altında Kuveyt'ten çıkarılması gerektiğini düşünürken ve savaş karşıtı gösteriler devam ederken Kongrenin tavrı son dakikaya kadar belirsizlik göstermiş ancak oylamanın sonunda müdahale edilmesine karar verilmiştir. Körfez Savaşı 16-17 Ocak 1991'de başlamış, İngiliz kuvvetlerinin Körfez'deki sayısı bir ay sonra 43.000'e ulaşmıştır. Kraliyet donanması Körfez'de gerçekleşen savaşın % 5'ini üstlenmiş, İngiltere müttefikler arasında ağırlığı en fazla olan ülke olmuştur. Savaşın sona erdirilmesine ise ABD, müttefikleri ile müzakere etmeden kendisi karar vermiştir. Major savaş bittikten sonra İngiltere'nin, Washington'da savaş boyunca ikna edici bir rol oynadığını ve savaşın ABD'yi dünyadaki en önemli askeri güç haline getirdiğini belirtmiştir. Körfez Savaşı kısaca iki müttefiğin ortak ekonomik çıkarlarının olduğu bir bölgede bir kez daha birlikte yer almalarını sağlamıştır.

John Major, ABD ve İngiltere arasındaki ilişkide İngiltere'nin rolünün daha önce Başbakan James Callaghan'ın tasvir ettiği biçimde ABD ve AT arasında arabulucu bir rol değil daha dengeleyici bir rol olacağını belirtmiştir. Bununla birlikte Major döneminin Soğuk Savaş'ın bitimine rastlamasından dolayı kendi içinde zorlukları bulunduğunu belirtmek gerekir. Öncelikle ABD'nin, genelde Avrupa özelde ise İngiltere ile ilgili sorumluluklarının ne kadar bağlayıcı olacağı en çok bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. ABD'nin ilgisini Avrupa'dan çok Asya'ya yöneltmesi ve yeni bir izolasyon politikası izliyor olması da eleştirileri beraberinde getirmiştir. Yugoslavya'nın parçalanmasına karşı izlenilecek politika ile ilgili farklılıklar da Major için önemli güçlükler arasında yer almıştır. Washington Balkanlardaki gelişmelerin Avrupa'nın problemi olduğunu düşünmüş, 1992 yılında AT Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek'in bağımsızlıklarını tanıırken, ABD Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasından yana olmuştur. ABD, Balkanlar'daki problemi Körfez Savaşı'nda olduğu gibi yaşamsal çıkarı olarak görmemiş, sadece AT'nin arabulucu çabalarını desteklemekle yetinmiştir. Bu arada John Major, AT'nin savaşa karşı ortak bir politika geliştirebileceği umuduyla bir konferans düzenlemiş ve Londra ABD'nin daha önce hazırlamış olduğu planı

uygulama kararı almıştır. (Plan, Bosna Hersek üzerindeki askeri uçuların yasaklanması, Bosnalı Müslümanlar üzerindeki BM silah ambargosunun kaldırılması gibi önlemleri içermektedir).

ABD Soğuk Savaş sonrası psikolojisi ile özel ilişkiyi daha az önemserken, John Major ülkesi için “*Avrupa'nın kalbinde*” bir yer aramakla meşgul olmuştur. Major, AT ile ilişkilerde önceki dönemde oluşturulmuş tahribatın düzeltilmesi gerektiğini düşünmüş ve Toplulukla savaşmak ya da izole olmak yerine Avrupa'nın tam kalbinde yer almanın gerekliliğine inanmıştır. İngiltere'nin Avrupa'nın en güçlü ülkesi olarak Almanya ile iyi ilişkiler içinde olması gerektiğini düşünen Major, sözlerinin arkasında durduğunu da göstermek amacıyla 1990 yılında Şansölye Kohl'u ziyaret etmiş, Thatcher'ın Almanya'nın birleşmesi ile ilgili eleştirilen politikalarının izini silmeye çalışmıştır. Major AT ile yakın ilişkiler kurmak konusundaki tüm çabalarına rağmen Maastricht Antlaşması ile ilgili görüşmeler başladığında Thatcher'ın egemenlikle ilgili kaygılarından uzak bir politika izleyememiştir. İngiltere 1992'de Avrupa Para Kuru Mekanizmasından çıkmıştır ve “kara perşembe olarak” isimlendirilen gün muhafazakar parti için önemli bir güç kaybına neden olmuştur. Major, Maastricht Anlaşmasının Sosyal Şart bölümüne katılmamayı tercih edip tek parayı müzakere ederken “bekle ve gör politikası” izlemeye çalışmıştır. Başbakanın AT ile ilgili politikaları, şüpheciler tarafından aşağılanırken, AT taraftarı sol kesim tarafından güçsüz bulunmuştur¹²⁴. Yukarıda Major'ın daha ılımlı bir politika izleme çabasına rağmen egemenlikle ilgili kaygılar konusunda Thatcher'ın politikalarını paylaştığı belirtilmişti. Bu benzerlik daha iyi gözlemlendiğinde John Major da Thatcher gibi tek pazarın gerekliliğine inanıyor, federal bir yapılanmaya şüphe ile yaklaşıyor ve Demir Leydi gibi derinleşmeden çok genişlemeyi önemsiyordu- Avusturya, İsveç ve diğer EFTA üyelerinin Topluluğa

¹²⁴ Stuart Ball, Anthony Seldon, **Recovering Power: The Conservatives in Opposition Since 1867**, Palgrave: Macmillan, 2005, s. 247.

dahil olmasını ve Doğu Avrupa ülkelerinin gelecek üyeler olmasını temenni eden İngiltere genişlemenin siyasi bütünlüşmeyi frenleyeceğine inanıyor bu açıdan Fransa ve Almanya'dan farklı bir politika izliyordu. Derinleşmeye oldukça soğuk bakan Major'un ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturulması anlamında önemli sayılabilecek ortak pozisyon ve ortak hareketlerin kabul edilmesi, parlamentonun yetkilerinin artırılması, Bakanlar Konseyi'nin yasama gücünün artırılması, parasal birliğe geçiş ile ilgili takvim verilmesi gibi şartları kabul etmesi beklenemezdi. Sonuçta Maastricht Antlaşması iç politikadaki çetin mücadelelere rağmen İngiltere'nin istediği gibi karar almanın olabildiğince hükümetlerarası seviyede kalacağı biçimde kabul edilmiş bununla birlikte Almanya ve Fransa ulus üstü başka faktörlerin konulmasını talep etmişler ve 1996 yılında anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi için yeni bir hükümetlerarası konferans düzenlenmesine karar verilmiştir.

2.2.9. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Transatlantik İlişkilerin Dönüşümü ve Transatlantik Deklarasyonu

Yukarıda belirtildiği gibi Soğuk Savaş'ın sona ermesi ABD'nin Avrupa'ya karşı yükümlülüklerinin sorgulandığı, NATO'nun görevlerinin yeniden tartışıldığı ve dünya düzeninin yeniden şekillendiği bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemde ABD'nin Avrupa'ya bakışı da yeniden şekillenmiştir. Başkan Bill Clinton ve John Major dönemine geçmeden önce bu yeni dönüşüme değinilmesi faydalı olacaktır.

Soğuk Savaşın sona ermesi öncelikle devletlerin "güvenlik" odaklı politikalarını daha çok ekonomi odaklı politikalar ile ikame etmelerine neden olmuştur. Örneğin 90'lı yılların başlarında, ABD ile AT/AB ilişkilerinde odak ticaret politikalarına doğru bir kayma göstermiştir. Devletler arasında politikaların tanımlanmasının ve paylaşılmasının sorun olamaya başladığı bu dönemde, Komisyon Başkanı Jacques Delors'un zorluğu ne olursa olsun ABD ile eşit partnerler olarak değerlendirilmeleri gerektiğini vurgulaması yeni dönemde Topluluğun/Birliğin de Transatlantik ilişkiye daha farklı bakacağını göstermekteydi.

Politikaların güvenlikten ekonomiye doğru bir kayma göstermesi gibi ticaretin yönünde de bir kayma yaşanmış, ABD'nin geleneksel ticari partneri olan Batının yerini Asya almış ve Batı ile yapılan ticaretin yarısından fazlası bölge ile yapılmaya başlanmıştır. Küresel ekonominin organizasyonundaki değişiklik, teknolojideki gelişmeler ve Asya'nın ön plana çıkmış olması, ABD için güvenlik tehditlerinden çok ekonomik tehditlerin ön plana çıktığı, uluslararası ekonominin merkeze geçtiği bir döneme işaret ediyordu¹²⁵.

1990 yılında yayınlanan ve ABD ile Avrupa arasındaki ilişkiler açısından önemli olan "*Transatlantik Deklarasyonu*" bu dinamikler içinde değerlendirmek gerekir. Deklarasyon, gelecekte taraflar için önemli olacak ortak amaçlara ve ortak engellere vurgu yapmıştır. ABD, Topluluğu daha birleşmiş daha güçlü ve daha resmi ilişkiler kuracağı bir kurum olarak algıladığını belirtmiş tarafların çok taraflı ticaret sistemini geliştirmek için çabalayacağını altı çizilmiştir¹²⁶. Transatlantik Deklarasyon ile ilgili olarak Hans Dieter Genscher, bu deklarasyonun ekonomik işbirliğini, eğitimde, bilim ve kültür alanında işbirliğini geliştireceğini ve güçlendireceğini belirtmiştir¹²⁷.

Güvenlik konusuna gelince NATO'nun geleceği konusunda kuşkular bulunmakla birlikte ABD kendisinin NATO'nun lideri olarak kalacağını düşünmüş ve Avrupa Savunma kimliğinin oluşturulması konusuna ise Avrupa'nın savunmasının bağımsızlığından çok savunma harcamalarının yükünün azalacak olması açısından bakmıştır. 1991 yılında ise Bush yönetimi NATO yapısına dahil olamayan ve ABD'nin liderlik etmeyeceği bir yapı konusunda huzursuz olduğunu

¹²⁵ James B. Steinberg, "An Elective Partnership : Salvaging Transatlantic Relations", **Survival**, Vol. 45, No. 2, Summer 2003, ss.115-118.

¹²⁶ Lundestad, ss.242-243.

¹²⁷ John Leech, **Whole and Free: Nato, Enlargement and Transatlantic Relations**, Federal Trust for Education and Research, 2002, s. 15.

belirtmiş, 1991 Kasım ayında Bush doğrudan bir açıklama yapmış “*arkadaşlarım eğer nihai hedefiniz bağımsız savunmanızı oluşturmaksa bugün bunu söylemenin zamanıdır*” demiştir¹²⁸.

İngiltere güvenlik açısından Atlantizmin en ateşli savunucu olmuş Maastricht müzakerelerinde de güvenlikle ilgili konularda NATO’nun güvenlikle ilgili ana forum olması gerektiğini ısrarla belirtmiş, Londra özellikle savunma konusunda bir politika oluşturulmasını olabildiğince ertelemiştir.

Yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı gibi bu dönem ABD’nin güvenlikten çok ekonomiye önem verdiği, ilgisini Pasifiğe doğru kaydırıldığı, Avrupa bütünleşmesini desteklemeye devam ettiği ancak Avrupa’nın kendi savunma kimliğini oluşturmaya çalışırken ABD’nin liderliğinden ayrılmayan bir yol çizmesini talep ettiği bir dönem olmuştur. Bill Clinton döneminin politikalarını ve başkanın John Major ile olan ilişkilerini de bu dönemin dinamikleri içinde değerlendirmek gerekir.

Başkan Clinton Londra ile özel ilişkiler kurma konusunda istekli bir profil göstermemiş bu nedenle taraflar arasındaki ilişkinin yakınlığında bir düşüş yaşanmıştır. Bununla birlikte Başkan’ın ilk yıllarında pasif bir dış politika izlemesi ve beklenildiği üzere ABD’nin Soğuk Savaş sonrasında Avrupa’ya karşı ilgisinin azalması ve odağını daha çok Pasifiğe doğru çevirmesi tarafların birbirlerinden uzaklaşmalarında rol oynamıştır. Savunma Bakanı William Cohen, “*Akdeniz geçmişin, Atlantik okyanusu bugünün Pasifik ise geleceğin okyanusudur*” diyerek bölgenin ABD açısından artan önemini vurgulamıştır. Bu dönemde bölge ile ilgili yapılan değerlendirmelere göre, Pasifik bölgesi ABD güvenliği açısından önemli bir bölge olmakla birlikte yapılan ticaret de gelecek yıllarda Avrupa ile olan ticareti

¹²⁸ Dumbrell, s. 234.

katlayacaktır dolayısıyla bölgedeki sorunlar ve istikrarsızlık ABD'yi önemli ölçüde etkileyebilecektir¹²⁹.

Tarafların yakınlığında bir azalma gözlenmekle birlikte, başkan Clinton da kendisinden önceki başkanlar gibi özel ilişkiye atıfta bulunmuş Churchill'in çizdiği çerçeveye bir kez daha Clinton tarafından da vurgulanmıştır. 29 Kasım 1995 yılında başkan Clinton, Parlamentoda yaptığı konuşmada

“Bugün ABD ve İngiltere, bu iki büyük ulusu daha önce görülmemiş biçimde birleştiren sıra dışı ilişkiden onur duymaktadır. Yaşadığımız ortak tarih, paylaştığımız güç, refah, ve diğer ülkelerle olan ilişkilerimizde karanlık emeller gütmeme konusundaki ideallerimiz İngiltere ile olan ilişkimizin temelleridir ve bu nedenle yeni dönemdeki çabalarımızın merkezinde yer almalıdır. Bu açıdan özel ilişkinin getirdiği sorumluluğa katlanmak durumundayız.” demiştir¹³⁰.

Daha önce ABD'nin Avrupa'nın savunma kimliği oluşturmasına kendisinin ve NATO'nun liderliği açısından daha çekimser yaklaştığı belirtilmişti. Ancak 1994 yılında yapılan NATO Zirvesinde merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik Barış İçin Ortaklık yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım, birleşmiş ortak kuvvetler çerçevesinde NATO güçlerinin Avrupa dışında da görev yapmasına ve Yugoslavya görevini sürdürmesine olanak sağlıyordu. Clinton, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası da dahil olmak üzere Avrupa'nın oluşturacağı her türlü güvenlik girişimine destek olacağını belirtmiştir. Zirvenin akabinde 1994 yılı Ocak ayında Clinton ve Jacques Delors Transatlantik Deklarasyonu'nda kabul edildiği üzere üst düzey bir

¹²⁹ Stephen A. Cheney, “The General’s Folly: Old Thinking for a New Military”, **Foreign Affairs**, v.77, ss.42-55.

¹³⁰ Steve Marsh, John Baylis, “The Anglo-American Special Relationship” *The Lazarus of International Relations*, **Diplomacy & Statecraft**, March 2006, s. 184.

görüşme gerçekleştirmişlerdir¹³¹. Görüldüğü gibi ABD ve Avrupa arasındaki işbirliği 1993'ün ilk dönemlerindeki gerginliğinden uzaklaşmış ve daha uyumlu bir seyir izlemeye başlamıştır.

Yugoslavya krizi ise taraflar arasındaki ilişki nerdeyse durma aşamasına getirmiş, AB içerisinde de bölünmelere neden olmuştur. Bosna tecrübesi, AB'nin gücünü nasıl kullanacağına birliğin uzak olduğu izlenimini verirken, Birlik üyelerinin ulusal politika ile Birlik politikalarını koordine etmede yetersiz olduğunu göz önüne sermiştir. Bu anlamda krizin taraflara önemli dersler verdiğini söylemek yanlış olmaz. Avrupa'ya ABD'ye ne kadar çok ihtiyacı olduğunu gösterirken ABD'nin de liderlik konusunda boşluk bıraktığında çıkabilecek sorunları göstermiş, ABD buradan aldığı dersin de etkisiyle NATO genişlemesine daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Yugoslavya krizinde İngiltere ve ABD'nin de görüş ayrılığına düştüğü bir süreç olmuştur. AB'nin önceliği, iç savaş için BM'nin insani müdahale aracını desteklemekken, ABD Bosnalı Müslümanların korunmasını daha öncelikli tutmuştur. Londra, BM nezdinde görev yapan 2000 kişilik gücünü tehlikeye atacağını düşündüğü için Washington'un Sırbistan karşıtı hava saldırısı planına ve bununla bağlantılı olarak Bosnalı Müslümanlar üzerindeki silah ambargosunun kaldırılmasına sıcak bakmamıştır. Tüm görüş ayrılıkları, gerilim ve tartışmalara rağmen ne 1994 teki NATO hava saldırısı ne de ABD'nin müdahalesi Müslümanlar için güvenli bir alan yaratamamış, müdahale AB ve NATO'nun güçsüzlüğünü saklayamamıştır.

Clinton döneminde, ABD ile İngiltere'nin görüş ayrılığına düştükleri diğer konu Kuzey İrlanda sorunu olmuştur. Clinton'dan önceki ABD hükümetleri bu

¹³¹ Michael Smith, Stephen Woolcock "The Clinton Administration and the European Union", **International Affairs**, Vol. 70, No.3, 1994, s. 473.

soruna tam bir görüş birliği ve uyum içerisinde yaklaşmışlar, İngiltere'nin yanında yer alıp İngiliz politikalarını desteklemişler ancak Clinton, Kuzey İrlanda politikasına aynı çizgide devam etmemiştir. Kuzey İrlanda sorununda yaşanan bu kırılma özel ilişkinin değişen koşullar nedeniyle ABD tarafından eskisi kadar önemsenmediğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir¹³². Clinton'un İngiltere'yi kaygılandıran diğer politikası ise Çin ve Hong Kong'un geleceği ile ilgili olmuştur. Hong Kong'un 1997 yılında Çin'e bağlı Özel Yönetim Bölgesi olması kabul edilmiştir. Ancak 1989 yılında yaşanan Tiannamen meydanı katliamı, Çin'in verdiği sözlere ve -Hong-Kong'un el değiştirmesi konusunda da- anlaşılacak konulara sadık kalacağı ile ilgili şüphe uyandırmış ve 1992 yılında Beyaz Saray Kongre'den insan hakları konusunda rapor hazırlanmasını istemiş, Çin'in ticari ayrıcalıkları konusunda yeni düzenlemelere gitmiş bununla birlikte ABD Hong Kong'un geleceği ile ilgili garanti vermiştir. Bu konuda İngiltere'nin endişelenmesine neden olan husus ise Çin'in ticari ayrıcalıklarının kaldırılmasının Hong Kong'un ekonomik büyüme oranını etkileme ihtimali olmuştur. Ayrıca İngiltere bu karardan dolayı Çin'in BM ile silahların kontrolü konusunda işbirliği yoluna gitmeyeceğini düşünerek endişelendirmiştir. Bu konular dışında fikir ayrılıklarına düşülen diğer önemli konu başlığı güvenlik ve silahlanma konusudur. Nükleer silahlar ve istihbarat konusunda yapılan işbirliğinin özel ilişkinin temel taşlarından olduğu düşünülürse tarafların bu temel alanda sorun yaşamaları ilişki açısından ciddi bir soruna işaret etmektedir. Clinton'un kapsamlı denemeleri yasaklayan bir antlaşma planlıyor olması ve 1996 yılında nükleer testler konusunda bir moratoryum ilan etmesi İngiltere'nin nükleer başlıklar geliştirmek için Nevada'da test yapma planlarını sekteye uğratması ihtimali İngiltere'de endişelere neden olmuştur. Trident füzeleri için İngiltere'nin savaş başlıkları geliştirmesi de riske girmiştir. Clinton yönetiminin Rusya ile nükleer silahların kontrol edilmesi konusunda anlaşmaya çalışması hem Fransa hem İngiltere

¹³² David H. Dunn, "President Clinton and the Anglo-American Special Relationship: Time for Change?" *Politics*, 13(1), 1993, s.45.

için bu konudaki çalışmalarını sekteye uğraticı bir unsur olmuştur. İngiltere Rusya ile ABD arasındaki bu yakınlaşmayı güvenlik ortamındaki değişiklik olarak yorumlamış bu yeni durum İngiltere'yi huzursuz etmiş, ABD'nin Avrupa'daki savunma kuvvetlerini de sınırlaması İngiltere'nin endişelerinin daha da derinleşmesine neden olmuştur¹³³.

Clinton dönemi yukarıda söz edildiği gibi başkanın Avrupa'da oluşturulacak savunma girişimlerini desteklediği, dikkatini Avrupa'dan başka bölgelere kaydıracağı, pek çok alanda İngiltere ile görüş ayrılığına düştükleri ve özel ilişkinin taraflar için hala geçerliliğini koruyup korumadığının sorgulandığı bir dönem olmuştur. Dolayısıyla artık İngiltere'nin ABD'nin en önemli müttefiki olma rolünün sorgulandığı, diğer yandan Avrupa'nın daha fazla bütünleştiği ve kendi savunma girişimlerini canlandırmayı hedeflediği bir dönemden söz edilmektedir. Ancak Tony Blair döneminde bir kez daha dengeler değişecek, İngiltere'nin hem ABD ile olan ilişkisi hem de Avrupa Birliği içerisinde oynamayı planladığı rol yeniden formüle edilecek ABD'nin de AB'ye karşı tutumu tekrar sorgulanacaktır. Anglo-Amerikan ilişkileri ve İngiltere'nin AB ile ilişkileri açısından önemli bir kırılma noktası olan Tony Blair dönemine geçmeden önce özel ilişkinin temellerini oluşturan nükleer silahlar, savunma ve istihbarat alanında yapılan işbirliğini incelemek faydalı olacaktır.

¹³³ Dunn, s. 43.

2.3 İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİNİN GÜVENLİK BOYUTU: SAVUNMA, İSTİHBARAT VE NÜKLEER GÜÇ ALANINDA İŞBİRLİĞİ

2.3.1. İstihbarat Alanında İşbirliği

ABD ve İngiltere arasındaki özel ilişki irdelenirken ilişkinin özelliğini oluşturan faktörleri akademisyenlerin iki farklı bakış açısıyla değerlendirdikleri belirtilmişti. Birinci grup kültür, dil, ortak tarih gibi daha duygusal faktörleri ön plana çıkarırken ikinci grup ortak çıkarı özellikle de savunmanın daha öncelikli olduğunu ileri sürmektedir. 1948-1952 yılları arasında Washington'da büyükelçilik yapan Oliver Franks ilişkinin duygusal faktörler tarafından inşa edildiğini inkar eden diplomatlardan biri olarak şu yorumda bulunmuştur.

“Bu bağların kişisel ve sembolik olduğuna inanmıyorum. Özel ilişkiyi mistik, mitsel ya da İngilizce konuşan insanların ortak mirası olarak değerlendirmek yanlış olur. İlişki, ortak amaçların ve karşılıklı güven ihtiyacının sonucunda ortaya çıkmıştır ve ortak güven üzerine inşa olan ortak çalışma alışkanlığından köklerini almaktadır. Bu faktörlerin sorunların çözümlenmesi ve anlaşmaların yapılması açısından oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekir.”

Franks'in görüşlerini paylaşan ikinci gruba göre, istihbarat konusunda işbirliği yapmak ilişkide ortak duygulardan fazlasının paylaşıldığını gösteren bir faktör olmakla birlikte özel ilişkinin önemli dinamiklerinden birisini oluşturmaktadır¹³⁴. İstihbarat konusunda işbirliği yapmak özel ilişkideki asimetrinin İngiltere lehine kaldırılıyor olması açısından önemlidir. Ayrıca İngiltere

¹³⁴ Ken Young, “A Most Special Relationship: The Origins of Anglo-American Nuclear Strike Planning”, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 9, No.2, Spring 2007, s.6.

topraklarındaki bulunan Cheltenham istasyonu ve Kıbrıs istasyonu gibi dinleme merkezleri olmasaydı bugün ABD istihbaratının çok daha bölünmüş bir yapı sergilemiş olacağını belirtmek gerekir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde sivil bir istihbarat birimi olmayan ABD için istihbarat servisi, hala güç dengesinin bir geleneği olarak değerlendirildiğinden Avrupa'ya bırakılmıştı. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise 1915 yılında İngiltere'nin savaş sırasında görev yapan dış işleri bilgi ajansı MIC 1, New York'ta bir şube açmıştır. Ofis başkan Wilson'un danışmanı Colonel House'un yakın arkadaşı William Wiseman tarafından yönetilmiş, Wiseman savaş boyunca ABD'nin de bilgi servisi olmuş ve ABD'nin savaş politikalarının şekillenmesine yardım etmiştir. ABD'nin savaşa girmesinde de İngiliz istihbarat servisinin önemli bir rolü olmuştur. İngiliz sinyal istihbarat (Signal Intelligence-SIGINT) ajansı 40. Oda'nın, Almanya'nın Meksika'ya kendi tarafında savaşa girmesi teklifini deşifre etmesinin ABD'nin kararı üzerinde önemli rol oynadığı dile getirilmektedir¹³⁵.

ABD istihbarat konusunda İkinci Dünya Savaşı'na ilkinden daha hazırlıklı olarak girmiştir. Pearl Harbour baskını ABD'ye istihbarat konusundaki eksikliğin bedelinin büyük olabileceğini göstermiş ve ABD'nin bu konudaki boşluğunun üzerine düşmesine neden olmuştur. 1947 yılında imzalanan Ulusal Güvenlik Antlaşması ile ilk ABD sivil istihbarat servisi oluşturulmuş böylece bu konuda yapılacak transatlantik işbirliğinin önü açılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere Fransa ile Almanya'nın kodlarını kırarken, ABD, Japonya'nın mor kodlarını deşifre etmiş, ABD'li kriptolojistler İngiltere tarafından eğitilmiş ve özel ilişki daha da güçlenmeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde istihbarat konusunda yapılan

¹³⁵ Stan A. Taylor, "The Spies that Bind: Intelligence Cooperation Between the UK, the US and the EU" **The United States and Europe: Beyond the Neo-Conservative Divide?**,ed. John Baylis, Jon Roper,

Routledge: Taylor& Francis Group, London: New York, 2006, ss.121-127.

işbirliği ise iki taraf arasındaki ilişkinin temelini oluşturmuştur. 1943'te taraflar bu ilişkiyi daha resmi hale getirerek SIGINT ajansları arasındaki paylaşımı öngören BRUSA Antlaşması'nı imzalamışlardır. Beş yıl sonra UKUSA Antlaşması¹³⁶ gündeme gelmiştir. İngiltere bu sistemde AR&GE bilgisini ve tecrübesini sunarak ABD dış istihbarat yapısının gelişmesine yardımcı olmuştur. İngiltere'nin istihbarat konusundaki üstünlüğü yüzyılların sivil servis tecrübesinden kaynaklanmaktadır, Roosevelt'in İngiliz istihbaratını nerdeyse her şeyi bilen örgüt olarak tanımlaması İngiliz istihbarat teşkilatının ABD üzerindeki etkisine bir örnektir¹³⁷.

İngiltere Hükümeti İletişim Merkezi (British Government Communications Headquarters (GCHQ) ve ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (America's National Security Agency-NSA) pek çok lobi faaliyetine de birlikte imza atmışlardır. Örneğin Vietnam Savaşı sırasında iki örgüt, savaş karşıtı olan grubun birbirleriyle iletişimini kesmiştir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi personel niteliğinin istihbarat alanında ön plana çıktığı bir dönem olmuştur ve İngiltere'nin bu konudaki üstünlüğü ABD dış politikası açısından da belirleyici rol oynamıştır. Örneğin MI6 tarafından, Küba krizi sırasında, dünyayı kurtarmayı amaçladığını iddia eden Oleg Penkovsky'nin yakalanması oldukça önemli bir başarı sayılmaktadır¹³⁸. Libya'da kitle imha silahları programının sona erdirilmesi ve Abdül Kadir Khan'ın Pakistan dışındaki nükleer ağa verdiği desteğin açığa çıkarılması İngiliz gizli servisinin önemli başarılarından sayılmaktadır. Bu arada GCHQ bütçesine yapılan ABD katkısının önemli

¹³⁶UKUSA Antlaşması sinyallerin karşılıklı paylaşımını içermekteydi ve ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ortaklığını kapsıyordu. UKUSA güvenlik ve istihbarat servisi çeyrek milyon tam zamanlı personeli ve 16-18 milyar ABD doları bütçesi ile dünyadaki en büyük bürokratik organizasyonlardan bir tanesiydi ve inanılmaz bir politik güç ve etki alanına sahipti.

¹³⁷ Richard. J. Aldrich, "British Intelligence and the Anglo-American Special Relationship During the Cold War", **Review of International Studies**, Vol. 24, 1998, s. 342.

¹³⁸ Richard Halkett, "The New Dynamics of the US-UK Special Relationship", **Policy Matters**, Volume 3, Number 1, Goldman School of Public Policy University of California/Berkeley, Autumn 2005.

miktarlarda olduğunu belirtmek gerekir¹³⁹. GCHQ bütçesinin yanı sıra UKUSA bütçesinin % 90'ı da ABD tarafından karşılanmıştır.

İstihbarat konusunda işbirliği Soğuk Savaş döneminde olduğu kadar sonrasında da önemini devam ettirmiştir. Özellikle 11 Eylül döneminde bu konuyla ilgili işbirliğinin zirveye çıktığı görülecektir. Bu dönemde CIA, İngiltere Müşterek İstihbarat Komitesi'nin (Britain's Joint Intellegence Committee) toplantılarına katılmış, bağlar İngiltere'nin Müşterek Terör Analiz Merkezi (Joint Terrorism Analysis Center) adıyla yeni bir birim oluşturmasıyla daha ileri bir aşamaya taşınmıştır. Kurumun önceliğinin, ABD (Terörist Tehlike Bütünleşme Merkezi) Terrorist Threat Integration Center ile bağlantı sağlamak olarak belirlenmiştir. Her ne kadar ABD zaman zaman İngiltere'nin istihbarat konusundaki işbirliğini çarpıttığını düşünüp şikayetçi olsa da yine de NSA'nın kendi başına yapabileceğinden de çok veri analiz etmesi gerekliliği sözü edilen şikayetçi yaklaşımını dengelemiştir. Bununla birlikte İngiltere'nin ABD'nin zayıf olduğu Arap dili gibi konularda, geçmişinin getirdiği etki ile daha fazla alt yapıya sahip olduğunun altını çizmek gerekir¹⁴⁰.

İngiltere ile ABD arasındaki istihbarat işbirliği, İngiltere'nin AB'li partnerlerini de oldukça rahatsız etmiş, 2000 yılında Parlamento'da bu sistemin tartışıldığı bir toplantıda, Fransız Parlemlenter Jean Claude Martinez Echelon'u (UKUSA Antlaşması'na dayanan sinyal toplama sistemi) ciddi biçimde eleştirmiştir. Martinez Echelon sistemi için "*Bu Anglo-Sakson Protestan komplosudur. İngiltere'nin asıl birliği ABD iledir.*" sözleriyle Fransa'nın İngiltere'yi Truva atı

¹³⁹ Kai Hebel, "A Bridge Between the Two Wests? The British Identity Dilemma in a Post Atlanticist Age", <http://archive.sgir.eu/uploads/Hebel-Hebel%20-%20UK%20as%20Bridge.pdf>, 2007, (30.02.2009) s.11.

¹⁴⁰ Stephen Fidler, Mark Huband, "A Special Relationship?", **The Financial Times**, Londra, 6 Temmuz 2004.

olarak gören bakış açısına bir kez daha atıfta bulunmuştur. AB üyesi ülkeler Avrupa ülkelerinin soğuk savaştan kalma sistemler ile hala ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan oluşan Anglo-Sakson ittifak tarafından dinlendikleri konusunda tedirginlik yaşamakta ve İngiltere'yi bu konuda eleştirmektedirler. İngiltere sadece güvenlik açısından değil iş konuşmalarının dinlenmesiyle ticari çıkar sağlama açısından da sert eleştirilere maruz kalmıştır. Her ne kadar ülkeler arasında istihbarat işbirliği doğal olsa da İngiltere, ABD'ye AB ile ilgili gereğinden fazla bilgi aktardığı düşünüldüğü için eleştirilerin muhatabı olmak durumundadır. 1977-79 yılları arasında dış işleri bakanlığı yapmış David Owen'ın istihbarat konusundaki açıklamaları dinlendiğinde eleştirilerin pek de haksız olmadığı görülmektedir. Owen, Falkland savaşını ima ederek Avrupa'yı dinlediklerini itiraf etmiş ancak bu durumu etik bulmadığını belirtmiştir.

“Dürüstçe söylemeliyim ki o günlerde Avrupa’lı müttefiklerimizi dinlemek zorunda kalmıştık. Ancak bu durumdan hoşnut değildim ve değiştirmek için de elimden geleni yaptım. Ancak bu konuda mücadeleyi kaybettim bu konu başbakanla mücadeleye girip kaybettiğim nadir konulardan birisiydi ve müttefiklerimizi dinlemenin kesinlikle etik dışı olduğunu düşünüyorum.”¹⁴¹

Her ne kadar bakan Owen yirmi yıl öncesi için konuşmuş olsa da Soğuk Savaş sonrasında da Anglo-Amerikan istihbarat işbirliği konusunda çok şey değişmemiştir. Clinton döneminde CIA'da yöneticilik yapmış olan James Woolsey, *“Anglo-Sakson ilişki çok yakındır. Her ne kadar istihbarat söz konusu olduğunda bir ülkeyi diğerinin yakın arkadaşı olarak kabul etmek mümkün olmasa da İngiltere ABD'ye olabildiğince yakındır”* yorumunda bulunmuştur.

¹⁴¹ Those Perfidious Anglo Spies, **Economist**, Vol. 355, Issue. 8168, 04.09.2000, ss. 53-54.

Echelon sistemi ile ilgili diğer suçlamalar bu sistemin İngiltere'ye diğer Avrupalı şirketlere göre üstünlük kazandırdığı ile ilgili olsa da bu suçlamaları kanıtlamak oldukça güçtür. Alman parlamenterlerden Christian von Boetticher, Echelon sisteminin Avrupa için maliyetinin 20 milyar dolara yaklaştığını ve İngiltere'nin öncelikli bilgiden kar sağladığını iddia etmiştir. Ancak hem sanayi sırlarının paylaşılması hem de ticari çıkar elde edilmesi kanıtlanması güç iddialardır. Bununla birlikte açık olan istihbarat paylaşımının ABD ve İngiltere arasındaki ilişkinin çok güçlü ve önemli bir dinamiğini oluşturuyor olmasıdır. Bu ağın Soğuk Savaş sonrasında da önemini yitirmediği tam aksine 9/11 sonrasında taraflar arasındaki yeni oluşumlarla derinleştiği görülür. AB'li partnerleri de İngiltere'nin bu yakınlığından rahatsız olmakta ve AB'den çok ABD'ye gösterilen bu bağlılığa karşı eleştirilerini dile getirmektedirler. İstihbarat kadar önemli olan alanlardan diğeri ise savunma alanındaki işbirliğidir.

2.3.2. Savunma Alanında İşbirliği

ABD ve İngiltere arasındaki savunma alanındaki işbirliği taraflar arasındaki ilişkiyi inşa eden önemli unsurlardan birisidir. Clinton döneminde Londra'da görev yapan büyük elçi Amiral William Crowe, Anglo-Amerikan askeri işbirliğini bir buzdağına benzetmiş ve ortada görünen kısmı az olsa da, görünmeyen kısmı oluşturan bir işbirliğinin iki hükümet arasında her gün devam eden bir nitelik taşıdığını belirtmiştir. Crowe'un deyimiyle bir buzdağını andıran işbirliği, 1950 öncesinde savaş zamanlarında ön plana çıkan informal bir niteliğe sahipken, 50'lerde askeri sözleşmeler yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. 1982 yılında İngiltere'ye hayran savunma bakanlarından Casper Weinsberger'in Falkland Savaşı'nda, İngiltere'ye kapsamlı bir destek verilmesini savunan yaklaşımı, 2001 yılında 9/11 den hemen sonra tarafların ortak eylemleri koordine etmelerine kadar uzanan bir

profil oluşturmuştur¹⁴². Soğuk Savaş yılları boyunca ABD'deki politikacıların olmazsa olmazları strateji oluşturmaktı. Savunma Bakanlığı'nın, her yıl Kongre'den ulusal güvenlik stratejisi raporu istemesi de ABD'de stratejik düşünmenin siyasi kültürün ne kadar ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret etmektedir. Sovyetler'e galip gelmenin tek amaç olduğu bu yıllarda caydırıcılık, baskı ve savunma üç temel stratejiyi oluşturmaktaydı¹⁴³. Bu ortamda İngiltere ve ABD arasındaki ilişki daha çok pazarlık halinde sürmüştür. ABD'ye sadakatini sunan İngiltere sadakatinin karşılığında dış politikada ABD'nin gücünü kullanmıştır.

Savunma konusundaki işbirliği Soğuk Savaş ortamının bir gereği olarak değerlendirilmiş ancak Soğuk Savaş sona erdiğinde bu ilişkinin de biteceği konusundaki analizler yanlış çıkmış, Soğuk Savaş sonrasında da başta ortak eğitim egzersizleri olmak üzere işbirliği devam etmiştir. Bir sonraki bölümde Tony Blair döneminde daha detaylı olarak ele alınacak olan Irak savaşında stratejik planlamayı İngiltere'nin yapması, elitler arasında yürütülen sıkı bir operasyonel işbirliği, 2005 yılında hazırlanan Quedrenial Defence Review gibi belgelerdeki İngiliz etkisi savunma alanında devam eden işbirliğinin önemli bir göstergesidir.

İşbirliğinin uzun yıllar değişen koşullarla birlikte dönüşerek devam etmiş olmasına rağmen uzun süren ilişki formatlarında anlaşmazlıklar kaçınılmazdır.

2.3.3. Nükleer Güç Alanında İşbirliği

Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında işbirliği oldukça kısıtlıdır. Özellikle 1946 yılında ABD'de Kongre'nin çıkardığı McMahon Antlaşması'nın yabancı

¹⁴² James Whither, "An Endangered Partnership: The Anglo-American Defence Relationship in the Early-Twenty-First Century", **European Security**, Vol. 15, No. 1, March 2006, s.50.

¹⁴³ Tim Dunne, "When the Shooting Starts: Atlanticism in British Security Strategy", **International Affairs**, 80, 5, 2004, ss. 895-899.

lkelerle yapılacak bilgi paylaşımını sınırlandırması, İngiltere'nin bu alandaki işbirliğinin gerçekleşmesi için anlaşmanın önce düzeltilmesini sonra da tamamen kaldırılmasını beklemesini gerektirmiştir. ABD Stratejik Hava Kuvvetleri (Strategic Air Command -SAC) ve İngiltere Kraliyet Hava Gücü (Royal Air Force -RAF) nükleer silahların Sovyetler'e karşı konuşlandırılması için ortak düzenlemelere gitmişlerdir. İngiltere için bu düzenlemeler ABD ile ilişkileri açısından oldukça önemli adımlardır. Bununla birlikte İngiltere, ABD'ye ABD Hava Kuvvetleri'nin Sovyetler'e saldırabilmesi için üsler sağlamıştır. Nükleer silahların ve ekipmanların Kraliyet Hava Gücü (RAF) tarafından taşınması ve RAF uçaklarının sözü edilen ekipmanı taşıyabilmesi için aldığı eğitim işbirliğinin önemli bir parçası olmuştur. Daha sonra Suveyş krizi süresince ve krizin sonrasında ilişki taraflar arasında hasar almış olsa da USAF ve RAF arasındaki işbirliği devam etmiřtir¹⁴⁴. İngiltere açısından özellikle Sovyetler Birliği'nden korunmak bağlamında Anglo-Amerikan stratejik caydırıcılık oldukça önemli olmuş, ABD politikalarının ve İngiltere'nin güvenliğinin sağlanması üslerin güvenliğinin sağlanmasını gerektirmiştir. Bu açıdan Soğuk Savaş döneminde, İngiltere ve ABD arasındaki özel ilişkinin şekillenmesinde diplomatlar, politikacılar ve bürokratlar arasındaki yakın ilişkiden ve taraflar arasındaki güvenden çok ulusal bağımsızlığın ve ulusal güvenliğin sağlanması kriterlerinin ilişki açısından ön plana çıkması doğaldır. Ayrıca McMahon Antlaşması'nın geçerliliğini yitirmiş olmasına rağmen nükleer sınırların ABD personeli tarafından açık paylaşımının yasak olması ve ABD yetkililerinin İngiltere'ye sınırların paylaşımı konusunda yeterince güvenmemesi -ki iktidarda Işçi Partisi'nin olduğu zamanlarda İngiltere'nin Sovyetler Birliği sempatisi kuşkuların artmasına sebep olmuştur- ilişkideki önemli faktörlerden olan karşılıklı güvenin de sorgulanmasına neden olmuştur.

¹⁴⁴ Young, s.9.

1960'lı yıllara gelindiğinde ekonomik güçlükler, Londra'yı yükümlülüklerini yerine getirmekten alıkoymuştur. Bu arada İngiltere'nin kendi caydırıcılığı soru işaretiyken teknolojik gelişimin maliyeti de sorunların açığa çıkmasına neden olmuştur. İngiltere için oluşturulan Blue Streak uzun menzilli füze programının günün gereklerini karşılayacak kapasiteden uzak olduğu görülmüş, İngiltere ABD'nin Skybolt programından yararlanmanın gerekliliğine inanmıştır. Ancak Macmillan dönemine gelindiğinde Eisenhower döneminde söz verilmiş olan Skybolt füzeleri projesi tamamlanamamış ve füzelerin Pentagon tarafından satışı yapılamamıştır. Bunun üzerine Macmillan Skybolt açığının Polaris füzeleri ile giderileceği konusunda temin edilmiştir. Bununla birlikte kraliyet donanmasının Polaris füzelerini konuşlandıracak imkanları olmadığı gibi ABD de İngiltere'nin NATO dışında bağımsız biçimde nükleer silaha sahip olmasına sıcak bakmamıştır. Macmillan yukarıda da söz edildiği gibi Fransız vetosuna ve tüm olumsuzluklara rağmen iyi bir pazarlık örneği sergilemiş ve İngiltere'nin Polaris füzelerini almasını sağlamıştır. Her ne kadar ABD NATO çerçevesinde geliştirilecek çok taraflı bir nükleer gücün oluşturulması için Macmillan'dan söz almış olsa da David Ormsby-Gore, Nassau'nun pek çok söz verilen ama tutulmayan bir zirve olduğunu vurgulayarak bu talebin de gerçekleşmeyeceği mesajı üzerinde durmuştur. Skybolt/Polaris tartışması Anglo-Amerikan işbirliğini niteliğinin tartışıldığı durumlardan birisidir ve Kennedy yönetiminin danışmanlarından Richard Neustadt'a göre 1962 yılında ortaklıkta olanlar Suveyş krizine bir tepki olmuştur.

Macmillan çok taraflı bir nükleer gücün oluşturulması için Nassau Zirvesinde söz vermiş olmakla birlikte konuyla ilgili planların hazırlanmasında ciddi bir eksiklik söz konusudur. Kennedy ise ABD kontrolünde bir Avrupa gücünün oluşturulmasını desteklemiş, 1960'lar boyunca çok taraflı nükleer gücün oluşturulması için önemli bir koalisyon oluşturulmuştur. Ancak İngiltere Polaris'in dışarıda bırakılması için çaba göstermiştir. Kennedy'nin ölümünden sonra iş başına gelen Johnson da çok taraflı nükleer güç için baskıda bulunmuş ancak bu dönemde Savunma Bakanı Macnamara Avrupa'nın bağımsız bir savunma oluşturmasına karşı çıkmıştır.

Wilson'un çok taraflı nükleer güç oluşturma fikrine karşı çıkmasının sebebi ise Almanya'nın da bu gücün içerisinde yer alacak olmasıdır. Bu dönemde İngiltere'nin Almanya'nın kendisinin yerini almasından ne kadar çekindiği düşünülürse bu karşı çıkışın altında yatan neden daha fazla anlam kazanmaktadır. Wilson çok taraflı nükleer güç önerisine karşı İngiltere ve ABD deniz altılarının NATO'ya bağlı olacağı Atlantik Nükleer Gücü (Atlantic Nuclear Force (ANF)) önerisini getirmiştir. Atlantik Nükleer Gücü'ne göre, İngiltere stratejik nükleer silahları bu yeni güce bağlı olacak, İngiltere, ABD ve Fransa (Fransa) katılmak istediği takdirde bu gücün kullanımını veto edebileceklerdi¹⁴⁵. Her ne kadar başkan Johnson MNF teklifinin yerine ANF teklifini kabul etmiş olsa da ANF de hayata geçirilememiştir. Ancak ANF'nin İngiltere için önemli bir proje olduğunu belirtmek gerekir. İngiltere ABD tarafından nükleer korunma istiyorsa, ABD ile olan ittifaklarında vazgeçilmez bir rol oynaması gerektiğini anlamış, ANF projesi de bu amacın gerçekleşmesine olanak sağlayan bir araç olmuştur. Her ne kadar İşçi Partisi 1964 seçimlerine girmeden önce nükleer caydırıcılık konusunda bağımsızlığı dillendirse de İngiltere açısından bu yolda yalnız yürüme seçeneği mümkün değildi. İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na girmesi Avrupa savunmasının geleceği konusunda soru işaretleri yaratmıştır. Heath dönemi bu konuda önemli bir adımın atıldığı bir dönem olmamıştır. Heath 1970 yılında Nixon'a Anglo-Fransız caydırıcılığından bahsetmiş ancak bu proje de hayata geçirilemeyen diğer projeler gibi yarım kalmıştır. 70 'li yıllarda İngiltere için önemli olan Avrupa savunma sistemi ile bütünleşmekten çok Polaris'in geliştirilmesi ve yenilenmesi ile ilgilenmiştir. Yeni proje Chevaline'in ortaya çıkışının ABD ile Rusya'nın anti balistik füze anlaşmasını imzaladıkları zamana denk gelmesi oldukça ironiktir.

¹⁴⁵ Dumbrell, s. 177.

1970 yılında İşçi Partisi hükümeti Sovyetlerle olan nükleer yumuşama konusunda ABD ve Avrupa arasında arabulucu bir rol üstlenmiştir. Ancak Rusya ile başlatılan SALT II görüşmelerinin gelecekte İngiltere'ye yapılacak nükleer silah transferlerini etkilememesini sağlamıştır.

1979 yılına gelindiğinde İngiltere Trident füzelerinin diğer alternatiflerden daha iyi olduğu konusunda karar vermiş, Callaghan döneminde müzakereleri başlayan füzeler konusundaki görüşmeler Thatcher döneminde de devam etmiştir. Görüşmeler kabineden bile gizlenerek oldukça gizli biçimde yürütülmüştür. Daha önceki füze ile ilgili tartışmalar da olduğu gibi Trident ile ilgili tartışmalar da ABD'ye bağımlılık çerçevesinde şekillenmiş, Trident programına bağlı kalmanın İngiltere'yi küçük düşürücü biçimde ABD'ye bağımlı kılacağını dillendirenler olmuştur. Sonuçta Trident füzeleri alınmış, füzeleri dört Vanguard deniz altısı taşımıştır. Füzelere ait savaş başlıkları ise ABD'ye ait W-76 dizayndır. Testleri ABD'nin Nevada çölünde yapılan füzelerin yazılım programı ve hedefleme ile ilgili sistemleri de ABD tarafından üretilmiştir¹⁴⁶.

1987 yılında yapılan seçimlerde İşçi partisinin manifestosuna göre, nükleer şovun bitme zamanı gelmiştir. Ancak bu tarihten on yıl sonra seçilecek olan Blair döneminde nükleer şov değişen uluslararası koşullara rağmen yeniden kabul edilecektir.

Özel ilişki David Reynolds'un 1980 yılında belirttiği gibi istihbarat ve nükleer güç gibi pek çok niteliksel alanda özel olmaya devam etmiştir. Ancak Soğuk Savaş sona erdikten sonra ABD'nin dış politikasında ağırlığı değişen bölgesel dengeler ile Clinton ve Major döneminde ilişkilerin askıya alınması özel ilişkinin

¹⁴⁶ Nick Ritchie, "Trident and British Identity: Letting Go of Nuclear Weapons", **Bradford Disarmament Research Centre**, Department of Peace Studies: University of Bradford, September 2008, s .8-9.

hem dünya için hem de iki taraf için çok fazla anlamı kalmadığı yorumlarına neden olmuştur. Ancak özel ilişki konusunda yapılan kötümser yorumlar Blair iktidarının göreve gelmesi ve başbakanın ülkesinin rolünü ABD ile AB arasında bir köprü olarak tanımlanmasından sonra anlamsızlaşmış, ilişkinin dinamik ve yenilenebilir bir yapı olduğu anlaşılmıştır. ABD'nin özel ilişkiyi gündem belirlemek ve dünya politikasını yeniden yapılandırmak için kullandığı görüşü özellikle AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma konusundaki çabalarının artması ile daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu görüşe göre ABD bütünleşmiş bir Avrupa'ya desteklemekle birlikte bütünleşmenin kendisine karşı korumacı bir tavra yol açabileceğinden çekinmekte bu nedenle Avrupa odaklı bir müttefik olan İngiltere ile ilişkilerin sürdürülmesinin ABD için bir avantaj oluşturduğunu kabul edilmekte bu açıdan özel ilişki ABD'nin Avrupa'daki yumuşak gücünün bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada de Gaulle'ün çizdiği profil çerçevesinde İngiltere'nin ABD'nin "Truva atı" olduğu iddiaları ise olayı dar bir çerçevede analiz etmenin yarattığı bir sonuçtur. Tony Blair'i çoğu zaman Bush'un koşulsuz partneri olarak nitelendiren, ABD için iyi olanın İngiltere için de iyi olduğunu yeni işçilerin düsturu olarak kabul eden yaklaşım da bu bakış açısına dayanmaktadır. Ancak hem taraflar arasındaki ilişkiyi hem de Blair'in Bush ile paralel olan politikalarını bu dar çerçevede değerlendirmek hatalı olacaktır. Zira ABD'nin İngiltere'ye AB içinde güvenilir bir müttefik olarak biçtiği rol gibi İngiltere de Birliğin lideri olmak için ABD ile olan ilişkisinden destek almaktadır. Irak Savaşı'nda Birliğin yaşadığı kriz, Avrupa'nın yeni ve eski olarak soyut biçimde de olsa ikiye bölünmesi, Birliğe katılan üyelerin yeni Atlantik ittifakın yeni müttefikler olması ihtimali, Blair ve Bush sonrası dönemde Avrupa'da değişen dengeler ve Fransa ile ABD ilişkileri açısından yaşanan dönüşüm daha kapsamlı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Özel ilişkinin dinamik ve değişen yapısının Avrupa bütünleşmesini ne ölçüde etkilediğini, İngiltere'nin bu noktada oynadığı rolün önemini ve özel ilişkinin geçerliliğini koruyup korumadığını değerlendirmek için önceki iktidarlardan farklı olarak İngiltere'ye birlik ile ABD arasında köprü olma rolünü biçen Tony Blair dönemini incelemek gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TONY BLAİR DÖNEMİNDE İNGİLTERE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ VE ABD İLE İLİŞKİLERİ

3.1. YENİ İŞÇİLER VE AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği son altmış yıldır İşçi Partisi’nin kendi içerisinde bölünmesine neden olan en önemli meselelerden birisi olmuştur. AB meselesi parti için sadece siyasi bir malzeme olarak değerlendirilemez. Parti açısından AB, İngiltere’nin dünyadaki rolü ile yakından ilişkili olduğu gibi ideolojik değerler ve partinin amacı ile de ilişkilidir. Muhafazakarlar, AB ile entegrasyon sürecine ses çıkarmazken başbakan Clement Atlee kesin bir şekilde entegrasyona karşı olduğunu belirtmiş, İşçi Partisi liderlerinden Hugh Gaitskell ise İngiltere’nin, ortak pazara girmesi halinde yüzlerce yıllık İngiliz tarihinin yok olacağını söylemiştir. 1960’larda ise Harold Wilson ülkenin kaybettiği gücü yeniden kazanma ve kötü giden ekonomiyi düzlüğe çıkarma gibi tamamen pragmatist sebeplerle İngiltere’nin üyeliğini desteklemiş ancak 1970’li yıllara gelindiğinde Parti muhalif pozisyonuna yeniden geri dönmüştür. İngiltere, Avrupa Topluluğu’na üye olurken parti kendi içerisinde bölünmeye devam etmiş, 69 milletvekili muhafazakarlarla beraber ülkenin üyeliği için olumlu oy vermiştir.

1983 seçimlerinden önce -Tony Blair’in parlamentoya seçildiği seçimler- parti yine İngiltere’yi Avrupa’dan uzak tutma manifestosunu sürdürmüştür. Ancak Muhafazakar Parti, Thatcher yönetimi altında Avrupa projesine çok da ılımlı davranmayınca ve Delors ortak pazarın sosyal politikalar ile uyumlu olması gerektiğini belirtince, İşçi Partisi kendisini Avrupa’ya daha yakın görmeye başlamış,

politikalarda uyum yakalanmış ve 1984 ve 1989 parlamento seçimlerinde iyi sonuçlar elde etmiştir¹⁴⁷.

Neil Kinnock partiyi AT karşıtlığından kurtarabilmek için parti içerisinde geniş bir kontrol gücü oluşturmaya çalışmıştır. Kinnock, parti içindeki pozisyonunu güçlendirmek için kendisi gibi düşünenleri yumuşak sol diğerlerini ise sert sol olarak ikiye ayırmıştır. Yumuşak sol olarak isimlendirilen ekip güç kazanabilmek için uzlaşmanın gerekliliğine inanmıştır. Bu dönemde partinin AT'ye doğru yönelen politikalarını daha stratejik ve daha fırsatçı olarak değerlendirmek mümkündür. 1985 ve 1986 yılında parti kongresinde yumuşak solun liderleri, AT'nin ekonominin reformu için iyi bir araç olduğunu vurgulamışlardır. 1987 seçimlerinde ciddi bir yenilgiye uğrayan parti, 1989 yılında manifestosunu AT ile bütünleşme yolunda pozitif bir yaklaşımla hazırlamıştır. Ortak pazara ve siyasi işbirliğine sıcak bakan parti, çevre politikaları ve sosyal politikalar konusunda da işbirliğine açık hale gelmiş, artık Avrupa taraftarı bir kimliğe bürünmeye başlamıştır. Özetle bu dönemde İşçi Partisi'nin Avrupalılaşması pek çok faktör tarafından etkilenmiş olmakla birlikte asıl sebep iç politikada daha fazla oy kazanma çabası ile ilintili olmuştur. Ancak uluslararası pazarların liberalleşmesi ve küreselleşme, İşçi Partisi'ni küreselleşme süreciyle baş etmek zorunda bırakmış karşılıklı bağımlılığın modern dünyanın gerçeği olduğunu parti yönetimi de kabullenmiştir. Ulusal ekonomik bağımsızlık ideolojisinin demode olması kadar İşçi Partisi'nin AB konusundaki gündemi de seçmenin gözünde ekonomi politikalarını daha güvenilir kılmıştır. Bununla birlikte Thatcher tarafından talepleri reddedilen ticaret odaları da partiyi AB ile bütünleşmesi yönünde desteklemiştir. İngiltere'nin tek paraya geçişinde de sendikaların (Trade Union Congress-TUC) rolü önemli olmuştur. 1992 yılında üçüncü seçim yenilgisini

¹⁴⁷ Julie Smith, "A Missed Opportunity? New Labour's European Policy 1997-2005", **International Affairs**, Vol. 81, No. 4, 2005, ss. 705-707.

alan Kinnock yönetiminden sonra parti yönetimine geçen John Smith'in başkanlığında İşçi Partisi'nde Avrupa ideali güçlenmeye başlamıştır¹⁴⁸.

Yeni işçi ekolünün-Tony Blair, Gordon Brown, Peter Mandelson-iktidara gelmesiyle AB konusundaki destek artmıştır. Kökenine inilecek olduğunda ilk dönemlerde Mandelson ve Brown'un başbakanıdan daha fazla AB taraftarı oldukları söylenebilir. Ancak başlangıçta biraz daha mesafeli olan başbakanın tutumu daha sonra hızlı biçimde AB lehine dönmüştür.

Blair, İşçi Partisi'nin görüşünü ideolojinin ötesinde olarak tanımlar. Sıkı ABD taraftarı olan bu grup yeni liberalizmi sadece kaçınılmaz değil çok da doğru bulmaktadır. Özellikle Blair-Brown ikilisinin ABD sisteminde gördüklerini kopyalama konusunda ısrarcı bir yaklaşımları olduğu söylenebilir. Yeni işçi ekolü liderlerinin hemen hemen hepsi eğitimlerini ABD'de tamamlamışlardır. Blair'in danışmanı ve bir önceki dönemin dış işleri bakanı David Miliband eğitimini Massachusetts Üniversitesinde tamamlamış, Jonathan Powell Washington'daki İngiliz büyükelçiliğinde görev yapmış, Gordon Brown'un ekonomi danışmanı Ed Balls, Harvard'ta eğitim görmüş daha sonra Dünya Bankası'nda çalışmıştır. David Miliband, Chris Smith ve Ed Balls Amerika'da eğitimlerini Kennedy bursu ile tamamlamışlardır. Gordon Brown'un uzun zaman kişisel asistanlığını yapmış olan Sue Nye, ABD bankası Goldman Sachs'ın ekonomisti Gavyn Davies ile evlidir ve Davies 1980 yılından başlayarak uzun yıllar İşçi Partisi'nin danışmanlığını yapmıştır.

¹⁴⁸ Kevin Featherstone, "The British Labour Party From Kinnock to Blair": Europeanism and Europeanization", **Sixth Biennial International Conference**: June 2-5 1999, Pittsburgh, PA, USA. (http://aei.pitt.edu/2266/01/002348_1.PDF)

Sözü edilen yakın bağlar nedeniyle Blair'in, İşçi Partisi'ni neredeyse Demokrat Parti haline getirdiği eleştirileri sıklıkla dillendirilmiştir¹⁴⁹.

Yeni işçi ekolünde ABD etkisinin ne denli yoğun olduğu yukarıda vurgulanmıştı. ABD politikalarının benzerlerini üretme, kendisini seçim sürecinde izlenen politikalarda da göstermiştir. 1992 yılında İşçi Partisi seçimleri kaybettiğinde, Parti başkan Clinton'un seçim kampanyasını incelemiştir. Medyada yapılan çalışmalar gözlemlenmiş, Cumhuriyetçilere karşı verilen brifingler dikkatle incelenmiş, Blair lider olduktan sonra benzer bir sistem Londra'daki Millbank kulesinde yaratılmış, hem ABD politikaları hem de demokratik sloganlar kopyalanmıştır. ABD gazetecilerinden Joe Klein bu durumu siyasi fikirlerin garip yaklaşması olarak nitelendirmiştir. Klein'a göre İşçi Partisi tarafından kullanılan "her ne işlerse sloganı" aslında ABD her ne yaparsa anlamına gelmektedir¹⁵⁰.

Bir yandan ABD ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan ve özellikle ekonomi politikaları açısından ABD'nin çizdiği yolu izleyen yeni işçi ekolü, diğer taraftan Avrupalılaşıma süreci ile AB'ye yakın durmaya çalışmış, yeni yönetim farklı paradoksların uzlaştırılmasını hedeflemiştir. Sağlıklı bir ekonomi, sosyal adaletin sağlanması, hem ABD hem AB ile yakın ilişkiler, güçlü İngiltere ve güçlü AB yeni işçilerin söylemleri arasında yer almıştır.

¹⁴⁹ Yeni İşçi ideolojisi özellikle sıfır tolerans politikası ve sosyal politikalarda harcamaların azaltılmasını hedefleyen ücret politikaları konularında ABD'den etkilenmiştir. İngiltere önceleri Alman ekonomi modeli üzerinde yoğunlaşmıştır. 1980'lerde Alman modeli büyüme, istikrar, düşük enflasyon ve yüksek yaşam standartlarıdır. Ancak Amerikan ekonomisi daha dinamik ve istihdam yaratma konusunda daha başarılıdır. İngiltere'de Avrupa'daki istikrarı temel alan Amerikan stili bir ekonomi inşa etme çabasına girmiştir. Ancak hesabın yanlış yapılması, ABD'nin dinamizminin teknoloji temelli olduğunu, kültürünün risk alma üzerine şekillendiğini, iç pazarının dev bir hacmi olduğunu göz ardı etmekten kaynaklanmaktadır

¹⁵⁰ Robin Ramsay, **The Rise of New Labour**, Harpenden, GBR: Pocket Essentials, 2002, ss.71-78.

Yeni işçilerin dış politika ve güvenlik alanına ayrı bir önem verdiklerinin altını çizmek gerekir. Partinin ilk döneminde dış politika ve savunmaya önem vermesinde dış işleri bakanı Robert Cook'un etkisi kadar kamuoyunun savunma konusundaki hassasiyeti de etkili olmuştur. Yeni İşçilerin AB politikaları değerlendirilmeden önce genel olarak dış politika yaklaşımlarının analiz edilmesi faydalı olacaktır. Dış politika konusunda değişen tutum üçüncü yolun önemli kuramcılarında Anthony Giddens'in çizdiği çerçeve bağlamında düşünülmelidir. Giddens, günümüzde uluslararası sistemde küreselleşmenin, yönetici sınıfların meşruluğunu belirlediğini söyler. Bu nedenle ulus devletler otoritelerini çoktarafli bir yapı ile yeniden düzenlemelidirler. Ulus devletin çözemediği sorunlar için uluslararası bir yaklaşım getirilmelidir. Giddens'a göre İngiltere, küreselleşme ve uluslararası sistemle baş etmek açısından uluslararası üçüncü yol ile yeni bir başlangıç yapmıştır. Yeni sistemde insan hakları gibi değerler bütün yönetimler için bağlayıcı hale gelmiştir. Bu noktada Giddens'ın söylemleri Robert Cook'un belirlediği uluslararası politikada etik olma ile yakından örtüşmektedir¹⁵¹.

Yeni işçilere göre devletler, uluslararası anarşinin engellenmesi için ortak çıkarları ve değerleri paylaşmalı, ulusal çıkarlarını sınırlandırmalı ve uluslararası iyi için mücadele etmelidirler. Devletler uluslararası toplumu oluşturmak zorundadırlar. Demokratik prensipler ve evrensel değerler üzerine kurulu olan liberal uluslararasılık temel alınarak gizli diplomasi reddedilmiştir. Değerler üzerine kurulu güvenlik yaklaşımının güç dengesine göre çok daha güvenli olduğunu düşünen yeni işçiler bu açıdan asker karşıtlığını da desteklemişlerdir. Burada çok önemli bir noktanın altını çizmek gerekir. Öncelikle güç dengesinin İngiltere'nin geleneksel güvenlik politikası olduğu düşünüldüğünde yerine değerler üzerine kurulu bir dış politikanın inşa edilmesi İngiltere'nin kimliğindeki değişime de işaret

¹⁵¹ Jim Buller, "Foreign and European Policy", ed. Steve Ludlam, Martin J. Smith, *Governing as New Labour: Policy and Politics Under Blair*, Palgrave: Macmillan, 2004, ss. 193-211.

etmektedir. Daha önce iktidarda olan muhafazakar parti realist söylemlerle örtüşen bir dış politika izlemiştir. Ulusal egemenlik konusunda daha hassas, askeri güç kullanımında daha hevesli ve çoktarafllığı daha az önemseyen bir politika çizgisine sahip muhafazakarlar açısından devletin görevi vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktır. Devlet uluslararası toplumun bir üyesi olarak tüm toplumlar için üstün değerleri savunmak yerine kendi vatandaşlarının güvenliğini ve refahını düşünmekle yükümlüdür¹⁵². Oysa yeni işçiler değer üreten, uluslararası topluma önem veren, demokrasinin yayılmasını teşvik eden bir kimlik oluşturmaya çalışmışlardır. Sözü edilen dönemde AB ile ilişkilerin artması ülkenin Avrupalılaşıma sürecini hızlandıran bir etki yaratmıştır. İlk bölümde belirtildiği gibi sosyal yapısalcı kuramın önemli argümanlarından birisi çıkarların değişebilir ve kimliklerin yeniden inşa edilebilir olduğudur.

1997 yılında açıklanan İşçi Partisi Manifestosu'nu yukarıda çizilen çerçevede değerlendirmek gerekir. Yeni işçilerin manifestosu, Avrupa için reformu ön görmektedir. Reform sürecini tamamlayan Avrupa hem kendisinin hem de İngiltere'nin çıkarlarına daha iyi hizmet edecektir. Manifesto'nun büyük bir bölümü Avrupa ile ilişkilere ayrılmıştır. Bu da Avrupa'nın kalbinde yer alma isteğini gözler önüne serer.

Bu hedef doğrultusunda belirlenen İşçi Partisi manifestosunda altı başlık göze çarpar:

- Tek pazarın süratle tamamlanması
- AB genişlemesine gerekli önemin verilmesi
- Ortak tarım politikasında reform uygulanması

¹⁵² Nichola J. Wheeler, Tim Dunne, "Good International Citizenship: A Third Way for British Foreign Policy, **International Affairs**, 1998, Vol. 74, No. 4, ss.840-870.

- AB kurumlarında açıklık ve şeffaflığın sağlanması
- Sosyal Şartın imzalanması
- Ulusal meseleler üzerinde veto hakkının kullanımının devam ettirilmesi

Amaçlarda görüldüğü gibi İşçi Partisi AB ile daha uyumlu ve yakın bir diyalogu hedeflemiştir. Yakın diyalog gerçekleştirmenin ötesinde başbakanın ülkesi için Avrupa'da biçtiği rol Avrupa'nın lideri olmaktı. Başbakan, İşçi Partisi'nden önceki dönemde AB ile ilişkilere tereddüt, yabancılaşma ve anlayışsızlık kavramlarının damgasını vurduğunu belirtmiştir. İlişkinin tarafların birbirlerini anlamalarından uzak olduğunu ve İngiltere'nin yönetmekten çok Birlik içerisinde olanları izleme gibi bir rol üstlendiğini belirten Blair'e göre, İngiltere'nin tarihi olarak üstlendiği ve oynamaya çalıştığı küresel role devam etmesinin yolu AB'den geçmekteydi. İngiltere'nin ABD ile olan özel bağı da bu rol sayesinde güçlenecek İngiltere artık ABD ile Avrupa arasında seçim yapmak mecburiyetinde kalmayacaktı. İşçi Partisi'nin göreve geldiği ilk dönemde belirlenen bu amaçları gerçekleştirmek çok da zorlayıcı olmamış ancak uzun vadede AB ile ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. AB ile ilişkiler konusunda politikaların bir kısmı başarılı olmuş ve nihayet İngiltere'nin ABD ile olan bağının AB ile ilişkileri üzerindeki olumsuz etkiden kurtulduğu izlenimini yaratmıştır. Yeni İşçi ekolünün izlediği dış politikanın ana hatlarını değerlendirdikten sonra, bu dönemdeki AB politikalarına geçmeden önce AB taraftarı yeni politikaların mimarı olan başbakan Blair'ı yakından incelemek gerekir.

3.2. TONY BLAIR'İN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİNİN BAŞBAKANIN POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Tony Blair'in politikalarını değerlendirebilmek için öncelikle başbakanının kişisel özelliklerini, değer yargılarını, dünyayı algılama şeklini anlamak gerekir. Tony Blair Oxford'a gitmeden önce eğitimini İskoçya'daki Fettes Koleji'nde

tamamlamıştır. Öğrencilere verdiği sorumluluk duygusu, liberal değerlere verdiği önem ve açık fikirli eğitim kolejin ön plana çıkan özellikleri olmuş, kolej Blair'i Hıristiyan sosyalizmi üzerine eğilmeye teşvik etmiştir. Kolejin resmi tarihçileri, okulun sosyal reform konusunda önemli bir alt yapı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Fettes Kalvinist, sert ve güçlü bir etik anlayış üzerine kurulmuş bir okul profili çizmektedir. Bu noktada başkan Bush'un eğitim hayatı da başbakan Blair ile paralellik göstermektedir. Başkan'ın gittiği akademi aynı motifleri ön plana çıkaran bir okuldur. Phillips Akademisi de Kalvinistler tarafından kurulmuş, etik değerlerin önem taşıdığı bir kuruluştur. Bununla birlikte baskın bir Hıristiyan inancı okulun temel felsefesinde olmasa da havasında solunabilecek bir özelliktir¹⁵³

Blair'in Oxford'taki eğitimi ise başbakanı siyasi kariyeri için hazırlamıştır. Blair diğer İşçi Partisi liderleri R.H. Tawney, A.H. Alsey ve diğer pek çok lider gibi inançlı (Hıristiyan) ve etiğin önemi üzerinde duran sosyalist bir politikacı profili çizmiştir. Blair için din sadece kilisede yerine getirilecek bir görev değil aynı zamanda günlük hayatın ve siyasetin bir parçasıdır. Başbakan, İskoç filozof John Macmurray'in fikirlerinden oldukça etkilenmiş ve öğretilerini içselleştirmiştir. Macmurray öğretisine göre, geleneksel liberalizm öncelikle kişinin kendisini çıkarlarından soyutlamasını ve topluluk için faydacı düşünmesini gerektirir. Bu öğretiye göre toplum bireye, birey de topluma bir şeyler borçludur ve her ikisinin de birbirlerine karşı görevleri vardır. Macmurray düşünceleri daha sonra Blair'in üçüncü yolu geliştirmesinde önemli rol oynamıştır. Sözü edilen düşünce sisteminde toplum ve birey arasındaki ilişki ön plandadır. Macmurray'a göre, 21. yüzyılın en önemli sorunsallarından birisi toplum ile birey arasındaki ilişki biçimidir. Günümüzde bireylerin bencil bireyciliğin sınırlarına ulaşmış olmaları bu sorunsalın kilit noktasıdır. Macmurray fikirlerini Oxfordlu filozoflardan T.H. Green'den

¹⁵³ Inderjeet Parmar, "I'm Proud of the British Empire: Why Tony Blair Backs George W. Bush", *The Political Quarterly*, 2005, ss. 219- 230.

almıştır ki Green düşüncesi tüm sosyal reformcu ve politikacıları etkilemiş özellikle liberal partidekileri “*laissez faire*” düşüncesini sınırlandırıp daha aktif bir devlet için cesaretlendirmiştir. Green’e göre tanrı hepimizin ve her sosyal kurumun içerisinde, dindar kişiler tanrının yeryüzündeki krallığı için uğraşmalılar, kendilerini geliştirmeliler ve toplumun yaralarını temizlemelidirler. Green’in düşünceleri içerisinde yeni liberalizmin (*laissez faire* ideolojisinin reddedilip daha aktif devletçiliğin özendirilmesi) de bulunduğu pek çok siyasi harekete temel oluşturmuştur.

Yeni liberalizmin tarihini iyi bilen başbakanın şekillendirdiği yeni işçi ideolojisi ve üçüncü yol bir anlamda yeni liberalizmin bugünkü halidir. Yeni İşçi ekolü ideolojik olarak eklektik bir duruşa sahiptir ve temel geleneksel İngiliz ideolojisinin karmaşık değer yargılarını ve fikirlerini barındırır. Blair’e göre devletin mülkiyet edinmesinin formüle edilmesi gibi sol düşünce de zaman içerisinde değişmiştir. Blair, sosyalizmin amacını bireye daha fazla özgürlük kazandırmak olarak tanımlar. Bu görüş önde gelen İşçi Partisi liderleri, “*Socialism and Freedom and Choose Freedom: The Future for Democratic Socialism*” kitabı yazarları Bryan Gould ve Roy Hattersley tarafından da dillendirilmiştir. Bununla birlikte Neil Kinnock’un 1992 İşçi Partisi manifestosu da Blair’in yaklaşımına benzemektedir. Blair’e göre liberalizm, sosyal reform ve devlet müdahalesi ile birlikte bireyi daha medeni hale getirip, onu kaptislerinden ve taleplerinden soyutlayarak ortak işbirliğinin mümkün olduğu sosyal refahın sağlandığı bir sistem yaratabilir. Blair’in üçüncü yol olarak isimlendirilen ideolojisi, birinci yol olarak kabul edilen 1950’li yıllardan başlayıp 80’lere uzanan sosyal demokrasi modeli ile ikinci yol yeni liberalizm arasında yeni bir yoldur ve kendisinden önceki modellerden farklıdır. Örneğin Macmillan’ın orta yolu, sosyalizm ile kapitalizm arasındayken, yeni liberalizm ile sosyal demokrasi arasındaki çizgide yer alan üçüncü yol hem

muhafazakar, hem liberal hem de sosyalist öğeleri içermektedir¹⁵⁴. Fikir babalığını Anthony Giddens'in yaptığı üçüncü yol, ABD' de yeni demokrat hareket ismini almıştır. Pazar ekonomisini sosyal vicdanla birleştiren üçüncü yol bireylerin sorumluluğu, fırsat eşitliği ve toplumların hareketliliği ilkeleri üzerine oturmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, yeni küresel pazarın oluşması, ulus devletlerin ekonomiyi yönetme ve etkileme kapasitelerini de değiştirmiştir. Dinamik bir ekonomi ile sosyal sorumluluğu bağdaştıran bu yeni yol, devlet merkezli geleneksel sol politikadan farklıdır. Bireyin hakları olduğu kadar sorumlulukları da olduğunu belirten üçüncü yol eğitim yatırımlarına önem vermektedir. Solun enternasyonalizminden ortak ulusal değerlere yönelen yeni ideoloji geleneksel sosyal demokrasinin, yaratıcılıktan çok rahatlığı teşvik etmesine, sosyal adaletin ne elde edildiğine bakılmaksızın arttırılan kamu harcamalarıyla sağlanacağına olan inancına karşı çıkar. Başbakan Blair, başkan Clinton ile öncülüklerini yaptıkları yeni yolu kıta Avrupası'na da ihraç etmek için uğraşmış, Gerard Schröder, Wim Kok ve İtalya başbakanı Massimo D'alame ile aynı çizgide buluşmayı başarmıştır¹⁵⁵. Avrupa'nın iyi korunan iş gücünün yerine esnek iş gücünü öngören Anglo-Sakson kapitalist sisteminin AB'ye yerleştirilmesi düşüncesini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. İngiltere, Birliğin dönem başkanlığını aldığı Cardiff Zirvesi'nde Birliğin daha esnek, iyi eğitim almış ve adaptasyon yeteneğine sahip bir iş gücü potansiyeli talep edeceğini belirtmiş, bu konuda İtalya ve İspanya ile ikili antlaşmalar yapmış ve sözü edilen çabalar Lizbon Antlaşması'nda meyvesini vermiştir.

Bu çerçevede Blair'in iç politikada geliştirdiği üçün yol ideolojisini AB'ye ihraç etmeye çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Eski İşçiler tarafından çok eleştirilen bu politika Blair'in sol parti liderleri yerine sağ liderlerle yakın olmasına

¹⁵⁴ Michael Freeden, "The Ideology of New Labour", **The Political Quarterly**, 1999, s. 44.

¹⁵⁵ Anthony Giddens, **The Third Way and it's Critics**, Polity Press, 2000, s.1-7.

neden olmuştur. Blair, İspanya'nın sağcı lideri Aznar'ı, solcu lideri Zapatero'ya, Almanya'nın sağcı lideri Merkel'i, solcu lideri Schröder'e tercih etmiş, Berlusconi'den etkilenmiştir. Bu nedenle yeni işçilerin Avrupa soluna olası etkilerini dış politika tercihleriyle sınırlandırmıştır¹⁵⁶.

Blair işçi sınıfının da bu sınıfın entellektüel birikiminin de bir parçası değildi. Bu durum kökleri daha çok liberal partide olan başbakanın, merkez solda liberallerle işçiler arasındaki bölünmeden neden müteessir olduğunu daha anlamlı kılmaktadır. Blair'in Hristiyan Demokratlarla, Avrupalı sosyalist partilerin neo-Marksist kökeninden daha çok ortak noktaya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Blair'in önemli bir yönü de ülkesine duyduğu hayranlıktır. İngiltere'nin dünya gücü olması gerektiğine yürekten inanan başbakan İngiliz imparatorluğuyla ve İngiliz vatanseverlerle gurur duyduğunu sıkça dile getirmiştir.

“Tarihimize değer veriyorum ve tarihimizle gurur duyuyorum, İngiltere'nin imparatorluk olması İngiltere'nin küresel bir güç olması Devletler Topluluğu ve İngiliz dili sayesinde olacaktır. İngiltere dış odaklı olmak zorundadır, dünyanın ikinci dış yatırım ihracatçı ve ithalatçısı olarak hayati öneme sahip bir ülkedir. İngiltere ABD ile özel ilişkisini yeniden inşa etmek zorundadır. Uluslararası alanda ABD ve İngiltere birlikte çalıştıkları takdirde başaramayacakları yoktur. ABD sahip olduğumuz siyasi ve ekonomik özgürlüklerin koruyucusu ve iyiliğin gücüdür. Coğrafyamızın, tarihimizin ve insanlarımızın gücünün sayesinde İngiltere daha güçlü bir aktör olabilecektir. Güçlü bir savunmaya ihtiyacımız var güçlü savunma etki yaratmanın önemli bir aracıdır. İngiltere küresel rol oynarken gücünü, değerlerini ön plana

¹⁵⁶ Ceyda Karan, “Blair’in Küresi Tuzla Buz”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=221200>

çıkarmak için kullanılmalıdır suçla, terörle ve insan hakları ihlalleriyle savaşmak gibi..”

Blair ülkesinin oynayabileceği küresel rolün önemini vurgularken önemli bir zamanın kaybedildiğinin de altını çizmiştir. Blair’e göre, Soğuk Savaş sonrası dönem iyi değerlendirilememiş, John Major yılları ülkenin rolünü önemli ölçüde tahribata uğratmıştır. Hem Avrupa ile olan mesafeli ilişkiler hem de Anglo-Amerikan ilişkileri bağlamında bu yıllar kayıp yıllardır. Yukarıda yeni işçilerin ideolojisi incelenirken dış politika ve savunma alanlarına verilen önem ve önceliği bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

AB ile yeni ilişkiler tesis etmenin yanı sıra Blair ile birlikte anılan üçüncü yol ideolojisinin de bir gerekliliği olan değişim Blair’in üzerinde durduğu diğer öncelik olmuştur. Başbakan ülkeyi değiştirecek ve modernize edecektir. Hıristiyanlık değişimin gerekliliğini görmekte ve yapılması gerekenler konusundaki görevleri kabul etmektedir. Blair, *“Din bizlerden daha iyi bir toplum yaratmamızı bekler, doğru ve yanlışlar vardır, iyi ve kötü..Böyle bir konuşmadan rahatsız olanlar olabilir ancak bugün dünyamıza baktığımızda yapılması gereken çok şeyin olduğunu görürüz. O nedenle bu tür yargılarda bulunmaktan kaçınmamak ve kararlı bir şekilde bu amaçları yerine getirmek gerekir. Hıristiyan sosyalizmi budur.”*¹⁵⁷ sözleriyle toplumun değişimi konusundaki gerekliliğin üzerinde durmuştur. Konuşmada dikkat çeken diğer önemli nokta ise başbakanın iyi ve kötü konusunda yaptığı ayırımdır. Bir lider için konuşmalarını iyilik ve kötülük gibi ruhani ve kesin kavramlar üzerine temellendirmek alışılmış bir kalıp değildir. Başbakana göre Washington da iyiliğin gücünü simgelemektedir ve bu nedenle kendisine duyulan sevgiyi de hak etmektedir. Blair’in politikalarının şekillenmesinde inancının ve değer

¹⁵⁷ Inderjeet Parmar, “ I’am Proud of the British Empire: Why Tony Blair Backs George W. Bush”, **The Political Quarterly**, 2005, ss. 219- 230.

sisteminin ne kadar etkili olduğu açıktır. Politikalarını formüle ederken ruhani boyuta ağırlık veren başbakanın bu görüşleri ilerdeki bölümlerde ABD ile Irak savaşında izlediği ortak politikaları açıklarken referans olabilecektir.

Blair'e göre saldırgan ve başarısız ülkeler her zaman post-modern ülkelerin insanları için bir tehdit oluşturacaktır. Bunun önlenmesi için de güç ve önceden önleyicilik metodları önem kazanmaktadır. Tabii böyle bir yöntemin amacı tüm insanların menfaatleridir. Blair'in uluslararası toplum doktrinine göre, ABD ve İngiltere gibi lider post-modern devletlerin uluslararası topluma karşı sorumlulukları vardır. Dünyada iyi bir şey yapmak başbakan Blair için etik bir zorunluluk ve pratik bir gerekliliktir. Politikanın amacı da uğruna inanılan değerler ve idealler için çaba göstermektir. Bu değerler, özgürlük, adalet ve Avrupalıların dayanışma olarak nitelendirdiği ama başkalarına saygı göstermek ve yardım etmek olarak da adlandırılabilir dayanışmadır. Bu değerler hepimizin inandığı ve açıkladığı değerlerdir. Ancak reel politik bize bu değerleri yaşadığımız pratik hayata ve dünyaya aktarma imkanı sağlamaktadır. Bu gerilim uluslararası ilişkilerde de aynıdır. Biri faydacı her ulusun kendi çıkarını maksimize etmesi ile diğeri ütöpik olan-daha iyi bir dünya yaratmak olan- bu yaklaşımlar hiçbir zaman diliminde bu kadar kaynaşmış iç içe geçmiş değildir. Başbakan dünyanın yeni düzenini de bu değerlerin üzerine oturtmuştur. Eğer bir hareket gerekirse bu hareket askeri olabilir ve eğer gerekliyse ve haklıysa rejim değişikliğini de içerebilir.

Başbakanın uluslararası toplum yaklaşımı ve bu konudaki müdahaleci görüşleri temelini bu düşünce sisteminden almaktadır. Üzerimizde en fazla baskı yaratan dış politika sorunu diğeri insanların çatışmalarına müdahil olma konusunda yaşadıklarımızdır diyen başbakan demokrasi ve insan hakları söz konusu olduğunda müdahalenin kaçınılmaz olduğunu belirtir.

Ancak dış politikadaki müdahaleci yaklaşım konusunda kamuoyunu ikna etmek zordur. Başbakana göre, "dış politika ateşten bir gömlektir. Çünkü kamuoyu

için dış politika meselelerine müdahil olmak her zaman çok gerekli görülmebilir. Kamuoyundan dış politikadaki büyük resmi anlamalarını istemek beklentileri zorlamak olacaktır. Alınan bir dış politika kararı konusunda kamuoyu sözü edilen kararın kendisini ilgilendirmediğini düşünebilir. Ancak uluslararası toplum anlayışında karşılıklı bağımlılıklar söz konusudur, uluslararası toplum sanıldığı gibi bir klişe değil klişe olmanın çok ötesinde bir gerçekliktir. “*Küresel tehditler küresel çözümler gerektirir. Küresel çözümler içinse küresel ittifaklar gerekir. Küresel ittifaklar ise ulusal çıkarların üzerine kurulamaz bu tür ittifakları oluşturabilmek için paylaşılan küresel değerler gerekir*”¹⁵⁸.”

Bu konuyla ilgili ünlü Chicago konuşmasında açıkladığı uluslararası toplum doktrininde ülkeler için izolasyonun artık bir seçenek olmadığını, egemenlik kavramının da değiştiğini ve yeni tehditler için daha müdahaleci bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bununla birlikte güçlü bir etik temel üzerine inşa edilen dış politikaya rağmen başbakan faydacı yaklaşımla idealist yaklaşımın kaynaşması gerekliliğini vurgulamıştır.

Yeni İşçi Partisi’nin kamuoyu yüzü olan başbakan, partinin yeniden yapılandırılmasında önemli bir sembol olmuş, partisi Blair’e kamuoyunun güvenini yeniden inşa edecek başbakan gözüyle bakmaya başlamıştır. Başbakan seçilmeden önce seçim kampanyası sırasında yapılan tüm stratejiler lider odaklı stratejiler olmuş, Blair halkla ilişkiler çalışmalarına ve medya ile ilişkilere önem vererek halkla iç içe olmak için çabalamıştır. Lider odaklı strateji politikanın merkezileşmesine ve kişiselleşmesine neden olmuştur. Blair döneminde hem iç politikada hem de dış politikada gücün merkezileşmesi söz konusudur. Dış politikadaki seçimler

¹⁵⁸ Tony Blair, **A Journey: My Political Life**, Alfred A. Knopf, New York, Toronto 2010, s. 225.

başbakanın kişisel özellikleri ile bağdaşmıştır. Olaylar ve politikalar başbakan nasıl isterse o yönde değişmiş başbakan en temel karar verici konumunda olmuştur. (Kuzey İrlanda, refah reformu, AB'nin geleceği, Kosova, Ortadoğu, Ortak Tarım Politikası v.s gibi pek çok politikada başbakanın kararları belirleyicidir.) Blair'in gücü bu biçimde merkezileştirmesi İngiltere'nin çoğulcu geleneği ile uyumlu olmadığından önemli eleştirilere neden olmuş, başbakanın geleneklere, kurumlara ve anayasaya uymayan politikaları eleştiri konusu olmuştur¹⁵⁹.

Blair'e göre, tüm politikacılar zor seçimler yapmak zorundadır bu yüzden ellerinde kir vardır, politika zor seçimler yapamayanların işi değildir, politikacı tüm tercihler içinde topluma en az zarar verecek olan seçeneği bulmak durumundadır.

Blair entelektüel bir siyasetçi olmak yerine daha çok içgüdüleriyle hareket eden bir politikacı profili çizmiştir. Başbakan büyük stratejik amaçları gerçekleştirmede detaylarla uğraşmaktan daha iyi ve her zaman büyük resmi analiz eden bir yapıya sahip olmuştur. Bu özelliği özellikle dış politika konusuna yansımıştır. İç politikada daha tedbirli, dış politikada daha inançlı bir siyasetçi profili çizen başbakan için dış politika aynı zamanda Gordon Brown'dan bağımsız hareket edebileceği bir alan olmuştur. Gordon Brown ekonomik alanda, sosyal alanda ve euroya giriş gibi alanlarda veto etme yetkisine sahipken, dış politika ve savunma konusunda söz sahibi değildi. Bu açıdan Blair'in dış politikada üstlenmiş olduğu aktif rol Brown'un da etkisini kırmasına yardımcı olmuştur¹⁶⁰.

¹⁵⁹ Michael Foley, "The Presidential Dynamics of Leadership Declines in Contemporary British Politics: The Illustrative Case of Tony Blair", **Contemporary Politics**, Vol. 14. No.1, March 2008, ss.53-69.

¹⁶⁰ Peter Riddell, **Hug Them Close: Blair, Clinton, Bush and the Special Relationship**, Politico's, 2003, s.7.

Yukarıda anlatılmaya çalışıldığı gibi başbakanın sahip olduğu değerler, inanç sistemi ve ideolojisi hem AB'ye karşı izlediği politikalarda - aşağıdaki bölümde görüleceği üzere bu politikalar Lizbon Stratejisi'nden savunma politikasına, Kosova müdahalesinden Sosyal Şart'ı imzalamasına kadar etkisini gösterecektir- hem de ABD ile ilişkilerinde etkin olacaktır. Yeni işçilerin ve başbakanın en fazla eleştiri aldıkları konunun ABD ile birlikte girilen Irak Savaşı olduğu düşünülürse, Bush ve Blair'in bakış açılarındaki ortak noktaların tespit edilmesi önem taşımaktadır. Zira bu ortaklık Blair'i AB taraftarı çizgisinden uzaklaştırdığı gerekçesiyle kıyasıya eleştirilmiştir. Öncelikle her iki lider de dış politikada 1989'da yaşanan bir boşluk olduğunu ve zamanında giderilemeyen bu boşluğun 9/11' e neden olduğunu düşünmektedir. Kendilerinden önceki başkanlar saldırgan devletlerle mücadele için gerekeni yapmamışlar, ülkenin askeri gücünü zayıflatmışlar ve bu durum da küresel bir güvensizlik ortamı yaratmıştır. 9/11 öncesinde oluşturdukları mantık, iki lideri 9/11' de tercih ettikleri biçimde hareket etme konusunda teşvik etmiştir.

Güvenlik ve dış politika konusundaki benzer görüşlerinin yanı sıra, iki liderin geçmişlerinde ilginç ortak noktalar mevcuttur. Her ikisi de derin bir Hıristiyanlık eğitiminin verildiği Kalvenist okullara gitmişlerdir. Bu durumla bağlantılı olarak dini inançlarının hem hayatlarında hem de siyasi kariyerlerinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir. İki liderin diplomatik üsluplarının da evanjelik bakış açısı, misyonerlik konusundaki gayretlilik ve dünyayı dostlar ve düşmanlar, iyi ve kötü olarak net biçimde ayıran algılama gibi pek çok benzerlikler taşıdığını belirtmek gerekir. Tony Blair ile başkan Bush'un örtüşen politikalarının AB içerisinde yarattığı etki ve İngiltere ile AB arasındaki ilişkiye verdiği hasar ilerideki bölümde incelenecektir. Ancak ABD ile ilişkilerin analiz edilmesinden önce Blair döneminde AB politikalarının kendisinden önceki yönetimlerle kıyaslandığında ne açıdan değişiklik gösterdiğini tespit etmek faydalı olacaktır.

Liberal parti kökenli AB parlamenterlerinden Nick Clegg Blair'in AB politikalarını eleştirirken gen havuzundan bahsetmiş, AB konusundaki başarısızlığın

sadece Blair'a ait olmadığını aynı zamanda geleneksel olarak İngiliz politikacıların bu konuda neredeyse genetik olarak isimlendirilebilecek bir başarısızlığa sahip olduklarını belirtmiştir.

“İngiliz politikacıların böyle davranmasını sağlayan genetik özellikleridir. Hevesli, kaygılı, savunmacı, kararlı fakat küstah ve amaçsız olan İngiliz politikacılar, en sonunda olaylar baş edemeyecekleri bir boyuta geldiğinde kendilerini Avrupa ile baş edemez halde bulmaktadırlar. Sonuçta hepsi İngiltere'nin Avrupa'daki kaderini kendilerince şekillendirmeye çalışmakta ama bunu başaramamaktadırlar. İmparatorluğun bittiği, milletler topluluğunun ışıltısını yitirdiği, askeri gücü duraklamış ve ekonomisi kötü bir üye olarak AB içindeki durumumuz utanç vericidir ve aslında diğer ülkelerden de farkımız budur¹⁶¹.”

Clegg'in bu sözleri hem önceki yönetimlerin hem de Blair döneminin AB politikalarını ağır biçimde eleştirmiştir. Ancak çalışmada, Clegg'in aksine Blair dönemindeki AB politikalarının genetik bir başarısızlık tanımından uzak olduğu aksine Birliğin genişlemesi ve ortak savunma politikasının oluşturulması gibi önemli konularda İngiliz politikalarının göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu ve birliğin bütünleşmesinde oldukça etkili olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Blair, AB ile ilişkileri daha sağlam bir zeminde yürütmek için genelde dış politika özeldi ise AB politikalarını başbakanlığın kontrolüne alınmasını sağlayacak bir mekanizma yaratmış, AB ve deniz aşırı savunma bakanlıklarını, dış politika danışmanları olan Stephen Wall ve David Manning'in kontrollerine vermiştir. AB ve

¹⁶¹ David Baker, “Islands of the Mind: New Labour's Defensive Engagement With the European Union, **The Political Quarterly**, 2005, s.35.

deniz aşırı savunma bakanlıklarının Downing Street'e taşınması AB ile olan ilişkilerin öneminin artmasına ve başbakanın AB politikasını yakından takip etme gereksinimine işaret etmektedir.

3.3. TONY BLAİR DÖNEMİNDE İNGİLTERE'NİN AB POLİTİKALARI

3.3.1. Euro Alanına Dahil Olma Üzerine Tartışmalar

“Ben tutkulu bir Avrupa taraftarıyım, her zaman öyleydim. Bu birlik sadece ortak pazarın ve ortak ticaret yapma imkanlarının değil insanların ve ülkelerin değerleri, bağlılığı ve bütünlüğü üzerine kurulmuştur. Avrupa'ya siyasi bir proje olarak inanıyorum. Avrupa'nın güçlü bir sosyal yönünün olduğuna inanıyorum. Hiçbir zaman Avrupa'yı sadece ekonomik Pazar olarak kabul etmeyeceğim.”

Başbakanın yapmış olduğu bu tutku dolu söylemlere ve ilk dönem elde edilen sonuçların pozitif görünmesine rağmen olumlu hava kısa sürmüştür. Yeni İşçilerin Euro vizyonu ve üçüncü yol yaklaşımları Avrupalı sosyalistler ve sosyal demokrat parti tarafından paylaşılmamıştır. Anne Deighton, Blair'in ilk dönemde popüler olmasına rağmen, kamuoyunun dikkatini Euro ya da genişlemeye odaklamakta oldukça yetersiz olduğunu, AB'nin kamuoyunun gözünde hala AB'nin bir anket konusu olmasından ileri geldiğini belirtmektedir.

Euro konusunda yaşanan sıkıntılarda hazinenin ve Gordon Brown'un önemli rolünü vurgulamak gerekir. Aslında Brown başta bu konuda daha hevesli olmasına rağmen danışmanlığını yapan şüphecilerden Ed Balls euro karşıtı bir tavır benimsemiştir. Gordon Brown'un ülkenin Euro'ya geçebilmesi için beş kriterin karşılanması gerekliliğiyle ilgili meşhur testi-uyumlaşma, esneklik, yatırımların, işsizliğin ve finansal piyasaların üzerindeki etki- Ekim 1999'da dillendirmiştir. Sonuçta ekonomik anlamı ne olursa olsun bu test daha ziyade İşçi Partisi'nin kaçışı açısından bir kalkan görevi görmüştür. İngiltere'nin yeni düzenlemeler ile mevcut

rekabetçi yerini koruyamayacağını düşünen Hazine de başından beri Brüksel'in yaptığı düzenlemelere karşı olduğu gibi Euro'ya geçişe de karşı çıkmıştır. Blair'ın ilk yıllarından beri AB vergileri ve tasarruflarını uyumlaştırmayla ilgili tartışmalar yaşanmıştır. İngilizlerin korkusu ise uyumlaştırmanın vergi oranlarını yükselteceği ve Londra'daki finansal pazarları tehdit edecek olmasıdır¹⁶².

Her ne kadar Euro'ya geçiş ekonomik bir karar olarak görülse de önemli bir politik sorunu içerisinde barındırmaktadır. İngiltere Euro alanının dışarısında kalmaya devam ettiği sürece siyasi anlamda gücünü kaybedecektir. Parasal birliğin içerisinde olmayan bir ülkenin başbakanın çizdiği vizyonu yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte yönetim karar verse bile böyle bir kararı referandumsuz almak olası değildir. Referandumun kazanılması da oldukça zordur. Her ne kadar hükümetin referandum yapılmasını ertelemiş olması eleştirilere neden olsa da bu konuda beklemenin stratejik avantajları olmuştur. Bununla birlikte Blair gibi yönetimde güçlü olan bir başbakanın AB ile bütünleşme yolunda önemli bir fırsat olan Euro'ya geçiş gibi bir fırsatı kaçırma karşısında neden etkisiz kaldığı sorgulanacak olunursa Brown'u engelleyememiş olması önemli bir unsurdur. Gordon Brown'un yeni işçi politikalarını belirlemedeki rolü ve statüsü kabine tarafından oldukça önemsendiğinden Blair, Euro konusunda kabineyi karşısına alıp Brown'u saf dışı etmeyi başaramamıştır. Ancak İngiltere'nin Euro alanına dahil olmaması Avrupalı liderler açısından İngiltere'nin lider olmasını kesin olarak engelleyen hamle olarak görülmesine neden olmuştur. Dönemin Portekiz başbakanı Jose Duropo Barroso, Blair'i Euro'ya girmediği süreci AB'yi reforme etmek ya da savunma

¹⁶² Kirsty Hughes, Edward Smith, "New Labour-New Europe?", **International Affairs** 74, 1998, ss. 97-98.

politikası konusunda hamleler yapmak gibi açılımlarla lider rolü oynayamayacağını kendisine bizzat söylediğini belirtmiştir¹⁶³.

3.3.2. St. Malo Süreci ve Ortak Savunma Politikasının Oluşumu

Ortak savunma politikasının oluşturulması süreci Avrupa bütünleşmesinde en zor ve en sorunlu aşamalardan birisidir. Egemenlik devrinin en çetrefilli alanlarından olan Ortak Dış Politika'nın (ODGP) ve ona bağlı olarak da Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) oluşması senelerce Birliği en fazla zorlayan alan olmaya devam etmiştir. İngiltere ise bütünleşme süreci başladığından bu yana AB projesinin gönülsüz üyesi olma sıfatıyla güvenlik konusundaki bütünleşmeye en çok karşı çıkan ülke olmuştur. Saint Malo süreci bu açıdan ayrı bir önem taşımaktadır. 1998 yılında başlayan süreç, İngiltere'nin Avrupalılaşıma sürecine girmesi ve kimliğinde dönüşüm yaşanması konusundaki beklentileri arttırmıştır. Bununla birlikte St. Malo sürecinin sadece stratejik bir eğilim olduğu ve güvenliğin ABD tarafından sağlanmasının gerekliliği açısından İngiltere'nin tutumunda hiçbir değişiklik olmadığı da diğer güçlü argümanı oluşturmaktadır.

3.3.2.1. Liberal Hükümetlerarasıcılık Açısından St. Malo Süreci

Liberal hükümetlerarasıcılık açısından İngiltere'nin AGSP'ye olan desteği onun transatlantist ve federalizm karşıtı kimliği çerçevesinde açıklanmakta ve bu kimlik çerçevesinde ülkenin seçimlerinin bütünleşme sürecinde sabit olduğu ve AGSP'ye yaklaşımındaki değişimin kimliğindeki değişimden kaynaklanmadığı, sadece stratejik bir karar olduğu savunulmaktadır. Sözü edilen argümana göre

¹⁶³ Christian Schweiger, "British-German Relations in the European Union After the War on Iraq", *German Politics*, Vol. 13, No. 1, March 2004, s. 47.

güvenlik ile ilgili çıkarlar dışsal olarak verili durumdadır. Ülkelerin seçimleri önceden belirli olduğu için bu seçimler iç ve dış faktörlerin etkisi ile şekillenir.

İngiltere'nin güvenlik politikaları değerlendirildiğinde de iç ve dış faktörlerin etkisinden söz etmek mümkündür. Örneğin ABD dış politikasındaki değişim İngiltere'nin St. Malo sürecini desteklemesinde önemli bir dış faktöre işaret etmektedir. Soğuk Savaş sona erdikten ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki süreçte ABD'nin Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması konusundaki önceliği değişmiş ve Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlamasıyla ilgili görüşleri pekişmiştir. Bu açıdan Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlaması ABD ve NATO için olumlu bir gelişme olarak ön plana çıkmış, AB'nin katıldığı operasyonlar AB'nin NATO operasyonlarını tamamlayabileceğine dair yol gösterici olmuştur. AB, barış gücü operasyonlarında daha fazla yer aldıkça ABD jeostratejik açıdan önemsiz bölgelerle uğraşmak zorunda kalmayacaktır. Bu açıdan ABD, AGSP'yi Petersberg görevlerinin dışına taşımadığı sürece destekleyeceğini taahhüt etmiştir. ABD, AB'yi rakip olarak değil tamamlayıcı ve yardımcı olarak düşünmektedir. Bu konudaki en somut örnek NATO'nun yürüttüğü askeri faaliyetleri AGSP yapılanmasına devretmesidir. AB'nin Makedonya'daki barışı koruma görevini (Concordia Operasyonu) 1 Nisan 2003 tarihinden itibaren 320 kişilik bir güçle üstlenmesi AGSP alanındaki gelişmelerin önemli bir göstergesi olmuştur. Bununla birlikte AB Bosna Hersek'teki 12.000 kişilik NATO operasyonunu (SFOR) 2004 yılı sonunda üstlenmiştir ve 7.000 kişilik bir güçle (EUFOR) Bosna Hersek'teki barışı koruma gücünü devralmıştır¹⁶⁴.

AGSP'nin oluşturulmaya başlandığı 1998 sonrasında Colin Powell, Avrupalı müttefiklerinin daha bütünleşmiş bir Avrupa için attıkları adımları memnuniyetle karşıladıklarını ve savunma alanında gerçekleştirilen çalışmaların NATO'nun

¹⁶⁴ www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art3_pr.html (Erişim Tarihi 12 Nisan 2007)

gücünü arttırdığı sürece destekleneceğini belirtmiştir¹⁶⁵. ABD'nin süreci desteklemesinin sürecin kendi kontrolü altında olması koşuluyla gerçekleşeceğini belirtmek gerekir.

ABD'nin St. Malo süreci devam ederken yapılan görüşmelerde rahatsızlık duyduğu durumlar da olmuştur. Örneğin İngiltere Fransa ile görüşmeye gitmeden önce tartışılacak metnin ABD'nin de rıza göstermiş olduğu metindir. Görüşmeler ise Fransa'nın hazırladığı taslağın İngilizceye çevrilen versiyonu üzerinden yürütülmüştür. Ancak metnin tercüme edilmiş hali ABD'nin daha önce gördüğü metinden farklılıklar içermektedir. Özellikle otonom hareket etme ile ilgili bölümün tınısı Fransız taleplerini çağrıştırmaktadır. Gelişmelerin üzerine Savunma Bakanlığı daimi sekreteri Kevin Tebbit, ABD'ye giderek Washington'u, İngiltere'nin aniden Gaullist bir yaklaşım benimsemediği ve daha önce belirlenen konulardan aykırı hareket etmeyeceği konusunda temin etmiştir. Ancak ABD'li yetkililer sorunu uzlaşma eksikliği olarak tanımlamışlar, İngiltere'nin Türkiye gibi ittifak üyelerini üzdüğünü belirtmişler ve başbakanın niyetleri konusunda kuşku duymuşlardır. İlginç olan İngiltere ile ABD arasında yaşanan bu güven bunalımından kısa bir süre sonra İngiltere'nin ABD ile Irak'a karşı dört günlük hava saldırısına katılmasıdır. Hiçbir Avrupalının katılmadığı operasyon, Fransa'nın İngiltere'nin St. Malo konusundaki samimiyetini sorgulamasına neden olmuştur. Ayrıca İngiltere'nin Irak'a karşı saldırı için birliklerini operasyonun başarılı olduğu gerekçesiyle KFOR'dan çekmesi Fransa tarafından işbirliğine ihanet olarak algılanmıştır.

Literatürde konuyla ilgili yapılmış çalışmalar sıklıkla ABD'nin AGSP tamamlayıcı rol oynadığı sürece girişime destek olacağını vurgulamıştır. ABD

¹⁶⁵ Guenter Burghardt, "The Future of The European Union", **John Hopkins University School of Advanced International Studies**, 23 January 2001,

<http://www.eurunion.org/news/speeches/2001/010129gb.htm>.

açısından bakıldığında NATO, üyelerinin ortak savunmalarını sağlayan temel bir kuruluş olarak kalmalı, AB'nin yetenekleri ise Avrupalıların kendi güvenliklerine daha fazla katkıda bulunmalarına ve ABD'nin yer almak istemediği misyonları üstlenmelerine elverecek şekilde geliştirilmelidir. Örneğin, savaşan tarafları ayırmak gibi yoğun bir askeri varlık gerektiren operasyonlar NATO'nun görev alanı içinde kalmalıdır. Bununla birlikte AB çabalarını barışı koruma, afet yardımı ve insani yardım yönünde geliştirmelidir¹⁶⁶. ABD Avrupa'nın kendi savunma yükünü karşılaması gerektiğini düşünmekle birlikte haddinden fazla kendine yeten bir müttefike de sıcak bakmamaktadır. Örneğin, ABD AB'nin geliştirmeye çalıştığı Galileo uzay navigasyon sistemine karşı çıkmış, Avrupa Birliği Acil Müdahale Gücü'nün¹⁶⁷ (European Union Rapid Reaction Force- (EURRF) ve Helsinki Zirvesinde açıklanan ana hatların¹⁶⁸ geliştirilmesine NATO'ya paralel bir alternatif oluşturma riski doğduğu için muhalefet etmiştir¹⁶⁹.

ABD için desteklediği bu politikanın başında İngiltere'nin olması önemlidir. Öncelikle askeri kapasite açısından Birliğin lider ülkesi İngiltere'dir. AGSP inşa edilirken insiyatif alması ABD açısından İngiltere'nin önemini arttırmıştır. Bununla

¹⁶⁶ www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art3_pr.html (Erişim Tarihi 12 Nisan 2007)

¹⁶⁷ İngiltere Avrupa Acil Müdahale Gücüne 12.500 tabur, 18 gemi, 72 savaş uçağı temin etmiştir.

¹⁶⁸ St. Malo Zirvesinden sonra yapılabilecekler AB üyeleri arasında detaylı olarak tartışılmış konuyla ilgili en kapsamlı Konsey raporu Cologne Zirvesinde verilmiştir. Zirvede AB'nin savunma alanında yeni bir adım atmaya karar verdiği belirtilmiş, bu yeni girişimin Petersberg görevleri çerçevesinde gerçekleşeceği belirtilmiş, BAB'ın da 2000 yılına kadar AB ile bütünleşmesi öngörülmüştür. Cologne Zirvesi'nden sonra gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde AGSP kapsamında yapılacak operasyonlarda kullanılmak üzere 2003 yılına kadar üye devletlerin katkısıyla, elli altmış bin askerden oluşan 15 tugaylık bir kuvvetin – Avrupa Acil Müdahale Gücünün kurulmasına karar verilmiştir. Sonuç Bildirgesi'nde, Petersberg Görevleri'ni yerine getirmek için hazırlanması planlanan bu kuvvetin, Avrupa Ordusu olarak algılanmaması gerektiğine işaret edilmiş ve AB üyesi devletlerin kolektif savunmasında NATO'nun hala temel bir örgüt olaya devam ettiği vurgulanmıştır. (bkz. Barış Özdal, Mehmet Genç, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel, 2005, s.188.)

¹⁶⁹ Steve Marsh, "Common Foreign and Security Defence Policy", **The United States and Europe: Beyond the Neo- Conservative Divide?**, John Baylis, Jon Roper, Routledge: Taylor& Francis Group, 2007, s. 85.

birlikte, ABD NATO'nun yenilenmesi sürecinde İngiltere'nin desteğini almıştır. 2002 Prag zirvesi bu desteğin açıkça görüldüğü örnektir. İngiltere, NATO Response Force'un oluşturulmasını sağlayarak (NRF), NATO'nun alandışılık sorununu aşması için destek veren ülke olmuştur. Savunma Bakanı örgütün yapısının daha esnek hale getirilmesi için uğraşmış, Avrupa Savunma Ajansı'nın oluşturulduğu Le Touquet Zirvesi'nde Almanya ve İtalya'ya karşı çıkararak, ulusal bakanların ajansın icra kurulunda yer almalarını sağlamıştır. Aynı zamanda İngiltere Avrupa savunmasının liberalleşmesi için de çaba harcamıştır. Almanya ve Fransa ile birlikte hızlı muharebe kuvvetlerinin oluşturulmasını sağlamış, bu kuvvetlerin NRF ile tamamlayıcı bir yapılanma olması konusunda garanti sağlamıştır. AB'nin ilk Savunma Stratejisi Belgesinin geliştirilmesinde de İngiltere'nin oynadığı rolün unutulmaması gerekir. Başbakanın dış politika danışmanı Robert Cooper'ın, ABD'nin önleyici savaş doktrini ile yakından ilişkili bu belge üzerinde önemli etkisi olmuştur¹⁷⁰. Alınan önlemlere ve İngiltere'nin, AGSP'nin NATO'nun duplikasyonuna neden olabilecek tüm süreçleri kontrol etmesine rağmen tarafların bu konuyla ilgili riskler yaşadıklarını belirtmek gerekir. Fransa ve Almanya'nın AB'nin otonom bir askeri kapasite oluşturulması konusundaki çabaları bilinmekle birlikte Belçika ve Lüksemburg'un da katılımıyla kalıcı bir Avrupa savunma ünitesinin oluşturulması bu çabaları üst noktaya çekmiştir.

Nisan 2003'de gerçekleştirilen ve çikolata zirvesi olarak da isimlendirilen Tervuren Zirvesi İngiltere ile merkez üyeleri bir kez daha karşı karşıya getirmiştir. Tervuren Zirvesi'nde Belçika fikri olarak bilinen plan çerçevesinde, AB operasyonları için planlayıcı kadronun oluşturulması önerilmiş ancak fikri öneren üyelerin dışındaki ülkeler ayrı bir planlama ekibine gerek olmadığını belirtmişlerdir.

¹⁷⁰ Steve Marsh, "Common Foreign and Security Defence Policy", **The United States and Europe: Beyond the Neo- Conservative Divide?**, John Baylis, Jon Roper, Routledge: Taylor& Francis Group, 2007, s. 82-84.

Bu konuda bir gereklilik doğduğu takdirde SHAPE ekibinden –Makedonya operasyonunda olduğu gibi Berlin artı prensibine uygun olarak- faydalanılabileceğini öne sürmüşlerdir. Diğer bir seçenek Bunia operasyonunda olduğu gibi ulusal karargahların kullanılmasıdır. Ancak bu öneriler işin teknik kısmını oluşturmakla birlikte zirve politik açıdan önem arz etmektedir. Merkez üyelerin ABD karşıtı bu girişimi İngiltere, İspanya, İtalya ve Doğu Avrupa ülkeleri için net bir mesaj olmakla birlikte İngiltere’yi liderliğe soyunduğu bir alanda dışarıda tutmak anlamına gelmektedir. Tervuren Zirvesi eski ve yeni Avrupa ayrımını derinleştirmiştir. Bununla birlikte ABD stratejisinin AB’yi bölerek yönetmek olduğu ön kabulüne dayanarak yapılan bir analiz zirvenin tam olarak bunu başardığına işaret edecektir¹⁷¹. ABD, NATO büyükelçisi Nicholas Burns’ün AGSP’yi hala transatlantik ilişkinin karşısında en önemli tehdit olarak gördüğünü belirtmesi de bu yaklaşımı doğrular.

Yukarıda transatlantist kimliğin İngiltere açısından önemi vurgulanmış bu bağlamda ABD’nin dış politikasındaki bir dönüşümün İngiltere’nin güvenlik politikalarını da etkileyeceği belirtilmiş, İngiltere’nin AGSP’ye verdiği desteği ABD ekseninde sürdürdüğü vurgulanmıştır. Bununla birlikte İngiltere’nin AGSP konusundaki tutumunu tek bir faktöre bağlı olarak incelemek güçtür. Rasyonalist çerçeveden bakmaya devam edildiğinde ikinci bir faktörün bölgesel çatışmaların ve yeni tehditlerin artmasının işbirliğine olan gereksinimi arttırmış olması olduğu söylenebilir. Kosova, Afganistan ve Irak örnekleri İngiltere’nin güvenlik gereksinimlerinin değişmesinde etkili olmuştur. Bu bölgesel gelişmeler AB’nin güvenlik ve savunmada da rol alması gereken bir aktör olduğunu kanıtlamıştır. Özellikle Fransa ve İngiltere, Avrupa bütünleşmesi konusunda farklı yaklaşımlara sahip olsalar da KFOR operasyonu sırasında yaptıkları işbirliğinin Birlik çapında daha fazla işbirliği imkanı yaratabileceğini düşünmüşlerdir. Bosna’da gerçekleşen

¹⁷¹ Charles Grant, “Resolving the Rows Over ESDP”, **Centre for European Reform**, October 2003, http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_cg_esdp.pdf.

operasyonda en hassas birlikler İngiliz ve Fransız kuvvetleri tarafından oluşturulmuştur. Fransız piyade tugayı Mitrovica'nın kuzeyinde konuşlanırken İngiltere'nin zırhlı tugayı Priştina'da konuşlanmıştır. Arnuvatlar, Fransızlara Sırp sempatisini tutumlarından dolayı direnç gösterince İngiltere, Fransa'ya iki ülkenin askeri kapasitesini birleştirmeyi önermiş, öneri Fransa tarafından memnuniyetle kabul edilmiştir¹⁷². Bu örnekte görüldüğü gibi yeni bölgesel çatışmaların doğması, bu çatışmalara cevap verme ihtiyacı ve ortak operasyonların yürütülmesi İngiltere açısından savunma alanında daha fazla işbirliği gerekliliği anlamına gelmiştir. Literatürde AB'nin özellikle Kosova savaşında yaşanan ortak karar alma sıkıntılarının dolayı ODGP'nin özellikle de AGSP'nin oluşturulması ve geliştirilmesi konusunda hem fikir olduklarının altı çizilmektedir. Ancak şu noktayı da belirtmek gerekir ki işbirliği yapmayı öğrenmenin yanı sıra savaş sırasında ABD'nin de Avrupa ile ilgili önemli sıkıntıları olmuş, Birliğin müttelik olarak yeterince güvenilir olmadığı gibi karar alma sürecinin ıslah edilmesi gerektiği konusundaki görüşleri pekiştirilmiştir.

Yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasının yanı sıra AB bütünleşme ve derinleşme süreci de önemli faktörler arasındadır. Birlik Maastricht'ten günümüze ODGP'yi güçlendirmeye çalışmaktadır. Bir sürecin içerisine girildiğinde onu tersine çevirmek muhalif üyeler için bile güç olmaktadır. Örneğin parasal birlik göstermiştir ki İngiltere katılsa da katılmasa da bütünleşme süreci tamamlanacaktır. Sürecin dışında kalmak İngiltere'nin birlik içindeki etkisini de sınırlandırdığından dolayısıyla lider olma çabasını baltalayacağından AGSP konusunda daha fazla rol üstlenmeyi tercih etmiştir.

¹⁷² Jolyon Howorth, "The Euro- Atlantic Security Dilemma: France, Britain and ESDP", **Journal of Transatlantic Studies**, 3(1), 2005, s.45.

Önemli faktörlerden bir diğeri, Euro'ya dahil olamamanın İngiltere'nin liderlik rolü üzerinde yarattığı olumsuz etkidir. Ülkesinin Avrupa'nın kalbinde yer alması gerektiğine inanan başbakan aynı zamanda AB'nin lideri olma konusunda da iddialı bir yaklaşıma sahip olmuştur. Ancak Euro alanına dahil olmaması İngiltere'nin tasavvur ettiği role gölge düşürmüştü ve Blair kendisine liderlik rolünün üstlenilebileceği başka bir alan bulmak zorunda kalmıştır. İngiltere'nin St. Malo sürecinde oynadığı rol çoğu zaman bu açıdan değerlendirilmiştir. Bununla birlikte AB ile ilgili konularda başbakanın kişisel danışmanlığını yürüten Roger Liddle gibi bürokratlar St. Malo sürecinin İngiltere savunma sanayinin Avrupalılaşması anlamına geldiğini bu açıdan St. Malo'nun doğrudan Euro'ya geçiş ile ilişkilendirilmesinin hatalı olduğunu belirtmişlerdir¹⁷³. Liddle'a göre, İngiltere'nin liderlik alanı olarak savunmayı seçmesinin sebebi Euro'nun boşluğunu doldurmaktan çok Avrupalılaşma sürecinin gerekliliklerine en iyi savunma bakanlığının cevap verebilecek olmasıdır.

Moravcsick, devletlerin sadece ulusal çıkarlarının örgüt içinde yapılacak işbirliği ile daha iyi korunacağına inandıkları zaman egemenliklerinden ödün vermeyi kabul etdiklerinin altını çizmektedir. Dolayısıyla kurumlar devletlerin çıkar ve stratejilerini değiştirmezler devletler öncelikle ulusal çıkarlarına göre kendilerini en iyi sonuca götürecek tercihleri tespit edip sonra da bu tercihlere göre stratejilerini belirlerler. Ancak bu stratejilerin belirlenmesinde iç politikadaki aktörlerin ve kurumların özellikle de çıkar gruplarının etkisi önemli olmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir üyenin iç politikasında etkin olan iç politika aktörleri AB'nin politikalarını etkileme konusunda önemli bir role sahiptir¹⁷⁴.

¹⁷³ Robert Dover, **Europeanization of British Defence Policy**, Ashgate Book, 2007, s. 29.

¹⁷⁴ Andrew Moravcsick, **The Choice for Europe**, New York: Cornell University Press, 1998, ss. 18-21.

Moravsick'in çizdiği çerçeve içerisinde özel olarak İngiltere örneği ele alındığında pek çok çıkar grubunun İngiliz savunma sanayinin Avrupalılaşmasını desteklediğini ve Avrupa Reform Merkezi (Center for European Policy), Dış Politika Merkezi (The Foreign Policy Center) gibi düşünce kuruluşlarının sürece müdahil olduğu görülmektedir. Sözü edilen grupların dışında silahlı kuvvetler de süreçte etkin olmuştur. Bununla birlikte savunma bakanlığının, özellikle de general Lord Gunthrie'nin süreçte oynadığı rol önemlidir. St. Malo süreci hem dış işleri bakanlığının hem de savunma bakanlığının ortaklaşa çalıştıkları bir alandır ve iki birimin önemli isimleri olan Richard Hatfield ile Emyr Jones Parry'nin sürece önemli katkıları olmuştur. Küçük bir bürokrat grup, St. Malo sürecine hazırlanırken başbakanın politika oluşturma sürecini bypas ederek daha merkezileşmiş bir politika izlenmesini sağlamıştır ¹⁷⁵.

Çıkar gruplarının etkisi ve bu grupların etkisi ile üye ülkelerin politikalarının AB politikalarını etkilemeye başlamasının önemli bir örneği de silah ticareti alanında görülür. AB sivil bir güç olduğu söylemi çerçevesinde temel olarak silahsızlanmayı savunmaktadır. Ancak Avrupa Savunma Ajansı'nın (EDA-European Defence Agency) kurulmasıyla birlikte silah ticaretinin öneminin AB için artmış olduğu göze çarpar. Komisyon, AB'nin dünya ticaretindeki yerini sağlamlaştırmasının gerekliliğini vurgularken bu bağlamda silah ticaretinin önemini de göz ardı etmemiştir. Savunma sanayinin ve teknolojisinin geliştirilmesi konusundaki gereklilik Lizbon stratejisinin de hedefleri arasındadır. Sonuçta AB silahsızlanmayı savunan bir sivil güç olmaktan silah ticareti yapan bir uluslararası güç olma yolunda evrilmektedir. AB, askeri yetenekler açısından ABD ile uyum sağlayabilecek ve birlikte operasyon yönetebilecek yetkinliğe ulaşmayı hedeflemektedir. Bu noktada ABD ile işbirliği yapmaya uygun teknoloji üretmek, savunma sanayinin teknolojik

¹⁷⁵ Robert Dover, "The Prime Minister and the Core Executive: A Liberal Intergovernmentalist Reading of UK Defence Formulation: 1997-2000", **BJPIR**, Vol. 7, 2005, s. 519.

gelişimi açısından Lizbon Stratejisini temel almak ve Avrupa Savunma Ajansı bünyesinde silah ticaretinin geliştirilmesini teşvik etmek özellikle Birliğin bir üyesinin çıkarları ve ulusal politikaları ile yakından örtüşmektedir. Sözü edilen politikalar, İngiltere'nin ulusal politikalarıyla paralellik göstermektedir.

Ticaret, İngiltere'nin uluslararası statüsünün arttırılmasında önemli bir unsur olmuştur. Silah ticareti bu stratejinin önemli bir parçasıdır. Silah üreticileri lobileri ülkede oldukça etkin bir güçtür ve diplomasi faaliyetlerinin amaçlarını gerçekleştirme yolunda bir araç olarak kullanılmaktadırlar. İngiliz büyükelçiliklerinin yurt dışı faaliyetlerindeki ilk öncelikleri silah ticaretinin arttırılmasıdır. Pazarlama aracı olarak çalışan elçiliklerin, yurt dışı performansları ölçülürken buldukları ülkede yarattıkları pazar, görev süreleri boyunca sergiledikleri performansları değerlendirilirken önemli bir kriter olarak kabul edilir. Savunma ateşeleri buldukları ülkede savunma sanayinin durumu, bu sektördeki firmaların yapısı, ülkenin bu alandaki ihtiyaçları gibi konularda askeri bilgi toplarlar ve bu bilgileri haftalık raporlarla düzenli olarak elçiliklere iletirler. Bu faaliyet önemli bir yer işgal ettiğinden neredeyse elçiliklerin zamanın % 40'ı bu faaliyet ile ilgilenecek geçmektedir.

Ülke için önemi tartışılmaz bu faaliyetin yürütülmesinin arkasında silah üreten güçlü lobilerin bulunduğundan söz edilmişti. Sözü edilen faaliyetlerin AB için de önemli olmasında hükümetlerarası yaklaşım devreye girmektedir. Bu lobiler hem İngiltere ile hem de AB Komisyonu ile yakın ilişkiler içerisindedirler. Brüksel'de görev yapan 15.000 profesyonel personelden söz etmek mümkündür. Silah sanayinin AB çatısı altındaki lobi faaliyetlerini sürdüren en önemli grup Avrupa Uzay ve Savunma Sanayi Birlikleridir. (Aerospace and Defence Industries Association of Europe-ASD) Sözü edilen lobi grubunun ilk başkanı, BAE System's şirketinin yönetim kurulu başkanı Mike Turner olmuştur. AB çapında yürütülen ticaretle ilgilenen lobi grupları Avrupa Savunma Ajansı kapsamında ticaretin arttırılmasını sağlayan önemli bir faktördür. Kısaca lobi grupları kendi çıkarları

doğrultusunda hükümet politikalarını etkilemekte hükümetler de iç politika çıkarlarını Birlik düzeyine aktarmakta son tahlilde Birlik içerisindeki düzenlemeleri etkilemektedirler. Robert Dover'a göre, İngiliz savunma sanayinin Avrupalılaşmasını ve Avrupa Savunma Ajansının silah ticaretinin arttırılmasını savunan politikalarını bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

3.3.2.2. Sosyal İnşacı Teori Açısından St. Malo Süreci

Rasyonalist teorilerin İngiltere'nin AB savunması ile ilgili görüşlerini incelerken seçimlerle ilgili önceden verili ön kabullerle yola çıktıkları belirtilmişti. Bu kabullere göre, İngiltere güvenlik ile ilgili çıkarlarını Avrupa'nın güvenlik çıkarlarından ayırtmıştır ve hem St. Malo'da hem de diğer belgelerde egemenlik devrini kesin biçimde reddetmiştir. Özel ilişki, İngiltere'nin temel önceliği olmaya devam edecektir. AGSP'deki gelişmelerin ABD ve NATO ile ilgili önceliklerle çakışmaması esastır. Ancak sosyal inşacı teori İngiltere'nin kimliği ile ilgili değişmelerin de göz önüne alınması gerektiğini vurgular. Her ne kadar İngiltere anti-federalist kimliği ile ön plana çıkan bir üye olsa da Avrupalılaşma süreci AB'nin diğer üyeleri gibi İngiltere için de geçerlidir. Sosyal inşacı teori açısından süreç değerlendirildiğinde, liberal hükümetlerarasıcılık da olduğu gibi ön kabuller söz konusudur. Öncelikle İngiltere'nin güvenlik ile ilgili kaygılarının Avrupa ekseninde değişime uğradığı dillendirilmektedir. Diğer öngörü İngiltere'nin St. Malo süreci ile egemenliğinden az da olsa taviz verecek olmasıdır. Bununla birlikte birliğin diğer üyeleriyle işbirliği yapmış olmak İngiltere'nin kimlik algısını değiştirmiştir.

İngiltere'nin savunma politikasının Avrupalılaşma sürecine girdiği kabul edildiğinde politikanın Avrupalılaşmasının öncelikle ekonomik koşullar çerçevesinde gerçekleştiği söylenebilir. Yeni işçiler iş başına gelirken muhafazakar hükümetin görmezden geldiği konulara eğilmeye özen göstermişlerdir. Savunma alanında daha karlı ve daha teknolojik alanlara yönelmek yapılacak harcamaların azalmasını sağlayacak dolayısıyla ekonomik açıdan kar edilecektir. İngiltere, Fransa ve

İtalya'nın savunma politikası açısından pan-Avrupa sanayileşmesini gerçekleştirememişler bu açıdan ABD'nin savunma konusundaki üstünlüğünü kırmayı başaracak bir rakip yaratamamışlardır. Birlik üyeleri savunma alanında işbirliği yapmak için önceki yıllarda da çaba göstermişler bu konuda adımlar atmışlar ancak sözü edilen çabalar yetersiz kalmıştır. Örneğin 1999 yılı işbirliği çabalarının yoğunlaştığı bir sene olmuş, havacılık ve uzay sanayiinde Alman kökenli Dasa ile Fransız kökenli Matra şirketleri birleşmeyi ve faaliyetlerini Avrupa Aeronautic Savunma ve Uzay Şirketi (EADS) kapsamında sürdürmeyi kabul etmişler ancak İngiliz BAe System bu projeye katılmayı reddetmiştir. Denizcilik alanında Horizon projesi suya düşmüştür. İngiltere'nin projeden çıkmasını takiben Fransa da Avrupa Savunma Ajansı'nın ilk projelerinden olan Multi Role Armoured (MRAV) projesini terk etmiş bu programın yerine ulusal bir proje olan VC1'i sürdürmeye karar vermiştir¹⁷⁶. Geçmiş dönemde tüm işbirliği çabalarının olumsuz sonuçlanmış olmasına rağmen A 400 M, A 330, Eurofighter Typhoon gibi geliştirilen yeni projeler yeni dönemde işbirliği şansının daha fazla olabileceğini göstermektedir.

AB bütünleşme sürecini tamamlasa bile Avrupa Birleşik Devletleri yaratamayacağı açıktır. Bununla birlikte savunma alanında ortak hareket etmek harcamaların %10-12 oranında azalmasını sağlayacaktır. Projeksiyonlar, önümüzdeki 15-20 yıl içerisinde İngiltere'nin savunma harcamaları sabit tutulduğunda Gayri Safi Milli Hasılasının %3 oranında artmasının savunma bütçesinde %2.4 ten % 1.5 a inen bir azalma yaratacağını göstermiştir. Sözü edilen analizler NATO yetkilileri Paul De Witte ve Lord Brittan ile yapılan röportajlardan alınan veriler ışığında yapılmış sözü edilen yetkililer de savunma alanında işbirliği yapabilen bir Avrupa'nın ekonomik

¹⁷⁶ John Roper, "Keynote Article: Two Cheers for Mr. Blair? Two Cheers for Mr Blair? The Political Realities of European Defence Co-operation", **Journal of Common Market Studies**, September 2000, Vol. 38, s.9.

açından maliyetleri düşüreceğini belirtmişlerdir. AB'nin savunma alanındaki mevcut politikaları da AB üyelerinin politikalarının bu yönde evrildiğine işaret etmektedir¹⁷⁷.

Savunma politikası konusunda İngiltere'nin genel çizgisinde yaşanan kaymanın nedenleri açıklanmaya çalışılırken genel olarak yeni işçilerin özel olarak da Tony Blair'in dış politika anlayışının temellerini oluşturan unsurlardan ahlakçılığın altını çizmek gerekir. Yeni işçiler dış politika anlayışlarında reelpolitigi inkar eden daha kosmopolitan bir yaklaşım benimsemişlerdir. İyiliğin gücü olmak, insan hakları konusunda mücadele etmek, saldırgan rejimlere silah ihraç etmemek, savaş suçlularının yargılanması için mücadele etmek bu kategoriye girmektedir. Robert Cooper ahlakçılık (moralism) başlığı altında yaşanan gelişmeleri yeni liberal emperyalizm olarak nitelendirmektedir. Yeni liberal emperyalist anlayış, post-modern batı dünyasının sahip olduğu değerleri modern dünyaya yaymayı amaçlamaktadır. Bu anlayış, insan haklarını ve demokrasiyi garanti altına almak için gerekirse müdahale edilebileceğini kabul etmektedir¹⁷⁸. Yeni liberal emperyalizm bu noktada Blair'in uluslararası müdahalecilik fikirleriyle paralellik göstermektedir. İç politikayı dış politika ile bağlayarak bütünleşmiş bir dış politika yürütme stiline sahip olan başbakan için Avrupa Savunma Politikası uluslararası müdahaleler için bir zemin sağlamakta dolayısıyla hem İngiltere'nin Birliğin lideri olmasına yardımcı olurken hem de iyiliğin gücü olmasına katkı sağlamaktadır. Başbakana göre kalıcı barışa giden tek yol, uluslararası terörizmin ve uluslararası güvenliğin tüm tehditlerine rağmen birleşmek, sosyal adalet, fırsat ve güvenliği herkes için sağlayarak daha güvenli bir dünya yaratmaktır. Bir önceki bölümde Bulmer tarafından "faydacı ulusüstücülük" olarak isimlendirmiş politika sayesinde Blair ve Brown'un kendi politikalarını AB aracılığıyla uygulama şansı yakaladıkları ve bu

¹⁷⁷Fotios Moustakis, Petros Violakis, "European Security and Defence Policy Declaration: An Assesment of ESDP Strategy", **European Security**, Vol. 17, No. 4, December 2008, s.430.

¹⁷⁸ Alister Miskimmon, "Continuity in the Face of Upheaval – British Strategic Culture and the Impact of the Blair Government", **European Security**, 13(3), 2004, s. 284.

sayede parti içi bölünmelerden de uzak durabildikleri belirtilmişti. Aynı yaklaşım güvenlik alanı için de geçerlidir. İngiltere stratejik savunma kültürü açısından sahip olduğu eski küresel etkisini bu kez demokrasi ve insan haklarını korumak adına yeniden kazanabileceğini düşünmüştür. Küçük çaplı bir güç olan AGSP'nin yeteneklerinin İngiltere'nin kontrolünde ve öncülüğünde geliştirilmesi iyiliğin gücünün de insan hakları ihlalleri yapılan alanlara ulaşmasına olanak sağlayacaktır.

AGSP'de liderlik yapmaya kararlı olan başbakanın söylemleri kendisinden önceki liderlerin söylemlerinden farklılık göstermektedir. Örneğin Thatcher St. Malo'da Avrupa'ya karşı eleştirel tutumunu yansıtabileceği bir fırsat yakalamış, AGSP'yi Avrupa Birleşik Devletleri yolunda bir adım olarak değerlendirmiş ve Blair'in Avrupa'da lider olmak adına yanlış bir yol izlediğini belirtmiştir. Blair ise Thatcher ve önceki başbakanlardan farklı olarak İngiltere'nin güvenlikle ilgili çıkarlarını Avrupa güvenliğinin bir parçası olarak görmüştür. St. Malo Zirvesi'nden kısa bir süre sonra yaptığı konuşmada Blair, AB'nin içinde olmanın ve tartışmalara katılmanın ve bu tartışmaları kazanmanın AB'nin dışında kalmaktan daha iyi bir çözüm olduğunu savunmuştur.

“Gelecek asır Avrupa'da gücü ve sorumluluğu nasıl inşa edeceğimiz önemlidir, tehditler artık dışsal tehditlerdir. İngiltere, Avrupa ile ilgili kararsızlığını yenmek zorundadır. Bunu başardığı takdirde dışarıdan bir güç olmak yerine AB'nin partneri olmayı başaracaktır. Bu hem İngiltere'nin hem de AB'nin çıkarıdır.” Başbakan bu sözleriyle hem İngiltere'nin hem de AB'nin güvenlik geleceğini birlikte değerlendirmiş ve yeni tehditlere karşı etkin bir güç olmanın yolunun AB ile uyumlu işbirliği içine girmek olduğunu altını çizmiştir¹⁷⁹.

¹⁷⁹ Kristin Marie Haugevik, “ Strategic Adaption or Identity Change?: An Analysis of Britain's Approach to the ESDP: 1998-2004”, **Norsk Utenrikspolitisk Institutt** 2005, s. 22.

Bu çerçevede AB ile İngiltere tarafından gerçekleştirilmiş ortak operasyonlar bu söylemi destekler nitelikte olmuştur. Makedonya, Afganistan ve Lübnan'da AB ile yürütülmüş ortak operasyonlar hem daha aktif bir AB yaratma amacına hizmet etmiş hem de İngiltere'nin AB ile ortak hareket etme kültürünü geliştirmiştir. Kosova örneğinden ders alan İngiltere, 2001 yılında Makedonya'da kriz patlak verince AB'nin kriz yönetimine aktif katkı sağlaması için çaba göstermiştir. AB'nin başarılı bir politika yürütebilmesi için İngiltere'nin Javier Solana'ya desteği önemli olmuştur. Ancak İngiltere'nin uluslararası alanda AB'nin etkinliğini arttırmasını desteklemesine rağmen kriz yönetiminde NATO'nun etkin rol oynaması çelişkili bir durum gibi görünmekle birlikte bu politikanın temel nedeni transatlantik tercihlerden çok faydacı bir politika anlayışıdır¹⁸⁰. İngiltere Makedonya'daki AB operasyonunun sembolik anlamı itibariyle mutlaka başarılı olması gerektiğini düşündüğünden operasyondan önce NATO imkanlarının kullanılmasını düzenleyen Berlin Artı Antlaşması'nın yapılmasına öncelik vermiş, Türkiye ile ilgili sorunların çözülmesi için İngiliz diplomatlar önemli çabalar harcamışlardır¹⁸¹. Sonuç olarak İngiltere'nin önemli desteği ile NATO ve AB ortak bir operasyon yürütmüşlerdir.

Ortak operasyon yürütme konusunda AB- İngiltere işbirliğini gösteren diğer örnek Afganistan operasyonudur. 11 Eylül'den sonra gelecekte yapılacak işbirliği için AB uygun bir platform olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda askeri organizasyonu üstlenen İngiltere, Almanya, Fransa ve İspanya'dan olası bir

¹⁸⁰ NATO Makedonya'da bürokratlar tarafından güvenilir bir kurum olarak kabul edilirken Arnavut gerillalar için de tercih edilen bir kurum olmuştur. Ayrıca krizin bir an önce engellenmesini amaçlayan İngiliz Dış İşleri Bakanlığı açısından zaman önemli bir kısıt olmuştur. Bu nedenle AGSP kapsamında yeni araçlarla politika yürütmenin vakit kaybı olduğu düşünüldüğünden İngiltere, bölgede NATO'nun rol üstlenmesine karşı çıkmamıştır.

¹⁸¹ Eva Gross, **The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management**, Palgrave Macmillan, 2009, s. 71.

operasyonda askeri katkı sağlayacaklarına dair taahhüt almış, bu ülkeler Taliban sonrası Afganistan için ABD ile tam bir uyum ile birlikte çalışacaklarını AB dökümanlarında da belirtmişlerdir. Zaten Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için ABD ile AB'nin birlikte çalışması ABD açısından da arzu edilen bir durum olmuştur. Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinin liderliğini İngiltere'den çok Almanya üstlenmiştir. Blair, Bonn görüşmelerine gözlemci bir delegasyon göndermiş ve uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi gibi spesifik konu başlıklarında Almanya ile ortak çalışmıştır. Bu arada AB kalkınma bakanlarından Clare Short ile görüşmelerde bulunan Blair, AB'nin Afganistan'a yaptığı toplam 44 milyar Euro olan insani yardımın %19'unu karşılamıştır. Bölgeye AB özel temsilcisi atanması konusunda Almanya girişimlerini destekleyen İngiltere, Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasını sağlayan AB'nin siyasi profilinin de yükseleceğini düşünmüştür.

Kongo operasyonu ortak işbirliğinin diğer bir örneğidir. Aslında İngiltere'nin operasyona katılmak konusunda istekli olmadığı söylenebilir. İngiltere'nin Kongo'ya düzenlenecek bir operasyonu kamuoyu karşısında meşrulaştırmasının zor olması bu duruma neden olmuş ancak yine de İngiltere, Fransa liderliğinde yapılacak operasyona destek vermiştir. 2003 yılında yapılan Tocquet Zirvesi'nde Fransa ve İngiltere Afrika'da barışın ve istikrarın sağlanması konusunda temel prensipler üzerinde anlaşmışlar, İngiltere'nin operasyona verdiği destek askeri olarak kısıtlı olmasına rağmen sembolik bir değer taşımıştır. AGSP'nin etkinliğini ve prestijini arttırmak için bu tür operasyonlarda başarıya ulaşması gerekliliği İngiltere'nin operasyonu desteklemesinin temel nedenidir. İngiltere'nin, AB dönem başkanlığının sonunda AGSP ile ilgili "*AGSP'nin temel sorunu artık kurumsallaşmak değil etkinliğini göstermektir*" mesajını içeren bir memorandum sunması bu amaca işaret etmiştir¹⁸².

¹⁸² Gross, s.81.

Yukarıdaki örnekler çerçevesinde değerlendirildiğinde, sosyal inşacılık çerçevesinde bakıldığında, Blair döneminde savunma politikası konusunda bir paradigma değişimi yaşandığı görülmektedir. Ancak şu nokta da açıktır ki bu paradigma değişimi toplumun geniş bir kesiminin katılımı ile koordine biçimde yapılandırılmış bir söyleme dönüştürülemediği. İngiltere’de 1998 yılında yayımlanan Stratejik Savunma Raporu’nda ortak güvenlik ve savunma politikasının oluşturulması ile ilgili ilk sinyaller verilmiş olmasına rağmen (savunma konusunda karar verme mekanizmaları söz konusu olduğunda AB’nin önemli bir rol oynayacağı pek çok kez vurgulanmıştır) Rapor’un içeriği konusunda bilgi sahibi olma sadece hazırlanmasında etkin olan üst düzey yetkililer, parlamenterler ve yetkililerle sınırlı kalmış Avrupalı partnerlerle de konu ile ilgili geniş çaplı bir uzlaşma sağlanamamıştır. İç politikada da söylem düzeyinde paradigma değişiminin yeterli düzeyde açıklanamamış olması başbakanı zora sokmuş ve farklı söylemler ile tarafları ikna etmesini gerektirmiştir.

Blair savunma konusundaki paradigma değişiminde İngiltere’nin dürüst ve iyi niyetli olduğu konusunda Avrupalı partnerlerini, paradigma değişiminin özel ilişkiyi etkilemeyeceği konusunda Washington’daki partnerlerini, yeni Avrupa-Atlantik dengesinin işlevselliği konusunda iç politikadaki elitleri ve savunma politikasındaki normatif değişimler konusunda kamuoyunu ikna etmek zorunda kalmıştır. Bakış açıları farklı bu grupları ikna etmenin zorluğu kitlelere bu alanda yaşanan normatif değişimleri aktarmak için gerekli söylemin oluşturulmasında sıkıntılar yaratmıştır. Avrupalı partnelerin ve kamuoyunun söylem düzeyindeki eksiklikler nedeniyle bilgilendirilmesi konusunda yaşanan bu sıkıntı ortak dış güvenlik politikası alanında yaşanan değişimlerin stratejik savunma kültüründeki paradigmatik bir değişimden çok

ABD ile özel ilişkinin etkisiyle gerçekleştiği ve ulusal çıkarın etkin olduğuna dair görüşü güçlendirmiştir¹⁸³.

Yukarıda, İngiltere'nin güçlü transatlantist kimliğine rağmen AGSP açısından bir dönüm noktası olan St. Malo zirvesine verdiği destek, hem rasyonalist hem de sosyal inşacı teoriler ile açıklanmaya çalışılmıştır. İngiltere'nin değişen tutumunu tek bir teoriyle açıklamanın mümkün olmadığı görülmektedir. Rasyonalist teoriler tarafından vurgulanan tercihlerin değişimi kadar İngiltere'nin ulusal çıkarları, iç politikada rol oynayan baskı grupları, başbakanın politika tercihleri gibi faktörlerin de süreç üzerinde etkili olduğu görülmüştür. İngiltere'nin savunma ve güvenlik politikasını Avrupa'dan ayırıştırarak ve güvenlik arayışlarını sadece NATO ve ABD'ye bağımlı olarak değerlendiren yaklaşımlar, Avrupalılaştırma ve İngiltere'de yaşanan kimlik değişimini inkar etme hatasına düşmektedir.

3.3.3. St. Malo'dan Günümüze İngiltere ve AGSP

3.3.3.1. Nice Antlaşması, Avrupa Birliği Konvansiyonu ve Lizbon Antlaşması Metinlerinde İngiltere'nin AGSP Düzenlemelerinde Oynadığı Rol

2000-2002 yılları arasında İngiltere'nin AGSP'ye yaklaşımını dört faktör etkilemiştir. Dış faktörler olarak ABD'de hükümet değişimi, 11 Eylül saldırıları ve Afganistan savaşı, iç faktör olarak da Blair hükümetinin yeniden seçilmesi gösterilebilir. Öncelikle başkan Bush'un tek taraflı sürdürdüğü dış politika anlayışı, NATO ve BM gibi kurumları kendi dış politikasının aracı olarak kullanması, Kyoto protokolünü imzalamamış olması, anti-balistik füzelerle ilgili antlaşmayı (ABM) geri

¹⁸³ Jolyon Howorth, "Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy", *Western European Politics*, Vol.27, No.2, March 2004, s. 221-222.

çekmiş olması¹⁸⁴, Ottawa Konvansiyonu ve Biyolojik ve Toksinli Silahlar Konvansiyonu ile ilgili taraflar arasındaki fikir ayrılığı İngiltere'nin Avrupa'lı partnerleriyle işbirliğini yeniden gözden geçirmesine sebep olmuştur. Başkan Bush ile başbakan Blair arasında ilk dönemde yaşanan uyuşmazlıklarda genel olarak tarafların farklı felsefeleri de etkili olmuştur. Blair ve Clinton üçüncü yol politikasında ortak bir tutum benimsedikleri gibi insan hakları, insani müdahale ve çok taraflılık konusunda benzer tutumlara sahiptirler. Ancak Bush yönetimi seçim kampanyası sırasında barışın bekçiliğini yapmayacaklarını açıkça belirtmiştir. Bush'un tutumu yukarıda pek çok kez vurgulanan Blair'in ahlakçılık çizgisinde şekillenen dış politikası ile örtüşmemiştir¹⁸⁵.

Sözü edilen fikir ayrılığı 11 Eylül'e kadar devam etmiş, 11 Eylül süreci ayrışmaların rafa kaldırılıp özel ilişkinin yeniden ısıtılmasına ve gündeme gelmesine neden olmuştur. Ayrıntılarına daha sonraki bölümde değinilecek olan 11 Eylül süreci ve Afganistan savaşı da İngiltere'nin hem ABD ile hem de Avrupalı partnerleri ile ilişkisini önemli biçimde etkilemiştir. Bu bölüme gelmeden önce Nice Antlaşması ve Leaken Bildirisi'nde AGSP ilgili gelişmeleri belirtmek faydalı olacaktır. Nice Zirvesi'nde İngiltere'nin oldukça hassas olduğu egemenliği zedelemeyen ve ulusal kontrolün Avrupa güvenliği üzerinde varlığını sürdürdüğü kararlar alınmıştır. Bununla birlikte, Nice kararlarından hoşlanmamış muhafazakar lider Hague bu antlaşmanın muhafazakar parti liderliğinde onaylanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Nice Zirvesi'nde ulusal veto sistemi korunmuş olsa da AGSP'nin,

¹⁸⁴ Başkan Bush hiçbir antlaşma bizi bugünün tehditlerini önlemekten alıkoyamaz, dünya barışını korumak, kendimizi, müttefiklerimizi savunmak için gerekeni yaparız sözleriyle bu konudaki kararlılığını belirtmiştir. Donald Rumsfeld ve Paul Wolfowitz de ABM Antlaşmasının Soğuk Savaş dönemini yansıttığını ve 21. Yüzyıla uygun olmadığını belirtmişler, Rumsfeld Antlaşma için "ancient history" tanımlamasını yapmış, başkan, ABD için uygun olan bir zamanda antlaşmadan çekileceklerini belirtmiştir. (House of Commons, Session 2001-2002, Foreign Affairs Committee Second Report, British –USA Relations House of Commons Parliamentary Papers 2007)

¹⁸⁵ Steve Marsh, "September 11 and Anglo-American Relations: Reaffirming the Special Relationship", *Journal of Transatlantic Studies*, 1(1S), 2003, ss. 59-60.

ODGP'nin uzantısı olduğu açıkça belirtilmiş, BAB'nin operasyonel faaliyetlerinden büyük bir bölümünün AB tarafından devralındığı açıklanmıştır. Nice Zirvesi'nde çözülemeyen sorunların ele alındığı Leaken Zirvesi'nden sonra ise hem federalizm karşıtları hem de federalistler, Zirve sonuçlarını kendi zihin dünyalarına göre yorumlamışlardır. Federalizm karşıtları yapılan düzenlemeleri ulus üstü yapıyı güçlendirmeye çalışan çabalar olarak değerlendirirken, AB dönem başkanı Guy Verhofstadt, AB çapında bir tabunun yıkıldığını belirtmiş, Blair ise istenen sonuçları aldıklarını vurgulamıştır. Bu durum, her ne kadar ulusal veto sistemini güvence altına aldıklarının işaretini verse de aynı zamanda AGSP'nin güçlendirilmesine Blair'in de rızasının olduğunu göstermiştir. Blair, Zirve'den sonra yaptığı konuşmada, muhafazakarlara meydan okurcasına egemenliğin sadece kararları veto etme yeteneğine sahip olmak olmadığını aynı zamanda ulusal gücü ticarete, dış politikada ve savunmada arttırmak olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte başbakan hükümetlerarası politika yapma yaklaşımının AB kurumlarına karşı bir silah olarak kullanılmaması gerektiğini, AB'nin etkin biçimde çalışması için ulus üstü kurumlara ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Aynı dönemde dış işleri bakanı Jack Straw da benzer bir açıklama yapmış, uluslararası arenada daha güçlü bir AB'ye ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır. Başbakan ve dış işleri bakanının açıklamaları, 11 Eylül saldırısının etkisi ile yeni uluslararası tehditlere karşı AB üyelerinin daha fazla işbirliği içinde olması gerektiği konusundaki gereksinime işaret etmiştir¹⁸⁶.

Bu dönemde her ne kadar İngiltere, AB ve ABD arasındaki köprü rolünü üstlenmeye çalışmışsa da AGSP konusunda AB ile ABD arasındaki gerilimler, Blair'in medyaya yansıttığı söylemlerden farklı tezahür etmiş, daha sert tartışmalar yaşanmıştır. Nice ve Leaken Zirvesi'nden sonra AGSP konusundaki en ciddi düzenlemeler Avrupa Konvansiyonu'nda yapılmıştır. 2003-2004 döneminde hem

¹⁸⁶ Kristin Marie Haugevik, "Strategic Adaption or Identity Change?: An Analysis of Britain's Approach to the ESDP: 1998-2004", *Norsk Utenrikspolitisk Institutt*, 2005, s. 30.

Avrupa Strateji Belgesi'nin yayınlanması hem de Anayasa Konvansiyonu'nda yapılan düzenlemeler AGSP açısından aktif bir dönemi ifade etmektedir. Başbakan'a göre bu dönemde sadece İngiltere'nin söylemleri Avrupalılaşmakla kalmamış aynı zamanda Avrupa söylemleri İngilizleşmiştir. Blair, Konvansiyon'un İngiliz pozisyonunu yansıttığını zafer edasıyla belirtmiş, Fransız Le Figaro Gazetesi de “*en isteksiz olan üye en iyi vuruşu yaptı*” haberiyle Blair'in konuyla ilgili yorumlarını doğrulamıştır. Konvansiyon ile ilgili İngiliz pozisyonları bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacak olmakla birlikte AGSP alanında Blair'in zafer olarak kabul ettiği düzenlemelere göz atmak yerinde olacaktır. AGSP, Anayasa taslağında ODGP'nin bütünleştirici bir parçası olarak “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası” olarak isimlendirilmiştir. Belgede OGSP'nin üstleneceği misyonlar genişletilmiş, Petersberg görevlerine¹⁸⁷, ortak silahsızlanma operasyonları, askeri tavsiye ve yardımlar, savaş sonrası istikrarı sağlama gibi görevler eklenmiştir. Ayrıca terörizme karşı mücadele amacıyla AB, birliğe dahil olmayan ülkelerin kendi topraklarındaki terörist faaliyetleri durdurabilmeleri için bu ülkelere yardımcı olabilecektir.

Ortak savunma konusunda hükümetlerarası yaklaşımın sürdürülmesi yoğun tartışmaların yaşandığı alan olmuştur. Petersberg görevlerinin yerine getirilmesine ilişkin bir operasyona başlanması için ve ilgili operasyonun yürütülmesi sırasında AB Konseyi oy birliği ile karar almaktadır. Ulusal çıkarların üstün tutulduğu ve uzlaşmaya varmanın oldukça zor olduğu bu sistem Konvansiyon üyeleri tarafından gözden geçirilmiş ve karar alma mekanizmasının işlevsel hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Anayasada üye devletlerin farklı askeri kapasiteleri göz önüne alınmış ve bu nedenle tüm üyeler için kabul edilebilir esnek düzenlemeler yapılmasına özen gösterilmiştir. Bunlardan en önemlisi kesintisiz yapılandırılmış

¹⁸⁷ Petersberg görevleri kolektif savunma taahhüdü dışında her türlü askeri hareketi kapsamaktadır, dolayısıyla bu misyonlara yenisini ekleme eğilimi pek çok Konvansiyon üyesi tarafından anlamsız bulunmuştur. Bu nedenle Anayasa taslağında dayanışma prensibine de yer verilmiştir.

işbirliği mekanizmasıdır. Bu mekanizma AB içinde yer alacak özel bir askeri ittifak gibidir. Bu özel ittifaka istekli ve muktedir olanlar, olmayanlar tarafından engellenmeden birleşebilirler. Askeri yetenekleri en üst kriterleri karşılayan ve askeri alanda birbirlerine karşı bağlayıcı taahhütlerde bulunan üye devletler yapılandırılmış işbirliği kurabilirler, ancak askeri kapasiteleri arttırmaya yarayan bu işbirliği, askeri operasyonlara başvurma amacıyla kullanılamaz¹⁸⁸. İngiltere yapılandırılmış işbirliği mekanizmasını core (merkez Avrupa'nın) kurumsallaşmasının bir başka biçimi olarak görmüştür. Ancak Jack Straw'un da açıkladığı gibi İngiltere'yi rahatlatan bu mekanizmanın askeri operasyonlar için kullanılmayacak olmasıdır¹⁸⁹.

Anayasa taslağı dayanışma ilkesine öncelik vermiştir. Buna göre eğer herhangi bir devlet terörist saldırıya ya da doğal bir felakete maruz kalırsa diğer üye devletler bu devlete yardım sağlayacaktır. Dayanışma ilkesi İngiltere heyeti tarafından en çok eleştirilen maddelerden olmuştur. İlk taslakta farklı biçimde yer alan madde İngiltere ve tarafsız üyelerin kabul edebilecekleri hale getirilmiştir. NATO'nun beşinci maddesi ile benzerliği, terörizme ve sivil müdahalelere yapılan vurgu ile yumuşatılmış AB'yi askeri bir birlik olmaktan çıkarmıştır. OGSP'nin geliştirilmesine yönelik diğer bir önlem de, üye devletlerin askeri kapasitelerini geliştirmek için bir Avrupa Ajansı'nın kurulmasını tasarlamak olmuştur. Böylece öncelikli ismi Avrupa Silahlanma, Araştırma ve Askeri Kapasite dairesi olan ve sonradan Avrupa Savunma Ajansı'na dönüştürülen kurum, 12 Temmuz 2004'te bir Konsey kararı ile oluşturulmuştur. Avrupa Savunma Ajansı, savunma sanayi ve savunma pazarlarında giderek artan bir entegrasyonun sağlanması amacını gütmüştür. Bununla birlikte üye devletlerin askeri yeteneklerini arttırma amacı da

¹⁸⁸ Merve İrem Yapıcı, "Avrupa Ordusu Yolunda Atılan Adımlar ve Türkiye'nin Konumu", İrfan Kalaycı (ed.), **Avrupa Birliği Dersleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, Ocak 2006, s.206.

¹⁸⁹ Vanda Knowles, Silke Thomson-Pottebohm, "The UK, Germany and ESDP: Developments at the Convention and the IGC", **German Politics**, Vol. 13, No. 4, March 2004, s.595.

taşıyan Ajans, silahlanmanın bir aracı olarak da görülmüştür¹⁹⁰. Oluşturulan savunma ajansı sayesinde birden fazla ülkenin aynı konuda vakit ve para harcaması önlenmeye çalışılmıştır¹⁹¹.

Blair'in zafer olarak kabul ettiği ancak muhafazakarların ve seçmenlerinin memnun olmadığı yukarıdaki düzenlemelere göre OGSP alanında Birliğin daha fazla bütünleşmesi için gereken radikal değişiklikler sağlanamamıştır. Birlik bazı ülkelerin tarafsızlığına son verme gibi daha yenilikçi kararlar getiremediği gibi NATO ile rekabete girebilecek bir yapıdan uzak durmayı tercih etmiştir. Dayanışma ilkesi terörist saldırılar ve doğal felaketler ile sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte yapılandırılmış işbirliği mekanizması askeri operasyonlarda uygulanamama ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Kararların genel anlamda İngiliz politikasıyla örtüşüyor olması ve NATO'nun ön planda tutulması Avrupa söylemlerinin İngilizleşmesi tezini destekler niteliktedir.

Lizbon Antlaşması düzenlemelerine gelince, Antlaşma ortak savunma politikasını bir adım daha ileriye götürmeye çalışmış, kalıcı güçlendirilmiş işbirliği mekanizması gibi ek düzenlemeler getirilmiş ve Avrupa Savunma Ajansı gibi kurumların işlevsel hale getirilmesi amaçlanmıştır. Savunma politikasındaki gelişmeler, uluslararası boyutun giderek güçlendirilmeye çalışıldığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak tam aksine AB'nin yasal gücüne daha fazla askeri boyutun eklenmesinin, Avrupa bütünleşme sürecinde ulusal egemenliğin rolünün daha da güçlenmesine yol açtığı da iddia edilmektedir.

¹⁹⁰ Merve İrem Yapıcı, 2006, s.206.

¹⁹¹ Ercüment Tezcan, "Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler", [http:// www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.html](http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.html).

Zhussibek makalesinde, “AGSP’nin güçlendikçe, veto yetkisine daha fazla vurgunun yapıldığını, buna bağlı olarak AB’nin hükümetlerarası niteliğinin de güçlendiğini belirtmektedir. Yazara göre, “AGSP’nin oluşturulmasıyla Komisyon ve Konsey arasındaki etki mücadelesinde Konsey ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, AGSP’nin geliştirilmesi konusunda İngiltere gibi devletlerin istekliliği, AGSP boyutunun güçlendirilmesine bağlı olarak, “topluluk-karşıtı” boyutunun güçleneceği beklentisiyle açıklanabilir. Son tahlilde, İngiltere ve Fransa’nın öncülüğünde oluşturulan AGSP’nin, AB’nin “hükümetlerarası” boyutunu güçlendirici, “uluslarüstü” boyutu dengeleyici etkiye sahip olduğu söylenebilir.”¹⁹²

Lizbon Antlaşması’nın önemli düzenlemelerinden bir diğeri ise yüksek temsilci pozisyonudur. Dış işleri bakanlığının kabul edilmemesi üye devletlerin dış politikada bağımsız hareket etme konusunda ısrarcı olduklarını göstermektedir. Tony Blair, “dış işleri bakanımızın yerini alacak bir düzenleme istemiyoruz¹⁹³” sözleriyle ulusüstü düzenlemelere hala ne kadar uzak olduklarını göstermiştir.

İngiltere, Lizbon Antlaşması’nda hükümetlerarası yaklaşımı sürdürmüş olsa da Zhussipbek’in çalışmasında getirdiği yaklaşımın iddialı ve abartılı olduğunu belirtmek gerekir. Avrupa Savunma Ajansı’nın geliştirilmesi ya da kalıcı işbirliği mekanizmasının oluşturulması gibi yapılanmaların ardında sadece ulusal veto sistemini güçlü kılma amacının yattığını iddia etmek hatalı bir yaklaşım olacaktır. İngiltere’nin egemenlik konusunda taviz vermek istemeyen yaklaşımına rağmen

¹⁹² Galym Zhussibek, “2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik Savunma Politikası’nın Tanım ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB’nin Nitelikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 8, No.1, 2009, s. 145.

¹⁹³ Lorca Susina Maria, “The Reform Treaty : Its Impact on Common Foreign and Security Policy”, **European Union Center, University of Miami**, July 2007.s.8, <http://mpr.ub.uni-muenchen.de/7183/>, (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2009)

ülkenin tüm kararlarının AB bütünleşmesini engellemeye yönelik olduğunu iddia etmek yanlıştır. Bu çerçevede ülkenin genelde dış politikasının özelde AB politikasının Avrupalılaşıma sürecinde olduğu, değerlerin yukarı ve aşağı yüklenmesini içeren Avrupalılaşıma sonucunda hem AB'nin, İngiltere'nin politikalarını etkilediğini hem de ülkenin, AB politikalarını etkilediğini unutmamak gerekir. Değer ve politikaların karşılıklı olarak yüklendiği bu sistemde İngiltere'nin attığı her adımı AB bütünleşmesine zarar vermek amaçlı olarak değerlendirmek yanlıştır. Bu çerçevede daha sağlıklı bir analiz açısından dış işleri politikası ve kurumsal olarak dış işleri bakanlığında yaşanan Avrupalılaşıma sürecini incelemek faydalı olacaktır.

3.3.4. İngiltere Dış Politikasının Avrupalılaşıma Süreci

Yukarıdaki bölümlerde savunma alanının Avrupalılaşıması sürecinde incelendiği gibi, Avrupalılaşıma İngiltere'nin kolay adapte olamadığı bir süreç olmuştur. Avrupalılaşımanın çok düzeyli yönetim anlayışını beraberinde getirmesi, AB'nin İngiltere ile kıyaslandığında çok farklı bir hukuk sistemine sahip olması gibi sebepler süreci zorlaştıran faktörlerdir. Bu faktörlerin İngiltere'nin merkezileşmiş geleneksel sistemi ve egemenliğin en önemli simgesi olan parlamentonun gücü gibi iç dinamiklerle uyumlaşması zor bir süreci beraberinde getirmiştir.

Sözü edilen zorluklara rağmen daha başarılı bir AB politikası sürdürmeyi hedefleyen ve Avrupalılaşıma sürecindeki eksikliklerin giderilmesini isteyen başbakan, AB politikaları üretme sürecinde hükümet içinde de reform yapılması gerektiğine inanmış bunun için bölümler arasında dikey ve yatay yeniden yapılandırmaya gitmiştir. Yeni yapılanmanın en fazla etkilediği kurumlardan birisi dış işleri bakanlığı olmuştur. Özellikle AB politikaları üretilmesi bağlamında düşünüldüğünde dış işleri bakanlığındaki dönüşümün önemi büyüktür. Her şeyden önce Birliğin artık ortak bir dış güvenlik politikasına sahip olduğu düşünüldüğünde tek başına hareket eden bir dış işleri bakanlığından söz edilemez. Bu nedenle

yapılanmayla ilgili olarak yapılan değişikliklerin başında Avrupa Sekreteryası Kabine Ofisi (COES) ayrı bir birim olarak kurulması gelmiştir. Roger Liddle hükümetin özel AB danışmanı olarak, Peter Mandelson da Avrupa elçisi olarak atanmış, daimi sekreterin rolü azaltılmış, daimi sekreterin görevini siyasi direktör üstlenmiştir. 2001 yılında Avrupa Para Birliği'ne giriş Blair için bir seçenek olmaya başladığından, COES'in başına güvenebileceği bir isim olarak Sir Stephan Wall'u getirmiş, bir önceki bölümde anlatıldığı gibi Wall, başbakanın Avrupa politikaları konusunda danışmanlığını üstlenmiştir. Bununla birlikte COES'de çalışan personelin sayısı dokuz kişiden on altı kişiye çıkarılmıştır. Yeni yapılanma biçimi dış işleri bakanlığının tek belirleyici ve kontrol edici olduğu günleri geride bırakmıştır. Artık her birim AB ile ilişkileri yürütmek için kendi birimlerini oluşturmakta bu durumda AB ile ilişkilerde dış işleri bakanlığının tekeli kırılmaktadır.

AB politikaları konusunda daha iddialı olmak isteyen bir ülke için dış işleri bakanlığının yapısında reform yapılması önemli bir zorunluluk olarak gündeme gelmiştir. Örneğin daha önce coğrafi bölgelere göre uzmanlaşan İngiliz dış işleri bakanlığı Avrupalılaşıma süreci sonunda çevre, insan hakları ve çatışma gibi konular bazında uzmanlığa gitmeye başlamış daha önce kamuoyu ile ilişkileri sancılı olan kurum halkla ilişkilerinin düzelmesi çabasına girmiştir. Aslında Blair döneminden önce başbakan Thatcher ve Major dönemlerinde de çeşitli reformlar yapılmaya çalışılmış ancak yetersiz kalmış, süreç Blair döneminde ivme kazanmıştır. Yapılan reformlar sayesinde Blair döneminde AB politikalarına daha doğrudan ve üst düzey bir yaklaşım izlenebildiği görülmektedir. Bununla birlikte yönetimde merkezileşme oldukça belirgin olmuş ve bu yönüyle başbakan Callaghan dönemini anımsatmıştır. Blair süreçte o denli etkin bir rol üstlenmiştir ki ülkenin neredeyse başkanlık sistemi

ile yönetildiği izlenimi doğmuştur. Bu durum COES'in hükümetin diğer departmanlarıyla kıyaslandığında önemli ölçüde güç elde etmesini sağlamıştır¹⁹⁴.

Yukarıda anlatıldığı gibi Avrupalılaştırma süreci dış işleri politikalarında özel olarak da AB politikaları oluşturma konusunda bakanlığın rolünü kısıtlarken diğer yeni kurumların ve başbakanın yetkisini arttırmıştır. Ancak dış işleri bakanlığının AB politikaları konusunda etkisinin kısıtlanması durumunun çerçevesini iyi çizmek ve mübalağa etmemek gerekir. Sonuçta yeni oluşturulan AB Sekreterliği küçük çaplı bir kurumdur ve bu açıdan dış işleri bakanlığı ile kıyaslamak mümkün değildir. Bununla birlikte Brüksel'de bulunan İngiltere daimi temsilciliği dış işleri bakanlığı personelini bünyesinde bulunduran bir kurumdur. Bu kurumun AB politikalarını yönetme ve anlaşmaları müzakere etme konusundaki etkisi bilinmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında dış işlerinin AB politikalarında etkisinin sürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Dış işleri Bakanlığı'nın Avrupalılaştırmasının yanı sıra dış politikada meydana gelen değişiklikler göze çarpmaktadır. Ancak yukarıda da değinildiği gibi bu süreci sadece İngiltere'nin politikalarının değiştiği bir süreç olarak algılamamak gerekir. İngiltere de kendi değerlerini Birliğe yüklemektedir. Örneğin ortak dış güvenlik politikası iki taraflı sürecin en somut göstergesidir. Bu alandaki gelişmeler İngiltere'nin bütünleşme açısından en az çekindiği gelişmeler olmuştur. Kendisinin katılımı olmadan birliğin güvenlik konusunda adım atamayacağını bilmesi kendisine göreceli bir rahatlık ve kontrolü kaybetmeme konusunda güven sağlamıştır. Bununla birlikte AB'nin güvenlik stratejisi (Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Avrupa) ile İngiltere'nin hazırlamış olduğu güvenlik stratejisinin birbirleri ile oldukça örtüşen

¹⁹⁴ S. Bulmer, M. Burch, "The Europeanization of UK Government From Quiet Revolution to Explicit Step-Change?", **Public Administration**, 834:861-890.

metinler olmaları ve stratejinin yazılmasında dış işleri bakanı Robert Cook'un etkisinin bilinmesi sözü edilen bağlantıya işaret etmektedir.

Buna ek olarak AB'nin ortak savunma ve güvenlik konusunda verdiği operasyon kararları çoğu zaman güçlü bir üyesinin çıkarı doğrultusunda verilmiş kararlar olabilmektedir. Örneğin AB'nin Sierra Leona'ya yaptığı müdahale İngiltere'nin etkisiyle alınmış bir karardır. Bununla birlikte Fransa'nın kuzey Afrika'da yapılan operasyonlarda kararları etkileyen bir ülke olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca kuzey Afrika'da konuşlanan muharebe gruplarını da sadece değişen AB politikalarının sonucu olarak değil İngiltere'nin kuzey Afrika'daki çıkarlarının ve Blair'in kendi dış politikasının bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür¹⁹⁵.

Avrupalılaşıma özellikle de dış politika söz konusu olduğunda bıçak sırtı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda anlatıldığı gibi İngiltere'nin AB'nin normlarından etkilendiği kendisinin de AB'yi etkilediği açık olmakla birlikte dış politikadaki pozisyonu her zaman AB ile örtüşmemektedir. Örneğin Ortadoğu politikaları söz konusu olduğunda AB ile ortak çizgide yer alan İngiltere, istihbarat söz konusu olduğunda ABD ile kurduğu yakın ilişkiyi AB ile gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla dış politikanın Avrupalılaşımasından söz edildiğinde ülkenin her konuda AB çizgisinde yer aldığı anlamını çıkarmak yanlış olacaktır. Süreç tarafların birbirlerinin politikalarını etkiledikleri, farklılıkların devam ettiği ancak git gide uyumlaşmanın arttığı bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

¹⁹⁵ David Allen, Tim Oliver, "Foreign Policy", **The Europeanization of British Politics**, ed. Ian Bache, Andrew Jordan, Palgrave, Macmillan, 2006, s. 187-200.

3.3.5. (Tony Blair Döneminde) İngiltere'nin Birliğin Kurucu Antlaşmalarına Etkisi

3.3.5.1. İngiltere'nin Kimlik ve Egemenlik Algısı

İngiltere'nin egemenliğin devri konusundaki hassasiyetini anlayabilmek için öncelikle kimliğini oluşturan temelleri ve geleneksel kimliğinin Blair döneminde nasıl bir dönüşüme uğradığını incelemek gerekir.

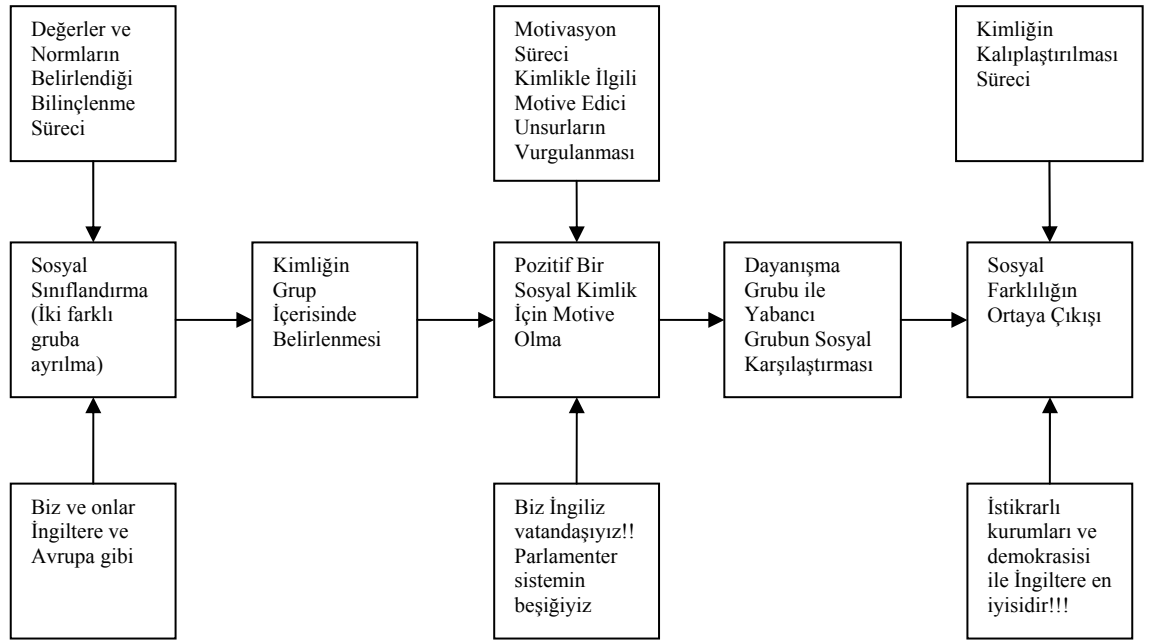
Kimliğin oluşumunda en önemli faktör farklılıktır. Sosyal kimlik teorisi, kimliğin birbirine bağlı dört sürecin sonunda oluştuğunu belirtir. Bu dört süreç, sosyal sınıflandırma, sosyal kimliğin oluşumu, sosyal karşılaştırma ve sosyal farklılığın ortaya çıkışı olarak isimlendirilmektedir. Sosyal sınıflandırma, ötekileştirme ile başlayan bir süreçtir ve geleneksel olarak İngiltere için ötekileştirilen “Avrupa” olmuştur. Dolayısıyla İngiltere Avrupa'yı tartışırken aslında 21. yüzyılda kendi kimliğinin ne olduğunu sorgulamaktadır. Daha sonra gelen sosyal kimliğin motive edici unsurlarla yapılandırılması kısmında ise ülkeye üstünlük sağlayan değerler devreye girmektedir. Bu süreç yapılandırılırken, İngiltere'nin demokrasinin beşiği olması gibi sadece ülkeye has üstün özellikler kullanılır. Daha sonra sosyal karşılaştırma sürecinde, diğer kimliklerle karşılaştırılır ve son aşamada sosyal ayrılık aşamasına geçilir. Bu noktada kimliğin üstünlüğü söz konusudur.

Başbakan Churchill döneminde yukarıda sözü edilen şekilde Avrupa'nın ötekileştirildiği görülür. Churchill 1930 yılında Birleşik Avrupa ile ilgili yazdığı makalesinde “*ancak bizim kendi hayallerimiz var, Avrupa ile birlikteyiz ama ona ait değiliz demiştir*”. Başbakan sözlerini yirmi üç yıl sonra Avam kamarasında yaptığı konuşmasında tekrarlamıştır.

“Biz nerede duruyoruz? Avrupa Savunma Topluluğu'nun bir parçası değiliz. Avrupa federal sisteminin bir parçası olma niyetinde de değiliz. Onlarla birlikteyiz ama onlardan biri değiliz, biz kendi ülkeler topluluğumuza ve imparatorluğumuza

*sahibiz*¹⁹⁶.” Başbakan pek çok konuşmasında İngiltere’nin Avrupa ile birlikte olduğunu ancak Avrupa’ya ait olmadığını vurgulamış, Avrupa’nın partneri olabileceğini ama Birleşik Avrupa Devletlerinin bir parçası olmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla İngiltere geleneksel olarak kimliğini yapılandırırken kendisini kıtanın dışında konumlandırmıştır.

Sözü edilen kimlik algısına göre, İngiltere’yi Avrupa’dan ayıran nedir diye sorulduğunda verilen ilk cevap tarih olmaktadır. İngiltere, kurumlarının istikrarı, sınırlarının değişmezliği, rejimin devamlılığı gibi konularda kıta Avrupası’ndan ayrılmaktadır.

Şekil 1 Kimlik Oluşturma Sürecinin Sosyo-Psikolojik Modeli

¹⁹⁶ Hans-Joachim Knopf, “Identity Constructions and European Integration: Great Britain as Reluctant European”, **European University Institute**, Paper presented at the ECPR Joint Sessions of Workshops ECPR Workshop # 26: ‘NATIONAL IDENTITY IN EUROPE’, 6-11 April, 2001, Grenoble (France)

Ancak başbakan Blair döneminde daha önce Avrupa'yı öteki olarak nitelendiren kimlik anlayışının değiştiği görülmektedir. Tony Blair, İngiltere'nin uzun yıllardır süren emperyal küstahlıkla ilgili izleri unutmaması gerektiğini söylemiştir¹⁹⁷. İngiliz kimliği ile ilgili değerleri yeniden tanımlayan başbakan, ülkenin geçmişte kendisini izole etmesinin büyük bir hata olduğunu ve AB politikaları açısından kaçırılmış önemli bir fırsat olduğunu vurgulamıştır. Başbakan 1973 yılında topluluğa katılmanın çok geç bir adım olduğunu ve bu kadar geç üye olmanın tarihi bir hata olduğunu belirtmiş, artık bu durumu değiştirme vaktinin geldiğini söylemiştir. Başbakanın deyişiyle, *“İngiltere'nin Avrupa'da kendisini evinde hissetmesinin zamanı gelmiştir”*¹⁹⁸.

Blair, tarihin önemini vurgular ve daha başarılı bir AB politikası için İngiltere'nin geçmişinden ders alması gerektiğini belirtir. Başbakan için egemenlik “kutsal” bir kavram olarak değerlendirilmez. Egemenlik, ulusal çıkarların gerçekleşmesi ve ulusal gücün artırılması bağlamında ele alınmalıdır. Bu açıdan AB ile ilişkilerde ulusal çıkarın gerçekleştirilmesi esastır ve egemenlikten verilebilecek taviz bu çerçevede değerlendirilmelidir. Antlaşmalardan çekilme mekanizması ise ulusal çıkarları dengelemeyebilmek için çalıştırılmalıdır¹⁹⁹.

Timothy Garton Ash, “İngiltere Avrupalı mıdır?” başlıklı makalesinde İngiltere'nin (Birleşik Krallığa atıfta bulunarak) var olabilmesi için daha fazla Avrupa'lı olmaya gereksinimi olduğuna dikkat çekmiştir. Ash, bununla birlikte pek çok kişinin İngiltere'nin varlığını sürdürmemesinin tek koşulunu Avrupalı olmamaya

¹⁹⁷ Oliver Daddow, “Playing Games With History: Tony Blair's European Policy in the Press”, **BJPIR**, Vol. 9, 2007, s. 598.

¹⁹⁸ Tony Blair, “New Britain in the Modern World”, 9 Ocak 1998, <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1148.asp>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2009)

¹⁹⁹ Chris Gifford, “The UK and the European Union: Dimensions of Sovereignty and the Problem of Euroskeptic Britishness”, **Parliamentary Affairs**, 2009, s.5

bağladıklarını belirtir. Sözü edilen ikinci grubun görüşüne göre İngiltere kimliği, bağımsızlığın ve kendi kendisini yönetmenin sembolüdür²⁰⁰.

Ancak hem İngiliz kimliği hem de Avrupalı kimliği yeniden tanımlanmaktadır. Avrupa kimliği, bir ideal olarak kabul edildiğinde demokrasi, insan hakları, eşitlik, özgürlük, çoğulculuk, adalet, tolerans ve hukukun üstünlüğü gibi değerlerle örtüşür. İngiltere gibi bir ülke için bu değerler ile uyumlaşan bir kimlik sadece yapay değil aynı zamanda hissedilen bir kimlik anlamına gelmektedir. Ancak yukarıda klasik görüşe sahip olanların kimliğin baskın unsurlarından birisinin İngiltere'nin bağımsızlığı olduğunu belirttikleri söylenmişti. Bu çerçevede Blair döneminde kimliğini yeniden yapılandıran ülkenin egemenliğinden ne denli feragat edebildiğini kurucu antlaşmalarda gösterdiği tutuma göre incelemek gerekir.

3.3.5.2. İngiltere, Egemenlik ve Bir Diplomasi Aracı Olarak Antlaşmalardan Çekilme

İngiltere'nin AB bütünleşme sürecine etkisi değerlendirildiğinde birliğin kurucu antlaşmaları bağlamında bu etkinin genellikle negatif olduğu söylenebilir. Zira İngiltere antlaşmalara katılmayı tercih etmediği bölümler ile ünlüdür. Bununla birlikte Lizbon Antlaşması'nda görüldüğü üzere Polonya gibi Birliğin yeni üyelerini de yanına alıp Antlaşma maddelerinin değiştirilmesini de sağlayabilmektedir. Avrupa Birliği konusunda şüpheli olan medya ve politikacılara göre antlaşmaların dışında kalma protokolleri ulusal güvenliği korumayı amaçlamaktadır. Ancak Avrupa taraftarı bakanlar bu uygulamayı eleştirmektedirler. Bakanlara göre antlaşmaların dışında kalmak dışarıda kalan ülke için etki alanını kaybetmek anlamına gelmektedir. Antlaşmaların dışında kalma bazen sadece çekilen ülke için değil tüm Birlik için sonuçlar doğurur. Örneğin Maastricht Antlaşmasında İngiltere ve Danimarka'nın

²⁰⁰ Timothy Garton Ash, "Is Britain European?", *International Affairs*, Vol. 77, 2001, s.3.

tutumları “acquis communautaire” açısından korsanlık olarak değerlendirilmiştir. Daha derin entegrasyon konusunda çekincesi olan ülkeler daha az ulus üstü bir yapılanma uğruna Birlik içerisinde kendi etki alanlarından taviz verebilmektedirler.

Antlaşmalara katılmama tercihi konusunda birliğin farklı kurumları farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Avrupalı partnerler tarafından negatif bir tutum olarak değerlendirilen sorun, AB Komisyonu tarafından üzücü bir eylem ve ortak yasama için önemli bir tehdit olarak nitelendirilmiştir. Konsey ise çekilmelerin zaman kaybettirici eylemler olduğunu belirtmiştir.

Antlaşmalardan çekilme görüldüğünden çok daha derin bir diplomasi mekanizmasının çalıştırılmasını gerektirmektedir. İngiliz diplomatlar farklı stratejiler uygulayarak hem antlaşmanın dışında kalmaya hem de etkilerinin azalmasını engellemeye çalışmaktadırlar. Telafi edici strateji bunlardan birisidir. Müzakere sırasında uygulanan bu yöntemle göre antlaşmalara katılmayı seçen devlet antlaşmadan hiç çıkmayacakmış gibi müzakerelere müdahil olmaktadır. Burada müzakereye katılan heyet antlaşma maddeleri üzerinde özellikle de Avrupa'nın geleceğini ilgilendiren maddeler üzerinde söz sahibi gibi davranmaya devam etmekte, bu konudaki görüşlerini belirtmekten kaçınmamakta, böylece müzakere sırasında pozisyonunu korumaya çalışmaktadır. İç İşleri bakanlığından bir yetkili sözü edilen stratejinin nasıl uygulandığını şu sözleri ile özetlemiştir. “*Müzakerelere katılarak süreci etkilemeye çalışırız, katılmayacağımızı belirttikten sonra bir adım geri çekilir ancak tartışmayı kendi argümanlarımızı ve müttefik ilişkilerimizi kullanarak kendi görüşlerimiz çevresinde sürdürmek için elimizden geleni yaparız*²⁰¹.” Müzakereleri etkileyebilme yeteneği müzakere edilen alana göre de değişiklik göstermektedir. Örneğin Euro alanı, bütçe ve ekonomi politikaları gibi alt

²⁰¹ Rebecca Adler-Nissen, “The Diplomacy of Opting Out: A Bourdieudian Approach to National Integration Strategies”, *JCMS*, Vol. 46, No. 3, 2008, s.675.

başlıklar içerdiğinden İngiltere gibi dışarıda kalan bir üye için etki gücünü sürdürmesi zor bir alandır. Ancak Lizbon Stratejisi ile İngiltere'nin ekonomik konularda da etkin olma çabasını sürdürdüğünün altı çizilmelidir. Bununla birlikte Adalet ve İç İşleri gibi bir alan terörizmle mücadele gibi başlıklar içerdiğinden tartışmalara dahil olmak daha kolay olmaktadır.

Uygulanan diğer bir strateji misyonerlik stratejisidir. Bu durumda üye devlet antlaşmanın bir bölümüne katılmanın ülke çıkarları için aynı zamanda Birliğin geleceği için daha uygun olduğunu düşünmektedir. Örneğin İngiltere Sosyal Şart'a dahil olmayarak, Birliğin İngiliz ekonomisine müdahale şansını engellediğini böylece İngiltere'nin AB'yi daha liberal bir çizgiye taşıyabileceğini öne sürmüştür. *“Diğer üyelere düşünce sistemimizi öğretmeye çalışıyoruz bu aynı zamanda Komisyon'u eğitmek için iyi bir fırsattır”* diyen bakan, Schengen'in dışında kaldıklarını ancak diğer üyelerin Schengen sistemini geliştirirken İngiltere'nin tecrübelerinden istifade etmeleri gerektiğini belirtmiştir²⁰².

3.3.5.2.1. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması'nda İngiltere'nin takındığı tutum, Yeni İşçi ekolünün değişen Avrupa politikasını temsil ettiği için İngiltere'nin, AB bütünleşmesine karşı sürdürdüğü politikasında bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Tony Blair iktidara geldikten kısa bir süre sonra onaylanan Antlaşma, iç politikada Avrupa Birliğine şüpheyle bakan kamuoyu tarafından şiddetle eleştirildiği gibi muhafazakarların ve İngiliz Sanayi Konfederasyonu gibi hükümet dışı örgütlerin de tepkisine neden olmuştur. Bu nedenle İngiltere açısından görüşmelerin sorunsuz geçtiğini söylemek mümkün değildir. Atanır atanmaz Amsterdam görüşmeleriyle işe başlayan Avrupa Birliği bakanı Doug Henderson *“bugün İngiltere Sosyal Şartı imzalayarak tarihi bir*

²⁰² Adler-Nissen, s. 677.

adım atmıştır” diyerek iç politikadaki kaygı düzeyini azaltmaya çalışmıştır. Henderson sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Avrupalı partnerlerimize İngiliz halkının da Sosyal Şarttan faydalanmak istediğini belirttik. İngiliz halkının kıtadaki diğer işçilerden daha az hakka sahip olmasına tahammülümüz yoktur. Sosyal Şart, İngiliz sanayi ve İngiliz halkı için bir tehdit olmadığı gibi faydalarından yararlanmak mümkün olacaktır. Şart bize daha rekabetçi bir ortam sağlayacağı gibi daha becerikli ve daha esnek bir yapıya sahip olan bir iş gücü kazandıracaktır²⁰³.”

Tony Blair Antlaşma öncesi yapılan Malmö Zirve toplantısında Avrupalı sosyalist partiler ile bir araya gelmiş, gözlerinin Sosyal Şart’ın üzerinde olacağını belirtmiştir. Şartın daha iyi imkanlar yaratması beklentisinin altını çizen başbakan, AB’den tamamen memnun olmadığını ancak kurumsal yetersizliklerin ve sorunların kendi dönem başkanlıkları döneminde çözüleceğini belirtmiştir. Amsterdam Antlaşması’ndan sonra sonuçları parlamentoya anlatan Blair, nitelikli oy çoğunluğunun Sosyal Şart’ı kapsamasını engellediğini söyleyerek İngiliz sanayisinin Şart’tan faydalanabileceğini ve İngiliz hükümetinin çok uluslu şirketleri desteklemeye devam edeceğini belirtmiştir.

Amsterdam Antlaşması aynı zamanda sosyal ve ekonomi politikaları açısından İngiltere’nin klasik çizgisinden ayrıldığını göstermektedir. İngiltere, Antlaşma’da özgürlük, güvenlik ve adalet alanında her bölümü ayrı ayrı tartışmış ve genel olarak sınır güvenliği konusunda ulusal denetimin hükümette kalması konusunda ısrarlı davranırken, Schengen’in çok kısıtlı biçimde bazı bölümlerine

²⁰³ Stephen Wall, **A Stranger in Europe: Britain and the EU From Thatcher to Blair**, Oxford University Press, 2008, s. 165.

dahil olmayı kabul etmiştir. Amsterdam Antlaşması'na eklenmiş üç protokol İngiltere'nin Antlaşma'da çekince koyduğu ve katılmadığı alanlara işaret eder. Sözü edilen protokoller, Schengen müktesebatını AB bünyesine dahil eden protokol, İngiltere ve İrlanda'nın özgürlük, adalet ve iç işleri alanına dahil olmadığını ancak istediklerinde dahil olabileceklerini belirten IV EC protokolü ve AB Antlaşması'nın 14(7a) maddesinin İngiltere ve İrlanda'ya uygulanacak yönlerini belirten protokoldür.

IV EC protokolü adalet ve iç işleri alanını düzenleyen protokoldür. Bu protokolün 2. Maddesi IV. Başlıktaki maddelerin hiçbirinin İngiltere ve İrlanda'yı bağlamayacağı ve bu konuyla ilgili hiçbir mahkeme kararının yasal olarak İngiltere ve İrlanda'ya uygulanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak iki ülke hükümlere katılmayı tercih ederlerse dahil olabileceklerdir. Eğer katılmaya karar verirlerse diğer üyelerin rızasına gerek olmadan katılabileceklerdir. Kısaca Protokol İngiltere'ye, olaylar bazında düzenlemeleri ele alıp ona göre karar verebileceği çok geniş bir alan tanımaktadır. Örneğin, İngiltere yasa dışı göç vakalarıyla uğraşabilmek için ilticanın düzenlendiği alanlara katılırken, yasal olan göç, aile hukuku ve boşanma gibi korumacılığının daha fazla olduğu alanlarda mevzuat dışında kalmayı tercih etmektedir. Kısaca ülke, göçmenlerin AB'ye girmesi gibi alanlarda Antlaşma'ya katılmayı uygun görmekte ancak korumacılığının yüksek olduğu alanlarda dışarıda kalmayı tercih etmektedir. Ülkenin AB'nin izlediği göç politikasına katılımı bu anlamda oldukça koşullu olmaktadır. Schengen Protokolü'ne gelince İngiltere ve İrlanda bu protokolün önceden de olduğu gibi kendileri için bağlayıcılığı olmadığını belirtmişlerdir, protokolün 4. ve 5. maddesinde İngiltere ve İrlanda açısından bir bağlayıcılığın söz konusu olmadığı belirtilmiştir²⁰⁴

²⁰⁴ Maria Fletcher, Schengen, "The European Court of Justice and Flexibility under the Lisbon Treaty: Balancing the United Kingdom's Ins and Outs", **European Constitutional Law Reviews**, 5:2009, s.81.

3.3.5.2.2. Nice Antlaşması ve AB Anayasası

Yeni İşçiler, AB düzeyinde neo-liberal politikalar izlenmesi, sınır kontrolleri konusunda sergilenen korumacı yaklaşım, savunma alanında NATO'nun önceliğinin kabul edilmesi, Ortak Tarım Politikası alanında geleneksel tutumun devam ettirilmesi ve genişleme sürecine verilen desteğin sürdürülmesi gibi konularda kendisinden önceki hükümetlerle aynı çizgide olmuştur. Ancak, Thatcher ve Major hükümetleri, ülke çıkarlarının AB politikalarından uzak durmakla gerçekleşeceğine inanırken, Blair hükümeti düzenlemelerin içerisinde yer almanın ve düzenlenmelere etki etmenin ülkenin çıkarlarına daha fazla hizmet edeceğine inanmış ve kurucu antlaşmalardaki düzenlemeleri etkilemeye çalışmıştır.

Bu çerçevede Nice Antlaşması'nı takiben Anayasa Konvansiyonu çalışmaları gündeme damgasını vurmuştur. Birlik için bir Anayasa hazırlanması çalışmalarına başlanmadan önce İngiltere, Anayasa fikrinden hoşlanmasa da Birlik yönetimindeki demokrasi açığının giderilmesi gerekliliğinin farkında olduğu için tüm kararların hükümetlerarası kalması koşuluyla Anayasa çalışmalarının başlatılması kararına katılmıştır. Blair, AB Anayasası sayesinde AB'nin yurttaşları ile arasında daha güçlü bir bağ kurulmasının sağlanacağını, meşruluğun artacağını ve birliğin yetki alanlarının net biçimde belirlenmesinin faydalı olacağını belirtmiştir. Bununla birlikte İngiliz hükümeti çalışmalar başlamadan önce Anayasa'nın AB müktesebatına zarar vermemesi, yeni haklar icat edilmemesi ve yasal statü konusundaki kararların ulus devletlere bırakılması gibi istediği tüm garantileri elde etmiştir²⁰⁵.

İngiltere'nin Anayasa düzenlemeleriyle ilgili en önemli çekincesi ulusüstü yapılanma ilgili olmuş bu yapıyı yansıtacak ya da oluşturacak herhangi bir

²⁰⁵ Paul Maggetta, Kalpyso Nicolaidis, "The European Convention: Bargaining in the Shadow of Rhetoric", **West European Politics**, Mayıs 2004, ss.384-385.

düzenlemeye karşı çıkmıştır. 2.5 yıllık Konsey Başkanlığı'nı desteklemesi bu durumun örneklerindedir. Üye devletler tarafından seçilecek Konsey Başkanı ulus devletlerin yetkisini sınırlandırmak anlamına gelmektedir. Konsey Başkanı AB'nin gündemini belirleyecek, uluslararası alanda AB'yi temsil edecek ve dış işleri bakanı (Lizbon Antlaşması'nda Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi olarak değişen) ile birlikte çalışacaktır. İngiltere'nin, hükümetler arası konferansta yapılan tartışmalarda, en fazla üzerinde durduğu konular, Komisyon'un yetkilerinin sınırlı tutulması ve dış işleri bakanının Konsey'e hesap verebilirliği olmuştur.

İkincillik ilkesi²⁰⁶ Konvansiyon çalışmaları yapılırken İngiltere'nin üzerinde durduğu diğer bir düzenleme olmuştur. Ulusal parlamentoların gücünü arttıran bu düzenleme Amsterdam Zirvesi'nden sonra özellikle desteklenmeye başlanmış, hatta dönemin Dış İşleri Bakanı Robin Cook tarafından oldukça önemsenmiştir. Ulusal parlamentoların güçlendirilmesi konusunda artan bu heves, Avrupa

²⁰⁶ Yerellik, ikincil durumda bulunma, yardımcılık sözcüklerinin yerel, ikincil, yardımcı sıfatına sahip olmayı anlatan İkincillik ilkesi, bireyin özgürlüğünün devlete ve merkezi otoriteye karşı korunmasını amaçlar. Bu fikrin kökeni, Yunan devlet felsefesine kadar dayanmaktadır ve modern devlet düşüncesinde, demokratik ve sosyal hukuk devleti kavramının temel unsurlarından birini oluşturduğu söylenmektedir²⁰⁶. Bununla birlikte ikincillik ilkesi, Alman kamu hukuku ile de örtüşmektedir. Almanya'da ikincillik ilkesi merkez ve yerel yönetimler arasında görev ve yetki paylaşımı konusunda kullanılan anayasal bir ilkedir. Alman anayasasının 70. maddesine göre; "*Bu Anayasa ile federal devlet görevli kılınmadıkça, yasama yetkisi eyaletlerindir.*" Yine Alman Anayasasının 28. maddesine göre, mahalli toplumla ilgili bütün işlerin, kanunların sınırları içerisinde, o belde insanlarının kendi sorumlulukları altında düzenlenmesi hakkını hüküm altına almıştır. İkincillik ilkesi farklı görüşlere göre yorumu farklılık içeren bir ilkedir. İlke Avrupa Parlamentosunda da, 70'lerin sonundan itibaren tartışılmaya başlanmıştır. 1970'lerde birliğin yetki alanını arttırmaktan yana olan Hristiyan Demokrat'ların koruyuculuğunu yaptıkları ikincillik ilkesi, 1990'da Komisyon'un gücünü frenleyebilecek bir ilke olarak evrilmiştir. Birlik içindeki bazı devletleri bir çok yetkinin ve sorumluluğun Topluluk organları elinde toplanmasından dolayı bürokrasinin arttığından ve işlerin çok yavaşladığından şikayetçi olmaya başlamışlardır. Birlik içinde daha az Brüksel seslerinin yükselmeye başlaması da bu durumun göstergesi olmuştur²⁰⁶. Maastricht Antlaşması farklı aktörlerin farklı çıkarlarını uzlaştıran, federalizmle ilgili kuşku giden, ikincillik ilkesi çerçevesinde ortak bir payda getiren yapısıyla yeni bir uzlaşma ortamı oluşturmuştur. Antlaşmada ikincillik ilkesi çerçevesinde oluşturulan formül, Özellikle İngiltere'nin gücün daha fazla merkezileşmesinden duyduğu tedirginlik ve Alman federe devletlerin etkinliklerini yitirebileceklerinden duydukları endişe, bu ülkelerin ikincillik ilkesini memnuniyetle karşılamalarına neden olmuştur. (bkz. Andreas Follesdal, "Subsidiarity", **The Journal of Political Philosophy**, 6 (1998) 2: 231-59.)

Parlamentosu'nun güçlendirilmesine karşı azalan istekle paralellik göstermiştir. Amsterdam Antlaşması öncesine kadar İngiltere'nin Parlamento'nun gücünün artmasıyla ilgili bir rahatsızlığı olmamıştır. Bunun nedeni 1989-1994 yılları arasında İngiliz parlamenterlerin AP seçimlerinde başarı kazanmaları ve Parlamento'daki en geniş ulusal grup olarak AB politikalarını etkileyecek şansı yakalamış olmalarıdır. Ancak güç bir kez elde edildikten sonra güç dengesinin Konsey'e doğru kaydırılması uzun sürmemiştir. 1999 yılındaki işçi partisinin Parlamento seçimlerindeki kaybı Parlamento'ya karşı ilginin azalmasını perçinlemiştir. AB Parlamentosundan ziyade ulusal parlamentoların yetkisine önem vermeye başlayan ülke açısından ikincillik ilkesi daha fazla önem taşımaya başlamıştır.

AB Anayasası'nın ikincillik ilkesi ile ilgili düzenlemesinde İngiltere'nin etkisi önemli olmuştur. Blair hükümetinin etkisiyle şekillenen Protokolde yer alan düzenlemeye göre, Komisyon bir teklif yaptığı zaman bu ilkeyi nasıl hesaba kattığını açıklayacaktır. (Protokol md. 4). Ayrıca ulusal parlamentolar, Komisyonun teklifini inceleyebilir ve ikincillik ilkesine riayet edilmediği görüşündeysen bir gerekçeli görüş açıklayabilir. Eğer üye devletlerden üçte birinin de ulusal parlamentoları aynı görüşteyse Komisyon teklifini yeniden formüle etmek zorundadır (Protokol md. 6)²⁰⁷.

AB Anayasası'nda yer alan ve İngiltere'nin etkinliği ile şekillenen diğer bir konu Temel Haklar Şartı'dır. Blair hükümeti önce Nice ve Leaken Zirvelerinde daha sonra Anayasa Konvansiyonu çalışmaları sırasında Temel Haklar Şartı'nın yumuşatılması için çaba sarf etmiştir²⁰⁸. İngiltere, Şart'ın sadece AB hukukunun

²⁰⁷Bertil Emrah Oder, "Avrupa Birliği'nde Çokmerkezli Anayasacılığın Yapısal Sorunları: Yetki Çatışmaları ve İkincillik İlkesi Işığında Türkiye İçin Karşılaştırmalı Gözlemler", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt No. 2, 2005, s.168-215.

²⁰⁸Stefano Fella, "New Labour, Same Old Britain? The Blair Government and European Treaty Reform", **Parliamentary Affairs**, Vol. 59, No.4, 2006, s.621-637.

uygulanması için kullanılabileceğini belirtmiş, bunun dışında ulusal yetki alanına giren olaylar için kullanılamayacağını açıkça belirtmiştir. Cardiff Zirvesi'nde konuyla ilgili açıklamalarda bulunan başbakan “*sosyal haklar konusunda ulusal yetkinin üzerine çıkan bir antlaşmayı desteklememiz mümkün değildir*” sözleriyle Temel Haklar Şart'ının yasal olarak bağlayıcılık kazanmasına izin vermeyeceklerini belirtmiştir. Temelde İngiltere'nin Şart'a karşı çıkmasının nedenleri, Şart'ın ekonomik açıdan ülkenin esnekliğine vereceği zarar ve çalışanlara gereğinden fazla hak sunmasından kaynaklanan kaygıdır.

Temel Haklar Şartı konusunda istediklerini elde eden Blair hükümeti, vergi, sosyal güvenlik, bütçe, ortak güvenlik ve savunma politikası konularında karar alma mekanizmasının oybirliği ile karar verme usulüyle devam etmesini sağlamış böylece hükümet tüm kırmızı çizgilerini korumayı başarmıştır. Blair hükümetinin kurucu Antlaşmalarda izlediği politikaların hükümetlerarasıcılık çizgisinde devam ettiği görülmektedir. Her ne kadar başbakan AB ile bütünleşme konusunda en fazla çaba harcayan isim olsa da görüldüğü gibi ülkenin kırmızı çizgileri söz konusu olduğunda ülkenin geleneksel çizgisinin dışına çıkmak çok mümkün görünmemektedir.

3.3.5.2.3. Lizbon Antlaşması

AB Anayasası Hollanda ve Fransa'da yapılan referandumlara takılınca Anayasa'yı çağrıştıran sembollerden arındırılarak hazırlanan Lizbon Reform Antlaşması gündeme gelmiştir. Lizbon Antlaşması'nda da İngiltere kırmızı çizgilerini korumaya devam etmiştir. Temel Haklar Şart'ının neoliberal prensiplere göre işleyen ülke ekonomisine zarar vereceğini düşünen başbakan, Şart'ın ülkesi için yasal bağlayıcılığı olmamasını sağlamıştır. İngiltere'de 1980'den beri yasak olan grev hakkı İngiltere'nin neden Şart'a dahil olamadığının önemli örneklerindedir. Grev ve grev gözcülüğü yapma gibi hakların İngiltere'de yasak olması, Şart'ın iç hukukta bağlayıcı olmasını olanaksız kılmıştır.

İngiltere, kamuoyu önünde Temel Haklar Şart'ından tamamen çekildiğini belirtse de resmi yazışmalarda farklı bir üslup kullanmış ve genel ilkelerin uygulanması konusunda Şart'ın referans alınabileceğini söylemiştir. Bu tutum politik bir tavrın göstergesidir. Öncelikle ülkenin Şart'tan tamamen çekilmesi, AB konusundaki şüpheli kamuoyunun ikna edilmesi açısından önem taşımaktadır. Hükümetin amacı Temel Haklar Şartı'na katılmadığını gösterip Lizbon Antlaşması'nın Anayasa Konvansiyonu'ndan farklı bir belge olduğunu ortaya koymaktır. Böylece Lizbon Antlaşması için referandum yapılması talebi bertaraf edilmiş olacaktır. Antlaşmanın kabul edildiği günlerde medyaya yansıyan yazılarda hükümetin belirttiği gibi ülkenin Şart'tan çekilmesi zafer kazanılmış edasıyla başlıklara yansımıştır. The News of the World gazetesi, İngiltere Şart'a katılmadığı için Lizbon Antlaşması düzenlemelerinin ülkedeki iş imkanlarına zarar veremeyeceğini belirtmiştir. Ancak politik açıklamaların çok geçerli olmadığı birkaç gün sonra medyada değişen haber başlıklarında görülmüştür. Sunday Express, Şart'a katılmamanın siyasi bir taktik olduğunu belirtmiş, Şart'ta yer alan elli kadar hakkın ATAD tarafından uygulanacağını belirtmiş böylece hükümetin katılmama söyleminin bilinçli bir yanıltma olduğu ortaya çıkmıştır²⁰⁹.

Temel Haklar Şartı'na katılmak temel insan haklarına aykırı davranmak anlamına gelmemektedir. Temel insan hakları ve genel prensipler açısından İngiltere AB ile aynı değerleri paylaşmaktadır ve bu çerçevede hareket etme yükümlülüğü vardır. İngiltere'de yargı Şart'a atıf yapmaya başlamıştır ve atıfta bulunulması bu atıfların zaman içerisinde ister istemez bir norm haline geleceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla hükümetin tamamen katılmama yönündeki açıklamalarına rağmen

²⁰⁹ Catherine Barnard, "The Opt- Out for the UK and Poland from the Charter of Fundamental Rights: Triumph of Rhetoric over Reality?" (ed)Stefan Griller, Jacques Ziller, **The Lisbon Treaty: EU Constitutionalism without a Constitutional Treaty?**, Springer Wien New York, 2008,ss, 266-282.

Şart'ın yargı alanında bağlayıcı olmasıyla genel prensiplerin uygulanmasını birbirine karıştırmamak gerekmektedir.

Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanı, İngiltere'nin adapte olmakta zorlandığı ve önemli çekinceler getirdiği diğer alandır. Lizbon Antlaşması'nda ilk kez üç sütunlu yapı kaldırılmıştır. Bu alanda nitelikli oy çokluğu ve ortak karar yöntemi uygulanmaya devam edilmesine karar verilmiş, hem Parlamento'nun hem de ATAD'ın yetkileri arttırılmıştır. Özgürlük, adalet ve iç işleri alanı esnekliğin ve farklılaşmanın en fazla yaşandığı alan olmuştur. Lizbon Antlaşması'nda bu alanla ilgili protokolün 3. Maddesi İngiltere ve İrlanda'ya çekilme hakkının yanında istedikleri zaman bu alana dahil olma hakkı tanımıştır. Bununla birlikte Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanları dışında Schengen Protokolüyle de Anayasa düzenlemelerinde olduğu gibi İngiltere ve İrlanda için ayrı düzenlemelere gidilmiştir.

Yukarıda incelendiği gibi kurucu Antlaşmalar söz konusu olduğunda Antlaşmaların belli bölümlerinden çekilmek İngiltere için alışıldık bir strateji olarak göze çarpmaktadır. Antlaşmalardan çekilmek her ne kadar İngiltere'nin AB politikası açısından geleneksel bir tutum olarak kabul edilse de Blair döneminde göze çarpan farklılık, bu politikanın kendisinden önceki dönemlerde olduğu gibi AB'den uzak durmanın kimliğin tanımlayıcı ve tamamlayıcı unsuru olarak belirlenmemiş olmasıdır. Zira Amsterdam'da imzalanan Sosyal Şart bu dönüşümün habercisidir. Gelenekleri yıkmak ve yetkinin dağılmasının elitler tarafından kabul edilmesini sağlamak kısa dönemde mümkün değildir. Ancak Lizbon Antlaşması'nın kabulünde Temel Haklar Şartı konusunda incelendiği gibi ülke Şartın yasal bağlayıcılığını kabul etmese de Şartın referans gösterilmeye başlanması bile ülke içindeki bir takım dönüşümlere neden olacaktır.

İngiltere'nin AB politikalarının Birliğin bütünleşme sürecini etkilediği açıktır. AB'nin güçlü üyelerinden olan İngiltere yukarıda anlatılardan farklı politikalar izlemiş olsaydı kurucu antlaşmalardaki pek çok düzenlemeyi değiştirebilir, belki de

AB daha federal bir çizgide ilerleme şansı yakalayabilirdi. Ancak varsayımlar üzerinden analiz yapmak bilimsel bir yaklaşım olmadığı gibi bir üyenin tüm bütünleşme sürecinin akışını değiştireceğini iddia etmek mümkün değildir. Ancak bu çalışmada vurgulanmaya çalışılan nokta, İngiltere'nin bazen antlaşmalardan çekilme politikası uygulayarak, bazen genişleme sürecinde etkinliğini arttırarak, bazen de Irak savaşında olduğu gibi Birlik içerisinde çatlaklara neden olarak AB bütünleşmesini etkilediği ve Birliğin bugün sahip olduğu yapı üzerinde ciddi bir etkinliğinin olduğunun altını çizmektir. Aşağıdaki bölümde İngiltere'nin etkin olduğu alanlardan biri olan genişleme sürecindeki etkisi ele alınmıştır.

3.3.6. AB Genişleme Süreci ve İngiltere

İngiltere Birlik içerisinde her zaman genişleme sürecinin destekleyicisi olan üyelerden birisi olmuştur. Genişleme sürecinin Birlik üyeleri tarafından desteklenebilir olması, sürecin üye ülkelere sağlayacağı faydalar ile yakından ilişkilidir. Blair döneminde gerçekleşen ve Doğu Avrupa ülkelerini AB üyesi haline getiren beşinci genişleme süreci incelendiğinde yakın coğrafi bağlantısı olmamasına ve kendisi için ekonomik açıdan doğrudan bir getiri yaratmayacak olmasına rağmen İngiltere'nin bu süreci desteklemesi, desteğin nedenleri konusunda farklı tespitlerin yapılmasına neden olmuştur. Bu tespitlerin başında İngiltere'nin genişleme sürecini bütünleşme sürecini yavaşlatmak ve Doğu Avrupa ülkeleri özelinde bakıldığında atlantist eğilimleri göze çarpan ülkeleri yanına alarak AB'nin daha fazla bütünleşmesine engel olmak vardır. Ancak bu tespitin ne derece doğru olduğunun saptanması, İngiltere'nin ABD ile ilişkisinin AB bütünleşmesini etkileyen bir başka önemli boyutunu oluşturduğundan, bu çalışma için özel bir önem taşımaktadır.

Öncelikle gerekli analizin yapılabilmesi için üye devletlerin genişleme sürecini neden desteklediği ile ilgili genel bir çerçeve çizmek faydalı olacaktır. Üye devletler, genişleme sürecini etik/ahlaki, politik ya da doğrudan çıkarlarına dayalı daha pragmatist nedenlerle desteklemektedirler. Teorik çerçeveden bakıldığında

sürece verilen desteğin nedenlerini hem yapısalcı hem de rasyonalist teoriler ile açıklamak mümkündür. Sosyal yapısalcı teori perspektifinden bakıldığında etik/ahlaki sorumluluk ön plana çıkar. Örneğin beşinci genişleme süreci incelendiğinde Doğu Avrupa ülkeleri, üye devletler tarafından aslında Avrupa kültürünün ve mirasının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Biz ve öteki ayrımının kimlik üzerindeki belirleyiciliği düşünüldüğünde Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa'nın karakteristik değerlerine sahip oldukları kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerin üye olmalarıyla kıtanın liberal ve demokratik normları zarar görmeyecek aksine Birliğe üye olduklarında eski evlerine ve kimliklerine geri döneceklerdir.

Bununla birlikte genişleme sürecini ve beşinci genişlemeyi rasyonalist teoriler ışığında da açıklamak mümkündür. Bu açıdan üye ülkelerin genişleme sürecinden doğrudan çıkar sağlayacakları ve yaptıkları fayda-maliyet analizi hesabında daha fazla fayda sağlayacaklarına inandıklarında genişleme sürecini desteklemektedirler. Genişleme sürecinin detekleyen bir üye olarak her iki teori İngiltere'nin sebepleri açısından geçerlidir.

Öncelikle İngiltere'nin genişleme sürecine sosyal yapısalcı teoriyle örtüşen biçimde ahlaki sorumluluk ve etik anlayış çerçevesinde yaklaştığını belirtmek faydalı olacaktır. Tony Blair hükümetine kadarki süreçte, İngiltere'de Muhafazakar Parti genişleme sürecini, derinleşmenin panzehiri olarak değerlendirmiştir. Ancak yeni işçiler, diğer konularda olduğu gibi genişleme süreci konusunda da muhafazakar partiden farklı bir tutum izlemişlerdir²¹⁰. Etik dışı politika yaklaşımının Blair döneminin önemli özelliklerinden biri olduğu düşünüldüğünde, genişleme sürecinde de aynı yaklaşımın benimsenmesi genel politika anlayışı ile paralellik göstermiştir. Aday ülkeleri birliğe dahil etmek ahlaki bir sorumluluktur ve tüm kıtada barışın ve

²¹⁰ Barbara Lippert, Hughes, Grabbe and Becker, British and German Interests in EU Enlargement: Conflict and Cooperation, **The Royal Institute of International Affairs**, 2001, s.10.

istikrarın sağlanması demokrasinin ve liberal değerlerin aday ülkelerde benimsenmesiyle mümkündür ve Birlik bu açıdan sorumluluğunu yerine getirmelidir. Sözü edilen dış politika anlayışı demokratik barış söylemi ile örtüşür. Demokratik barış söylemi de genişleme sürecinin nedenlerini ve üye ülkelere kazandıracaklarını ahlaki zorunluluklar açısından açıklar.

Bu çerçeveden bakıldığında istikrarı ve barışı sağlamanın İngiltere'nin güvenlikleştirme rolünü üstlenmesiyle de bağlantılı olduğu görülmektedir ancak güvenlikleştirme süreci, demokratik barış söyleminden ve ahlaki sorumluktan farklı olarak üyeler için fayda-maliyet hesabını gündeme getirdiğinden rasyonalist teoriler ile örtüşmektedir. İngiltere, genişleme süreci açısından Blair döneminde, Almanya ve Komisyon ile birlikte güvenlikleştirme sürecinin aktörü rolünü oynamıştır. Güvenlikleştirme, gelecekte çatışma riski ya da tehdit doğurması beklenen durumların istikrarlı hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Güvenlikleştirme politikası genişleme sürecine potansiyel maliyet ve zararlar açısından bakar. Güvenlikleştirme politikasına göre eğer genişleme gerçekleşmezse gelecekte ciddi anlamda çatışma yaşanması ihtimali ön plana çıkar. Bugün kriz yaşayan ve gelecekte tehdit olabilecek bölgeleri istikrarlı hale getirememenin bedeli üye ülkeler için çatışma riskinin yükselmesi olarak geri dönecektir²¹¹.

Bu açıdan İngiltere, genişleme sürecini tüm Avrupa'da güvenliğinin ve istikrarın gerçekleşmesini sağlayacak bir süreç olarak değerlendirmiş ve bugün AB'nin karşılaştığı problemlerin çözülmesi için genişlemenin gerekliliği üzerinde durmuştur. Ekonomik bölünmüşlük, siyasi istikrarsızlık ve kitlesel göç gibi tehditlerin üstesinden gelmenin tek yolu, Tek Pazarın getirilerini Doğu ve Uzakdoğu

²¹¹ Atsuko Higashino, "For the Sake of Peace and Security? The Role of Security in the European Union Enlargement Eastwards", **Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association**, Vol. 39(4): 347-368.

Avrupa ile paylaşmaktır. Bu çerçevede başbakan genişlemenin savunucusu olmaya devam edeceklerini açıklamış ve genişlemenin önemini şu sözler ile vurgulamıştır²¹².

“Genişleme olmazsa, batı Avrupa istikrarsızlık, çatışma ve sınırlarında kitlesel göç ile karşı karşıya kalacaktır. Genişleme olmazsa geçiş ekonomilerinde sağlanan siyasi ve ekonomik reform şansı kaçırılmış olacaktır. Bu durumun gerçekleşmesi ise herkesin kaybı anlamına gelmektedir. Bu nedenle genişlemeyi prensipte savunup pratikte ertelemeye çalışmak doğru bir yaklaşım değildir.”

Bu çerçeveden bakıldığında üye olmaya çalışan devletlerle ayrı bir koalisyon oluşturmaya çalışılmasındansa çıkarların gerçekleşmesi açısından bu ülkelerin Birliğin bir parçası olmalarının tercih edilen seçenek olduğu görülmektedir. İngiltere'nin genişleme çabası bu çerçeveden bakıldığında AB içinde istikrarın sağlanmasının ve böylece getirilerin herkes açısından fazla olacağı düşünülmesinin doğru olduğu söylenebilir.

İngiltere genişleme konusunda Almanya ile aynı çizgide yer almıştır. İki ülke süreçte “driver” makinist rolünü üstlenmişler bununla birlikte Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz ve İspanya sürecin hızını kesen “breaker” rolünü oynamışlardır²¹³

İngiltere ve Almanya genişleme konusunda aynı kampta yer almalarına rağmen İngiltere destek konusunda Almanya'dan fazla rol üstlenmiştir. Almanya ilk genişleme dalgasının tarihinden emin olamazken, İngiltere 2004 Parlamento

²¹² Sylke Nissen, “Who Wants Enlargement of the EU? Support for Enlargement Among Elites and Citizens in the European Union”, **Czech Sociological Review**, Vol. 39, No.6, 2003, s. 760.

²¹³ Frank Schimmelfenning “The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action and the Eastern Enlargement of the European Union”, **International Organization** 55, 1, Winter 2001, s. 53.

seçimlerinden önce aday ülkelerin mutlaka Birliğe katılması gerektiğini açıklamış ve bu konudaki fikrini 2000 yılında Varşova konuşmasında net biçimde belirtmiştir. 2001 yılında İşçi Partisi, genel seçimlerde parti manifestosunda, ilk dalga adayların AB'ye zamanında üye olabilmeleri için İngiltere'nin her şeyi yapacağını belirtmiştir. Süreci hızlandırmak isteyen İngiltere diğer üyelere farklı olarak yeni üye olacak ülkelerle ikili antlaşmalar yapmamış ve kendi ülkesine yapılacak göç ve hareketlilik için sınır getirmemiştir. Almanya'nın çekincelerine rağmen İngiltere'nin hızlandırılmış süreçten yana olması doğaldır. Doğu Avrupa ülkeleri Almanya'nın sınır komşularıdır ve bu ülkelerin Birliğe üye olmaları Almanya'yı şüphesiz İngiltere'den daha fazla etkileyecekti.

Özellikle Kosova müdahalesi ve 11 Eylül olayından sonra Blair genişlemenin Balkanları da kapsamaması gerektiğini savunmuş, 1999 yılında Charlemagne ödülünü aldığı bu konudaki etik sorumlulukla ilgili konuşmasını yapmıştır. *“Kosova’da yaşananlar bize genişlemenin acil bir gereklilik olduğunu göstermiştir. Bu ülkeleri genişleme sürecine dahil etmenin zorluklarını ve ekonomilerindeki geçişi sağlamanın güçlüklerini tahmin edemiyorum. Ancak onlara üyelik umudu vermenin ahlaki bir zorunluluk olduğuna inanıyorum ve bu amacın gerçekleşmesi için olabildiğince hızlı hareket etmeliyiz.”*

Hırvatistan, Sırbistan ve Karadağ'ın AB üyesi olmaları yolunda İngiltere'nin desteği olduğunu Peter Hain de belirtmiştir. İngiltere aynı zamanda kriterleri karşılayamayan Romanya ve Bulgaristan'ın ilk dalga aday üyelerle birlikte üye olabilmeleri için çabalamış, Romanya'yı AB ile müzakerelere başlama konusunda destekleyeceğini belirtmiştir. Brüksel ve Kopenhag Zirvelerinde 2007'yi üye olabilecekleri son tarih olarak belirlemiştir. 23 Ocak 2002'de dış işleri bakanı Jack Straw ilk on üyeden sonra da genişleme sürecinin devam etmesi gerektiğini, bu nedenle Romanya ve Bulgaristan'ın AB'ye en geç 2007 yılında üye olmalarını desteklediklerini belirtmiştir. Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliğinde verilen destekte, İngiltere ve Almanya birlikte hareket etmişler ancak Bulgaristan ve Romanya

konusunda hem fikir olan Almanya ve İngiltere, genişlemenin kapsamı konusunda uzlaşmamışlardır. İngiltere, demokrasinin ve ekonomik istikrarın tüm kıtaya yayılması gerektiğini savunurken, Almanya açık Avrupa fikrine karşı çıkmıştır. Özellikle Türkiye'nin üyeliği Almanya açısından oldukça tartışmalı bir konu başlığı olmuş her ne kadar hükümet, genel anlamda destekliyor gibi görünse de İngiltere'nin ısrar ettiği gibi spesifik bir üyelik tarihi vermekten kaçınılmıştır. Almanya'nın Türkiye söz konusu olduğunda biraz daha Fransa çizgisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tony Blair, Kopenhag Zirvesi'nde²¹⁴ Türkiye ile ilgili hayal kırıklığına uğradığının özellikle altını çizmiş ve Türkiye'yi demokratik batı ailesinin içinde görmekten memnuniyet duyacağını belirtmiştir.

İngiltere'nin Türkiye'nin üyeliğini bu derece arzu etmesi ve desteklemesi her şeyden önce kendi çıkarları ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle 2002-2005 yılları arasındaki dönem Afganistan müdahalesi, Irak savaşı ve Ortadoğu'daki gelişmeler değerlendirildiğinde AB'nin Türkiye'ye ihtiyaç duyduğu bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin NATO'nun imkanlarının kullanılmasını veto etmemesi ve ISAF'ta görev yapması İngiltere açısından oldukça önemliydi. Bununla birlikte İngiltere'nin AB liderliği hedefi açısından Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının seçtiği alanlardan birisi olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu alanın güçlendirilmesi ve Avrupa hızlı mukabele gücünün oluşturulmasını hedefleyen İngiltere açısından Türkiye'nin askeri gücü önem taşımıştır. Ancak bu nedenlerden daha önemli olan İngiltere'nin, Türkiye'nin Birliğe üyeliğinin batı ile İslam dünyası

²¹⁴ 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Avrupa Birliği'nin dönem başkanlığını yapan Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da Birliğin genişleme sürecinin tartışıldığı Kopenhag Zirve'si gerçekleştirilmiştir. Asıl gündem maddesi genişleme olan Zirve'de, 10 yeni ülkenin AB'ye katılmasına karar verilmiş aynı zamanda birliğe katılma amacıyla aday olan ülkelerin durumları da bu zirvede ele alınmıştır. Zirve'de, Türkiye'nin adaylık konusunda oldukça ısrarlı davranmasına ve yoğun lobi faaliyetleri yürütmesine rağmen AB üyelik müzakerelerinin başlatılacağı tarihi 2004 yılı sonuna bırakmaya karar vermiş, Fransa ve Almanya bu tarihin 2005 Temmuz'u olması konusunda ısrar etmişlerdir. Zirve sonunda ise Türkiye'nin ısrarcı olduğu 2003 tarihi ile 2005 tarihi arasında bir orta formül bulunmuş ve tarihin 2004 yılı Aralık ayı olmasına karar verilmiştir.

arasındaki bağı devam ettirmesi için bir gereklilik olduğuna inanması ve uluslararası terörizmle mücadele etmek açısından Türkiye'nin Birliğe üye olmasının şart olduğunu düşünmesidir.

11 Eylülün yarattığı yıkım Müslüman dünya ile batı dünyası arasındaki ilişkinin yenilenmesi gerekliliğini doğurmuştur. İngiltere'ye göre Türkiye'nin AB'ne girmesi, AB'nin İslam korkusu ile baş etmesi için bir araç olacaktır. Türkiye'de laikliğin ve demokrasinin devamlılığının sağlanması açısından AB önemli bir çapa olacak ve bu durum diğer Müslüman ülkelere doğru mesajlar gitmesini sağlayacaktır. Yukarıda Kopenhag Zirvesi'nin Blair için hayal kırıklığı olduğu belirtilmişti. Blair tarihin ertelenmesinden dolayı partnerlerine sitemde bulunurken, Türkiye'nin AB'ye alınmamasının İslam tehlikesi ile baş etmek açısından stratejik bir hata olduğunu belirtmiştir. Times gazetesi Kopenhag Zirvesi'nden sonra İngiltere'nin AB'nin sınırlarını Müslüman ülkelere açmak için öneri hazırladığını ve Türkiye'den sonra birliğin sınırlarını Tunus ve Fas'a da açmayı planladığını yazmıştır. Dış İşleri Bakanı Jack Straw aynı dönemde evrensel değerlerin Müslüman dünyaya yerleştirilebilmesi için Türkiye'ye ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Jack Straw, "Avrupa medeniyeti Müslümanlıktan izole edilmiş şekilde gelişemez. Liberal ve çoğulcu demokrasi İslam ile uyumludur ve Hıristiyan kültüründen ayrı düşünülmemelidir. AB gücünü Hıristiyan değerlerden değil kültürel farklılıktaki zenginlikten alacaktır" sözleriyle Müslüman ve Hıristiyan dünya arasındaki ahengin Birliğin gücü açısından önemini altını çizmiştir.²¹⁵

Blair'in ateşli savunuculuğunun, Almanya üzerinde etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dış İşleri bakanı Fischer, Bundestag'ın karşı çıkmasına rağmen AB'nin Türkiye'ye üyelikle ilgili gerçekçi bir perspektif borçlu olduğunu belirtmiş

²¹⁵ Sevilay Z. Aksoy, "The Prospect of Turkey's EU Membership as Represented in the British Newspapers The Times and the Guardian, *Journal of European Studies*, Vol.39, 2009, s.469-560.

ve batının terörizm karşı girdiği savaşta Türkiye'nin rolünün önemine dikkat çekmiştir. Şansölye Schröder de Fischer'i desteklemiş ancak Hıristiyan Demokrat Birlik Partisi, müslüman bir ülkenin AB'nin değerleriyle uyum sağlayamayacağını belirtmiştir. Hıristiyan Sosyal Birlik Partisi ise daha katı eleştirilerde bulunmuş, Bavyera başkanı Stoiber AB'nin Türkiye'ye üyelik yerine ortaklık statüsü vermesinin daha doğru bir çözüm olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte Günter Verhaugen'in de Türkiye'ye en olası tarih olarak 2013'ün verilebileceğini belirttiğinin altını çizmek gerekir. Tony Blair'in hem Fransa'ya hem de Almanya'daki muhalafete karşı Türkiye'yi desteklemesi başbakanı genelde genişleme sürecinin özelde Türkiye'nin kahramanı haline getirmiştir.

İngiltere'nin genişleme sürecini desteklemesinin diğer bir önemli nedeni bütçenin Ortak Tarım Politikasına harcanan kısmıyla ilgili yapılacak reformun gerekliliğine duyduğu inançtır. Birliğe katılacak yeni üyelerin sayısındaki artış ve bu ülkelerin bütçeden net yararlanıcılar durumunda olmaları bütçe konusundaki reformu mecbur kılacaktır. Birliğe katılan her üye için yapısal fon harcamaları arttırıldığından değişikliğe gitmek AB için bir mecburiyet olmaktadır. Ancak sözü edilen bu neden uzun dönemli bir stratejiyi ifade eder²¹⁶.

İngiltere daha fazla üyenin daha güvenli AB anlamına geldiğini savunurken Fransa ve nispeten Almanya İngiltere'nin tahayyul ettiği derecede genişleyen bir AB fikrinden rahatsız olmuşlardır. Fransa bu derece genişleyen ve marjinalleşen bir AB içerisinde etkinliğini kaybedeceğine inanmıştır. Genişleme sürecini etkileyen pek çok faktör arasında her genişlemenin AB içerisindeki güç dengesini değiştirdiğini ve genişlemenin gerçekleştiği coğrafyanın AB'nin üyeleriyle olan yakınlığının, Birlik içerisindeki liderlik ve etkinlik pozisyonunu etkilediğini belirtmek gerekir. Örneğin Fransa Doğu Avrupa'dan çok Akdeniz bölgesindeki genişlemede memnuniyet

²¹⁶ Alistair Jones, **Britain and the European Union**, Edinburgh University Press, 2007, s.125.

duymaktadır ve Doğu Avrupa'ya yapılan genişleme AB'nin merkezine kendisi yerine Almanya'yı koymaktadır. Bununla birlikte koalisyon yapma ihtimallerini arttırmakta, örneğin Polonya ve İngiltere ittifakına imkan tanımaktadır²¹⁷.

Rasyonalist teoriler çerçevesinde değerlendirildiğinde İngiltere'nin genişleme sürecini desteklemesinin önemli bir nedeninin Birlik içerisinde lider rolü oynamak için kendisiyle müttefik olabilecek ülkeleri yanına çekmek olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede en çok incelenen örnek Polonya olmuştur. Polonya, Birlik içerisinde transatlantik bağları en güçlü olan üyelere birisidir. Dolayısıyla genellikle İngiltere ile aynı çizgide yer alan Polonya'ya İngiltere tarafından verilen destek, merkez üyelere karşı yeni bir kutup oluşturma çabası olarak değerlendirilmektedir. Ancak gerek Polonya'nın da diğer üyeler gibi sosyalizasyon sürecinde geçirdiği değişim gerekse ülkenin ABD ile paralel olan dış politika seçimlerine rağmen kendisinin ABD'nin Truva atı olarak tanımlanmasından duyduğu rahatsızlık bu yaklaşımın fazla iddialı olduğunu göstermektedir.

ABD'nin AB genişleme sürecini desteklemesinin önemli nedenlerinden birisinin kendisi ile yakın bağlara sahip ülkelerin, Birliğin içinde bulunmasının kendisine sağlayacağı hareket alanı olduğu yukarıda belirtilmişti. Transatlantik ilişkiler açısından en fazla öne çıkan ülke ise Polonya olmuştur. 90'lı yıllardan beri Polonya ABD'nin önemli partnerlerinden birisi haline gelmiştir. AB ve NATO genişlemesiyle birlikte Polonya 18. yüzyıldan beri özlemine çektiği güvenliğe kavuşmuştur. Polonya, ABD için orta güçte reform süreci geçiren bir ülke iken Kosova'da, Afganistan'da ve Irak'ta ABD'ye verdiği destek nedeniyle, ABD Polonya'nın pek çok batılı ülkeden daha iyi bir müttefik olduğunu düşünmeye

²¹⁷ Christian Schweiger, **Britain, Germany and the Future of the European Union**, Palgrave: Macmillan, 2007, s. 164.

başlamıştır. AB ile ABD arasındaki gelişmeler ise Polonya'nın AB dış politikasını etkileyen önemli bir aktör haline gelmesine neden olmuştur.

Polonya'nın Almanya ile Rusya arasındaki jeopolitik durumu dış politikasını yakından etkilemiştir. Özellikle Rusya ve Sovyetler tarafından, 18. yüzyılda ve daha sonra 1939 da çöküş yaşaması bugün yaşadığı güvensizlik duygusunun temel nedenini oluşturmaktadır. Sonuç olarak Varşova güvenliği açısından 1992 yılında NATO'ya başvurmayı uygun görmüştür. Polonya kendisi ile birlikte Ukrayna ve Litvanya'nın da batının bir parçası olması gerekliliği üzerinde durmuştur. Aynı zamanda Belarus'un bağımsızlık hareketini, NATO'nun doğu genişlemesini desteklemiş ve izlediği bu tutumda Washington'un desteğini her zaman arkasında hissetmiştir. Bununla birlikte Polonya 1939 yılında yaşadığı deneyim yüzünden İngiltere ve Fransa'ya olan güvenini yitirmiştir. Bu ülkelerin Hitler'e karşı uyguladıkları taviz politikası ve Polonya'yı savunmak için ellerinden geleni yapmamaları Polonya'nın bu ülkelere karşı mesafeli yaklaşımına neden olmuştur. Ayrıca Polonya, Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyememiş olduğu gibi BM'nin de Soğuk Savaşla ilgili gerekeni yapamadığını ve bu yüzden kendisinin demir perdenin yanlış tarafında konumlandığını düşünmektedir²¹⁸.

Polonya'nın güvenlik algısı içerisinde ABD'nin önemli bir rol oynadığı açıktır. ABD ve Polonya arasındaki ilişkilere bakıldığında, Polonya için ABD, ülkenin güçlü komşusuna karşı bir güvenceyken, ABD için Polonya stratejik öneme sahip iyi bir dosttur. Bu dostluğu oluşturan faktörlerin kültürel ve tarihsel bir arka plana sahip olduğu da somut bir gerçektir. Örneğin Polonya'daki ABD büyükelçisi Cristopher R. Hill, *“Polonya ile ABD'nin genel olarak güvenlik ve dış politika konusunda benzer davranış biçimleri gösterdiklerini iddia etmiş, bu durumunda*

²¹⁸ **The Economist**, “Who Speaks for EU?”, February, 2003.

*tarihi deneyimlerden kaynaklandığını vurgulamıştır*²¹⁹”. Güncel politikada izledikleri yöntemler iki tarafın da benzer güvenlik politikaları izlediklerine işaret etmektedir. Polonya’daki elit yöneticiler de ABD’deki meslektaşları gibi çok taraflılığa karşı şüpheli bir yaklaşım içinde bulunmaktadır ve dış politikada kuvvete başvurmaktan çekinmemektedirler. Her ne kadar iki ülke de BM kurallarına uygun davranma yükümlülüğü altında olsalar da Irak’ın işgali konusunda hem fikir olarak davranmışlardır. Ancak sonuçta benzer formda biçimlenen bu davranışlar farklı kaynaklardan beslenmektedirler. ABD’nin tavrı, gücünden Polonya’nın ise görece zayıflığından kaynaklanmaktadır. Robert Kagan “Power and Weakness and Transatlantic Disputes Between the US and Europe” adlı eserinde göreceli güçsüzlük durumunun sadece Doğu Avrupa ülkeleri için değil aynı zamanda Avrupa ülkeleri için geçerli olduğunu belirtmiştir.

Örneğin Avrupa göreceli güçsüzlüğü karşısında çok taraflı kurumlara gereksinim duyarken ABD bu kurumların gücünü sınırlayan bir unsur olduğunu düşünmektedir. İngiltere ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinin bile ABD karşısında göreceli güçsüzlükleri söz konusuysen Doğu Avrupa ülkelerinin güçsüzlüğünden söz etmek doğaldır. Dolayısıyla Polonya ABD’nin hegemon gücünün sınırlandırılması konusunda Fransa ve Almanya ile aynı vizyonu paylaşmamaktadır. Doğu Avrupa ülkeleri kendi sınırlarının etrafında olmadığı sürece hegemon bir güce karşı değillerdir. Dolayısıyla güçlü bir Almanya ya da güçlü bir Rusya yerine ABD her zaman daha tahammül edilebilir bir hegemondur.

Bununla birlikte, Polonya’nın AB ile ilişkileri incelendiğinde ülkenin egemenliği konusundaki hassasiyetini Birlik ile ilişkisine yansıttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yıllarca egemenliğinden mahrum kalmış bir üye için bu alanda

²¹⁹ Marcin Zaborowski, “Between Power and Weakness: Poland-A New Actor in Transatlantic Security”, **Center for International Relations**, 2003.

taviz verdiğini düşündürecek düzenlemeler, doğal olarak hoş karşılanmamaktadır. Ayrıca daha merkezi hala gelmiş bir AGSP'nin stratejik karar verme ve kaynak paylaşımı konusunda NATO'ya rakip olacağını düşündüğünden böyle bir rekabete de sıcak bakmamaktadır. Ancak AB ile arasındaki bu iki temel soruna rağmen Polonya, Birlik içerisinde kendi yerini yükseltmek istemektedir. Fransa ve Almanya güdümündeki bir AB fikrinden hoşlanmamakta, Paris-Berlin-Moskova ekseninden tedirgin olmaktadır. Fakat AB içerisinde güçlü olmak ve egemenliğinden az taviz vermek ile ABD'nin Truva atı olarak AB'yi bölmeye çalışmak durumunu birbirinden ayırt etmek gerekir²²⁰. En fazla ABD yanlısı olan AB liderlerinden Jose Maria Aznar bile Doğu Avrupa'da yeni modanın solcu, federalist ve anti- Amerikanist çizgide olmak olduğunu zikretmiştir.

Ancak Polonya'nın ABD ile olan tüm yakınlığına rağmen her zaman ABD ile aynı çizgide politikalar izlemediği görülmektedir. Irak Savaşı'nda ABD'ye verilen destek ve AB içerisinde yaşanan çatlak bir kural değil bir istisnadır. Irak Savaşı sonrasında Irak'tan birliklerin çekilmesi sürecinde başkan yardımcısı Bronislaw Komorowski'nin *“Polonya halihazırda ABD'ye karşı görevini % 400 yerine getirmiştir”* sözleri Irak savaşı sonrasında iki ülke arasındaki rüzgarın değiştiğine işaret etmiştir²²¹.

Bununla birlikte transatlantik ilişkiler çerçevesinde incelendiğinde, İngiltere ve Polonya arasındaki ilişki pek çok soruya açıktır. İki ülkede transatlantik ittifakın siyasi önemini kabul etmekle birlikte NATO Antlaşması'nın beşinci maddesi açısından farklı görüşlere sahiptirler. İngiltere ve Polonya arasında savunma ile ilgili

²²⁰ Andrej Kapiszewski, Chris Davis, “Poland's Security and Transatlantic Relations” ed. Tom Lansford, Blagovest Tashev, **Old Europe, New Europe and the US: Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era**, 2005, s. 203-259.

²²¹ Graeme P. Herd, Tuomas Forsberg, “Constructive Transatlantic Strategic Dissonance: Making a Virtue out of Vice?”, **International Politics**, Vol. 45, 2008, s. 371.

politika üretenler bilgi eksikliği içinde olabilmektedirler. Polonya'nın güvenlikle ilgili meseleleri İngiltere'de kamuoyunun meselesi olmaktan çok uzaktadır. Polonya jeostratejik konumu ve NATO içerisindeki hevesli tutumu ile elverişli bir partner imajı çizmiş olsa da askeri reformlarla ilgili soru işaretleri bulunmaktadır. İngiltere Polonya'dan Avrupa Hızlı Mukabele Gücüne katılmasını böylece AB kapasitesini arttırmasını beklemiştir. İngiltere Polonya'dan güvenlik alanındaki beklentilerini oldukça yüksek tutmuştur²²².

Bununla birlikte Polonya'nın Birlik içindeki diğer alanlarda da belirlenen politikalar da her zaman İngiltere ile aynı çizgide bulunmadığını belirtmek gerekir. Örneğin 2005 bütçe görüşmelerinde İngiliz indirim konusunda Polonya İngiltere'den farklı bir çizgide yer almıştır.

Üye ülkelerin AB politikaları incelendiğinde tek taraflı bir bakış ile tüm resmi görmek imkansızdır. Her ülkenin dış politikalarını ve AB politikalarını etkileyen pek çok faktörü ele almak gerekmektedir. Bu nedenle Polonya, ABD güdümünde hareket etmektedir, Anglo-Sakson bakış açısına sahiptir ve birlik içerisinde her durumda İngiltere'nin yanında yer alacaktır gibi kesin bir çıkarım yapmak son derece yanıltıcı olabilir. AB üyelerinde genellikle ulusal çıkarlar ile popülizm kol kola giden iki faktördür. Bu açıdan üye ülkelerin politikalarının şekillenmesinde kamuoyunun etkisi, seçimlerde elde edilecek başarı, sivil toplum kuruluşlarının etkisi gibi pek çok faktör rol oynamaktadır. Örneğin Polonya örneğinde yönetici kadronun mağrur duruşuna ve dış politikada Rusya karşısında ABD ile birlikte hareket etme eğilimine rağmen ülke Birliğin yapısal fonlarına ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte Alman ekonomisine bağımlılığı azımsanmayacak ölçüdedir ve kamuoyu Irak savaşında ABD'ye verilen desteğe hiç de sıcak bakmamıştır. Dolayısıyla Polonya politikalarını

²²² Silke Pottebohm, "Poland and Britain: The Future of an Atlanticist Partnership in Europe", *Defence Studies*, Vol. 2, Issue. 2, Summer 2002, s.135-142.

belirlerken ekonomi ve kamuoyu gibi iç politika dinamiklerini de göz önüne almak durumundadır²²³. Bununla birlikte yukarıda izlenen dış politikada ülke tarihinin ne kadar ön planda olduğundan söz edilmişti. Ancak zaman içerisinde Polonya'daki ortak hafıza tükenmekte ABD'ye olan minnettarlık duyguları git gide zayıflamaktadır. Ayrıca Polonya'nın başında karşı çıktığı yapılandırılmış işbirliği mekanizmasına daha sonradan dahil olmaktan memnun olacağını açıklaması da düşündürücüdür.

Polonya'nın önemli sorunlarından birisi de ülkenin doğu sınırlarıdır. Ukrayna ve Beyaz Rusya ile olan sınırlar bu ülkelerin otoriter eğilimlerinden şikayetçi Polonya açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu ülkelerin dengelenmesi ise AB'nin yapacağı siyasi ve ekonomik baskı ile mümkün görünmektedir²²⁴.

Sözü edilen bu dinamikler çerçevesinde değerlendirildiğinde İngiltere'nin AB içerisinde kendisiyle birlikte hareket edecek bir koalisyon oluşturma çabasında olduğu kabul edilse bile böyle bir çabanın her zaman istenilen sonuca ulaşamayacağı açıktır. Kaldı ki Irak Savaşı'nda yaşanan Birlik içerisindeki gibi sert bir bölünme istisna bir duruma işaret etmektedir. AB içerisinde zaman zaman farklı politikalar çerçevesinde koalisyon oluşturma ve diğer kutbu dengeleme eğilimleri söz konusu olabilmektedir. Örneğin İngiltere bütçe ve ticaretle ilgili politikalarda kuzeydeki liberal üyelerle birlikte hareket edebilmekte farklı politikalar konusunda başka üyelerle koalisyon yapabilmektedir. Dolayısıyla AB'den söz ederken değişmeyen ve sabit tek bir bloktan söz etmek mümkün değildir.

²²³ Patrick Diamond, Roger Liddle, "Options for Britain: Europe", **The Political Quarterly**, 2008, s.165-173.

²²⁴ Olaf Osica, "Poland: A New European Atlanticist at a Crossroads?", **European Security**, 13(4),2004, s.301-322.

Bununla birlikte İngiltere'nin izlediği ya da gelecekte izleyeceği politikalar diğer üyelerden ve Birliğin değişen dinamiklerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. AB içerisinde Fransa-Almanya eksenini eskisi kadar keskin bir ayırım ile diğer üyelerden ayıramayacağı gibi İngiltere'nin birlik içerisinde güçlü bir oyuncu olması bu eksenin karşısında yer almasına değil onunla birlikte çalışmasına bağlıdır. Zira Irak Savaşı'nda yaşanan bölünmeden günümüze kadarki süreçte Birliğin üç büyük üyesinin yöneticileri ve elitleri değiştiği gibi AB içerisindeki şartlar da değişmiştir. Bu bölümün başından beri başbakan Tony Blair'in, İngiltere'nin AB ile ABD arasında bir köprü rolü oynaması üzerine şekillenen politikası incelenmeye çalışılmıştır. Başbakan, ABD ile olan özel ilişkisinin ülkesini daha güçlü kılacağına inanmış, köprü rolünün İngiltere'ye diğer üyelerle kıyaslandığında, Birlik içerisinde güç ve prestij kazandıracağını düşünmüştür. Ancak bugün Fransa ve Almanya da en az İngiltere kadar atlantist yanlısı bir çizgidedirler. Schröder ve Chirac yönetiminden farklı olarak Merkel ve Sarkozy ABD karşıtlığı üzerinde yükselen bir AB kimliğinin peşinde olmadıkları gibi Irak Savaşında transatlantik ilişkide yaşanan travmada bu dönemde atlatılmıştır demek yanlış olmayacaktır. Kısaca bu kadar değişkenin etkilediği bir süreçte İngiltere liderliğinde Fransa ve Almanya'ya karşı bir atlantist bloğun oluştuğunu söylemek tek düze bir tespit olacaktır.

Bu konuyla ilgili ayrıntılar bir sonraki bölümde incelenecek olup Blair döneminin en belirleyici konularından biri olan ve başbakanın siyasi kariyerine mal olan Irak savaşını incelemek yerinde olacaktır. İngiltere'nin yıllardır devam eden gönülsüz AB üyesi politikası, AB alanında çalışan pek çok akademisyen tarafından incelenmiş, önemli nedenlerden birisinin ABD ile olan özel ilişki olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada temel sorumuz olan ABD ile ilişkilerin İngiltere'nin AB bütünleşmesine karşı politikasını ne kadar etkilediği sorusu bu noktada gündeme gelmektedir. İlk bölümde tarihi arka planı verilen ABD ve İngiltere arasındaki özel ilişkinin Blair döneminde taşıdığı dinamikler önem kazanmaktadır.

Aşağıdaki bölümde başbakan Blair döneminde başkan Bush ile ilişkilerinin İngiltere'nin bir kez daha AB'nin değil ABD'nin yanında yer almasına neden olup olmadığı, başbakanın AB'ninin bütünleşmesine özellikle de güvenlik konuları söz konusu olduğunda çekimser kalmasının sebebinin özel ilişkiden mi kaynaklandığı analiz edilmeye çalışılacaktır.

3.4. TONY BLAİR – BAŞKAN BUSH DÖNEMİNDE ÖZEL İLİŞKİ: ABD VE AB ARASINDA İNGİLTERE

Başkan Bush göreve başladığı tarihten itibaren Blair özel ilişkinin güçlenerek devam edeceğini bildiren açıklamalar yapmaya başlamıştır. 2001 yılının Şubat ayında gerçekleşen Camp David Zirvesi'nde Blair'e ilk ziyaretini yapan başkan İngiltere'nin ABD'nin yakın bir müttefiki ve güçlü bir arkadaşı olduğunu vurgulamış, özel ilişkiyi daha ileriye taşıyabileceklerinin altını çizmiştir. *Colgate Zirvesi* olarak isimlendirilen toplantıda hangi kişisel ortak noktaları olduğuna dair soruya başkan Bush'un "*aynı diş macununuz kullanıyoruz şeklinde cevap vermesi*", Blair'in ise "*şimdi gazeteciler bunu nereden bildiğini soracaklar George*" şeklinde verdiği samimi cevap özel ilişki jargon ve sembolizmini göstermiş bu tarz başkan Bush'un ilk İngiltere ziyaretinde de tekrarlanmıştır.

Tüm yapılan bu geleneksel açıklamalara rağmen Blair ile Bush arasındaki ilişki başlangıçta Clinton-Blair yıllarında yaratılan dış politika çizgisinin altında kalmıştır. Tarafların fikir ayrılıkları yaşadıkları konu başlıkları mesafeli ilişkinin temel nedenleridir. İki ülke arasındaki günlük istihbarat ve bilgi akışı kesintisiz biçimde Blair döneminde de devam etmiş, diplomatik ilişkiler, savunma sanayinde işbirliği, ekonomi politikaları açısından işleyen bir pazar çerçevesinde ortak bakış açısı sürmüştür. Ancak güçlü ikili ilişkilere rağmen İngiltere dış politikaya pek çok açıdan ABD'den çok AB çerçevesinden bakmaya başlamıştır. Örneğin AB komşuluk politikasını kapsayan bölge stratejik açıdan ABD'nin ilgi alanı dışında kalmasına rağmen İngiltere, diğer AB üyeleri gibi bu bölgelerde istikrarın sağlanması

adına önemli bir diplomatik enerji harcamıştır. Bununla birlikte Arap-İsrail sorunu, İran ile doğrudan müzakerelerin yürütülmesi, Çin ile stratejik işbirliği yapılabilmesi için silah ambargosunun kaldırılması gibi konularda İngiltere diğer üyelerle aynı çizgide olmuş ve ABD'den farklı bir politika izlemiştir²²⁵.

Ortadoğu politikaları söz konusu olduğunda, İran politikaları ve Arap-İsrail-Filistin sorununun çözümü konusunda izlenen politik farklılıklar çarpıcıdır. Bu örnekler başbakan Blair'in AB ve ABD'yi dengelemek açısından göstermiş olduğu çabaların güzel bir örneği olduğu gibi bölgede izlenen politikalar açısından *"İngiltere her zaman ABD'nin istediği çizgide politikalarını yürütür"* yaklaşımının da hatalı olduğunu göstermektedir. İngiltere 90'lı yıllardan beri Washington'dan farklı bir İran politikası yürütmüştür. Bir yandan ikili ilişkilerini sürdürmüş diğer taraftan AB'nin uyguladığı kritik diyalog olarak adlandırılan politikanın parçası olmuştur. ABD, İran'a yaptırımlar uygulayarak sorunları çözmeye çalışırken, İngiltere ortak diyalog yöntemiyle sorunların çözülebileceğine inanmıştır. ILSA (İran-Libya Sanction Act) İran- Libya Yaptırım Antlaşması konusunda ısrarlı olan ABD'ye karşı İngiltere AB politikalarının yanında yer almış, ABD'yi eleştirerek tek taraflı ceza sisteminin etkin olamayacağı konusunda ABD'yi ikna etmiştir. Daha sonra Muhammed Hatami'nin seçilmesi ve 1998 yılında AB elçisinin Tahran'a dönmesi ilişkilerin normalleşmesini sağlamış, İngiltere ABD ve AB politikalarının uyumlaşması ile rahat bir nefes almıştır. İsrail-Filistin sorununun çözülmesi konusunda da benzer bir durum söz konusu olmuştur. 1993 yılında Oslo süreci başlayana kadar İngiltere'nin politikaları ABD ile daha uyumludur. İngiltere'nin bölgeye karşı tarihi bir sorumluluğu (Lord Alfred Balfour-Balfour Deklerasyonu gibi) olduğu düşünüldüğünde sorunun bir an önce çözülmesini desteklemiştir. Bununla birlikte bölgeye karşı yaklaşımında ticari çıkarları sürdürmek gibi

²²⁵ Robin Niblett, "Choosing between America and Europe: A New Context for British Foreign Policy", *International Affairs*, 83:4, 2007, s. 637-638.

pragmatist amaçlar da söz konusudur. İsrail ve Filistin Barselona Süreci ile başlayan Euro-Mediterranean İşbirliği programının bir parçasıdır ve özellikle bu programla birlikte AB bölge ile olan bağlarını arttırmaya çalışmıştır. İngiltere, İsrail-Filistin sorununda diğer AB üyesi partnerleriyle aynı çizgide olmuş ve daha reaktif bir politika izlemiştir. Ancak sorunun çözümünü istemekle birlikte bu konudaki çabaları sınırlı kalmıştır. Hem Yaser Arafat hem İzak Robin İngiltere'nin desteğini isemişler, İngiltere'nin yakınlığı zamana ve koşullara göre değişiklik göstermiştir. Aslında Blair iktidarının ilk döneminde başbakanın Ortadoğu üzerine çok fazla kafa yorduğu söylenemez. Özellikle AB'nin dönem başkanlığını üstlenen İngiltere önceliğini ve enerjisini yeni AB üyeleri üzerinde yoğunlaştırmıştır²²⁶.

Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nin kurulması ABD ile İngiltere'nin anlaşamadıkları diğer bir konu başlığıdır. İngiltere, mahkemenin kuruluşunu destekleyen ilk altı ülkeden birisi olmuştur. Ancak ABD'nin Birlik ile ABD arasında gerçekleştirdiği iki taraflı çabalarına rağmen ABD mahkemenin kuruluşuna karşı çıkmaya devam etmiştir. Anlaşmazlıklara neden olan diğer konu iklim değişikliği ve nükleer silahsızlanmadır. Başkan Bush, Kyoto protokolüne karşı olduklarını ve Protokol imzalandığı takdirde ABD çıkarlarının zedeleneceğini belirtmiş ancak Blair hükümeti 2001 yılında imzalanan Bonn ve Marrekesh Antlaşmaları'nın sonuna kadar arkasında durduklarını söylemiştir. Kyoto Protokolü²²⁷ konusunda Bush'un politikalarını hatalı bulmasına rağmen başbakan Blair'in kamuoyu önünde ABD başkanını eleştirmekten kaçınması, AB'li partnerlerinin canını sıkmıştır. Şansölye Schröder Göteborg Zirvesi'nde başbakan Blair'in AB ve ABD arasında köprü rolü

²²⁶ John Calabrese, The United States, Great Britain and the Middle East: How Special the Relationship?, **Mediterranean Quarterly**, Summer 2001, ss.57-83.

²²⁷ Kyoto Protokolü konusunda belirtilmesi gereken noktalardan birisi Robin Cook'un sert biçimde ABD politikalarını eleştirmesidir. Dış İşleri Bakanı'ndan zaten hoşlanmayan yeni muhafazakar ABD yönetiminin Cook'a karşı şüpheyle bakmaları, 2001 seçimlerini kazandıktan sonra ABD ile daha iyi ilişkiler içerisinde olmak isteyen başbakanın Cook'u görevden almasına neden olmuştur.

oynadıkları iddiasına “*bilmeliyiz ki bu trafiği tek yönde akan bir köprüdür*” sözleriyle karşılık vermiştir.

Bush yönetimi Anti- Balistik Füze Antlaşması'nın kendi ulusal programlarına uymadığını belirterek antlaşmayı iptal etmiş ve Kapsamlı Deneme Yasağı Antlaşması'na karşı olan tutumuna da devam etmiştir. Oysa ki bu anlaşmanın evrenselleştirilmesi İşçi Parti'sinin hedefleri arasında yer almıştır. Bu arada Camp David Zirvesi'nde Blair başkan Bush'u başkan Putin ile Anti-Balistik Füze Antlaşması konusunda diyalog kurması için ikna etmeye çalışmıştır. Kara Mayınları ile ilgili Ottawa Konvansiyonu başkan Bush'un kabul etmediği diğer antlaşma olmuştur. Görüldüğü gibi taraflar arasında anlaşmazlıklar yaşanmış, Clinton-Blair döneminde olduğu gibi kişisel ilişkinin yakınlığına dayanan özel ilişkinin kişisel ilişkiler ayağı Bush ve Blair'in ilk yıllarında ağır aksak yürümüştür.

Clinton ve Blair döneminde başkan ve başbakan, politikalarını birbirlerini tamamlayan bir üslupta aynı diplomatik dili ve hitabet sanatını kullanarak sürdürmüşlerdir. “*Benim işim nüanslarla uğraşmak değil insanlara düşündüğümü söylemektir*” diyen başkan özellikle diplomatik üslup ve hitabet konusunda farklı bir tarza sahip olmuştur. Bununla birlikte hem Clinton hem de Blair partilerini yeniden yapılandırmak konusunda aynı görüşlere sahip olmuşlar, 3. yol ideolojisi konusunda da benzer fikirleri paylaşmışlardır.

Ancak, Soğuk Savaş döneminin eski kartalları Dick Cheney, Paul Wolfowitz ve Donald Rumsfeld gibi isimlerin yer aldığı Bush'un ekibinin muhafazakar görüşleri Blair hükümetiyle tam olarak örtüşmemiştir. Paul Wolfowitz ABD'nin dünyanın tek süper gücü olarak pozisyonunu koruması gerekliliğinin altını çizmiştir. Yeni muhafazakar düşüncenin önemli isimlerinden olan bakan, yeni ABD yüzyılı projesi kapsamında radikal dış politika değişiklikleri yapması konusunda başkan Bush'u ikna etmeye çalışmıştır. Robert Kagan ve William Kristol 2000 yılında yayımlanan kitapları ABD Dış Politikası için Fırsatlar ve Tehditler isimli

kitaplarında ABD için tehdit oluşturan Çin, Rusya, Kuzey Kore, Irak ve İran ile baş etmek için iddialı bir program hazırlamışlardır. Ancak bu yeni muhafazakar programda İngiltere'ye atıfta bulunulmadığı gibi başkan Blair'e de yer verilmemiştir. Yeni muhafazakar görüşe sahip olanlar Bush yönetimine lobi yaparken, Blair'in yeni yönetim konusunda çekincelerinden biri de başkan yardımcısı Dick Cheney'in İngiliz Mufazakar parti ile yakın ilişkiler içerisinde olması ve Blair konusunda şüpheli yaklaşımları olmasıdır. Bununla birlikte başkanın en fazla güvendiği isimlerden olan Condoleezza Rice da Blair'in Chicago konuşmasını eleştirmiş, Kosova operasyonunda başbakan ile pek çok konuda anlaşamamışlardır. Rice, ulusal çıkarın tek gerçeklik olduğu zihniyetinde bir siyasetçi olarak çok taraflılık, uluslararası toplum ve insani çıkarlar gibi kavramlara karşı olmuş bu açıdan da Blair ve Clinton'un fikirlerinden çok ayrı bir perspektife sahip olmuştur. Zaten Bush'un seçim kampanyaları devam ederken Rice ve Bush ikilisi Clinton'un politikalarını özellikle de AB ile ilgili konuları ele alış biçimini eleştirmişlerdir. Bush Avrupalı liderlerin uluslararası ilişkilerin dinamiklerini anlamadığını düşünmüş, AB liderlerinin diktatörlere karşı çıkma yerine yatıştırma politikası izlemelerini hatalı bulmuştur²²⁸.

Başkan Blair'in Kosova ve Irak konusunda AB çizgisinde olmamasına rağmen, Kyoto Protokolü, Savaş Suçluları Mahkemesi ve Nükleer Silahsızlanma konularında AB ile tam bir fikir birliği içerisinde olması ABD tarafından hoş karşılanmamış, Blair'in tanımladığı köprü rolü iki tarafı da memnun etmemiştir.

Bununla birlikte dış politikada olduğu kadar Cumhuriyetçi Parti ile İşçi Partisi'nin ekonomi politikaları açısından da ayrılıklara düştükleri pek çok alan söz konusu olmuştur. Örneğin Blair hükümeti sosyal dışlanma ile baş edebilmek için

²²⁸ Con Coughlin, **Tony Blair and the War on Terror: American Ally**, Harper Collins Publications, 2006, ss. 107-138.

vergi oranlarının yükseltilmesi politikasını tercih ederken, Bush yönetimi seçimlerde seçmenlerine söz verdiği gibi vergileri indirmeye çalışmıştır. Aslında Tony Blair ve Robin Cook tarafından geliştirilen ve yukarıdaki bölümde bahsedilen yeni işçilerin etiğe dayalı dış politika anlayışı ve bu kapsamda insan haklarının ele alınış biçimi başkan Bush'un politikalarıyla farklılık göstermiştir. Dış politikada çok taraflılığa, etik politika anlayışına ve insan haklarına dayalı uluslararası müdahalecilik anlayışına inanan sosyal demokrat başbakan Blair ile tek taraflılık çerçevesinde güce dayalı politika sürdürmenin gerekliliğine inanan başkan Bush'un farklılıklarından söz edildi. İki taraf özel ilişkinin önemli niteliklerinden olan liderler arası yakın ilişkinin gerekliliklerini yerine getirmekten uzakken birden dünyanın televizyon başına kilitlendiği uzun yıllar hafızlardan çıkmayacak 11 Eylül saldırısı gündeme gelmiş, 11 Eylül uluslararası ilişkileri, güvenlik çalışmalarını kökten değiştirmiş, özel ilişki yeniden canlanmıştır. Brüksel'de bayraklar yarıya inmiş, Schröder sınırsız dayanışma konusunda söz vermiş, 14 Eylül tüm Avrupa'da yas tutma günü ilan edilmiş ve NATO tarihinde ilk kez 5. Madde gündeme gelmiştir ²²⁹.

İngiltere'ye gelince başbakan bu trajedide omuz omuza olacaklarını söyleyerek ABD'ye olan desteğini açıklamıştır. Destek sözleri yerini bulmuş, sadece sekiz gün sonra Başkan Bush Kongre'ye ABD'nin İngiltere'den daha yakın bir müttefiki olmadığına dair konuşmasını yapmıştır. 11 Eylül İngiltere'ye güvenilir bir müttefik olduğunu ispatlama yolunda bir şans tanımıştır. Böylece İngiltere hem arzu ettiği gibi uluslararası alanda etkinliğini arttırabilecek, hem ABD ile ilişkilerini güçlendirerek kendisini AB içerisinde daha güçlü bir pozisyona koyacaktır. Bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmeye çalışan başbakan 11 Eylül sonrasında diplomatik ziyaretlerde bulunmaya başlamış, bu diplomatik ziyaretler sadece batı ittifakı ile sınırlı kalmamış başbakan aynı zamanda Suriye, Libya ve İran ile temaslarda

²²⁹ Steve Marsh, "September 11 and Anglo-American Relations: Reaffirming the Special Relationship", *Journal of Transatlantic Studies*, No.1, 2003, s. 60.

bulunmuştur. Beşir Esad'a elçi gönderen Blair, ABD'nin hiçbir diplomatik ilişkisi bulunmayan Libya'daki İngiliz elçiliğini yeniden açmış, dış işleri bakanı Jack Straw İran liderleriyle bir araya gelmiştir. Tüm bu çabalar Blair'in ABD kamuoyunun gözünde değerini yükseltmiş, koalisyon kurma konusunda ABD'nin elini rahatlatmış ve Blair'in deyimiyle İngiltere kilit güç haline gelmiştir. İngiltere, makroekonomik gücü, askeri kuvvetlerinin kapasitesi ve istikrarlı yapısı ile ihtiyaç duyulan müttefik gereksinimine cevap vermekteydi. Taliban'a karşı ABD tarafından yürütülen Sürekli Özgürlük operasyonunda hava saldırılarına katılan, Kabil'de Uluslararası İstikrar Kuvveti'nde yer alan İngiltere iyi bir müttefik olma konusundaki yetkinliğini kanıtlamıştır. İngiltere ve ABD'nin istihbarat paylaşımlarının müttefik ilişkileri açısından önemi ilk bölümde vurgulanmıştı. Bu çerçevede 11 Eylül sonrasında istihbarat alanındaki işbirliği ivme kazanmıştır. Örneğin Usama bin Ladin'in ve El Kaide örgütünün mesajlarını deşifre etme ve yayınlamada İngiliz uzmanlar çalışmış, Avrupa'da terörist gruplara ait olan banka hesaplarının dondurulmasında İngiltere ciddi bir rol üstlenmiştir. ABD tarafından yayımlanan on bir listedeki 191 kişiye ait 10 milyar dolarlık varlık İngiltere tarafından dondurulmuştur.

11 Eylül sonrasında Irak savaşına kadar geçen bu dönem bu çalışmanın temel sorunsallarından olan Blair'in ABD ile AB arasındaki dengeleyici rolü ile ilgili önemli bir laboratuvar özelliği göstermiştir. Bill Clinton'un *“biz Avrupa'ya bir şeyi doğrudan söylemeyi tercih etmediğimizde İngiltere bunu yapar”* yorumu 11 Eylül'den sonra geçerliliğini göstermiş ve Blair'in hükümetin göreve geldiği günden beri oluşturmaya çalıştığı Avrupa taraftarı yaklaşımı önemli ölçüde zedelenmiştir.

3.4.1. Irak Savaşı

Tony Blair'in Irak savaşında ABD'ye destek vermesi, başbakanın siyasi kariyeri ve İngiliz dış politikası açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bazı akademisyenler Blair'in müdahaleye sadece Bush'a destek vermek için kalkıştığını savunsalar da diğer cephe, başbakanın kişisel düşüncelerinin, dini inançlarının, değer

sisteminin kararını etkilemekte önemli rol oynadığını iddia etmektedir. Sonuçta sebep ne olursa olsun başbakanın kararı, batı ittifakının tamamen değişmesine neden olmuş, başbakanın AB yanlısı politikalarının inandırıcılığına ciddi bir darbe vurmuş ve Blair'in ABD ile AB arasında köprü olma argümanı ciddi biçimde zarar görmüştür.

Öncelikle başbakanın Irak savaşına katılma kararının arkasında yatan faktörlere baktığımızda kişisel değerlerinin ve dini inançlarının etkisinin önemli olduğunu belirtmek gerekir. Başbakanın dünyayı iyiler ve kötüler, doğrular ve yanlışlar şeklinde ayıran anlayışından önceki bölümde söz edilmişti. Başbakana göre yaşadığımız dünyada iyiler ve kötüler, doğrular ve yanlışlar vardır. Bu durumda doğru olanın yapılması için tereddüt etmemek gerekir²³⁰. Blair'in uluslararası toplum ve müdahalecilik anlayışı temelde bu fikirlere dayanır. Başbakana göre bugün karşı karşıya kalınan önemli dış politika sorunların birisi başka insanların çatışmalarına aktif olarak katılmak durumunda kalmaktır. Demokrasi ve insan hakları tehlikedeysen müdahalenin rejim değişikliği bile gerektirse yapılması gerekir.

Başbakan, uluslararası toplum konusundaki doktrini belirleyen ünlü Şikago konuşmasında, izolasyonun artık bir seçenek olmadığını ve uluslararası toplumun tehlikelerle baş etmek için daha etkin bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini belirtmiştir.

“Küreselleşme bir sonuç ancak bu süreci yöneten değerler bir etkidir. Bugün karşılaşılan en büyük sorun ortak değerler üzerine kurulu ortak bir küresel politikanın oluşturulmasıdır. Günümüzde uluslararası toplum, özgürlük, tolerans ve adalet gibi kavramlar üzerine inşa edilmek zorundadır. Bugün küresel sistemde tüm hükümetler

²³⁰ Paul Hoggett, “Iraq: Blair’s Mission Impossible”, **BJPIR**, 2005, Vol.7, s.426.

özgürlüğe inanmasalar bile tüm insanlar özgürlüğe inanmaktadırlar. Bu noktada sorun uluslararası toplumun bu değerler çerçevesinde nasıl birliğe kavuşacağıdır. Artık dış politikanın reaktif değil aktif olmasının zamanı gelmiştir. Bu yüzden İngiltere de daha aktif bir politika izlemek durumundadır. Kosova²³¹, Sierra Leone²³², Afganistan ve Irak müdahaleleri bu aktif politikanın bir sonucudur. Bununla birlikte iklim değişikliği ve dünya ticareti gibi alanlarda da aktif politika izlemeye devam etmek gerekir. Günümüzde sadece ulusal çıkarlara göre hareket etmek mümkün değildir. Uluslararası müdahalecilik yaklaşımını savunurken hataların yapılmayacağını iddia etmiyorum. Ayrıca istememize ve gerekli olmasına rağmen müdahale edilemeyen Sudan, Zimbabve, Burma ve Kuzey Kore gibi örnekler de mevcuttur²³³.”

Başbakanın yukarıdaki açıklamalarında görüldüğü gibi Blair uluslararası müdahalecilik kavramına gönülden inanmaktadır. Bu açıdan Irak savaşına verdiği desteği kayıtsız koşulsuz başkan Bush'un yanında yer almak olarak değerlendirmemek gerekir. Kosova ve Sierra Leone örnekleri başbakanın uluslararası müdahalecilik yaklaşımına Irak'tan önce de sıcak baktığının göstergesidir. Bununla birlikte dünyayı daha iyi bir yer haline getirmenin yolu güçlü bir ittifaktan geçer. Bu noktada başbakan İngiltere ve ABD'nin uluslararası alanda birlikte çalıştıkları

²³¹ Başbakan Kosova ve Sierra Leone müdahalelerini ne kadar haklı bulduğu ile ilgili olarak “*bugün Balkanlar'daki problemler çözülmüş değildir, ancak Slovenya'nın AB üyesi olduğu Hırvatistan'ın müzakerelere başladığı Balkanlar, gelecek için umut vaat etmektedir. Sierra Leone bir demokrasi haline dönüştürülmüş en azından iktidar kansız biçimde el değiştirmiştir. Tüm bu gelişmeler müdahalelerin yerindeliğine işaret etmektedir.*” (Tony Blair, **A Journey: My Political Life**, ed. Alfred Knopf, New York, Toronto, 2010, s. 249.)

²³² İngiliz güçleri Sierra Leone müdahalesinde Lungi havaalanını korumuş, BM'e gücünü yerleştirebilmesi için fırsat tanımıştır. Revolutionary United Front (RUF) lideri Foday Sankoh tutuklanarak sonraki aylarda bölgedeki isyancılar bastırılmaya çalışılmış, geniş bir silahsızlanma programı sürdürülmüştür.

²³³ Tony Blair, **A Global Alliance for Global Values**, The Foreign Policy Center, September 2006, ss. 1-38.

takdirde beceremeyecekleri çok az şey olduğunu belirtir. “*Siyasi ve ekonomik özgürlüklerin korunmasında ABD’nin oynadığı tarihi rolü unutmamak gerekir*” diyen başbakana göre, ABD dünyada iyiliğin gücünü simgelemektedir. Alex Danchev başbakanın sözlerine şu yorumu ekler: “*İngiltere ve İngiliz ordusu da iyiliğin gücüdür*²³⁴.” Bu bağlamda iki gücün dünyaya iyiliği ve barışı getirmek için birlikte hareket etmesi kaçınılmazdır.

Her ne kadar Blair’in dış politika anlayışı etik bir çerçevede oluşsa da başbakan dış politikada faydacı yaklaşım ile ütöpik yaklaşımın birlikte ele alınması gerektiğini savunmuştur. Evanjelik duruşunun arkasında daha pragmatik ve realist bir duruşunun olduğunu belirtmek gerekir. Değerler için mücadele etmek bununla birlikte ulusal çıkarı korumak bir siyasetçinin ayrılmaz önceliklerini oluşturmaktadır. Irak Savaşı da hem tanrının yolunda yapılması gereken görevi gerçekleştirmek hem de İngiltere’nin uluslar arası politikadaki etkinliğini arttırmak açısından önem taşımaktadır. Blair’e göre, İngiltere hala küresel bir role sahiptir ve gücünü iki temel dayanaktan almaktadır. Silahlı kuvvetler ve ABD ile olan ilişkiler... Dolayısıyla başbakanın ABD ile olan ilişkilerinde bandwagoning stratejisi (kazanın yanında olma) yürüttüğü söylenebilir. Ülkenin gücünü arttırmak için Irak Savaşı’nda ABD’nin yanında yer almak bu çerçeveden de açıklanabilir²³⁵. Ancak etkinliğini arttırmak için uyguladığı bandwagoning stratejisi AB bütünleşmesini özellikle de AB çoğulculuğunu tehdit etmiştir.

Tony Blair de kendisinden önceki başbakanlar gibi ABD ile özel ilişkinin varlığına inanmış bununla birlikte özel ilişki kavramının siyasi yönüne de vurgu

²³⁴ Alex Danchev, “Tony Blair’s Vietnam: The Iraq War and the Special Relationship in Historical Perspective”, **Review of International Studies**, Vol. 33, 2007, s.189.

²³⁵ John Dumbrell, “US-UK Relations: Structure, Agency, and the Special Relationship” ed. Terrence Casey, **The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Policy**, Palgrave: Macmillan, 2009, s.277.

yapmıştır. Başbakan ABD'deki cumhuriyetçiler ile işbirliği yapmanın iç politikada muhafazakar partinin muhalefetini yumuşatacağını düşünmüş böylece partisini güvenlik konusunda muhafazakar partinin eleştirilerinden koruyacağına inanmıştır.

İşçi Partisi için dış politika ve güvenlik zayıf ve deneyimsiz olduğu ve en fazla eleştiri aldığı alan olmuştur. 1997 yılı iki yüzyıldır reforma ihtiyacı olan parti için dönüm noktası olmuş yeni işçi ideolojisi ile parti dönüşüme uğramış böylece yeniden yapılanan partinin savunma ve güvenlik alanına da daha fazla eğilmesi gündeme gelmiştir. Parti'nin genel çizgisinin savaş karşıtı olması geçmiş yıllarda pek çok sorunun yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin başkan Wilson, Vietnam Savaşı'nda da ABD'ye destek vermek istemesine rağmen savunma bakanı Denis Healey'in vetosuna takılmış İngiltere manevi destekten fazlasını verme imkanını bulamamıştır. Aynı zamanda olası bir kararın İşçi Partisi'nin ikiye bölmesi tehdidi kararın çıkmasında önemli bir engel olmuştur. Diğer örnek 1980 yılında nükleer silahsızlanma ve ABD politikalarını eleştirme nedeniyle İşçi Partisinde yaşanan önemli kırılmadır. Partinin bilinen ve köklü atlantistlerden olan David Owen, Roy Jenkins, Shirley Williams ve Bill Rogers bu nedenle İşçi Partisi'ni terk etmiş bu ayrılmalar nedeniyle parti 1980 seçimlerinde başarılı bir sonuç elde edememiştir²³⁶. Sonuç olarak partinin başarı grafiğini yükseltmek için dış ve güvenlik politikasını reforme etmek zorunlu olmuştur. Parti geçmişinin dış politika ve güvenlik alanındaki zaafiyeti Yeni İşçilerin bu alana daha fazla önem vermesine neden olmuş, dış ve güvenlik politikasında güçlü olmanın gereği olarak Yeni İşçiler Washington ile yakın ilişkiler içine girmeleri gerektiğini düşünmüşlerdir.

Dış güvenlik politikasına daha fazla önem verme stratejisinin yanı sıra ülkenin prestijini arttırmanın da önemli bir sebep olduğu belirtilmiştir. John

²³⁶ Caroline Kennedy-Pipe, Rhiannon Vickers, "Blowback for Britain? Blair, Bush and the War in Iraq", *Review of International Studies*, Vol. 33, 2007, ss. 215-216.

Kampfner, Blair'in, Irak savaşını ülkesinin uluslararası alanda etkinliğini arttırmak için desteklediğini belirtmiştir. Blair'e göre Thatcher ve Churchill İngiltere'yi dünya gücü yapmaya çalışan başbakanlardı ve ülkeyi dünya gücü yapmak için Thatcher ve Churchill savaştıllarsa İşçi Partisinden bir başbakan da bu amaç için savařabilirdi²³⁷.

Kısaca başbakanın Irak savaşı için kendi gerekçeleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Irak savaşı kararını sadece özel ilişki çerçevesinde ele alıp Blair'i ABD'nin koşulsuz hizmetkarı biçiminde eleştirmek bilimsel açıdan kabullenilemeyecek bir üslup olduğu gibi başbakanın kendi nedenlerini de görmezden gelmek anlamına gelir.

Irak savaşının hem AB hem de AB İngiltere açısından önemi başbakanın görev başına geldiği tarihten bu yana tüm Avrupa yanlısı söylem ve eylemlerini bu konudaki tüm çabalarını sekteye uğratmış olmasıdır. AB ile İngiltere ilişkilerini zedeleyen savaş İngiltere'nin kimliğindeki dönüşüm sürecini ve bu konu da yakalanan ivmeyi zedelemiş bir kez daha sosyal inşacılık teorisinin açıklamaları ve Avrupalılaşma süreci başbakanın eylemlerini açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu açıdan sonuçları oldukça önemli olan savaşın AB içerisinde nasıl bir bölünme yarattığını İngiltere ve Birlik ilişkilerini nasıl etkilediğini incelemek gerekir.

Irak Savaşı'ndan önce Blair, Kongre'ye ABD ve Avrupa'nın birlikte çalışmaları halinde diğer ülkelerin de işbirliğine katılacağını bildirmiştir. Eğer işler yolunda gitmezse bunun diğer Avrupalı devletlerin kabahati olacağını belirten başbakan, Avrupalı liderleri ikna etme konusunda kendinden emin bir tutum sergilemiştir. İkna edicilik başbakanın doğal yetenekleri arasındadır. John Kampfner kitabında Tony Blair'in bu özelliğini vurgulamak için şöyle bir tanımlama yapmıştır. *"Ona tecrübesiz diyin, toy diyin ne dersiniz diyin ama Blair asla vazgeçmez ve*

²³⁷ John Kampfner, **Blair's Wars**, 2004, Free Press, s.4

*genellikle bırakın Chirac'a şunu yaptırıyım ya da Putin'i bana bırakın gibi cümleler kurar*²³⁸.” Blair’in dış politikadaki ısrarcı ve ikna edici kişiliğine örnekler vermiştir. David Blunkett da Kampfner’in yorumuna katılmış ve başbakanın yargıları konusunda önemli bir kesinliği ve özgüveni olduğunu belirtmiş ve insanları peşinde sürüklemeyi başaracak bir yeteneğe sahip olduğunun üzerini çizmiştir. Blair ikna gücü fazla olan bir siyasetçi olmasına rağmen asıl sorun Irak konusunda Avrupalı partnerlerini nasıl ikna edeceği olmuştur. Zira tüm çabalarına rağmen BM kararı alınmasını sağlayamamıştır. Zaten BM kararı olmasa da ABD Irak konusunda kararını çoktan vermiş bu yüzden başbakanın ABD üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur. ABD’yi BM kararı olmadan hareket etmemeye ikna etmek mümkün olmadığına göre yapılması gereken şey AB’li partnerleri ABD ile birlikte savaşa girmeye ikna etmek olmuştur.

Blair’in görüşmeleri sonucunda istihbarat ve hava sahası kullanımı konusunda Pakistan gibi Ortadoğu ülkeleri ile -özellikle de Afganistan çevresi ile- kurduğu bağlantılar önemli olmuştur. Başbakan ABD’nin yaptırım uyguladığı ve kendisi için yakın ilişkilerin kurulmasının zor olduğu ülkelerle de görüşmüş özellikle bu çabaları ABD’de taraftar kazanmasını sağlamıştır. Örneğin 11 Eylül’den önce Suriye’nin yeni başkanı Beşir Esad’a elçi gönderen İngiltere Libya’daki büyükelçiliğini yeniden açmış, İran liderleri ile görüşmesi için 2001 yılında Dış İşleri Bakanı Jack Straw’u görevlendirmiştir. Böylece ABD’nin hiç bağlantısı olmayan bu ülkelerle diyalog şansı yakalamaya çalışmıştır.

İngiltere’nin terörle mücadelede ABD’nin yanında yer alması hem askeri hem de manevi anlamda azımsanmayacak bir katkı olmuştur. ABD’nin Taliban yönetimine karşı yürüttüğü operasyona katkı sağlamış, Kabil’de Uluslararası İstikrarı Sağlama (ISAF) Gücü’ne katılımda kendisine düşen sorumluluğu yerine getirmiştir.

²³⁸ Kampfner, 2004, s. 127.

Körfez Savaşı sırasında işbirliği yapmak ABD ve İngiltere'nin birlikte operasyon yürütmelerini kolaylaştıran bir faktör olmuştur. Uzun yıllardır süren istihbarat paylaşma alışkanlığı, işbirliği yapma ve bütünleşik komuta yapısına alışık olma ABD ve İngiltere için avantaj sağlamıştır. Örneğin sözü edilen operasyonlarda Almanya'nın ABD'nin komutasına asker vermek istememesi bu duruma örnek oluşturmaktadır. Bununla birlikte Blair, El Kaide örgütlenmesiyle sivil yöntemlerle de mücadele edilebilmesi için çaba harcamış, 11 Eylül sonrasında ABD ve İngiltere arasındaki istihbarat ağı sıkılaştırılmıştır. İngiltere nükleer silahlar ile ilgili stratejisini de değiştirmiştir. Savunma Bakanı Geoff Hoon 20 Mart 2002'de eğer Saddam kitle imha silahları ile ilgili tehdit oluşturmaya devam ederse İngiltere'nin Irak'a karşı nükleer caydırıcılık kullanabileceğini belirtmiştir. Oysaki 1998 Savunma Stratejisi (1978 düzenlemelerine bağlı kalarak) İngiltere'nin kendisi nükleer saldırıya uğramadığı sürece nükleer saldırıda bulunmayacağı düzenlemelerini içermektedir. Sözü edilen bu adım da ABD açısından İngiltere'nin değerini artırmıştır²³⁹.

Sonuçta İngiltere ve ABD 11 Eylül saldırısından sonra kaybettikleri bağı ve müttefiği yeniden bulmuşlar, ortak değerlerine saldırı iki gücün yeniden bir araya gelmesine neden olmuştur. 11 Eylül Anglo-Amerikan dayanışması için sembolik bir tarih olarak Blair'a uluslararası devlet adamı olarak kendi prestijini yükseltme ülkesinin etkinliğini arttırma ve Churchill günlerindeki dayanışma ve özel ilişki retoriklerini yeniden canlandırma fırsatı vermiştir. Ancak özel ilişkinin yeniden canlandırılması Blair'in AB ile ilişkilerini sıkıntıya sokmuştur.

²³⁹ Steve Marsh, ss.56-75.

3.4.2. Irak Savaşı ve AB'deki Çatlak

Robert Kagan'ın AB ve ABD ile ilgili tanımlaması ünlüdür. Kagan, ABD'yi Mars'tan Avrupa'yı ise Venüs'ten olarak tanımlamıştır. Ancak Kagan'ın bu tanımlamasına katılıp Venüslü Avrupalıların hiçbir zaman savaşa girmek istemeyecekleri gibi bir genelleme yapmak hatalı olacaktır. Ancak şu noktada açıktır ki Irak savaşı iki tarafın anlaşamadığı tek örnek değildir. Dünyanın nasıl yönetileceği, uluslararası örgütlerin ve uluslararası hukukun rolü, diplomasinin uluslararası alanda kullanım şekli, gücün dengeli biçimde dağılımı gibi konularda da AB ve ABD aynı bakış açısına sahip değildirlir²⁴⁰. Irak örneği büyük bir resmin küçük parçası olduğu gibi yukarıda sözü edilen anlaşmazlıklar nedeniyle transatlantik ittifakta parçalanma kaçınılmaz olmuştur. Bush yönetiminin ilk tek taraflı müdahalesi 11 Eylül'den sonra, NATO'nun yardım talebini 5. Madde kapsamında reddetmesi olmuştur. Donald Rumsfeld ve Paul Wolfowitz “*koalisyon misyonu değil misyon koalisyonu belirlemelidir*²⁴¹” sözleriyle bu konudaki yaklaşımlarını ortaya koymuşlardır. Tek taraflı yönetim anlayışı 11 Eylül'den sonra devam etmiş ABD bu konuda pek çok AB üyesinin eleştirileriyle karşı karşıya kalmıştır.

ABD, genel olarak AB üyelerinin eleştirileriyle karşılaşmış olsa da Tony Blair'in sadakatinden her zaman emin olmuştur. Blair'in ABD'yi karışık konularda yalnız bırakmayacağını açıklaması başkan Bush'un güvenini boşa çıkarmamış hatta bu nedenle bakanlarından biri o her zaman beklediğimiz Aşk Her Yerde filmindeki

²⁴⁰ Alex Danchev, “How Are Shared Values in the Transatlantic Relationship” **BJPIR**, 2005, Vol. 7, s. 434.

²⁴¹ Samuel Azubike, “The Poddle Theory and the Anglo-American Special Relationship”, **International Studies**, 42(2), 2005,s 124.

sahne asla gerçek olmayacaktır diyerek ABD ve İngiltere arasındaki özel ilişkiye atıf yapmıştır²⁴².

Blair'in Irak savaşı ile ilgili iki temel problemi olmuştur. Birincisi başbakanın uluslararası hukuka uymayan bir eyleme katılmak istememesi, BM kararına dayanmayan bir müdahaleye destek vermek konusunda gönülsüz olmasıdır²⁴³. Daha ciddi olan diğer problem ise ABD'nin BM kararı olmadığı gibi İngiltere'yi de yanına almadan savaşa girme ihtimalidir. Bu sorunlarla uğraşırken başbakan, başkan Bush'u BM kararı alınması için, kamuoyunu müdahalenin haklılığına inandırmak için, kendi parlamentosunu ve kabinesini başkan Bush'a destek verebilmek için ikna etmek zorunda kaldığı bir sürecin içine girmiştir. Bu durum başbakanın yaptığı her konuşmada kitle imha silahlarından bahsetmesine neden olmuştur. Başbakan Mart 2003'te yaptığı on altı konuşmasında terörizm, etik ve biyolojik silahlara vurgu yaparken on dördünde kimyasal silahlara atıfta bulunmuştur.

²⁴² Hugh Grant'ın İngiltere başbakanını canlandırdığı *Aşk Her Yerde* filmindeki bir sahnede başbakan ABD başkanına sinirlenir ve arkadaşını zora sokan onu aldatan biri daha fazla arkadaş sayılmaz diyerek ABD başkanına meydan okur, filmde bu meydan okuma İngiltere'nin uzun zamandır beklediği an olarak işlenmiştir. Yukarıda sözü edilen bakan filme atıf yaparak İngiliz halkının böyle bir anı beklediğini ama böyle bir meydan okumanın gerçekleşemeyeceğini belirtmiştir. (bkz. James Naughtie, **The Accidental American: Tony Blair and the Presidency**, Public Affairs, New York, 2003)

²⁴³ Colin Powell BM raportörlerine son bir şans verilmesi gerektiğini belirtmiş, uluslararası hukuka uyulması gerekliliği konusunda Blair ile aynı çizgide yer almıştır. Powell'a göre İngiltere, BM'nin 1441 sayılı kararının çıkmasında çok etkin olmuştur. İngiltere dış işleri bakanı Robin Cook ABD kararı üzerinde İngiltere'nin çok fazla etkisinin olmadığını belirtse de ABD yönetimi başbakan Blair'in etkisini daha fazla önemsemiştir. Başkan Jimmy Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski, Blair çok zekice oynuyor kamuoyunda bizi destekler görünmesine rağmen gizli görüşmelerde bizi sıkıştırıyor sözleriyle başbakanın etkisinin düşünüldüğünden fazla olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Bununla birlikte AB üyesi ülkelerin ABD politikalarına karşı şiddetli eleştirisi ABD'nin gözünde İngiltere'nin değerini arttırmış, İngiltere desteği ABD'ye meşruiyet ve ihtiyacı olduğunda da çok tarafsızlık şemsiyesi sağlamıştır. (Graeme P. Herd, Tuomas Forsberg, "Constructive Transatlantic Strategic Dissonance: Making a Virtue out of Vice ?", **International Politics**, Vol. 45, 2008, ss.364-381.)

Bu dönemde kitle imha silahları, Blair'in yaptığı konuşmaların % 50'sini oluşturmuştur²⁴⁴. Kamuoyunu ikna etmek için gösterilen bu çaba amacına ulaşmamıştır. Times dergisinin yaptığı anket sonuçları halkın çoğunluğunun Saddam'ı bir tehlike olarak görmesine rağmen, % 45'inin BM kararı olmadan yapılan müdahalenin ABD öyle istediği için yapıldığına inandığı sonucu çıkmıştır²⁴⁵. Ancak başkan Bush bu durumla ilgili olarak "*Blair'de hayran olduğum şey doğrunun ve yanlışın ne olduğu konusunda ikna olması için anket sonuçlarına ihtiyacı olmamasıdır*"²⁴⁶ demiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi iki temel sorundan ilki başbakanın savaşın meşruluğuna ilişkin problemleri olmuştur. Diğer sorun ise ABD'nin İngiltere olmadan savaşa girmesi ihtimaliydi. İngiltere BM kararı olmadan ve kamuoyunu ikna etmeden savaşa girmek istemediği için vakit kaybettikçe ABD, İngiltere desteğinin olmazsa olmaz olmadığını düşünmeye başlamıştır. Başkan Bush bu konu ile ilgili başbakana, "*en son isteyeceğim şey hükümetinizin düşmesidir. Hükümetin düşmesinden savaşa yalnız girmeyi tercih ederim*" diyerek iç politika zorluyorsa savaşa sadece barışı koruma gücü olarak da katılabileceğini belirtmiştir²⁴⁷. Irak Savaşı'nda daha etkin rol oynamanın ülkesi için gerekli olduğuna inanan başbakan, başkan Bush'un teklifini reddetmiş ve "*sonuna kadar orada olacağım*" sözleriyle cevap vermiştir. Tüm bu diyaloglar ABD ile birlikte yer alamamanın bedelinin büyük olacağına inanan başbakan için savaşa birlikte girmenin gerekliliğini göstermektedir.

²⁴⁴ Craig Mclean, Alan Patterson, "A Precautionary Approach to Foreign Policy? A Preliminary Analysis of Tony Blair's Speeches on Iraq, **BJPIR**, Vol.8 2006, ss. 361-362.

²⁴⁵ Peter Riddell, **Hug Them Close: Blair, Clinton, Bush and the Special Relationship**, Politico's, 2003, s.241.

²⁴⁶ James Naughtie, *The Accidental American: Tony Blair and the Presidency*, **Public Affairs**, New York, 2003, s. 211.

²⁴⁷ Con Coughlin, **American Ally: Tony Blair and War on Terror**, Harper Collins Publications, 2006, s. 287.

Avrupalı partnerlere gelince, Blair başkan Bush'a, Avrupalı partnerlerini ikna edeceğine dair söz vermiş ancak Schröder ve Chirac'ın savaş, uluslararası düzen ve AB'nin rolü ile ilgili farklı bir bakış açısına sahip olmaları bu sözün gerçekleştirilmesini olanaksız kılmıştır. Bu süreçte kişisel faktörlerin de önemli olduğunu belirtmek gerekir. Bush'un ve Chirac'ın kişisel olarak birbirlerinden hoşlanmamaları yanı sıra Schröder'in de iç politikada gerçekleşen seçimlerin etkisiyle anti-Amerikanist bir söylem yürüttüğünü belirtmek gerekir. Her ne kadar ABD, 9/11 sonrasındaki süreçte Almanya'nın sadakatinden emin olsa da iç problemler ve seçim stresi Schröder'in, ABD'nin Irak müdahalesine eleştirel biçimde yaklaşmasına sebep olmuş, ABD karşıtlığı Fransa ve Almanya eksenini birleştirmiştir.

Küresel terörün tartışıldığı BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Ocak tarihli toplantısı, transatlantik ilişkilerdeki çatlak açısından bir dönüm noktasıdır. Sözü edilen toplantıda dış işleri bakanı de Villepin hareket için çıkacak kararı Fransa'nın veto edeceğini açıklamıştır. Toplantı iki taraf arasındaki farklılığın açık biçimde ortaya çıktığı zemin olmuştur. Toplantıdan sonra 22 Ocak'ta Eleysee Antlaşması'nın 40. yıldönümü kutlamaları sırasında, Fransa ve Almanya savaş karşıtı mesajlarını vermişler, Chirac güç kullanılmasını sadece BM kararı olduğu takdirde destekleyeceğini belirtmiştir²⁴⁸. Bu gelişmeler üzerine Donald Rumsfeld AB'yi yeni ve eski diye ikiye ayıran meşhur konuşmasını yapmıştır.

Fransa ve Almanya arasındaki dayanışma Irak Savaşı'na karşı çıkmaktan daha öte bir dayanışmayı ifade etmiş, taraflar AB'nin geleceğini etkileyebilmek adına bir fırsat yakalamışlardır. Aslında Irak savaşı İngiltere ile Fransa arasındaki AB liderliği yarışında Fransa lehine bir koz olmuştur demek yanlış olmaz. Zaten bu konuda İngiltere ile yarış halinde olan ve ABD'yi dengelemeye çalışan Fransa için

²⁴⁸ Riddell, s. 234-236.

Irak savaşı, Blair'e karşı yürüttüğü diplomatik savaşın bir uzantısıdır. İki ülkenin ortak tarım politikası, genişleme süreci, Euro ve genel olarak AB politikaları konusunda çok farklı bakış açılarına sahip olmaları Fransız basınının, Chirac'ı AB'nin yapılandırılmasında liderlik rolünü kaybetmesinden dolayı eleştirmesine neden olmuş ve İngiltere'nin Brüksel'i ele geçirmesine karşı bir şey yapması gerektiği konusunda uyarılmışlardır. Sonuç olarak Irak savaşı, Chirac ve Schröder için Blair'i ve Aznar ile Berlusconi gibi daha atlantist cephede yer alan liderleri izole etmek için bir fırsat olmuştur.

Fransa-Almanya cephesi sözü edilen amaç doğrultusunda hareket ederken İngiltere, İspanya, İtalya, Portekiz, Danimarka, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti Wall Street Journal'da bir mektup yayınlamışlardır. Mektubun zamanlaması ve simgelediği şey Fransa ve Almanya için çok önemli olmuştur²⁴⁹. Chales Grant mektubun İngiltere için de sembolik bir değer taşıdığını belirtmiştir. Yeni AB üyelerinin atlantist çizgide yer alınmasında kendisini yalnız bırakmamaları İngiltere için memnun edici olmuştur²⁵⁰. Bununla birlikte Fransa ve Almanya sekizlerin mektubuna yeterince kızgınken hemen arkasından gelen Vilnius Ten olarak isimlendirilen ve Bulgaristan, Estonya, Latviya, Litvanya, Arnavutluk, Makedonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın ABD'ye desteklerini belirttikleri ikinci mektup Fransa için tam anlamıyla provakatif bir belge niteliği taşımıştır. Fransız analist François Heisbourg mektup, AB'nin, ABD müdahalesinden bağımsız bir dış politika yürütemeyeceğinin göstergesi olmuştur demiş ve Roma

²⁴⁹ Mektup, Wall Street Journal'dan Michael Gonzalez tarafından edite edilmiştir. İtalyan başbakan Silvio Berlusconi ile iletişim kuran Gonzalez Berlusconi'ye böyle bir metin yazılmasını teklif etmiş, bu fikirden hoşlanan başbakan kendisi ile aynı görüşlerde olan başbakan Jose Maria Aznar, Jose Manuel Borroso ve Tony Blair ile iletişime geçerek yukarıda sözü edilen metni çıkarmışlardır. (bkz. Philip H. Gordon, Jeremy Shapiro, **Allies at War: America, Europe and the Crisis Over Iraq**, Mac Grow Hill, 2004)

²⁵⁰ Charles Grant, "Transatlantic Rift: How to Bring The Two Sides Together", **Center for European Reform**, 2003, s.21.

Antlaşması'nın mantığında yer alan daha yakın bir Birliğin gelecekteki üyelerle mümkün olmayacağını belirtmiştir. Bu değerlendirmelerden sonra Paris ve Berlin dış güvenlik politikasının gerçekleştirilmesi için AB'nin merkez Avrupa'ya ihtiyacı olduğunu vurgulamışlardır.

Fransa Birliğin müstakbel yeni üyeleri olan Doğu Avrupa ülkelerini ABD'ye verdikleri bu destek için ciddi biçimde eleştirmiş, bu ülkeleri üyeliklerini referanduma sunmak konusunda tehdit etmiştir. Bu nokta, tez çalışması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmanın önemli sorularından biri olan İngiltere'nin transatlantik ilişkilerinin AB bütünleşme sürecini etkileyip etkilemediğidir. İngiltere'nin ortak dış güvenlik politikası konusunda Birlik üzerinde yarattığı olumsuz etki Irak örneği ile net biçimde ortaya çıkmaktadır. Bütünleşme sürecinin en hassas alanında AB içinde bir çatlığa neden olması, Yeni İşçiler'in ve Blair'in iş başına geldikleri tarihten bu yana inşa etmeye çalıştıkları AB yanlısı imajlarını yerle bir etmiştir. Bununla birlikte İngiltere'nin AB yolunda değerlerinin ve kimliğinin değiştiği ile ilgili iddiaları zedelemiş ve bir kez daha ABD'yi AB'ye tercih etmesi, ilk bölümde anlatılan özel ilişkinin yeniden gündeme geldiğini göstermiştir. Irak savaşı kararı, yeni işçilerin döneminde üzerine titrenen “*AB'ye olan bağlılığın*” ciddi biçimde sarsıldığı örnektir. Tony Blair yaptığı açıklamalarda AB bütünlüğünü önemseydiğini ancak ABD yanlısı bir bütünlüğü tercih ettiğini fakat söz konusu bütünlük sağlanamazsa tercihinin bütünleşmiş ABD karşıtı bir ABD'dense kısmen ABD yanlısı olan bir AB olduğunu belirtmiştir²⁵¹. Bu düşünce AB bütünleşmesinde İngiltere'nin ne derece etkin olabileceğini cevapladığı gibi pek çok soruyu da beraberinde getirmektedir. İngiltere için bölünmüş bir AB'de yeni üyeleri de yanına alarak lider olmak Fransa-Almanya eksenine karşı çıkmak mümkün müdür? AB içerisinde yeni bir cepheden söz edilebilir mi yoksa bu ittifakın ömrü Irak savaşı ile

²⁵¹ Graeme P. Herd, Tuomas Forsberg, “Constructive Transatlantic Strategic Dissonance: Making a Virtue out of Vice?”, **International Politics**, Vol. 45, 2008, s.364-381.

mi sınırlı olmuştur? Bu soruların cevabı bir sonraki bölümde verilecektir. Irak Savaşı öncesinde karar almanın zorluklarından ve bu kararı almanın AB içerisinde nasıl bir çatlağa nede olduğunu belirttikten sonra savaş sürecinde yaşanan gelişmelerden söz etmek gerekmektedir.

Irak Savaşı'na karar vermek İşçi Partisi gibi tarihsel süreçte savaşa karşı olmuş bir Parti için sancılı ve tartışmalı kararlardan birisi olmuştur. Milyarlarca pound vergiyi savaşa harcamak, uluslararası hukuku hiçe sayarak ABD'nin sağ kanadı ile ittifak yapmak kabullenilmesi kolay bir karar değildir. Buna rağmen başbakanın Irak savaşında ABD'nin yanında yer almak için kendi partisinin ve parlamentosunun desteğini alabilmesi Blair'in güçlü siyasi kişiliğine örnek olmuştur. Ancak başbakanın merkezîyetçi yönetim anlayışına ve gücüne rağmen Irak Savaşı için karar alınmasını sağlamak kolay olmamıştır.

Parlamentoları ikna etmek için yaptığı konuşmasında Irak'ta insan yaşamının ve haklarının tehlikede olduğunu ve Saddam Hüseyin rejiminin devam etmesinin olası tehlikelerini anlatmıştır. Başbakan süreç içerisinde şüphelerini ikna edebilmek için bilgi akışına önem vermiştir. 24 Eylül'de Irak kitle imha silahları ile ilgili bilgileri içeren dosyalar yayımlanmıştır.

18 Mart tarihinde başbakan Blair önce İşçi Partisi üyelerine sonrada tüm parlamentoya Irak'a karşı savaşta ABD ile birlikte yer alacaklarını açıklamış ve parlamentelerden doğru olanı yapmalarını istemiştir. 139 itiraz oyuna rağmen İngiltere ABD'nin yanında yer almaya karar vermiştir. İngiltere Irak'a 46.000 asker göndermiş ve ilk günler Blair'in beklediğinden daha iyi gelişmeler yaşanmış, üç hafta içerisinde Bağdat'ta Saddam Hüseyin'in meydandaki heykeli yıkılmıştır. Ancak ilk kutlama günlerinden sonra İngiliz kamuoyu kitle imha silahlarının nerede olduğunu sorgulamaya başlamış, AB liderleri Blair'e karşı mesafeli yaklaşımlarını ortaya koymuşlar ve İngiltere'nin içerisinde yer alamayacağı bir AGSP konusunda tartışmaya başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler ABD'nin yanında yer almanın

İngiltere açısından yanlış bir tercih olduğunu göz önüne sermiştir²⁵². Bununla birlikte Tam bu sorunlarla uğraşıp Irak'ta önemli bir hayal kırıklığı yaşıyorken iç politikada yaşanan sorun AB üyesi partnerleriyle Blair'i tekrar karşı karşıya getirmiştir. AB Anayasası'nın kabul edilmesi için referandum yapılması konusunda fikrini değiştirdiğini belirtmiş bu arada Fransa ve Hollanda'nın Anayasa'yı reddetmeleri sonucunda hükümet Anayasa için referandum yapılmasını ertelemiştir. Dış İşleri bakanı Margaret Beckett Kasım 2006'da Amsterdam Antlaşması düzenlemeleri ile Birliğin gayet iyi çalıştığını ve farklı bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığını açıklamıştır. Bu karar kabinede bölünmelere neden olmuş, AB konusunda şüpheli davranan sağ basına Blair hükümetini eleştirmesi açısından bir avantaj vermiştir.

AB ile yaşanan sorunların gittikçe başbakanı politik açıdan çıkmaza sokması, AB ile ilişkilerin yeniden yapılandırılması konusundaki gerekliliği göstermiştir. Ancak durumun hassasiyetine rağmen Blair'in ABD'yi kamuoyu önünde eleştirmeyi reddetmesi ve Washington'un hataları varsa bunun özel görüşmelerde söylenmesinin yeterli olduğu inancı kendisinin de eleştirilmesine neden olmuştur.

AB'deki pek çok lider AB yolunda ilerleme konusunda Blair'i kaybettiklerini düşünmeye başlamış ve BBC, "*Blair kendini kurtarıcı ilan etmesine rağmen yanlış bir mesih olduğunu gördük*"²⁵³ yorumuyla Irak savaşının hem AB ile ilişkiler açısından hem de başbakanın kendi siyasi kariyeri açısından vahim sonuçlarını vurgulamıştır.

Tony Blair, ülkesinin ABD ile olan özel ilişkisi yüzünden AB yolunda yakalanmış bir fırsatı kaçırmış bununla birlikte politik tavrı başkan Bush'un

²⁵² Caroline Kennedy –Pipe, Rhiannon Vickers, "Blowback for Britain?: Blair, Bush, and the War in Iraq, **Review of International Studies**, Vol. 33, 2007, s.219.

²⁵³ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6760937.stm.

sözünden çıkamamak olarak değerlendirilmiş ve hem kendi kamuoyunda hem de AB genelinde acımasız eleştirilere maruz kalmıştır. Oysaki ABD ile İngiltere arasındaki ilişki sanıldığı kadar sorunsuz gelişmediği gibi ABD ve İngiltere her konuda hem fikir olmamışlardır.

Mart 2003'te Birleşik Devletler deniz piyadeleri ve on beş deniz sefer birliği güney Irak'ta operasyon gerçekleştirmek amacıyla üç İngiliz komando tugayının emrine girmişlerdir. ABD Delta Gücü ile Özel Hava Kuvvetleri Taburu ve Siyah Özel Görev Kuvveti birleşerek Bağdat'ta konuşlanan Özel Kuvvet Birliği Koalisyonu'na katılmışlardır. Askeri açıdan yapılan bu ittifak güçlü işbirliğine işaret etse de ABD ve

İngiltere arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştır.

Öncelikle sorunlardan biri güç kullanımı konusundaki uyuşmazlıktır. Operasyon başladıktan bir süre sonra İngiltere'de Avam Kamarası Dış İşleri Komitesi'nin, Felluce'de geniş kapsamlı güç kullanımını sorgulamaya başlaması, taraflar arasında güven erozyonuna neden olmuştur²⁵⁴. 2003-2004 yılında ABD kontrolü altındaki Bağdat kaos içindeyken İngiltere kontrolündeki güneydoğuda ve Basra'da göreceli bir sessizliğin olması taraflar arasındaki farklılığa işaret etmektedir. Bir İngiliz askeri raportörünün raporuna göre ABD barışı sağlama konusunda oldukça düşük bir performans sergilerken, İngiltere'nin Basra'da barışı sağlama konusundaki performansı tatmin edici olmuştur. İngiltere'nin daha yumuşak tavrı, bölgedeki liderlerle diyalog kurmak için çabası, Irak halkının gönlünü kazanmak için çabalaması süreci kontrol etmesini de kolaylaştırmıştır²⁵⁵.

²⁵⁴James Wither, "An Endangered Partnership: The Anglo-American Defence Relationship in the Early Twenty First Century, **European Security**, Vol.15, No. 1, March 2006, s.51.

²⁵⁵ Patrick Porter, "Last Charge of the Knights? Iraq, Afghanistan and the Special Relationship", **International Affairs**, Vol. 86, No. 2, 2010, s. 363.

İngiltere'nin barışı sağlama sürecindeki başarılı performansında Bosna, Makedonya, Doğu Timor ve Sierra Leone'da yapılmış operasyonlarda edindiği tecrübelerin önemli katkısı olmuştur. ABD gerilla savaşı konusunda başarılı olmadığı gibi çok fazla tecrübe sahibi de değildir. İngiltere içinse Basra Kuzey İrlanda'daki Belfast'in Mezapotamya versiyonu olmuştur. İngiltere'nin ABD'den daha başarılı bir tablo çizmesine rağmen ABD İngiltere'nin Basra performansından memnun kalmamıştır. General George W. Casey Blair'in askeri güçte azaltmaya gitmesini “*bu tavrınızdan dolayı burada kendiniz için olduğunuz sonucu çıkıyor*” sözleriyle İngiltere'nin politikalarını eleştirmiştir²⁵⁶.

Savaşın uzun süreli bir karaktere sahip olması, istihbarat konusunda yaşanan eksiklikler ve yanlış bilgilendirmeler taraflar arasında yaşanan diğer sorunlardır. Kitle imha silahları konusunda iddiaların doğrulanamamış olması iki taraf arasındaki istihbaratın inandırıcılığına gölge düşürmüştür²⁵⁷.

Bütün fikir ayrılıklarına ve yaşanan sorunlara rağmen Bağdat'ta Saddam heykelinin meydanda yıkılması bir rejimin ve bir dönemin bitişinin sembolü olmuştur. Ancak Irak savaşı konusundaki iyi haberler, başbakan Blair'i başkan Bush'u memnun ettiği kadar memnun edememiştir. Bir yandan Avrupalı liderlerin kendisi olmadan yeni bir güvenlik ve savunma politikası üzerinde tartışmaya başlamaları diğer yandan artık su üstüne çıkan “*kitle imha silahlarının nerede olduğuna dair sorular*” Blair açısından zor zamanların başlayacağı konusunda bir işaret olmuştur. Başkan Bush'un bütün bir rejimi değiştirme konusundaki istekliliğinin aksine Blair savaşta ABD'ye vereceği destek için kabinesini, Saddam'ın sadece teoride değil reel anlamda bir tehdit olduğuna inandırmak zorunda

²⁵⁶ Patrick Porter, s. 369.

²⁵⁷ Wither, s. 49.

kalmış²⁵⁸ bu açıdan Saddam'ın ne derece zararlı olabileceğini kanıtlamak ve savaş sebebini meşrulaştırmak için daha ağır bir yükün altına girmiştir. Kendi kabinesinden Clare Short bu dönemde başbakanı açıkça suçlamaya başlamış ve istifasını vererek bu konudaki kararlılığını göstermiştir.

Başbakan Irak müdahalesi konusunda bu dönemde parlamenterlerle çok ciddi tartışmalar yaşamıştır. İngiliz Parlamentosundan edinilen arşiv belgeleri durumu kanıtlar niteliktedir. 6 Temmuz 2004 tarihli parlamento konuşmalarının dökümü incelendiğinde muhafazakar parlamenterler ile Blair arasındaki gerilim net biçimde ortaya çıkmaktadır. Sir George Young (muhafazakar partiden parlamenter), Irak Araştırma Grubu'nun sürekli delil toplamaya çalıştığını ancak buna rağmen henüz hiçbir delilin ele geçirilemediğinden muzdarip olduklarını belirtmiştir. George Young, "*başbakana hiçbir şey bulunamadığını kabul ediyor musunuz*" şeklinde soru yöneltmiş, başbakan bu soruya karşılık olarak, iki şey biliyoruz Saddam Hüseyin herkesi tehdit eden kitle imha silahlarına sahipti ve biz var olmalarına rağmen henüz bu silahları bulamadık şeklinde cevap vermiştir. Tartışmanın devamında George Young, "*sayın başbakan geçen sene de delillerin bulunmasını beklememizi söylediniz delillerin bulunmasını bir yıldır sabırla bekliyoruz, Jeremy Greenstock da (2003-2004 yılları arasında görev yapan Irak özel temsilcisi) delil bulunamadığını belirtti. Bize bu durumu nasıl açıklayacaksınız*" sorusunu yöneltmiştir. Başbakan ısrarla silahların bulunacağına dair inancı olduğunu yineleyince Young, silahlar hiç

²⁵⁸ Tony Blair Irak ile ilgili verdiği karardan hiçbir zaman üzüntü ve pişmanlık duymadığını belirterek her ihtimalde Saddam'sız bir Irak'ın her türlü düzenden daha iyi olduğunu vurgulamıştır. Başbakan Saddam yönetimi altında yaşarken hayatlarını yitiren insanların istatistiksel dökümünü yapmıştır. İran-İrak Savaşı sırasında (1980-1988 yılları arasında) 600.000 ile 1.000.000 arasında insan yaşamını kaybetmiştir. 1988 yılında Kürtlere karşı sürdürülen operasyonda 100.000 Kürt yaşamını yitirmiş çok daha fazla kişi mülteci olmuş ve yaralanmıştır. 1991 Kuveyt Savaşı'nda 75.000 kişi, aynı sene Şiiilere karşı sürdürülen operasyonda 50.000 kişi yaşamını yitirmiştir. Diğer yıllarda izlenen bilinçli politikalar sonucunda meydana gelen ölümler ise 100.000'i aşmıştır. Başbakan Blair böyle bir bilanço ile yaşamak zorunda kalan Irak halkını ve tehdidin büyüklüğünü düşündükçe Irak Savaşı'nın gerekliliğine bir kez daha inandığını belirtmiştir. (Tony Blair, A Journey: My Political Life, ed. Alfred Knopf, New York Toronto 2010, s. 378.)

bulunamayacak olunursa o zaman savaşın sebebi olarak vurguyu kitle imha silahlarından çok rejim değişikliğine kaydırmak sizce ne derece doğru diyerek sorularına devam etmiştir²⁵⁹.

Aynı oturumda Edward Leigh da (muhafazakar parlamenter) Blair'in genel olarak Ortadoğu politikalarını eleştirmiş, ABD'nin verdiği kararlarda İngiltere'nin ne kadar etkin olduğuna ilişkin sorular yönelmiştir. Edward Leigh'ın başbakana, *“güçlü olduğu için değil aynı değerleri paylaştığımız için ABD'yi desteklediğinizi söylediniz. Ortak değerleri paylaştığımıza inanıyorum sayın başbakan ancak kararları da paylaştığımızı söylemeniz mümkün mü?”* şeklinde yönelttiği sorusuna başbakan, kararları paylaştıklarına kesinlikle inandığını ve iki ülke arasındaki ilişkinin ABD ister ve İngiltere yapar tarzının çok ötesinde bir ilişki biçimi olduğunu belirtmiştir. Başbakan sözlerine, *“11 Eylül gibi bir olay yaşadığınızda ve Irak Afganistan gibi müdahalelerde bulunulmak zorunda olduğunuzda bir takım anlaşmazlıklar yaşanması ve yaşanacak olması doğaldır. Ancak resmin bütününe bakıldığında yapılması gerekenler bellidir, terörizmle savaş devam ettirilmeli ve kitle imha silahlarının haydut devletlerin eline geçmesi ne olursa olsun önlenmelidir”* cümleleri ile devam etmiştir.

David Leigh İngiltere'nin ABD politikaları üzerindeki etkinliği konusunda ısrarla durmuş, Geoff Hoon'un da İngiltere'nin ABD politikalarını etkilemede başarılı olamadığı görüşünde kendisine katıldığını belirtmiştir. Blair'in, İngiltere'nin olmaması halinde Irak savaşında olayların çok farklı bir çizgide gelişebileceğini savunmasına rağmen Leigh, konuyla ilgili somut örnekler duymak istediklerini başbakanın muğlak sözlerini dinlemekten sıkıldıklarını belirtmiştir. Ancak başbakan ABD'ye destek olmak konusunda ülkenin nasıl bir çıkar elde ettiğini açıklamayı

²⁵⁹ House of Commons Liaison Committee, **The Prime Minister: Minutes of Oral and Written Evidence**, 6 Temmuz 2004, Sir Edward Leigh ve Sir George Young'un sorularına başbakanın verdiği cevaplardan alıntılanmıştır.

doğru bulmadığını belirtmiş bununla birlikte özel ilişkinin oldukça değerli olduğunu ve dünyadaki pek çok ülkenin ABD ile böyle bir ilişki tesis etmeye ihtiyacı olduğunu belirterek kendisini savunmuştur²⁶⁰.

Yukarıda parlamento konuşmalarından verilen örnekler başbakanın iç politikada inandırıcılığını yitirmesine ve iç politikada Irak savaşı nedeniyle yıpranma sürecine işaret etmektedir. Irak savaşı başlangıcında olduğu gibi devam ettiği sürece ve daha sonra Irak'ın yapılandırılması sürecinde de pek çok tartışmaya neden olmuştur.

21 günlük çatışma ve 155 personelin kaybedilmesinden sonra (122 Amerikan askeri ve 33 İngiliz askeri) Saddam Hüseyin iktidardan uzaklaştırılmasıyla²⁶¹ sonuçlanan Irak savaşı sonrasında Irak'ın yeniden yapılandırılması için Donald Rumsfeld'in görevlendirilmesine İngiltere sıcak bakmamıştır. Tony Blair ile George Bush, Condelezza Rice ile David Manning, Jack Straw ile Colin Powell arasındaki diyalogun bir benzeri Donald Rumsfeld ve (İngiltere savunma bakanı) Geoff Hoon arasında kurulamadığından bu durum taraflar arasında soruna neden olmuştur. İki ülke yetkililerinin özellikle askeri planlama konusunda yakın biçimde çalışmaya alışık olmaları ancak Geoff Hoon'un ve İngiltere'nin savaş sonrası Irak politikalarına dahil edilmemeleri soruna neden olmuştur.

Donald Rumsfeld, Avrupa'yı sadece yeni ve eski olarak ayırmakla kalmamış aynı zamanda savaş sonrası Irak'ın yapılanması sürecine Avrupa'yı karıştırmak istememiş, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde ABD'nin egemen faktör olmasını sağlamaya çalışmıştır. Taraflar arasında yaşanan bu pürüzlerin İngiltere'nin

²⁶⁰ House of Commons Liaison Committee, **The Prime Minister: Minutes of Oral and Written Evidence**, 6 Temmuz 2004, Sir Edward Leigh ve Sir George Young'un sorularına başbakanın verdiği cevaplardan alıntılanmıştır.

²⁶¹ Patrick Porter, 369.

beklentilerini karşılamaktan uzak olduğu açıktır. Örneğin Irak'ta yapılan kontratlardan, İngiliz şirketlerin daha önce düşündükleri kadar en az (ABD'li Halliburton ile Bechtel) fayda sağlayamamış olmamaları sorunlardan bir tanesidir.

Görüldüğü gibi Irak Savaşı'nın sonunda ülkede çıkar gruplarının beklentileri karşılanmamış, Ortadoğu'da barış süreci bir türlü sağlanamamış ve kitle imha silahlarıyla ilgili kanıtlara ulaşılamaması başbakanı git gide daha zor bir duruma sokmaya başlamıştır. Mayıs'ta yaptığı Irak gezisinde BBC'nin, başbakanın kitle imha silahları hakkındaki istihbaratı olduğundan abartılı anlattığına dair haber kendisini daha da zora sokmuştur. Yaz aylarına doğru iç politikadaki olumsuz imajı giderek daha fazla tepkinin oluşmasına neden olmuş, hükümet ile haberi yapan BBC arasındaki ipler giderek daha fazla gerilmeye başlamıştır. Bunun üzerine Blair, *“Kitle imha silahları bulunsun ya da bulunmasın tarih önünde cevap vermeye hazırım. Hatalıysak bile en azından insanlık açısından büyük bir tehdide engel olduk ancak kesinlikle inandığım ve emin olduğum üzere kitle imha silahlarının varlığına rağmen bu tehdide cevap vermemiş olsaydık tarih bizi asla affetmezdi demıştır”²⁶²*.

Başbakanın basında hem kamuoyunu hem de kabinesini ikna etme çabaları sonuçsuz kalmış ve Tony Blair, 27 Haziran 2007 tarihinde istifa etmiştir. İkinci bölümün temel sorunsalı, İngiltere'nin Blair döneminde ABD ile olan özel ilişkiye rağmen Avrupalılaşma sürecinde önemli rol kat edip etmediğinin incelenmesi olmuş, ülkenin politikalarında hükümetlerarasıcı çizgi ağır bassa da savunma politikası gibi önemli alanlarda Avrupalılaşma sürecinde hızlı bir dönüşüm yaşanmıştır. Ancak ABD ile birlikte hareket ettiği Irak Savaşı AB'nin elli yıldır yoğrulduğu hukukun üstünlüğü, uzlaşma kültürü ve çoktarafılık değerlerine tamamen aykırı bir karar olmuş ve Blair döneminden Avrupalılaşma süreci açısından beklenen tüm ivmeyi tersine çevirmiştir. Tüm süreç İngiltere'nin diğer üyeleri de kendi dış politika

²⁶²Con, Coughlin, s. 333.

çizgisine taşıyabildiği sürece Avrupalılaşıma sürecine uyum sağlayacağını ve aslolanın hala ulusal çıkarlar olduğunu gösterir nitelikte olmuştur.

Gordon Brown dönemi ise dinamiklerin tamamen değiştiği bir döneme işaret eder. Tony Blair'in iktidarda olduğu koşullardan farklı AB ve ABD politikaları ile şekillenen bu dönemde, ikinci bölümde tartışılan İngiltere'nin daha Avrupa yanlısı bir politika izleme ve AB'nin lideri olabilme çabalarının ne kadar gerçekleştiğinin incelenmesi, ABD ile İngiltere'nin ilişkilerinin yeni dönemde nasıl şekillendiğine ışık tutacaktır. Bununla birlikte dönüşen AB ABD ilişkilerinin de daha sağlıklı analiz edilmesini sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSATLANTİK İTTİFAKIN VE AB BÜTÜNLEŞME SÜRECİNİN GELECEĞİ VE İNGİLTERE

4.1. GORDON BROWN DÖNEMİ

Blair döneminin hem iç politikada hem de dış politikada önemli başarılarla imza attığını belirtmek gerekir. İç politikada hükümetin pozitivist ve kurumsalcı bir anlayış izlemesi, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda için yetki devri konusunda atılan önemli adımlar ve üçüncü yol politikası pek çok siyaset bilimci tarafından başarı olarak kabul edilmiştir. Hatta siyaset bilimci 258 akademisyene yapılan anketlerin sonucunda başbakan Blair, Attlee, Churchill, Llyod George ve Thatcher'dan sonra beşinci en başarılı başbakan olarak tercih edilmiştir²⁶³. AB politikaları konusunda önemli adımlar atan OGSP'nin hayata geçirilmesini sağlayan, Kosova müdahalesinin mimarlarından olan başbakan için siyasi kariyerinin Irak Savaşına katılma kararına kadar süren kısmı başarılı bir dönemdir. Ancak olumlu sayılabilecek tüm bu gelişmelere rağmen Irak Savaşı ile başarıları gölgelenmiş ve kitle imha silahlarının varlığının ispatlanamaması başbakanın siyasi kariyerinin sonunu getirmiş, partinin % 57 desteği ile Gordon Brown iktidara gelmiş ve İngiliz dış politikası Suveyş krizinden sonra bir kez daha Ortadoğu'da izlediği politikalar nedeniyle önemli bir darbe yemiştir.

²⁶³ Jonathan Tonge, "Conclusion: The Legacy of Tony Blair", ed. Terrence Casey, **The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Policy**, Palgrave: Macmillan, 2009, s.299.

İktidarın ilk döneminde iki başbakanın birbirleriyle mukayese edilmesi söz konusu olmuştur. İlericilik ve yenilik geleneksel İşçi Partisi politikası incelendiğinde az etki yaratan kavramlar olsa da, Blair ekonomik başarı ile sosyal adaletin birleşiminden oluşan yeni işçi ideolojisini başarılı biçimde lanse etmiştir. Gordon Brown'a düşen Blair döneminde pekişen üçüncü yol ideolojisinin güçlendirilmesi ve daha güçlü bir sesle dillendirilmesi idi. Ancak başbakan ideolojiye yeteri kadar sahip çıkamamış, arzu edilen gücü bu ideolojiye vermemiştir. Göreve başladığında yaptığı konuşmalar muhafazakar ve liberaller tarafından da yapılabilecek dolayısıyla kendisine bir ayrıcalık sağlamayan açıklamalar olmuştur. Başbakan Brown, Blair'den farklı olarak kişisel sıcaklıktan ve karizmadan yoksun bir lider profilidir. İkna ediciliğinin ve müzakere yeteneklerinin de Blair'den farklı olduğunu belirtmek gerekir²⁶⁴. Başbakan Brown'un kamuoyu karşısında sergilediği performans başbakan Blair ile kıyaslanamayacak düzeydedir. Bir projeyi, ilkeyi ya da programı halka etkileyici bir imaj ve paket ile sunmak ayrı bir liderlik yeteneği gerektirir. Uzun konuşmaları ağır monologlar üzerine kurgulayan Brown'un tarzı modern seçim sisteminde oy veren seçmenleri etkilemekten ve kitleleri peşinde koşturmaktan uzak olmuştur. Kabinesini de kendisine muhalefet edecek ya da fikirleriyle kendisine faydalı olabilecek bir ekip yerine daha çok kendine muhalefet etmeyecek ve rakip olamayacak isimlerden oluşturan başbakan bu sebeplerle politik vizyonu açısından da sert eleştirilere uğramıştır. Başbakan Brown başbakan Macmillan döneminden beri entelektüel birikimi en fazla olan politikacı olmasına rağmen Blair gibi doğal bir karar verme mekanizmasına sahip değildir. Detaylarla fazlaca ilgilenen başbakan karar verme sürecinde de sistemi yavaş işletmiş ve spontane kararların pek de yerinin

²⁶⁴ Sir Stephen Wall başbakan Brown'un Blair'den çok farklı bir müzakere tarzı olduğunu altını çizmiştir. Brown bir pozisyon alıp o pozisyonu korumak için sert bir tavır izler. (muhafazakar başbakanların tarzına yakın) Wall, başbakanın Ecofin'in ağır toplarından olmasına rağmen müzakere tarzının diğer liderler tarafından eleştiriye uğradığını, Brown'un sabırsız bir yapısı olduğu ve söyledikleri dinlenmediğinde ise hırçın bir tavır izlediğini belirtmiştir. (bkz. British Foreign Policy since 1997, Research Paper 08/56, 23 June 2008, House of Commons Library, <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2008/rp08-056.pdf>.)

olmadığı Hazine'den başbakanlık makamına gelmiş olmanın dezavantajını yaşamıştır²⁶⁵. Tom Bower, Gordon Brown'un biyografisi niteliğinde olan kitabında başbakanın kişisel özelliklerini aksi, saldırgan, şüpheli, ihtiyatlı, huzursuz, gönülsüz, hırçın gibi sıfatlarla nitelendirmiş genel olarak Blair ile kıyaslarken başbakanın özelliklerini bu sıfatlarla nitelendirmiştir²⁶⁶.

Aynı partiden ve yeni işçi ekolünden gelmenin getirdiği doğal refleks ile başbakan Brown'un Blair döneminden çok radikal değişikliklere gitmeyeceği beklenen bir siyasi çizgiydi. Ancak sözü edilen kişisel özellikleri ve ekibi politikanın farklılaşmasını sağlayan faktörler olmuştur. Yukarıda da söz edildiği gibi Brown kabinesinde kendisi gibi bir figürün yer almasına izin vermemiştir. Ekibi arasında David Miliband ve Jack Straw gibi Blair döneminin güçlü politik figürleri olsa da kendisinin canını sıkacak güçlü bir rakibe yer vermemiş, göreve geldiği dönemde içeride ve dışarıda muhalefetsiz bir ortamda politikalarını sürdürmüştür²⁶⁷.

Brown'un iktidara gelmesiyle birlikte başbakan Tony Blair çizgisinin sürdürülüp sürdürülemeyeceği İngiliz politikasının önemli bir sorunu haline gelmiştir. Çok radikal değişikliklere gitmenin mümkün olmadığı bilinse de başbakan Brown döneminde dış politika öncelikleri değiştirilmeye çalışılmıştır. Dış işleri bakanı David Miliband, The Financial Times'a verdiği röportajda İngiltere için biçtiği köprü rolünü küresel merkez olarak nitelendirerek değiştirmiştir. Yeni biçilen bu rolde İngiltere'ye Hindistan gibi yeni güç merkezleriyle yakın ilişki içerisinde olacağı bir rol biçilmiştir. Miliband, ABD ile olan yakın ilişkiye de vurgu yapmasına

²⁶⁵ Andrew Rawnsley, **The End of the Party: The Rise and Fall of New Labour**, London: Viking Penguin, 2010, ss.522-527.

²⁶⁶ Tom Bower, **Gordon Brown: Prime Minister**, London: Harper Collins, 2010, ss. 11,67, 98, 194,302, 344, 376, 425.

²⁶⁷ Matt Bech, "A Puzzle of Ideas and Policy: Gordon Brown as Prime Minister", **Policy Studies**, Vol. 30, No.1, February 2009, ss.6-9.

rağmen İngiltere'nin AB üyesi olduğunun ve bu açıdan ABD ile olan ilişkide ikili ilişkiden daha fazla dinamğin etkisinin gözetilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Miliband, AB'nin süpergüç olmaktan vazgeçmesi gerektiğini söylemiş ve AB için "rol model" tanımını kullanmıştır. Miliband'a göre AB süpergüç olmak için çabalamak yerine terörizm, küresel değişikliklerin yönetilmesi, iklim değişikliği ve enerji güvenliği gibi konularda daha fazla rol ve sorumluluk üstlenmelidir.

David Miliband, İngiltere'nin yeni dönemde izleyeceği dış politika çizgisini belirlerken dış sorunlardan çok iç sorunlar ile ilgilenilmesi gerektiğini düşünmüş, fikirlerden ve ideallerden çok kurumların revize edilmesi gerektiğine inanmıştır.²⁶⁸

Bununla birlikte Miliband'ın AB'nin yumuşak gücüne yaptığı vurgunun da arttığı görülmektedir. İngiliz politikasında genel olarak sert güçten uzaklaşılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. İngiltere'nin, Irak ve Afganistan'a karşı üstlendiği sorumluluklarına devam etmesi gerekliliği açıktır. Ancak Miliband sözü edilen sorumlulukların, terörizmle savaş söylemine dayandırmak yerine BM ve bölge ülkelerine verilen sözler dahilinde yerine getirilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur.

Gordon Brown, Afganistan müdahalesi ile ilgili yaptığı konuşmasında Afganistan'daki asker, polis ve hükümet üçlüsünün bir an önce ülkeyi ve sorumluluklarını sahiplenmeleri gerektiğini söylemiştir. NATO'nun elde ettiği başarılarından sonra kendi güvenlikleri için söz sahibi olmaları gerektiğini söylemiş ve yeniden yapılanma ve kurumların güçlendirilmesi için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmiştir. Afganistan'ın geçmişten günümüze elde ettiği kazanımları sayan başbakan bunun devam ettirilmesi için de askeri gücün (7.800 personel) Afganistan'da bulundurulacağını altını çizmiştir. Ancak konuşmada fazlaca

²⁶⁸ David Miliband, "Miliband EU Speech in Full", http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7097162.stm. (Erişim Tarihi: 10 Mart 2010)

vurgulanan “demokrasinin geliştirilmesine katkı sağlama cümlelelerinin” Irak savaşını haklı gösterme çabası ile paralel nitelikte olması başbakanın da Blair dönemindeki müdahalecilik anlayışına kayıp kaymayacağı konusunda şüphe uyandırıcı olmuştur²⁶⁹.

Irak'taki askerleri geri çeken ve Afganistan'ın yeniden yapılanma faaliyetlerini 450 milyar pound gibi bir meblağ ile destekleyeceğini açıklayan başbakan Brown için dış politikasındaki sorunlu alanlardan birisi de İran olmuştur. Başbakan İngiltere'nin gelecek politikalarda İran konusunda da Avrupa Birliği ile birlikte hareket etmesi gerektiğini ve şiddet içermeyen bir çözümden yana olduğunu belirtmiştir.

Başbakan Blair'den Brown dönemine geçiş sürecinde, başbakan Brown olası askeri operasyonların finansal yükü kısmı ile daha çok ilgilenmiştir. Örneğin işgal altındaki Filistin toprakları için ekonomik yardım paketi sunma gibi planlar üretilmiş ancak İsrail ve Filistin arasında kalıcı bir barış sağlanamadan bu çabaların boşa çıkacağı anlaşılmıştır. Brown daha sonra BM Güvenlik Konseyi'nde de yapmış olduğu konuşmalarda önceliği, yeniden yapılandırma ve istikrar çabalarına vereceğini belirtmiş, BM'e de uluslararası krizlerle mücadelede yeniden yapılanmanın sağlanması için fon oluşturmayı önermiştir. Başbakan BM'nin insani yardım, barışı koruma ve yeniden yapılandırma süreçlerini birbirleri ile de bağlantılandırarak yeniden inşa etmesinin gerekliliği üzerinde durmuş, örgüt çatısı altında sivil ajanslar, askeri ajanslar ve hızlı müdahale ajansları oluşturulması gerektiğini belirtmiş ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nin Japonya, Hindistan, Brezilya ve Almanya'yı da içine alacak biçimde genişletilmesini önermiştir. Şüphesiz BM gibi bir örgütü yeniden yapılandırmak ve pek çok ülkenin de bu konuda rızasını

²⁶⁹ British Foreign Policy since 1997, Research Paper 08/56, 23 June 2008, House of Commons Library, <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2008/rp08-056.pdf>.

almak kolay değildir. Ancak başbakanın tutumu ve reform konusundaki çağrısı önemli olmuştur²⁷⁰.

Brown dönemi dış politikası değerlendirilirken Blair dönemi ile kıyaslanması gereken önemli bir konu başlığı da uluslararası müdahalecilik anlayışıdır. Gordon Brown'un Boston'da yapmış olduğu konuşmasında uluslararası müdahalecilikten hiç bahsetmemiş olması Blair dönemindeki bu ideolojinin yeni yönetim tarafından terk edildiğine işaret etmiştir. Gerçi Irak müdahalesinden sonra uluslararası kamuoyunda oluşan tepki başka bir seçeneğe de imkan tanımamıştır. Brown döneminde Blair dönemindeki idealist bakış açısından sıyrıldığını ve idealizmin yerini pragmatizmin aldığı görülmektedir. Başbakan Brown yeni dönem politikasını “*realistic Wilsonianism*” olarak tanımlamıştır²⁷¹. Sözü edilen bu politika pragmatizm ve idealizmin el ele yürümesi gerektiğine işaret eder.

Yukarıda çok genel hatları ile anlatılmaya çalışılan Brown dönemi dış politikasının Blair dönemi dış politikasından en fazla ayrılan yönü, başbakan Blair'in ve Robin Cook'un etik ile örülmüş dış politika çizgisinden daha pragmatist ve gerçekçi bir dış politikaya kaymış olmasıdır. Uluslararası müdahalecilik anlayışı, yumuşak bir geçiş ile kriz sonrası yeniden yapılandırma ve istikrarı sağlama için sorumluluk sahibi olma anlayışına dönüştürülmüştür. Dış politikada genel olarak Blair'in sahip olduğu heyecan ve heves Brown döneminde yitirilmiş, daha çok Irak savaşında yapılan hataların tekrarlanmayacağı bir vizyon oluşturulmaya çalışılmıştır. Sözü edilen bu genel çerçevenin Brown döneminde AB ve ABD ile olan ilişkileri nasıl şekillendirdiğinin incelenmesi ve Blair döneminde hedeflenen AB

²⁷⁰ Victoria Honeyman, “Gordon Brown and International Policy”, **Policy Studies**, Vol. 30, No.1, February 2009, s.95.

²⁷¹ “What's the big idea?”, Guardian, 3 February 2007.

politikalarının ne kadarının gerçekleştiğinin analiz edilmesi açısından önem taşımaktadır.

4.2. GORDON BROWN DÖNEMİNDE İNGİLTERE’NİN AB POLİTİKALARI

Tony Blair’in şimdiye kadar iktidara gelmiş hükümetler arasında en AB yanlısı başbakan olduğu bir önceki bölümde pek çok kez vurgulanmıştır. Ancak Blair’in İngiltere’nin AB’nin kalbinde yer almasını sağlaması mümkün olmamış tüm çabalarına rağmen Blair, İngiltere’yi AB’nin lideri haline getirmeyi başaramamıştır. Her ne kadar Gordon Brown, AB’nin pek çok politikasını eleştirmiş ve pek çok politikanın yenilenmesi gerekliliğine inanmış olsa da O’Donnell ve Whitman makalelerinde Avrupa yanlısı yaklaşımın başbakanın siyasi DNA’sında mevcut olduğunu söylemişlerdir. İşçi Partisi’nin AB’ye karşı olduğu 80’li yıllarda bile Brown AB politikalarını desteklemeye devam etmiş, AB’nin bazı politikalarını eleştirmek ile AB’ye karşı olmanın birbiri ile karıştırılmaması gerektiğini belirtmiştir. 2005 yılı İşçi Partisi konferansında yaptığı konuşmada İngiltere’nin geleceğinin dışa odaklanmış ve gerekli reformları yapmış Avrupa’da olduğunu dile getirmiştir²⁷².

İki başbakanın dönemlerini birbiri ile kıyaslamak oldukça güçtür. Öncelikle her ikisinin de farklı kişilikler olduğu yönetimlerinin ve vizyonlarının da bu çerçevede değişiklikler gösterebileceğini unutmamak gerekir. 1995 yılından 2000 yılına kadar İngiltere’nin AB daimi temsilciliğini yapmış olan Sir Stephen Wall, Brown dönemi ile Blair dönemi AB politikalarını kıyaslamış ve Brown’un Blair’e göre daha küresel bir yaklaşımı olduğunu ve Blair’den farklı olarak AB’yi çözümün

²⁷² Clara Marina O’Donnell, Richard G. Whitman, “European Policy under Gordon Brown: Perspectives on a Future Prime Minister”, **International Affairs**, Vol. 83, No. 2, 2007, s. 268.

bir parçası olarak değerlendirmedini belirtmiştir. Sir Stephen iki başbakanın müzakere yöntemlerini de karşılaştırmış, Brown'un stiline bir pozisyon almak ve o pozisyonu korumak için sonuna kadar çabalamak olduğunu ve daha çok muhafazakar hükümetlerin Avrupa'ya karşı tutumlarını anımsattığını belirtmiştir. Diğer taraftan Blair'in çok daha iyi bir müzakareci olduğu bir önceki bölümde Blair'in kişisel özelliklerinin politikasına etkisi bölümünde anlatılmış, başbakan hem iyi bir müzakareci hem de ikna edici yönü ağır basan bir lider profili çizmiştir. Charles Grant da başbakan Brown'un AB politikaları konusundaki müzakere tekniklerini incelemiş Ecofin'de baskın bir figür olan Brown'un sabırsız ve dediğini dikte ettirmeyi seven bir yapısı olduğunu ve talepleri göz ardı edildiğinde de sınırlı bir yapıya büründüğünü belirtmiştir. Ancak sıfır toplamı oyunu önlemeye çalışan AB müzakere stilinde Brown'un bu yapısı uzalaşmaya engel sonuçlara neden olduğu olmuştur²⁷³.

İki başbakanın farklı kişilikleri, yöntemleri ve müzakere stillerine rağmen, Brown döneminde İşçi Partisi'nin AB politikalarının Blair dönemi ile aynı çizgide devam edip etmediği ve Blair'in İngiltere'yi AB'nin lideri yapma vizyonunu Brown'un ne kadar sürdürebildiği aşağıdaki bölümde incelenmeye çalışılacaktır.

Başbakan Brown'un AB konusundaki öncelikleri ekonomi ile ilgili olmuş, başbakan göreve geldiği tarihten itibaren enerjisini ekonomi politikalarına odaklamıştır²⁷⁴. Brown, AB'yi içe kapalı ve korumacı bir ticari blok olarak değerlendirmiştir. Brown'a göre küresel Avrupa, esnek, küresel odaklı ve yeniliğe açık olmalıdır. AB'nin içine düştüğü ekonomik kriz ve Hindistan, Çin gibi rekabetteki yeni güç odakları düşünüldüğünde Brown'un politikaları daha fazla

²⁷³ British Foreign Policy since 1997, Research Paper 08/56, 23 June 2008, House of Commons Library, <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2008/rp08-056.pdf>.

²⁷⁴ Jim Murphy, "The EU at 27 – Taking on a Global Role", London School of Economics, 9 January 2008, http://www.lse.edu/collections/LSEPublicLecturesAndEvents/pdf/20080109_JimMurphy.pdf

anlam kazanmıştır. Küresel rekabetin kızıştığı bu koşullarda Brown AB'nin daha esnek bir ekonomi olması gerekliliğini savunmuştur. AB ekonomisinin daha esnek hale gelmesi için bireylerin hayat boyu öğrenmelerinin önemli rol oynadığını düşünen başbakanı göre ulusal düzeyde bireysel yetenekleri arttırılacak yaşam boyu öğrenme programlarının ulusal düzeyde işlerlik kazanması gerekmektedir. İngiltere'de halihazırda devam eden bu uygulama, diğer ülkeler için de başkan tarafından reçete olarak sunulmuştur²⁷⁵.

Bununla birlikte başbakan bütçe reformu, yapısal reform ve ticaret politikalarında reformun da gerekliliği üzerinde durmuştur.

Brown üye ülkelerin telekomünikasyon, elektrik ve gaz sektörlerini özelleştirmelerini ve AB'nin finans hizmetlerinin tüm AB'de liberal hale getirilmesini istemiş, haksız rekabete neden olan devlet yardımlarının ve sübvansiyonların kaldırılması gerektiğini belirtmiştir. Vergi konusunda standart bir uygulama olmaması gerektiğini savunan başbakan vergilerdeki uyumlaştırma çabalarının modern küresel ekonominin sağlıklı işlemesi açısından sakıncalı olduğunu belirtmiş, alınacak önlemler ve ekonominin ihtiyacı açısından vergilerin mutlaka ulusal kontrol altında kalması gerektiğini savunmuştur.

Başbakan Brown'a göre reform yapılması gereken diğer bir alan Birlik çapında bürokratik işlemlerin aza indirilmesidir. İş hayatı için külfet getiren bürokratik düzenlemelerin minimum seviyeye indirilmesini savunan başbakan, iş dünyasının savunuculuğunu yapmış iş dünyasına yol gösterecek ve AB yasama

²⁷⁵ Başbakan Brown'un kişisel siyasi felsefesi İşçi Partisi'nin geleneksel mirasından uzaktır. Liberallere daha yakın bir duruşu olan başbakanın ideolojik temelleri de Yeni Sağ'a daha yakın olmuştur. Bu anlamda başbakanın görüşleri sadece Margeret Thatcher ve Keith Joseph ile değil yeni muhafazakarlarla ve Bush yönetimiyle de örtüşmektedir. Başbakanın finansal hizmetlerin liberalleştirilmesi ve özelleştirme gibi konularda Thatcher ile aynı çizgide olması kendisinin Thatcher'in mirasçısı olarak nitelendirilmesine sebebe olmuştur.

sürecinde etkin bir ses olacak iş hayatı danışman grubu oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bu çerçevede iş hayatından, AB'den ve AB tek pazarından yana bir başbakan profili görmekteyiz. Sadece işçi yanlısı değil işveren yanlısı da olmalıyız diyen başbakan iş yaşamı danışma konseyi oluşturulmasına da ön ayak olmuştur.

Başbakan Brown sosyal Avrupa fikrine inanmakla birlikte mevcut sosyal Avrupa'nın yenilenmesi ve iş olanaklarının esnekleştirilmesi ile yeni iş imkanlarının yaratılmasını desteklemiştir. Esnekleştirmenin sosyal Avrupa'nın düşmanı gibi gösterilmesinden rahatsız olduğunu belirten başbakan aksine bu sistemin herkes için eşit imkanların yaratılmasını sağlayan adil bir sistem olduğunu belirtmiştir. Ancak bu amaçlar açısından başbakan ile diğer AB liderleri arasında ciddi bir görüş farkı olduğunu belirtmek gerekir. Brown iş yasası ve çalışma saatleri konusunda İngiltere'yi AB düzenlemelerinin dışında tutma konusundaki tutumunu sürdürmüştür. Başbakan tüm Avrupa için doğru bir modelden söz edilemeyeceğini sosyal gerekliliklerin her üye devlet için değişeceğini bu nedenle sosyal haklarla ilgili düzenlemelerin mutlaka ulus devletin kontrolü altında kalması gerektiğini belirtmiştir.

Ticari politikalar söz konusu olduğunda ise başbakanın ticaretin liberalleşmesini önemseyen politikalar izlediği görülmektedir. AB'nin daha dış odaklı bir yapısı olması gerektiğini belirten başbakan AB'nin WTO Doha zirvesindeki liberalleşme politikalarına bağlı olması gerektiğini Çin, Hindistan ve Asya ile olan ilişkilerini de bu çerçevede düzenlemesi gerektiğini belirtmiştir. AB'nin makroekonomi politikaları konusunda büyüme ve istikrarı desteklemiş büyüme ve istikrar paktının ateşli bir savunucusu olmuştur.

Bütçe reformu ise başbakan için olmazsa olmaz konu başlıklarından birisini oluşturmaktadır. 2007-2013 bütçesi için diğer üyelerle ciddi tartışmalara giren İngiltere, Birliğin küresel ekonomik tehditlere karşı koyabilmesi için bütçede reform gerekliliğini savunmuştur. Brown tarım ve bölgesel politikalara ayrılan oranın alt

yapı ve bilim gibi yeni alanlara kanalize edilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁷⁶. AR&GE harcamalarının arttırılmasını, sanayinin daha rekabetçi hale getirilmesini, sanayi ve bilim arasındaki bağın arttırılmasını desteklemiştir. Mart 2000 yılında Lizbon stratejisi belirlenmiş, bu stratejiye göre AB'nin 2010 yılında en rekabetçi ekonomilerden birisi olması hedeflenmiştir²⁷⁷. Lizbon stratejisi hazırlanırken Brown'un etkisinin oldukça fazla olduğu düşünüldüğünde başbakanın Birlik için talep ettiği reformların Lizbon stratejisi ile paralellik arz etmesine şaşmamak gerekir. 2005 yılında Lizbon stratejisinin hedefleri yenilenmiş, yenilenen hedefler başbakanın çerçevesini çizdiği ekonomi politikaları ile tamamen örtüşür hale gelmiştir²⁷⁸.

Gordon Brown döneminde Blair döneminin dinamikleri tamamen değişmiş, ABD ve AB arasındaki ilişkiler bambaşka bir zeminde gelişmeye ve yeniden

²⁷⁶ Gordon Brown, “ Global Britain, Global Europe: a Presidency Founded on pro-European Realism”, Mansion House London, http://www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/press/2005/press_57_05.cfm. (Erişim Tarihi: 10 Mart 2010)

²⁷⁷ Komisyon, Mart 2010'da “Avrupa 2020: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Strateji”yi kabul etmiştir. Bilgiye ve yeniliğe dayalı bir ekonomi geliştirerek akıllı büyüme, sürdürülebilir ekonomiyi düşük karbon ve az kaynak kullanarak ve rekabeti teşvik ederek sağlama, Avrupa 2020 stratejisinin temel özellikleridir. Stratejide ortaya konan beş temel hedef ise şu şekilde sıralanabilir:

20 ile 64 yaş arasındaki nüfusun %75'inin iş gücüne katılıyor olması, Avrupa Birliği Gayri Safi Milli Hasılatı'nın (GSMH) %3'ünün araştırma gel içirmeye harcanması, 20/20/20 iklim ve enerji hedeflerine ulaşılması, okulu bırakma oranını %10'un altına çekilmesinin ve gençlerin en az %40'ının bir yüksek öğrenim diploması almasının sağlanması, yoksulluk tehlikesi ile karşı karşıya olan insan sayısının 20 milyonun altına çekilmesi.

Avrupa 2020 stratejisinde Lizbon stratejisinin başarısızlığından dolayı bu sefer raporlama ve değerlendirmenin daha titizlikle ele alınacağı belirtilmiş ve bu değerlendirmelerin istikrar ve büyüme paktı ile eş zamanlı olarak değerlendirileceği üzerinde durulmuştur. Lizbon Stratejisi ile Avrupa 2020 arasındaki en temel farkın da “çeşitlilik” olduğunu her devletin özelliğine ve konumuna göre ayrı planlar hazırlanacağı da belirtilmiştir. (İlke Toygür, “Avrupa Komisyonu Lizbon Stratejisi'nin Yerini Alacak 2020 Stratejisini Kabul Etti”, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/11-2020_stratejisi_ilke_toygur-mart_2010.pdf)

²⁷⁸Lizbon Stratejisinin 2005 yılında belirlenen hedefleri; AR&GE'yi desteklemek, devlet sübvansiyonlarında reform yapılması, hizmetler için iç pazarın tamamlanması, bürokrasinin daha işler hale getirilmesi, bölgesel yardım fonlarının yenilenmesi, rekabet politikasının daha aktif hale getirilmesi gibi temellere dayanmaktadır.

normalleşmeye başlamıştır. Örneğin Fransa başbakanı Nicolas Sarkozy'nin NATO'nun askeri kanadına dönme talebi ABD ve Fransa arasında savunma alanında yıllardır süren matematiği ters yüz etmiş, ABD NATO büyükelçisi Victoria Nuland, ABD ve Avrupa'nın daha demokratik bir dünya için daha güçlü askeri kapasiteye gereksinim duyduklarını vurgulamıştır.

4.3. GORDON BROWN DÖNEMİNDE İNGİLTERE VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Gordon Brown döneminde İngiltere'nin ABD ile ilişkisini, başbakan Blair'in dönemi ile kıyaslamak önemli bir hata olacaktır. Her şeyden önce başbakan Blair ile başkan Bush'un ilişkisi savaş ortamında sınanmış bir ilişki biçimidir. Blair ve Bush döneminde özel ilişkiyi sürdürmek için İngiltere ağır bir bedel ödemiştir. Gerek Irak savaşında gerek Afganistan müdahalesinde İngiltere'nin ABD'den sonra en fazla asker yollayan ülke olması, İngiltere'ye ağır ekonomik yük getirmiştir. Ayrıca operasyonlarda ABD ile hareket etmek teknolojik açıdan da üstün olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle örneğin Trident füzesinin yenilenmesi ve Joint Strike Fighter gibi programlara yatırım yapılması gerekmekte, bu da ekonomiye önemli bir külfet getirmektedir. Maddi yükün yanı sıra manevi yükün ağırlığı da tartışmasızdır. Uluslararası hukukun çiğnenmesi, savaşın meşru bir zemine dayanmaması, çoktarafli ve uzlaşmacı dış politika anlayışının terk edilmesi ABD'nin olduğu kadar İngiltere'nin de imajına zarar vermiş yukarıdaki bölümde anlatılan Yeni İşçi Partisinin etiğe dayalı dış politika yaklaşımını zedelemiştir. Özel ilişki nedeniyle Blair döneminde iç ve dış politikada yaşanan sorunlar, başbakan Brown'un ABD ile ilişkiler konusunda daha temkinli olmaya özen göstermesine neden olmuş bu açıdan Brown dönemi başlangıcında, özel ilişki konusunda Blair döneminden oldukça farklı olacağı sinyallerini vermiştir.

Gordon Brown'un Nisan 2008'de Boston Massachusetts'te yapmış olduğu konuşma Blair'in 1999 yılında yapmış olduğu Chicago konuşmasının karşılığı

gibidir. Blair yukarıdaki bölümde de anlatıldığı gibi ünlü konuşmasında liberal müdahalecilikten bahsetmiş, ABD'nin küresel liderliğinden ve bu kapsamda yeniden inşa edilmiş özel ilişkiden dem vurmuş, demokrasi ve insan haklarının savunuculuğuna soyunmuştur. Başbakan Brown ise konuşmasında küresel değişimi ekonomi odaklı değerlendirmiştir.

Gordon Brown ABD'nin tek taraflı dış politikasına destek vermenin bedelinin ağır olduğunu görmüş bir politikacı olarak çok taraflı dış politika yaklaşımının önemini farkında olmuştur. Bu anlayış çerçevesinde uluslararası örgütlerle işbirliğinin sağlanması ve yönetimde daha aktif rol almaları gerektiğini savunan başbakan aynı zamanda uluslararası örgütlerin yeniden yapılanması gerektiğine inanmıştır.

Bununla birlikte küresel yönetim anlayışı çerçevesinde yoksulluğun tarihi isimli kampanyayı başlatmış, Afrika komisyonu konu ile ilgili rapor hazırlamıştır. Başbakan "uluslararası toplum" kavramını küreselleşmenin iyi yönetilmesi ya da yönetilmemesi ile ilişkilendirmiştir. Yapılması gereken uluslararası örgütlerin olduğu gibi uluslararası kuralların da modernleştirilmesi ve ekonomik işbirliğinin sağlanmasıdır. Brown, zengin ülkeler ile yoksul ülkeler arasındaki derin ekonomik uçurumun 9/11'in nedeni olarak düşündüğünden öncelikle bu dengesizliğin giderilmesi gerekliliği üzerinde çalışmış, yoksullukla savaşmak için modern bir Marshall planı hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Yeni kodların ve standartların belirlenmesi, iş dünyasının daha yüksek standartlarla kalkınma sürecinin içinde yer alması, WTO Doha Zirvesi kararlarına uyulması ve zengin ülkelerdeki kaynakların

yoksul ülkelere transfer edilmesi sözü edilen dengesizliğin giderilmesi için önerilen çözümlerdir.²⁷⁹

Sözü edilen amaçlar çerçevesinde başbakan pek çok uluslararası komisyon ve komitede yer almayı tercih etmiştir. Örneğin yoksullukla savaşmak için IMF'in Uluslararası Para ve Finans Komitesinde başkanlık yapmıştır. BM 2005 Dünya Zirvesinde de Milenyum hedeflerinin gerçekleştirilmesine dair çalışmalarda bulunmuştur.

Brown dış politikada çoktarafli ve küresel yönetim ilkelerine dayalı ekonomi politikaları açısından da uluslararası sosyalizmden ve sosyal Avrupa'dan çok ABD liberalizmine yakın bir duruş sergilemiştir. Bu açıdan İngiltere Atlantist çizgide yer almaya devam etmiş ve ekonomi politikaları açısından Avrupa ile paylaştığı politikalar minimum düzeyde kalmıştır. Brown yaptığı konuşmalarda İngiltere'nin AB ile ABD arasındaki ilişkiler de bir köprü olmaktan çok sahip olduğu değerlerle bir fener rolü üstleneceğini söylemiştir. Buradaki sembolizm dikkat çekicidir: üzerine basılan ve yürünen değil parlayan ve ışık veren bir seçim²⁸⁰.

Güvenlik sorunlarına ekonomik çözümler arayan ve çoktarafli yönetim anlayışını benimseyen başbakan Brown ekonomi politikaları konusunda ABD ile paralel çizgide yer alsa da Irak Savaşı'nın olumsuzluğunu aşmak istediğinden göreve geldiği ilk dönemlerde ABD ile ilişkileri mesafeli tutmaya çalışmıştır. 2006 yılında "özel ilişkinin" artık İngiltere'nin resmi açıklamalarında kullanılmayan bir kavram

²⁷⁹ Simon Lee, **The Politics and Legacy of Gordon Brown**, Oneworld Publications, 2008, ss. 159-168.

²⁸⁰ Paul Waugh, "US Relationship Challenged by Gordon Brown", **Independent**, 29 September 2003, <http://www.news.independent.co.uk/uk/politics/article88947.ece>.

olmaya başladığı göze çarpmaktadır. Yeni Washington büyükelçisi Sir Nigel Sheinwald da kavramın kullanılmasına sıcak bakmamıştır²⁸¹.

Haziran 2007’de Gordon Brown Mark Malloch Brown’u Afrika, Asya ve BM’den sorumlu bakan olarak atanmıştır. Malloch verdiği ropörtajda, *“Brown ve Bush arasındaki ilişkinin Bush ve Blair arasındaki gibi zor şartlar altında sınanmadığını Savaş zamanı liderlik yapmanın getirdiği duygusal yakınlıktan yoksun olduklarını belirtmiştir”*²⁸².

Başbakan Brown zaman zaman bakanlarının da ABD politikalarını eleştirmelerine izin vermiştir. Margeret Beckett ve Douglas Alexander bu isimlerdendir. Uluslararası Kalkınmadan sorumlu bakan Douglas Alexander’ın ABD politikaları ile ilgili yaptığı açıklamalar çarpıcıdır. *“20. yüzyılda bir ülkenin gücü nadiren neyi yıkabildiği ile ölçülmekteydi. 21. yüzyılda ise güç birlikte neyin inşa edilebileceği ile ölçülmektedir. Bu açıdan değerlerimiz üzerinde yükselen yeni bir ittifakın kurulması gerekmektedir. Pasif değil aktif, tek taraflı değil çok taraflı, izolasyonist değil, çok taraflı yeni bir dünya kurulmalıdır.”*

Başbakanın mesafeli tutumu siyaset yorumcularının kafasını karıştıracak türdendir. Aynı zamanda ABD yanlısı olarak bilinen bir siyasetçi olduğundan ABD ile mesafeli politikasının geçici olacağı yorumları yapılmıştır. Brown her şeyden önce yukarıda da anlatıldığı gibi ABD ekonomi politikalarının geçerliliğine inanan bir politikacı profili çizmiştir. Hatta Ecofin’de sergilediği tutum ve politikalar gaddar bulunmuş, AB’li meslektaşlarına ekonomilerindeki kontrolü aza indirdiklerinde

²⁸¹ “Special Relationship Dies Under Gordon Brown”, **Daily Telegraph**, 16 March 2008.

²⁸² British Foreign Policy since 1997, Research Paper 08/56, 23 June 2008, House of Commons Library, <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2008/rp08-056.pdf>.

ABD'nin ekonomik başarılarını yaklayabilecekleri fikrini empoze etmeye çalışmıştır²⁸³.

İlk üç ay boyunca ABD ile korunan tüm mesafeye rağmen pratikte çok az şeyin değiştiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Söz konusu olan sert güç ve güvenlik önlemleri olduğunda İngiltere'nin ABD'den çok fazla uzaklaşamayacağı açıktır. ABD'den tamamen farklı bir politika izlemek hiçbir başbakanın göze alamayacağı bir durumdur. Örneğin savunma konusunda TRIDENT sistemine yapılmış harcamalar İngiliz hükümetini oldukça bağlayıcı bir projedir. Hükümetin Mart 2007'de yaklaşık 15-20 milyar poundluk yaptığı harcama ile TRIDENT sistemi önümüzdeki 17 yıl boyunca bağlayıcı olacaktır. Programdan geri çekilmenin maliyeti oldukça yüksektir²⁸⁴. Bu durum çerçevesinde BAe System ABD Savunma Bakanlığına İngiltere'ye sattığından daha fazla malzeme satmıştır²⁸⁵. TRIDENT füze sistemi dışında ABD yapımı Chinook helikopteri ve Joint Strike Fighterları taşıyan iki uçak gemisinin ortak inşa sürecine dahil olmak savunma ve istihbarat alanındaki işbirliğinin kesintisiz devam ettiğini göstermiştir.

Irak'tan taburların çekilmesi konusunda yaşanan sıkıntılar da ABD ile İngiltere arasındaki gerginliğe neden olma konularından birisi olmuştur. Ancak Brown, 16 Nisan 2008'de Irak'ta güvenlik koşulları düzelene kadar taburların Irak'ta kalacağını açıklamıştır.

²⁸³ "All Merkel can hope is to get EU started on road to Progress", **Financial Times**, 4 January 2007.

²⁸⁴ Frederick Hood, "Atlantic Dreams and European Realities: British Foreign Policy After Iraq", **Journal of European Integration**, Vol. 30, No. 1, March 2008, s.195.

²⁸⁵ ABD'nin savunma alanındaki aşırı korumacı yapısı bilinmektedir. Bununla birlikte BAe System Avrupalı şirketler arasında ABD savunma sektörüne ayrıcalıklı bir hak ile ulaşabilen tek Avrupalı ülkedir. Bu durumun nedeni ABD ile İngiltere arasındaki ayrıcalıklı bağ olduğu kadar BAe sistemin hissedarlarının % 50'sinin Amerikan kökenli olmasıdır.

2008 yılı yaz başında İngiltere'nin güvenliğinden sorumlu olduğu dört Irak vilayetinden İngiliz askerleri çekilmiş, 1 Ocak 2009'da Basra havaalanının kontrolü Irak'a bırakılmıştır. İngiltere'nin Irak'taki varlığı yaptığı ikili antlaşmalardan kaynaklanan sorumlulukları çerçevesinde (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1790 sayılı kararı)Irak donanmasının eğitilmesi ile devam edecek ve güvenli koşullar sağlandığında taburların sayısı aşamalı olarak azaltılacaktır. Irak Savaşı kararı ve savaş sırasında yapılan savunma harcamaları Parlamentoda sorgulanmış ve Irak konusu İşçi Partisi'ne seçimlerde oy kaybettirmeye devam etmiştir. Brown'un Irak Savaşı kararı konusunda ateşli bir politika izlemiş olması ve finansal açıdan tüm yükün kolaylıkla karşılanabileceğini taahhüt etmiş olması 15 Mart 2010'da Avam Kamarasında yapılan soruşturmayı kendisinin aleyhinde etkilemiştir²⁸⁶.

ABD ve İngiltere'nin Afganistan'daki operasyonda işbirliğine devam etmeleri de işbirliğinin kesintisiz olarak devam ettiğini göstermektedir. Bu noktada İngiltere'ye diğer Avrupalı partnerlerini de daha fazla personelin Afganistan'a gönderilmesi için ikna etme görevi düşmüş ancak Irak savaşında olduğu gibi İngiltere, Afganistanda da ABD'yi yeterince memnun edememiştir. Yine de ABD'nin her iki operasyon açısından da İngiltere'ye fazlaca yüklendiğini belirtmek gerekir. İngiltere'nin hem lojistik destek, hem operasyonun sürdürülmesi açısından gayret etmediğini söylemek haksız bir eleştiri olacaktır. Örneğin Basra'nın militanlardan geri alınmasında İngiliz albay Richard Iron'ın önemli bir etkisi olmuş, Irak'ta Sünni aşiretler ile ilk bağlantıları General Graeme Lamb sağlamıştır. Ancak baştan çok iddialı olan ABD projelerini desteklemek İngiltere açısından bile zor olmuştur. Condeleezza Rice ve General David Patraeus'un danışmanlığını yapan David Kilcullen İngiltere'nin Afganistan'da gösterdiği performansın, Irak savaşında

²⁸⁶ Richard G. Whitman, "The Calm After the Storm? Foreign and Security Policy From Blair to Brown", *Parliamentary Affairs*, Vol. 63, No. 4, 2010, ss.834-848.

Basra'dan çekilmesinin sonucu ABD'de oluşan kötü imajını düzeltmeye yönelik olduğunu belirtmiştir²⁸⁷.

Bununla birlikte Afganistan'da yaşanan olumsuzluklar İngiltere'nin dış operasyonlar konusunda gösterdiği başarıyı negatif biçimde etkilemeye devam etmiştir. Başkan Karzai'nin seçim sürecinde yaşanan yolsuzluk skandalı ülkenin reform konusunda başarısız olduğunu ve İngiltere açısından Kore Savaşı'ndan günümüze en uzun süren operasyonlardan birinin istenen başarıya ulaşamadığını göstermiştir. İngiltere'nin Afganistan'daki askeri mevcudiyetini arttırmasına rağmen ülkenin ekonomik ve politik süreçte beklenen başarıyı sağlayamamış olması İngiliz kamuoyunun İngiltere'nin Afganistan'dan çekilmesi konusunda baskı yapmasına neden olmuştur.

Dış İşleri bakanı David Miliband İngiltere'nin ABD ile olan ilişkilerine oldukça pozitif yaklaşan bir siyasi figürdür. ABD bizim en önemli partnerimizdir diyen Miliband eğer dünyada iyi bir şeyler yapmak istiyorsak uluslararası bir güç olan ABD'ye ihtiyacımız vardır diyerek ABD ile müttefik olmanın İngiltere tarafından hala çok önemsedğini göstermiştir.

Dış işleri bakanı işbirliğinin gerekliliğinden dem vururken, devam eden işbirliği İngiliz solu tarafından eleştirilmeye başlanmış, Brown'un Blair çizgisinde devam etmesi rahatsızlık yaratmıştır. Örneğin Kamu Politikaları Araştırma Enstitüsü'ne göre Brown Blair'in uluslararası politika yaklaşımındaki temellerden farklı bir çizgi sürdürmeli, örneğin Batı Şeria ve Gazze üzerindeki boykotu kaldırıp

²⁸⁷ Patrick Porter, s.370.

İsrail²⁸⁸ üzerinde baskısını arttırmalı, değerler üzerine kurgulayacağı dış politikası ile Avrupalı partnerleri ile yakın işbirliği içerisinde olmalıdır²⁸⁹.

Brown döneminde Bush ve Brown arasındaki yakın ilişkinin yoksunluğu bir boşluğa yol açmıştır. İlginç olan nokta bu boşluğun, Irak Savaşı'nda meydana gelen transatlantik çatlak tablosuna nazire edercesine Sarkozy tarafından doldurulmaya çalışılmasıdır. Güler yüzlü ve dost canlısı bir tablo çizen Sarkozy, ABD'nin "yeni Blair" i olmaya aday olmuştur. Bush yaptığı Avrupa gezisi sırasında Paris'te iki gece Londra'da bir gece geçirirken Avrupa gezisini değerlendirmek için yaptığı konuşmasında Fransa'dan tarihsel süreç açısından ABD'nin en yakın arkadaşı olarak söz etmiş, sadece bu durumun sıkça vurgulanmadığını söylemiştir. Bununla birlikte Sarkozy döneminde sadece ABD ile olan ilişkiler değişmemiş, Fransa'nın kendi uluslararası rolüne karşı yaklaşımında tamamen bir değişim yaşanmıştır. Sarkozy Brown'dan farklı olarak daha hırslı bir uluslararası politika çizgisinde yer almış, Akdeniz Birliği çatısı altında Filistin, İsrail ve Suriye'yi bir araya getirmek ve Avrupa'nın enerjisini Ortadoğu barış sürecine eklemek gibi önemli projeler üretmiştir. Bununla birlikte Birleşik Arap Emirliğinde askeri bir üs inşa etme planları Paris'in oynamayı düşündüğü küresel role işaret eder²⁹⁰.

Sarkozy dönemindeki Fransa'nın ABD'ye karşı bu tutumunun değişmesindeki en önemli sebep Fransa'nın ABD'ye karşı birleşmiş bir AB oluşturamayacağını anlamış olmasıdır. AB'nin dünya politikasında daha önemli bir

²⁸⁸ İngiltere başbakan Brown döneminde Blair'in Ortadoğu politikalarını değiştirmeyi hedeflemiştir ve İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi sırasında bu değişimi göstermeye çalışmıştır. Ancak 2008-2009 döneminde İsrail ve Filistin konusunda Hamas'ı izole eden ve ABD politikalarını izleyen tavrı Ortadoğu politikaları konusunda imajını düzeltmesini engellemiştir.

²⁸⁹ David Held, David Metham, "Gordon Brown's Foreign Policy Challenges", http://www.opendemocracy.net/article/gordon_brown_s_foreign_policy_challenges (15 Şubat 2009).

²⁹⁰ David Hastings Dunn, "The Double Interregnum: UK-US Relations Beyond Blair and Bush", **International Affairs**, Vol. 84, No. 6, 2008, ss.1138-1139.

rol oynaması gerektiğine inanan Sarkozy bu nedenle ABD'nin desteğini almanın şart olduğunu kavramış politikalarını bu doğrultuda yeniden şekillendirmiştir.

Aşağıda Fransa'nın AB liderliğini elde etmek ve daha önemli bir proje olarak AB'nin uluslararası politikadaki etkinliği arttırmak yolunda ABD'ye karşı politik yaklaşımındaki değişim irdelenecek ve İngiltere'ye karşı yeni bir rakip olup olmayacağı detaylı olarak incelenecektir.

4.4. IRAK SAVAŞI SONRASINDA FRANSA VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Başkan Bush döneminde AB politikalarının genellikle ABD karşıtı çizgide şekillendiği açıktır. Başkanın tek taraflı politikaları başından beri AB'nin uzlaşmacı kültürü ile çelişmiş, AB'li liderler tarafından sert eleştirilere uğramış bu eleştiriler Irak Savaşı ile en üst noktaya ulaşmış ve transatlantik ittifakın geleceği akademik çevrelerde en çok tartışılan konu başlıklarından biri haline gelmiştir. 15 Ocak 2003'te AB başkentlerinde milyonlarca insanın Irak Savaşı konusunda ABD politikalarına karşı yaptığı yürüyüş Jürgen Habermas ve Jacques Derrida tarafından ABD'nin hegemon duruşu karşısında AB'de sivil toplumun birleşme hareketi olarak değerlendirilmiştir²⁹¹. Ancak yapılan bu eleştiriler ve transatlantik ittifakta yaşanan kırılma genel olarak ABD politikalarına bir eleştiri olmaktan ziyade çapı Bush yönetimiyle sınırlı karşı duruşlar olarak şekillenmiştir. Irak Savaşı'nın sona ermesinin ardından Fransa ve Almanya'da da hükümetler değişmiş transatlantik ilişkiler yeniden şekillenmeye başlamış Obama yönetiminin iktidara gelmesiyle ABD ile ilgili tereddütler azalmaya başlamıştır.

²⁹¹ Jürgen Habermas, Jacques Derrida, "February 15, or, What Binds Europeans Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe", ed. Daniel Levy, Max Pensky, John Torpey, **Old Europe, New Europe, Core Europe: Transatlantic Relations After Iraq War**, London, Verso, 2005, s.3-13.

Genelde transatlantik ilişkilerde yaşanan iyileşme yukarıdaki bölümde de anlatıldığı gibi özellikle Fransa ve ABD arasındaki ilişkiler açısından söz konusudur.

ABD ile Fransa arasındaki ilişkiler de Gaulle döneminden beri sorunlu biçimde devam etmektedir. ABD ile yakın ilişkiler sürdürme gereği duymayan Fransa için Irak savaşı bu gerilimin tamamen artmasına neden olmuştur. 1962 yılından sonra ABD ile Fransa arasındaki ilişkiler gerilimli devam etmiş, 1966 yılında Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından çıkmasıyla ipler tamamen gerilmiş, Georges Pompidou döneminde ise ilişkiler yeniden yapılandırılmış ve de Gaulle döneminin olumsuzlukları nispeten giderilmiştir. Pompidou, ABD'nin Avrupa'nın güvenliğini Sovyetler karşısında güvenliğini sağladığını ve bunun yabana atılmayacak bir durum olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Almanya'nın doğu politikasının rayında kalabilmesi için ABD-Fransa işbirliğinin gerekliliğine inanmış bu çerçevede kendi döneminde ABD'nin Ortadoğu politikalarıyla uyumlu davranmaya çalışmıştır. Pompidou, de Gaulle'ün milliyetçiliğin ve komünizmin düşüşe geçtiği ve Avrupa'nın yeni bir düzen yaratması gerektiği konusundaki fikirlerine katılmadığı için iktidara gelmiş ve 1969 yılından beri ABD ile olan ilişkileri yapılandırmaya çalışmıştır. Pompidou döneminden sonra Giscard d'Estaing döneminde ABD ile uyumlu işbirliği süreci devam etmiştir. 1973-74 yılları arasında Yom Kippur savaşı ve petrol krizi nedeniyle Henry Kissinger, AT'nin desteğini alması gerektiğini düşündüğünden dış politika konusunda hareket etmeden önce batılı liderler ile müzakere edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Ancak tam uzlaşma zemini devam ederken SALT görüşmeleri işbirliğini gölgelemiştir. Nixon ile Brezhnev'in nükleer savaşı önlemek için yaptıkları anlaşma Paris'te, Avrupa üzerindeki Sovyet-ABD egemenliği olarak algılanmıştır. Bu konudaki hürsuzluğa rağmen Pompidou konuyu yönetilebilir sınırlar içinde ele almış ve dış işleri bakanı Michel Jobert'e, Ottawa Deklerasyonunu müzakere etmesi talimatını vermiş deklasyon Atlantik Konsey'inden 19 Haziran 1974'te geçmiştir. Deklasyon, Avrupa ile ABD arasındaki sorunları çözmüş ve Soğuk Savaşın sonuna kadar Fransa ve NATO arasındaki ilişkinin temelini oluşturmuştur.

Valery Giscard d'Estaing ve başkan Ford ilk kez bir araya geldiklerinde Fransız –Amerikan ilişkilerinin özellikle nükleer işbirliği zemininde sorunsuz ilerlemesi gerektiği konusunda uzlaşmışlardır. 1978 yılında Afrika'da Sovyet ilerleyişini durdurmak için Kolwezi operasyonunda işbirliği yapmaları ilişkilerin yumuşaması açısından önemli bir örnek olmuştur. Bununla birlikte NATO ile ilişkiler konusunda da gelişmeler yaşanmıştır.

1982 yılında François Mitterand'ın seçilmesi ile D'Estaing yönetiminin ABD ile ilişkiler konusunda elde etmiş olduğu tüm kazanımlar geri dönmüştür. Mitterand'ın asıl amacı de Gaulle gibi ABD ve Sovyet etkisini dengelemek olmuştur. Mitterand, Soğuk savaşın bitiminin NATO'nun işlevini de sona erdireceğine inanmış ve Avrupa'nın NATO şemsiyesi dışında kendi güvenliğini sağlaması gerektiğini savunmuştur.

Fransa genel olarak Soğuk Savaş yıllarında Almanya'nın üstünlük kurmasından ve Sovyet Alman yaklaşmasından çekinmiştir. Almanya'nın üstünlük kazanmasından ve etkinliğinden korkan Fransa bu nedenle Postdam antlaşmasına elinden geldiğince sahip çıkmıştır. Aslında Almanya ile ilişkileri sıkılaştırmadığı ve Sovyet etkisini arttıracak girişimlerde bulunmadığı sürece Fransa ABD ile ikili ilişkiler içerisinde olmaktan memnun olmuş ancak sözü edilen bu koşullar gerçekleşmediği durumlarda ABD ile ilişkilerinde sorunlar yaşanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde yaşanan bu gelişmelerden sonra Chirac ABD ile olan ilişkilere yeni bir boyut kazandırılması gerektiğini düşünmüştür. Fransa, partnerlerinin tutumu nedeniyle NATO dışında bir Avrupa savunması yaratamayacağını anlayınca Atlantik ittifakın içinde bir savunmanın oluşturulmasına ve NATO'nun askeri kanadına dönmeyi düşünse de bu proje başarısızlığa uğramıştır.

Irak Savaşı ise taraflar arasındaki atlatılması en zor krizlerden birisi olmuş hem transatlantik ittifakta hem de AB içinde önemli bir çatlak yaratmıştır. Chirac döneminde ABD ile gerilimin temel nedeni Fransa'nın ABD'nin tek taraflı dış

politikasına olan kesin karşı duruşundan kaynaklanmaktadır. Dış politikada çok taraflılığın önemini savunan Chirac yaptığı konuşmasında “dünyanın evrimini gözlemlediğimizde çok taraflılığın şekillenmekte olduğu göze çarpmaktadır, isteyelim ya da istemeyelim bu kaçınılmaz bir gelişmedir. Gelecekte çatışmaların olmaması için ABD ve AB gibi aynı kültürü paylaşan bloklar arasındaki ilişki önemlidir. Bu nedenle AB ve ABD arasındaki ilişki tamamlayıcı ve eşitler arasında bir ilişki biçimidir.” sözleriyle ilişkinin ancak çoktaraflılık çerçevesinde yürürse başarılı olabileceğini vurgulamıştır.

Fransa'nın çıkarları ve dış politikadaki amaçları de Gaulle döneminden beri çok fazla değişiklik göstermemiştir. AB liderliğini ele geçirmek ve bu sayede dünyada ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan daha fazla etkiye sahip olmak. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Alman birliğinin sağlanması, Sovyetler Birliğinin dağılması ve ABD dış politikasındaki değişiklikler Fransa'nın da kendisini değiştirmesini gerektirmiştir. ABD bu gelişmeler nedeniyle artık çok gerekli bir müttefik olarak agılanmamaya başlanmış aksine bu amaçların önünde bir engel olarak görülmüştür. Bu algı ile bağlantılı olarak Chirac döneminde Fransa, 22 Kasım 2002'de Almanya ile birlikte AB'nin NATO'dan bağımsız bir savunma oluşturabilmesi için savunma konusunda işbirliğine giden çekirdek bir grubun oluşturulması için Brüksel'de Almanya, Belçika ve Lüksemburg ile bir araya gelmiştir. Bununla birlikte Fransa Rusya ile de yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. İki ülke arasında güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulan Konsey altı ayda bir toplanma kararı vermiştir. Berlin-Paris-Moskova arasındaki işbirliğinin

geliştirilmesi gerekliliğine inanan üç ülke Irak savaşında da benzer çizgide yer almışlardır²⁹².

Fransa artık ideolojik olarak da kendini ABD'den farklı tanımlamaktadır. Ne de Gaulle ne Pompidou ne de Giscard d'Estaing Atlantığın iki yakasının farklı değerlere sahip olduğunu düşünmemişlerdir. Bununla birlikte her büyük krizde de Gaulle Avrupa ile ABD arasındaki dayanışmanın altını çizmiştir. Ancak bugün böyle bir durumdan söz etmek güçtür. Fransa Avrupa ile birlikte Anglo-Sakson dünyadan çok farklı bir dünya görüşüne sahip olduğunu düşünmektedir. Bu kültürel ayrım çevre, idam cezası, Uluslar arası Suçlular Mahkemesi gibi pek çok konuda devam etmektedir.

De Villepin Hür Masonlar derneğinin 275. yılında Avrupa kimliği konusunda yapmış olduğu konuşmada Anglo-Sakson kimliği ile Avrupa kimliğini net biçimde ayırmıştır. Villepin'e göre Avrupa kimliği, adalet, sorumluluk ve dayanışma ile yoğrulmuş ve yenilenmiş modern bir hümanizm üzerinde kurgulanmıştır. Bu kimlik ise Amerikan kimliğinden ve Anglo-Sakson liberalizm anlayışından farklıdır. Kimliğin sınırlarının bu derece kesin çizilir olması küreselleşme karşısında güçlü durabilme çabası ile yakından ilgilidir. Cumhuriyetçi, merkezi, jakoben ve istikrarlı Fransız modelinin küreselleşme tarafından saldırıya uğradığı düşünülmüştür. Pompidou ve Giscard d'Estaing döneminde seçmen Fransız-Amerikan ilişkilerine daha sıcak bakmıştır. 1969 yılında da Gaulle'ün referandumu kazanamamasının sebebi Fransız toplumunun ve siyasi elitlerin önemli bir kısmının ABD'ye karşı yürütülen politikalara karşı çıkmış olmalarıdır. Ancak Chirac yönetimi söz konusu olduğunda, elitlerin ABD ile olan ilişkilerin bekasını işsizliğin göçmenlerin

²⁹² Georges- Henri Soutou, "Three Rifts two Reconciliations: Franco-American Relations During the Fifth Republic" ed. David M. Andrews, **The Atlantic Alliance Under Stress, US-European Relations After Iraq**, Cambridge University Press, 2005, s. 102-123.

komünistlerin ve sosyalistlerin kapitalist ve liberal dünyaya karşı olmalarının önemli etkisi olmuştur.

Tüm bu koşullar söz konusu iken ortaya çıkan Irak savaşı iplerin iyice gerilmesine ve bir önceki bölümde anlatıldığı üzere transatlantik ittifakın ciddi bir hasar almasına neden olmuştur. Bu durum bazı yorumcular tarafından övülse de bir grup da Almanya ve Fransa'nın kendilerini Avrupa'da izole ettiklerini ancak bunun dozunu kaçırdıklarını ve ABD ile olan ilişkilerin düzeltilmesi gerektiğini savunmuşlardır²⁹³.

4.4.1. Nicholas Sarkozy Döneminde Fransa ABD İlişkileri

Nicholas Sarkozy göreve geldikten sonra Fransa, Almanya, Rusya, İngiltere ve ABD ile iyi ilişkiler içine girmeye çalışmıştır. Ancak bu çabalar Chirac dönemindeki eski Avrupa anlayışının geride kalması olarak yorumlanmış bununla birlikte 29 Mayıs 2002'de Fransa'nın % 55 ile Avrupa Anayasasını veto ettiği gün akademisyenler tarafından Fransızların Avrupa adına konuştuğu dönemin sona erdiği gün olarak değerlendirilmiştir.

Sarkozy seçim kampanyası sürecinde ABD ile ilişkilerini düzeltmek istediğinin sinyallerini açık biçimde vermiştir. Sarkozy'nin geleneksel olarak ilk resmi ziyareti Merkel'e olsa da Elysee sarayındaki ilk ziyaretçisi Tony Blair olmuştur. Sarkozy politikalarındaki bu dönüşüme eleştiriler de Gaulle ekolününün partisi olan UMP(Halk Hareketi Partisi) yerine Sosyalist ve Demokrat Parti'den gelmiştir. Sarkozy'nin ABD ile ilişkileri düzeltmeye yönelik politikaları de Gaulle mirasına ihanet olarak düşünülmüş, karşılığında hiçbir şey almadan NATO'nun askeri kanadına dönme fikri ulusal bağımsızlığı tehlikeye atmak olarak

²⁹³ Georges- Henri Soutou, s. 102-123.

değerlendirilmiştir. Ancak Sarkozy eleştirilerin aksine pek çok açıdan de Gaulle çizgisini devam ettiren bir politikacı profili çizmiştir. Gücün merkezileşmesi konusunda de Gaulle ile aynı bakış açılarına sahip olan Sarkozy Fransa'nın nükleer caydırıcılığının ve savunma alanındaki gücünün arttırılması konusunda da benzer fikirlere sahiptir. De Gaulle ile Sarkozy arasındaki temel fark ise Sarkozy'nin, Anglo-Sakson dünyayı karşısına alarak güçlü bir AB savunması oluşturmanın mümkün olmadığını anlamış olmasıdır²⁹⁴.

ABD ile ilişkilerin iyileşmesi kendisini öncelikle güvenlik alanında göstermiştir. Sarkozy 17 Haziran 2008'de Savunma ve Ulusal Güvenlik kousundaki Beyaz Kitabı bizzat kendisi açıklamıştır. Beyaz kitapta istihbarat konusu ele alınmış, terörizme karşı alınması gereken önlemler üzerinde durulmuş, Fransa'nın Afrika, Akdeniz ve Ortadoğu'da izlediği politikalar işlenmiş, Fransa'nın Avrupa'nın parçası olması gerekliliği vurgulanmış, uluslararası kriz yönetiminde AB en önemli adres olarak belirlenmiş bu açıdan AGSP'nin geliştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Beyaz kitapta NATO ile olan işbirliğinin arttırılması gerekliliği üzerinde durulmuş ve AB kriz yönetiminin güçlendirilmesi ile NATO'nun güçlendirilmesi gerekliliğinin kol kola gitmesi gerektiği söylenmiştir.

Fransa'nın Sarkozy döneminde ABD'nin yaptığı her şeyin karşısında yer alma refleksi sona ermiştir. Bu dönemde Fransa, ABD ile işbirliğinin kendisine dezavantajdan çok avantaj sağlayacağına inanmıştır²⁹⁵. Irak Savaşı'ndan sonra Sarkozy, Beyaz Saray'a gelmiş ve konuşmasında "*Beyaz Saraya bir mesaj iletmek*

²⁹⁴Marcel H. Van Herpen, "Why France Rejoins NATO: Wooing Britain", **Cicero Foundation Great Debate Paper No. 09/1**
http://www.cicerofoundation.org/lectures/Marcel_H_Van_%20Herpen_Why_France_Rejoins_NATO.pdf

²⁹⁵ David Patrick Houghton, "Bush and Europe" ed. Andrew Wroe, Jon Herber, **Assesing the George W. Bush Presidency: A Tale of Two Terms**, 2009, Edinburgh University Press, s.125.

için geldim; ABD'nin kalbini yeniden kazanmak istiyoruz" demiştir. Sarkozy Irak Savaşında Chirac'ın takındığı tutumu ise anlaşmazlık olarak nitelendirmiştir²⁹⁶.

Doğu Afganistan'a ek bir tabur yollanması yeni işbirliği döneminin bir örneğini oluşturmaktadır. Bu uzlaşmacı tavrı Fransa'ya geri dönmüş, Irak Savaşı'ndan sonra güvenirliliğini yitiren Berlin yerine ABD'nin yanbaşıında yer alma ayrıcalığını kazanmıştır. Bununla birlikte ABD den bağımsız bir Avrupa'yı savunan Fransa için AB'nin Fransız çıkarlarını gerçekleştirmenin bir aracı olarak kabul edilip edilmediği ayrı bir soru işareti oluşturmaktadır²⁹⁷.

Sözü edilen yakınlaşmanın karşılığında Washington da Fransa'nın dış politika alanında AB'nin lideri gibi davranmasını desteklemeye başlamıştır. Örneğin Rusya-Gürcistan krizinde dönemin Konsey başkanı olan Fransa ateşkes inisiyatifini üstlenmiştir. ABD Fransa'nın bu konuda lider rolü oynamasından memnun kalmış Rusya ise Washington ve Londra'dan gelecek diplomatik protestolar ile uğraşmak zorunda kalmayacağı için memnun olmuştur. Fransa'nın hem AB içerisinde hem dış politikada etkinliğini arttırması, İngiltere'nin rolünün ABD gözünde sarsılmaya başlamasına neden olmuştur.

Fransa, İngiltere ve ABD dış politikalarındaki sözü edilen değişimler transatlantik ittifaktaki yapısal bir değişimden çok aktörlerin değişen dış politikaları ile örtüşmektedir. Brown, Obama, Sarkozy ve Merkel dönemi, Bush, Blair, Schröder ve Sarkozy'den çok farklı bir dönem olmakla birlikte liderlerin kişisel özellikleri, karizmaları ve politika anlayışları bu değişimde etkin bir rol oynamaktadır. Ancak değişimin nedeni ne olursa olsun şu nokta açıktır ki Blair dönemi politikasının

²⁹⁶ Gabriela Marin Thornton, "The Paradox of the Transatlantic Security Project: From Taming European Power to Dividing It", **International Politics**, 2008, s.45.

²⁹⁷ Dieter Mahncke, "The United States, Germany and France: Balancing Transatlantic Relations, **BJPIR**, Vol. 11, No. 1, 2009, s. 82-85.

mihenk taşı olan AB ile ABD arasında köprü olma ve AB'nin lideri olma idealleri başbakanın döneminin sona ermesiyle sonlanmış görünmektedir. Artık Sarkozy ve Merkel'in hiçbir köprüye ihtiyaç duymadan ABD ile doğrudan konuşabildiği bir dönem söz konusudur. Bu çerçevede Irak Savaşı ve Afganistan müdahalelerinde İngiltere'nin ABD'ye yardımlarının sembolik bir değer taşıdığı dillendirilmekte bu noktada askeri ittifak açısından da İngiltere'nin eski yerini koruyamadığı belirtilmektedir²⁹⁸. İngiltere'nin ABD ile olan ilişkilerini ve konumunu etkileyen yeni dönüşüm sürecinin önemli konu başlıklarından birisi Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönmesidir.

4.4.2. Fransa'nın NATO'nun Askeri Kanadına Dönüşü

Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönüşü pek çok sembolik anlamı içerisinde barındırmaktadır. Her zaman Avrupa'nın savunma politikalarının bağımsız olması gerektiğini savunan Fransa açısından 40 yıl sonra yaşanan bu değişim ilk kerte ABD- Fransız yakınlaşmasına işaret etmektedir. Bununla birlikte bu yakınlaşma Fransa'nın güçlü bir AGSP oluşturulmasından vazgeçtiği yönünde değerlendirilmemelidir. Zira bu karar AB içerisinde lider rolünü sürdürme ve savunma politikasının güçlü olmasını sağlama ile yakından ilişkilidir.

Fransa'nın AB'ne karşı politikaları her zaman hükümetlerarası çizgide devam etmiştir. Brzezinski'ye göre, AB Fransa için bir nevi reenkarnasyon anlamı taşımaktadır, üke dünya politikasında yeniden var olabilmek için AB'ne ihtiyaç duymaktadır. Brzezinski, Fransız liderlerin AB adına konuşmaya alışkın olduklarını, Fransız ulusal politikalarını da AB içerisine empoze etmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Bir anlamda ABD İngiltere için ne ise AB de Fransa için o anlama gelmektedir. Dünya politikasında eski güçlü günlerin izini arayan bu iki ülke için ABD ve AB

²⁹⁸ David Hastings Dunn, s. 1141.

“*power multiplier*” yani güç çoğaltıcı durumundadırlar²⁹⁹. Fransa Avrupa için “*European puissance*” kavramını kullanmaktadır. Fransız yetkililer bu kavramla ilgili net bir açıklama yapmış olmasalar da kavramdan anlaşılması gerekenin “*Avrupaluların Avrupası*” olduğunu belirtmişlerdir³⁰⁰. ABD’den bağımsız ve kendine yeten bir savunma gücüne sahip olunması önemli bir gerekliliktir. Fransa’ya göre, AB kendi güvenliğini garanti altına almalı ve nükleer caydırıcı güce sahip olmalıdır. Dünya politikasında güçlü bir AGSP, Fransa’nın da daha etkin bir ülke olmasını sağlayacaktır. O halde AB savunmasının güçlenmesine bu kadar önem veren ve de Gaulle döneminden beri NATO ile ilişkileri hiç de parlak olmayan Fransa açısından askeri kanada dönmek “*European Puissance*” politikasından vaz geçmek anlamına mı gelmektedir?

Aslında dönüş kararı son kertede yine AB savunmasını güçlendirmek ve dolayısıyla Fransa’nın AB içerisinde lider rolüne devam etmesini garantilemesi amacıyla ilişkilidir. Fransa’nın NATO’nun askeri kanadına dönüş kararı sadece ABD ve Fransa arasındaki ilişkileri düzeltmekle kalmamış aynı zamanda ABD ve AB arasında işbirliği için yeni olanaklar sağlamış, taraflar arasındaki işbirliğinin daha pürüzsüz yürümesinin kapısını aralamıştır.

Chirac döneminin sona ermesi ile Fransız güvenlik politikasının da yenilenme dönemine girmesi söz konusu olmuştur. Gerçi NATO’ya dönüş kararının ilk önce

²⁹⁹ Bastien Irondelle, “European Foreign Policy: the End of French Europe?”, **European Integration**, Vol. 30, No. 1, March 2008, s.153-168.

³⁰⁰ Fransa için “*European puissance*” kavramı oldukça önemlidir. Fransa için AB’nin güç kaybetmesi kendi gücünün de azalması anlamına gelmektedir. Örneğin Fransa’nın Irak Savaşında İngiltere’ye karşı kızgınlığı, İngiltere’nin ABD’nin yanında yer alarak AB’nin gücünün düşmesine neden olmasından kaynaklanmıştır. Fransa AB’nin birlikte hareket edememesinden çok Fransa ve Almanya’nın gücünün azalmasından tedirgin olmuş o dönemde Tony Blair için Fransız gazetelerinde nerdeyse bir karalama kampanyası başlamıştır. (Le Monde- 18 Mayıs 2003 başbakan için kavgacı, Le Figaro- 5 Mayıs 2003 başbakan için hain sıfatları kullanılmıştır). bkz. Maria Revisco, “One Europe or Several Europes? The Cultural Logic of Narratives of Europe Views From France and Britain”, **Social Science Information**, Vol. 49, No. 2, s.249.

Chirac döneminde verildiğini ancak Chirac'ın öne sürdüğü iki koşulun (NATO'nun mevcut yapısında gerçekleştirilecek reform ve ABD komutası altındaki AFSOUTH'un komutasının Avrupalı bir amirale verilmesi) müzakerelerde kabul edilmemesi sonucu dönüşün gerçekleşemediğini belirtmek gerekir. Ayrıca Kosova, Bosna ve Afganistan operasyonlarına katılıp askeri kanatta yer alamamak da Fransa için önemli bir sorun olmuştur.

Sarkozy döneminde ise AB genelinde gücü zayıflamaya başlayan ancak hem birliğin liderliği konusunda arzuları devam eden hem de AB savunmasının güçlendirilmesi için ABD ile uzlaşmanın tek yol olduğunu algılayan Fransa açısından uzun senelerdir karşı çıktığı NATO'nun askeri kanadına dönüş³⁰¹ konusu daha önemli hale gelmiştir.

Beşinci cumhuriyet liderleri içerisinde kendisini Moskova yerine Washington'da daha rahat hisseden Sarkozy 2007 yılında ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmasında, "*AB savunma politikası daha fazla geliştikçe Fransa NATO'nun içinde daha çok yer alacaktır*³⁰²" diyerek AB savunması ile NATO arasındaki ilişkinin pürüzsüz biçimde ve birlikte yürümesi konusundaki gerekliliğe inandığını bir kez daha göstermiştir.

Fransa'nın en fazla önemseydiği politikalardan birisinin güvenlik ve savunma politikası olduğu açıktır. Yukarıda Fransa'nın kendi gücünü pekiştirme yolunda AB'yi araç olarak gördüğü açıklanmıştı. Güvenlik ve savunma politikasının güçlü

³⁰¹ Fransa, NATO'nun askeri kanadına dönmeyi kabul etmiş olmakla birlikte askeri operasyonlara birlik gönderme konusunda ulusal kontrole devam edeceğini açıklamış ayrıca nükleer gücün de ulusal kontrol altında kalmaya devam edeceğini belirtmiştir. Kırk yıl sonra askeri kanada dönen ülke açısından personel sayısını artırma gerekliliği, NATO'nun askeri kanadındaki çalışmalarla ilgili tecrübe sorunu gibi teknik problemler söz konusu olmuştur.

³⁰² Jeremy Ghez, F. Stephen Larrabee, "France and NATO", *Survival*, Vol. 51, No.2, April- May 2009, s. 80.

olması Fransa'nın etkin olmak istediği ancak hem askeri harcamalar hem de siyasi anlamda yalnız kalmak istemediği politikaları daha az külfete girerek yürütmesini sağlamaktadır. Örneğin AB'nin Çad ve Kongo operasyonlarının arkasında Fransa'nın dış politika öncelikleri yatmaktadır.

Bununla birlikte Fransa, genellikle ABD ile birlikte hareket eden doğu Avrupa ülkesi üyelerin ve İngiltere'nin de AGSP'nin güçlendirilmesi³⁰³ konusunda yeterince hassasiyet göstermelerini ancak ABD'nin desteğini alarak sağlayabileceğinden emin olmuştur. Başbakan Brown'un Blair yönetimine göre daha az AB taraftarı olduğu yukarıda belirtilmişti. Hem bu durum hem başbakanın iç politikada kendi yaşadığı sorunlar, AB savunma politikasının yeniden canlandırılması konusunda çok istekli davranmamasıyla sonuçlanmıştır. Bu isteksizlik ikinci bir St. Malo sürecinin yaşanmasını engellemiştir. Hatta AGSP konusunda Londra'yı Washington'dan daha isteksiz gören Fransa, yeni seçim döneminde muhafazakarlar yönetime gelmeden bu durumun düzelmeyeceğine kanaat getirmiştir. Üstelik Fransa'ya göre Almanya da artık işbirliğine eskisi kadar açık bir partner profili çizmekten uzaktır. Fransız-Alman eksenini Merkel ve Sarkozy döneminde Chirac ve Schröder döneminden farklı olmuştur. Diplomasi konusunda daha uzlaşmacı bir usluba sahip Angela Merkel'in başbakan Sarkozy'nin fazla iddialı ve lierliğe oynayan AB politikasından hoşlandığı söylenemez³⁰⁴. Üstelik Paris- Berlin eksenini nükleer güç, enerji ve iklim değişikliği, Avrupa Merkez Bankası'nın rolü gibi konularda önemli fikir ayrılıkları yaşamaktadırlar.

³⁰³ 1 Temmuz 2008'de AB dönem başkanlığına başlayan Fransa açısından en önemli önceliklerden biri AGSP'nı güçlendirmek olmuştur. Ancak küresel krizin etkisi, bir sonraki dönem başkanlığını alan Çek Cumhuriyeti'nin en şüpheli üyelerden birisi olması ve İrlanda'nın o tarihlerde Reform Antlaşması'nı henüz onaylamamış olması savunma politikasına öncelik verilmesine engel olmuştur.

³⁰⁴ Ghez, Larrabee, s. 83.

Almanya ile kıyaslandığında Almanya güvenlik alanında oldukça silik kalmakta ayırdığı harcamalar İngiltere ve Fransa'nın çok altında olmaktadır. Ayrıca Almanya Çad gibi AB operasyonlarına asker gönderme konusunda hiç de ılımlı bir yaklaşıma sahip değildir. Dolayısıyla Almanya söz konusu AGSP olduğunda İngiltere'nin boşluğunu doldurmaktan uzaktır.

Kısaca AGSP'nin güçlenmesini isteyen Sarkozy, bu politika alanında Almanya'nın desteğinin yeterli olmadığını, İngiltere'nin eskisi gibi sürükleyici bir etki yaratmayacağını ve yeni üyeleri de AGSP'nin NATO ile rekabete girmeyeceğine ikna etmeden -ki bunun yolu da ABD ile uzlaşmaktan geçtiği açıktır- desteklerini almanın zor olduğunu anlamış ve tüm bu etkenler kendisini ABD ile daha iyi ilişkiler kurmaya yöneltmiştir.

Ancak Fransa'nın dönüşü pek çok engeli beraberinde getirmiştir. Her şeyden önce Sarkozy'nin planları kendi partisi tarafından bile eleştirilere uğramıştır. Fransa NATO'nun askeri kanadına dönme konusunda en önemli eleştirileri sosyalist bloktan almıştır. Sosyalist grup başkanı Jean Marc Ayrault, Sarkozy'nin kararının Fransa'nın bağımsızlığının sonu olduğunu belirtmiştir. Bir önceki dönemin savunma danışmanı Lionel Jospin ve savunma bakanı Paul Quiles teklifi reddetmişler, NATO'nun askeri kanadına dönmenin Fransa'nın Avrupa güvenliğinde oynadığı rolün önemini azaltacağını altını çizmişlerdir. Plan, muhalefet kadar Sarkozy'nin kendi partisi tarafından da eleştirilere uğramıştır. Sarkozy'nin kendi partisinden iki diplomat Lionnel Luca ve Jacques Myard NATO'ya dönüşün diplomatik bir hata olduğunu belirtmişlerdir³⁰⁵.

³⁰⁵ Michael Moran, "French Military Strategy and NATO Reintegration" Backgrounder, Council on Foreign Relations, 12 Mart 2009, <http://www.cfr.org/publication/16619/> (8 Haziran 2010)

Ayrıca 2008 yılında yayınlanan Beyaz Kitap Fransız askeri kanadından da eleştiriler almış, dönüşün askeri yükünün fazla olacağı ve Fransa'nın Avrupa'da İngiltere'nin lider olduğu bir alanda liderliğe soyunmasının çok da mantıklı olmadığı eleştirileri getirilmiştir. İç politikada Atlantik yanlısı Sarkozy taraftarları ile ayrılıkçı de Gaulle taraftarları arasında iki kampa ayrılmıştır. Ancak iç politikadaki tüm eleştirilere rağmen Sarkozy planı uygulamaya devam etmiştir.

İngiltere'nin Fransa'nın dönüş kararı konusundaki politikalarına bakılacak olunursa, İngiltere, NATO'ya dönüşü ile Fransız stratejik kültüründe yaşanan değişimin, Fransa'yı güvenlik ve tehdit algılamaları konusunda İngiltere ile yakınlaştırdığını düşünmektedir. 2008 yılında yukarıda belirtildiği gibi iç politikada önemli eleştirilere uğrayan Beyaz Kitabın hazırlanmasında İngiltere'den de görüş ve tavsiye alındığı ve özellikle kitaptaki unsurların stratejik yakınlaşmaya işaret ettiği belirtilmiştir. Ancak Beyaz Kitap hazırlanırken stratejik bir yaklaşım söz konusuysa³⁰⁶ bile genel olarak hem Fransa'nın dönüşü hem de İngiltere'nin bu dönüş karşısındaki politikaları ideolojiden çok pragmatizm ile tanımlanabilir.

Fransız yetkililer NATO'ya dönüşü ikinci bir St. Malo olarak değerlendirmektedirler. Kosova AB'nin müdahale konusundaki kapasite eksikliğini gösterip savunma alanında işbirliğini teşvik ettiği gibi Afganistan müdahalesi de AB'nin uluslararası güvenlik alanında ABD'nin taleplerine cevap verebilmek için kapasitesini artırma ihtiyacını ortaya koymuştur. Dolayısıyla NATO'ya dönüş yukarıda da belirtildiği gibi Avrupa için askeri kapasitenin artırılmasına fayda sağlayacak bir proje olarak değerlendirilmiştir. St. Malo'dan farklı olarak OGSP

³⁰⁶ Fransa'nın dönüşüne sosyal inşacılık çerçevesinden bakan araştırmacılar, Fransa'nın NATO'ya dönüşünün uluslararası krizlere müdahale etmede çoktarafılık gibi ortak prensipler çerçevesinde hareket edilmesini sağlayacağını böylece NATO içerisinde ulusal stratejik kültürlerin birbirleriyle yaklaşacağını belirtmiştir. (Bastien Irondelle, Frederic Merand, "France's Return to NATO: The Death Knell for ESDP", **European Security**, Vol.19, No. 1, March 2010, ss.29-43)

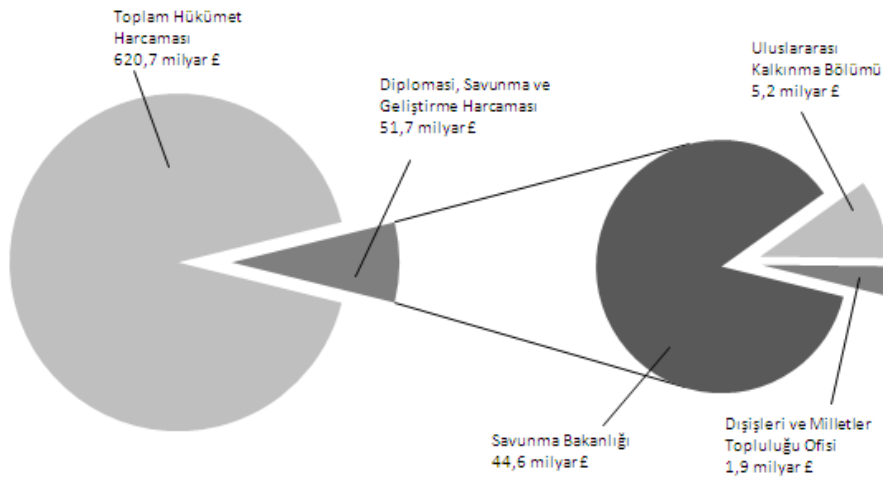
bugün ne İngiltere'nin imzayı atarken hayal ettiği gibi NATO'nun bir parçası ne de Fransa'nın hayal ettiği gibi NATO'nun bir alternatifi olmuştur. Sözü edilen bu çerçevede İngiltere'nin stratejisi belirsizdir. Ancak NATO'ya dönüşü atlantist ya da Avrupa yanlısı söylemlerin çelişkisinden doğan ideolojik bir ayırım temelinde değerlendirmek yanlış olacaktır. NATO'ya dönüş iki taraf içinde kapasitelerin artırılması³⁰⁷ ve amaçlarının sağlanmasına hizmet edecek pragmatik bir adımdır³⁰⁸

Transatlantik ittifakın diğer önemli bir aktörü olan Almanya'nın da Fransa'nın dönüşü ve ittifakın geleceği konusundaki görüşlerini belirtmek de fayda vardır. Fransa'nın NATO'ya dönüş kararı (diplomatik usulları oldukça farklı olan Sarkozy ve Merkel arasındaki görüş farklılıklarına rağmen) Almanya açısından pozitif olarak değerlendirilebilecek bir karardır. Bununla birlikte güvenlik konusunda Fransız- Alman eksenin çok uyumlu işlemediğini belirtmek gerekir. Almanya'nın sürekli bekle ve gör politikası izlemesi ve savunma harcamalarının artırılması konusunda değişmeyen isteksiz tutumu ittifak içerisindeki öneminin azalmasına neden olmaktadır. Bu açıdan Fransa güvenlik söz konusu olduğunda Almanya'dan çok İngiltere ile ortaklaşmak durumunda kalmaktadır. Örneğin AB ve NATO'nun

³⁰⁷ İngiltere silahlanma konusunda Fransa ile işbirliğinin savunma bütçesinde tasarruf imkanı sağlayacağını düşünmektedir. Bununla birlikte yeni başbakan David Cameron ve Avrupa bakanı David Lidington da Fransa ile ilişkileri "pragmatik" olarak değerlendirmişlerdir. İngiltere savunma bütçesi 2010-2011 yılı için 36.9 milyar pound olarak belirlenmiştir. Ancak başbakan Cameron savunma harcamalarında % 8 oranında kesintiye gidileceğinin altını çizmiştir. Yapılması düşünülen bütçe azalması gelecek yıllarda İngiltere'nin ABD'nin taleperine cevap verememesine neden olabilir. Örneğin 2015 yılından sonra istikrarın sürdürülmesi için yapılan Afganistan operasyonu gibi operasyonlarda sayı 6500 askeri geçmeyecektir ki bu sayı şu anda Afganistan'da bulunan asker sayısından çok daha azdır. Yapılması düşünülen kesinti sonucunda 2015 yılında toplam askeri personel sayısında 25.000, deniz kuvvetlerinde 5.000-30.000 arasında azalma, silahlı gemilerde 23 ten 19 a iniş ve tankerlerde %40 azalma gibi bir küçülme söz konusudur. Bu durum Blair'in uluslararası müdahalecilik anlayışının da terk edildiğine işaret etmektedir. 2015 tarihinden sonra dış operasyonlar yürütmede bütçe ve personel kısıtları yaşayacak İngiltere dışından Fransa ile işbirliği yapmak bu noktada önem taşımaktadır. (<http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/KeyFactsAboutDefence/DefenceSpending.htm>- 10 Eylül 2010).

³⁰⁸ Christopher Bickerton, "Oh Bugger, They Are in the Tent: British Responses to French Reintegration into NATO", **European Security**, Vol.19, No. 1, March 2010, ss.113-122.

yeni güvenlik stratejileri oluşturulurken de Almanya temkinli davranmış ve Rusya için tehdit oluşturabilecek ibarelerin metinlere konulmasına karşı olmuştur. Zaten AB yeni güvenlik stratejisi içerik olarak 2003 yılındaki stratejinin devamı olmuş, radikal yeniliklere gidilmesinden kaçınılmış bu da Almanya için rahatlatıcı olmuştur. NATO'nun güvenlik ağı modeli ile işlemesi gerektiğini düşünen Merkel, diğer örgütlerle NATO arasındaki ilişkinin sınırlarının iyi çizilmesinden yanadır. Şansölye OGSP ve NATO arasındaki ilişkinin de Berlin Plus düzenlemelerinden daha bağlayıcı düzenlemeler gerektiğini belirtmektedir.

Şekil 2. 2008-2009 Yılı İngiltere'nin Uluslararası Aktör Olabilmek İçin Ayırdığı Bütçe

Kaynak: Alex Evans, David Steven, "Organizing for Influence UK Foreign Policy in an Age of Uncertainty", A Chatham House Report, Haziran 2010
http://www.chathamhouse.org.uk/files/16713_r0610_stevens_evans.pdf.

Üç üyenin ortak dış ve güvenlik politika konusunda uzlaşma eksikliği içerisinde olduğu çalışmanın farklı bölümlerinde pek çok kez vurgulanmıştır ABD'nin Afganistan'a asker gönderilmesi konusunda yapmış olduğu çağrıya tarafların birbirinden bağımsız ve ayrı kararlar vermeleri durumun devam ettiğini göstermektedir. Londra'da konuyla ilgili düzenlenen konferansta Almanya ve İngiltere beş yüzer asker göndermeyi kabul ederken Fransa daha fazla asker yollamayacağını belirtmişti. Bununla birlikte NATO kapsamında olduğu kadar

AB'nin yürüttüğü operasyonlarda da koordinasyon ve ikili işbirliği eksiklikleri devam etmektedir. Almanya'nın AB'nin en kapsamlı operasyonlarından olan EUFOR Çad operasyonuna katılmak istememesi Fransa için önemli bir hayal kırıklığına neden olmuştur³⁰⁹. Kısaca Almanya Fransa'nın NATO'ya dönüşünü en azından ABD ve Fransa arasında kalıyacağı için oldukça olumlu bir politika olarak karşılamasına rağmen birlikte operasyon yürütme, ikili koordinasyon, ortak tecrübelerin paylaşılması, savunma bütçelerinde yapılan harcamalar gibi pek çok konuda taraflar arasındaki uzlaşma eksikliği devam etmekte ittifakta tam bir birlik sağlamak mümkün olmamaktadır.

Sonuç olarak Sarkozy dönemi Fransa ve ABD ilişkileri açısından olumlu bir döneme işaret etmektedir. Başkan Obama döneminde yeniden küresel meşruiyetini sağlama çabasında olan ABD'nin bunun ancak kapsayıcı bir yönetim anlayışı ile mümkün olacağını idrak etmesinin de bu dönüşümde katkısı olmuştur. Brzezinski, yeni dönemde birleştirme, angaje etme, genişleme ve yatıştırma politikalarının ABD'nin izlemesi gereken dört anahtar sözcük olduğunu belirtmiştir³¹⁰. Birleştirme dendiğinde ise akla AB ile ilişkiler gelmektedir. Birleştirmenin uygulanabilmesi AB'nin üç büyük üyesi ile uzlaşmacı bir ilişki içine girmek ile mümkündür. Bunun için sadece ABD ile olan ilişkilerde değil üç üye arasındaki ilişkinin de birbirleri ile koordineli ve uzlaşmacı olması gerekmektedir. Fransa'nın görmek istediği daha fazla bütünleşmiş bir Avrupa yenilenmiş transatlantik diyalog ile mümkündür³¹¹.

³⁰⁹ Hans Georg Ehrhart, "Homeward Bound... Wherever: France's Return to the Military Integration of NATO From a German Point of View", **European Security**, Vol. 19, No. 1, Mart 2010, ss.105-110.

³¹⁰ Zbigniew Brzezinski, "Major Foreign Policy Challenges for the Next US President", **International Affairs**, Vol. 85, No. 1, 2009, ss.54-56.

³¹¹ Sarkozy'nin Suriye olan ilişkileri, Türkiye'nin AB üyeliği karşısındaki negatif tutumu, AB içerisinde Akdeniz Birliği kurma konusundaki ısrarı, İsrail-Filistin sorunundaki tutumu kendisinin uysal bir ABD müttefiki olamayacağını önemli göstergeleridir. Ancak daha da çarpıcı olan Mart

Hem AB hem de ABD için geçmiş sekiz yılın en büyük eksiliği diyalogun ve birlikte hareket edilebilecek ortak yükün ve sorumluluğun paylaşılacağı partner eksikliği olmuştur. Bu çerçevede Fransa sözü edilen eksik partnerin boşluğunu gidermeye çalışırken İngiltere gibi bir köprüye duyulan ihtiyacın azaldığı da açıktır.

4.5. IRAK SAVAŞI SONRASINDA ALMANYA VE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLER

1989 yılında Berlin duvarı yıkılmadan önce güvenlik ve savunma politikasını dengelemek Almanya açısından oldukça zor olmuştur. Almanya için bu dönem Fransa ile transatlantist ABD ve İngiltere arasında denge oluşturma çabasıyla geçmiştir. Ayrıca uluslararası alanda yeniden güven kazanmak ve Alman birliğini sağlayabilmek açısından kendi dış politikasını da sınırlandırmak durumunda kalmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi Almanya'nın dış politikada daha aktif olabilmesine olanak sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Almanya ile ABD benzer çizgide dış politikalar izlemişlerdir. Bu dönemde Almanya ABD'den güvenlik ithal edip çevresine güvenlik ihraç eden ülke olmuş, her iki ülkenin de başka ülkeye müdahale etmeyi tehdit olarak kabul etmesi gibi genel ilkeler dış politikada iki ülkenin önceliklerinin birbirleri ile örtüşmeye başladığını göstermiştir.

Soğuk Savaş boyunca askeri ve finansal yükün paylaşılması transatlantik ittifakın temel prensiplerinden birisi olmuştur. Bu dönemde ABD, Avrupa için liderlik rolünü üstlenmiş, AB ve ABD aralarında iş bölümü yaparak güvenliğin farklı fonksiyonlarını yerine getirmişlerdir. Bununla birlikte bu dönemde Almanya'nın rolü

2010'da Fransa'nın Rusya'ya 21.300 tonluk, 16 helikopter kapasiteli Mistral isimli savaş gemisini 600 milyon dolara Rusya'ya satmış olmasıdır. Rus Amiral Vysotsky, Mistral ile Gürcistan'ı 29 saat yerine 40 dakikada yenebiliriz açıklamaları Washington'da NATO'nun birliği açısından endişelere neden olmuştur. Bu çerçevede Sarkozy'nin Blair'in yerini tutabilecek bir metefik olup olamayacağı şüpheye neden olmaktadır. (Jolyon Howorth, "Prodigal Son or Trojan Horse: What's in It For France?", *European Security*, Vol. 19, No.1, Mart 2010, ss.25-26)

komşuları için güvenlik arz etmek olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması ve Doğu Avrupa ülkelerinin geçiş sürecine girmeleri ise Almanya'ya bölgede istikrarı sağlayacak ülke olarak yeni bir rol biçmiştir. Dış işleri Bakanı Rühe 1994 yılında yaptığı açıklamada *“eğer şimdi bölgeye güvenlik ihraç etmezsek er ya da geç istikarsızlıkla karşılaşacağımız açıktır”* sözleriyle Almanya'nın yeni rolüne vurgu yapmıştır. Almanya bu ülkelerin geçiş sürecinde özellikle finansal açıdan gerekli özveride bulunmuş, transatlantik ittifak içerisindeki sorumluluğunu bu şekilde yerine getirmiştir.

Almanya Doğu Avrupa ülkelerine geçiş sürecinde ekonomik olarak destek olma rolünü üstlenmiş olsa da istikrar ihraç etmek er ya da geç beraberinde askeri gücün de oluşturulmasını getirir. Körfez Savaşı'nda askeri gücün kullanılması ihtimali ile karşı karşıya olan Helmut Kohl, son kertede ABD'yi ekonomik yardım ve ülkesindeki üsleri kullandırma yoluyla destekleme kararı almıştır. Ancak devam eden uluslararası krizler Almanya'nın güvenlik alanında daha ciddi roller üstlenmesini gerektirmiştir. Kohl hükümeti bu konuda salam taktiği politikasını izlemiş, Somali ve Kamboçya'ya askeri operasyon yapma kapasitesine sahip olmayan birlikler gönderilerek bu konuda adım atılmaya başlanmıştır.

BM kararı olmadan Almanya'nın önce Kosova operasyonunda, daha sonra Bosna barışı koruma operasyonunda yer alması Almanya'nın sorunları ekonomik araçlarla çözmek isteyen yumuşak güç imajının değişmeye başlamasının göstergesi olmuştur. Kosova ve Bosna'ya asker göndermek, güvenliğin ihraç edilmesiyle ilgili Almanya'nın üstlendiği rolü değiştirmeye başladığına işaret etmiştir. Sözü edilen bu dönüşüm Almanya açısından ABD ile ilişkilerin de yavaş yavaş dönüşmeye

başlamasına işaret etmektedir. Bu süreçte ABD itaat edilecek bir hami olmaktan çıkıp işbirliği yapılabilecek eşit bir ortağa dönmeye başlamıştır³¹².

Almanya 11 Eylül saldırısından sonra NATO'nun 5. Maddesi çerçevesinde Afganistan'da yürütülecek operasyon için ABD'ye askeri destek de dahil olmak üzere her türlü desteği vereceğini açıklayan devletlerin başında yer almıştır. 2003 yılında meclisin ülke dışında daha hızlı asker konuşlandırabilmesi için karar çıkarması Almanya'nın yeni dış politika çizgisiyle örtüşür niteliktedir. Afganistan operasyonu için başbakan başlangıçta 3900 personelik bir destek öngörmüş olsa da iç politikadaki muhalif sesler yüzünden sadece 100 kişilik aktif olarak görev yapacak bir güç gönderilmiştir. Şansölye, Afganistan'a asker gönderilmesi ile ilgili olarak "*Almanya partnerlerinin kendisinden beklediği sorumluluğu yerine getirmek zorundadır*" sözleriyle Almanya'nın operasyona aktif katılımı savunmuştur³¹³.

Irak Savaşı ise Fransa ve ABD arasındaki ilişkilerde olduğu gibi Almanya ABD ilişkileri için de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Irak Savaşı'nda Almanya, ABD'nin dengeleyici rolünü kabullenip sorumlulukları paylaştığı geleneksel rolünden sıyrılıp kendi gücünün de kabul edileceği güç paylaşımı rolüne soyunmuştur. Thomas Risse'ye göre, Almanya'nın Irak Savaşı'nda ABD'ye karşı politikasının değişmesinin en önemli nedeni ABD'nin, transatlantik toplumun elli yıldan fazla bir zamanda oluşturduğu çok taraflılık çerçevesinde şekillenen ortak uzlaşma gibi değerleri alt üst etmiş olmasıdır. Schröder, Irak Savaşı'nda ABD'nin tutumuna karşı eleştirilerini "*uzlaşma iki saatlik telefon görüşmesiyle halledebilecek*

³¹² Hubert Zimmermann, "Security Exporters: Germany, the United States, and transatlantic Cooperation", David M. Andrews, **The Atlantic Alliance Under Stress, US-European Relations After Iraq**, Cambridge University Press, 2005, ss.128-150.

³¹³ Hans W. Maull, "Germany and the use of Force: Still a Civilian Power?", **Survival** 42(2), Summer, 64:,s. 32.

bir mevzu değildir³¹⁴” diyerek dile getirmiştir. Almanya’nın Irak Savaşı’nda ABD’ye karşı izlediği politika değişimi farklı akademisyenler tarafından değerlendirilmiş, Almanya’nın pasifist dış politika izlemesinin ve askeri güç olmaktan ziyade sivil güç olma amacını gütmesinin temel sebep olduğu dile getirilmiştir. Ancak Kosova, Bosna ve Kongo gibi askeri operasyonlardaki katılımı Almanya’nın kendisini askeri operasyonların dışında bırakacak pasif bir dış politika izlediği söylemini çürütmektedir. Almanya’nın Irak savaşında ABD ile birlikte hareket etmemesinin en önemli nedeni, ABD’nin kararı müttefiklerinin düşüncelerini hiçe sayarak almış olmasıdır. Schröder, partnerlikten söz ediliyorsa bunun anlamının yapılacakların gazeteden öğrenilip ABD’nin her istediğine evet demek değil ancak karşı olunması gereken noktaların dile getirilebilmesi olduğunu söylemiştir³¹⁵.

Aynı dönemde Alman savunma bakanı, “*artık güvenliğimizi küresel boyutta düşünmeyi öğrendik bu yeni yaklaşımımız transatlantik ilişkinin geleceği ile yakından ilgilidir ve bu ilişki türü gelecekte eşitler arası işbirliği yapılacağına işaret etmektedir*” sözleriyle Almanya için transatlantik ittifakın değiştiğini ifade etmiştir³¹⁶.

Irak Savaşı, Almanya ve ABD arasındaki ilişkileri derinden etkilediği gibi 90’lı yıllardan beri-özellikle de Kosova müdahalesinde yapılan işbirliğinin etkisiyle iyi bir noktada olan Almanya- İngiltere işbirliğini zedelemiş ve iki ülkenin kutuplaşan AB içerisinde ayrı taraflarda yer almalarına neden olmuştur. Başbakan

³¹⁴ Thomas Risse, “Beyond Iraq: Challenges to the Transatlantic Security Community”, **AICGS/ German–American Dialogue Working Paper Series** (Washington, DC: AICGS, 2003, <http://www.aicgs.org/publications/PDF/risse.pdf>), p. 15.

³¹⁵ Tuomas Forsberg, “German Foreign Policy and the War in Iraq: Anti- Americanism, Pacifism or Emancipation?”, **Security Dialogue**, Vol.36, No.2, June 2005, s. 224.

³¹⁶ Hubert Zimmermann, ss.128-150.

Blair siyasi hayatım isimli eserinde kendisi ile Schröder'in iki ayrı kampa ayrılmalarının ilk geçerli sebebi olarak Kosova müdahalesini göstermektedir³¹⁷. Bununla birlikte Angela Merkel'in Schröder yerine göreve başlaması bozulan transatlantik ilişkilerin onarılması için yeni bir fırsat sunmuştur³¹⁸.

Almanya açısından ABD ile ilişkileri düzeltip yeniden inşa etmek pek çok nedenden dolayı sadece bir seçenek değil ulusal çıkarın gerçekleştirilebilmesi için bir zorunluluktur. Christian Hacke, Almanya'nın temel çıkarlarının ABD ile işbirliğinde yattığını belirterek Almanya'nın çıkarları için AB'nin çapının küçük geleceğini belirtmiş ve bu açıdan kırmızı yeşil koalisyon hükümetinin Irak Savaşı'nda ABD karşıtı kampta yer almasını son derece hatalı bulmuştur³¹⁹. Savaş sırasında ABD'ye karşı izlenen politika SPD(Sosyal Demokrat Parti)'nin önceliklerinden olan uluslararası alanda etkin bir rol oynama ilkesi ile de bağlantılıdır. Yukarıda anlatıldığı gibi Almanya böyle bir rol oynayabilmek için ABD'nin himayesinden çıkması gerektiğini düşünerek dış politika çizgisinde önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Hükümete gelen CDU(Hıristiyan Demokrat Parti) ise dış politika alanında SPD'nin önceliklerine sahip olmadığından uluslararası alanda ABD'den bağımsız hareket etme konusunda aynı politikalara sahip değildir. ABD ile ilişkilerin yeniden düzelmeye yoluna girmesinin diğer önemli nedeni savunma harcamalarıdır. ABD'den daha bağımsız bir AB savunması oluşturmak Almanya için tercih edilecek bir seçenek değildir.

³¹⁷ Tony Blair, **A Journey: My Political Life**, ed. Alfred Knopf, New York, Toronto 2010, s. 231.

³¹⁸ Kerry Longhurst, Alister Miskimmon, "Some Challenges, Diverging Responses: Germany, the UK and European Security", **German Politics**, Vol. 16, No. 1, March 2007, s.86.

³¹⁹ Wade Jacoby, "German Transatlanticism: Between Narcissism and Nostalgia" ed. **The United States and Europe: Beyond the Neo-Conservative Divide?**, ed. John Baylis, Jon Roper, Routledge: Taylor& Francis Group, London: New York, 2006, s.52.

Angela Merkel döneminde ABD ile olan ilişkilerin yeniden onarılmaya başlanmasının bir nedeni de ABD'nin de dönemin koşulları nedeniyle Almanya'ya ihtiyacı olmasından kaynaklanmaktadır. Irak Savaşı sonrasında ABD de uluslararası ortamda oldukça yalnız kalmıştır şöyle ki ABD'yi Irak Savaşı sırasında destekleyen Jose-Maria Aznar ve Silvio Berlusconi hükümetleri seçimleri kaybetmişler, Luis Rodriges Zapatero ve Romano Prodi Irak'tan birliklerini çekmişler, ABD'nin en güvenilir müttefiklerinden olan Polonya da Irak'tan askerlerini çekme kararı almıştır. Bu dönemde Tony Blair iç politikada yıprandığı ve uluslararası kamuoyundan gelen eleştirilerle uğraşırken Chirac yönetimi iç politika sorunlarıyla baş etmeye çalışmaktaydı. Bu nedenle ABD'ye oldukça sadık olarak değerlendirilen Merkel ABD için AB içerisinde partner olarak ihtiyacı olan bir güç olmuştur³²⁰.

Angela Merkel, SPD hükümetinin Irak politikalarını muhalefetteyken en fazla eleştiren isimlerdendi. Merkel, Schröder'in savaş karşıtı söylemlerine bütün Almanlar aynı şekilde düşünmüyor açıklamalarıyla muhalefet etmiştir. Irak operasyonunun haklı sebeplerle gerçekleştiğini savunarak ABD'nin onayını almayı başaran şansölye AB ve ABD arasındaki ilişkileri dengeleyen bir politika izlemiştir. Bununla birlikte ABD ile olan ilişkilerde ekonomi ve rekabet ön plana çıkmış, bu dönemde Almanya korumacılık, rekabetçilik ve küresel pazar kavramları üzerinde durmuştur. Bu açıdan Almanya'nın IMF, WTO ve Dünya Bankası'ndaki rolü sübvansiyonlar, çevre politikası konusundaki düzenlemeler, ihracat kontrolleri gibi rekabet politikasını etkileyen kavramlar üzerindeki olası etkisi nedeniyle ABD açısından kritik bir rol olarak algılanmıştır.

Savunma alanına gelince Merkel NATO'ya olan yükümlülüklerine bağlı kalacağını ve uluslararası krizlerin çözülmesi açısından NATO'nun tek platform

³²⁰ Bernhard Müller-Harlin, "Angela Merkel's Foreign Policy", *Contemporary Review*, Spring 2007, Vol. 289, No. 1684, s.4.

olarak kabul edileceğini belirtmiştir. NATO ile AB savunmasının işbirliği içinde olması ve koordineli çalışması Almanya'nın hedeflerinden olmuştur. NATO-AB iletişimini hedefleyen Merkel yönetimi, Afganistan'daki sorumluluklarını yerine getireceğini belirtmiş, Irak'taki yükümlülüklerini de borçların karşılanması ve eğitim gibi alanlarda yerine getireceğini açıklamıştır³²¹.

Almanya ile ABD arasındaki ilişkiler artık 1990'larda ortaya çıkan ilişki biçiminden çok daha farklı bir boyuttadır. Irak Savaşı'nda bozulan ilişkiler Merkel döneminde yeniden düzelmeye başlamışsa da artık Alman sınırlarını Sovyet tanklarından koruyan bir hami olan ABD ile transatlantik ittifak içerisindeki sorumluluklarını sorgusuz yerine getiren Almanya profilinden çok farklı bir ilişki biçimi söz konusudur ve ilişkinin eski haline dönmesini beklemek yanlış olacaktır. Ancak Angela Merkel hükümeti ile birlikte Almanya ABD açısından yeniden güvenilir bir partner haline gelmiştir. Rekabet koşullarının zorlaştığı ve ekonomik kriz koşullarının ağırlaştığı bu yeni düzende, özellikle ekonomik olarak Almanya'nın AB içerisindeki ağırlığı ABD açısından Almanya ile olan ilişkilerini daha önemli hale getirmektedir.

Görüldüğü gibi Tony Blair'in İngiltere için uygun gördüğü AB ve ABD arasında köprü olma rolü hem Fransa hem de Almanya'nın ABD ile olan ilişkileri incelendiğinde önemini yitirmiş görünmektedir. ABD, AB ile ilişkilerini düzenlemek için İngiltere'ye daha fazla ihtiyaç duymadığı gibi Irak Savaşı nedeniyle kutuplaşmış AB yapısı da savaş sonrası dönemde değişiklik göstermiş ABD diğer AB üyesi ülkelerle ilişkilerini düzeltme yoluna girmiştir.

³²¹ Jackson James, "The Change in Government and Transatlantic Relations", **German Politics and Society**, Issue.78, Vol. 24, No.1, Spring 2006, ss.119-133.

4.6. ABD VE AB ARASINDAKİ TRANSATLANTİK İLİŞKİNİN GELECEĞİ VE AB BÜTÜNLEŞMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yukarıda anlatıldığı gibi Irak savaşı sonrasında ABD'nin hem üç büyük AB üyesi ile hem de genel olarak AB ile ilişkileri kökten ve geri dönüşmez biçimde değişmiştir. Artık güvenliğinin sorumluluğunu ABD'nin üstlenmesini bekleyen bir AB'den söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte Sovyetler karşısında ABD'nin büyük stratejisinin merkezi olan bir Avrupa ise çok eskide kalmıştır. Bu dönemde nostaljik bir ortak tarihe ve değerlere dayalı liderler arası ikili ilişkinin temelinde yükselen transatlantik ilişkinin yerini post-transatlantik diyebileceğimiz yeni bir ilişki biçimi almıştır. Önemli olan soru ise bu yeni dönemde transatlantik ilişkinin nasıl şekilleneceğidir.

Soğuk Savaş sırasında ve Soğuk Savaş sonrası dönemde transatlantik ilişkinin dayandığı pazarlığın koşulları açıktı. ABD, AB'ye ekonomik yardımda bulunur, AB'nin güvenliğini korur, ABD'nin ihtiyacı olduğunda AB sadık bir müttefik olma görevini yerine getirirdi. ABD'nin desteğine ve onayına bağlı olan AB bütünleşmesi ABD'nin savaş sonrası dönemde Avrupa politikasının bir parçasıydı. Böylece Sovyet bloğu dengeleniyor, Almanya çevreleniyor, küresel liderliğin yükü paylaşılmış oluyordu. Stanley Sloan bu dönemdeki transatlantik ilişkiyi “*savunma bağımlısı kültür*” olarak nitelendirmiştir³²².

Ancak standart transatlantik pazarlık bugün eskisi gibi koşulları belli bir sistemde gerçekleşmemektedir. Bugün AB ve ABD arasındaki ilişki NATO'nun eski gücünü yitirdiği, Avrupa'nın ABD'nin jeopolitik açıdan ilgi alanının dışında kaldığı, AB dış politikasındaki bütünleşmenin Lizbon Antlaşmasında meydana gelen tüm

³²² Asle Toje, “New Patterns of Transatlantic Security: The Challenge of Multipolarity”, **The International Spectator**, Vol. 44, No.1, March 2009, s.34.

ivmeye rağmen ABD'nin beklentisinin altında kaldığı, Avrupa liderlerinin kendileri arasında anlaşıp ABD karşısında güçlü bir pazarlık gücü oluşturmaktan uzak oldukları bir dönem söz konusudur.

4.6.1. NATO – AB Arasında İşbirliği

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi NATO gibi kuruluş nedeni bu dönemin koşullarından beslenen bir örgüt için durumu zorlaştırmış, realist yazarlar NATO'nun varlığını sorgulamaya başlamışlardır. Ancak NATO realistleri haksız çıkarırcasına hem varlığını sürdürmeye hem de bir örgütten çok bir birlik olmak için gereken reformları yaparak kurumsal yapısını yenilemeye devam etmiştir. Bu açıdan 1999 Washington Zirvesi bir dönüm noktası olmuş, Zirvede CJTF (Müşterek Görev Kuvveti)³²³ oluşturulmasına karar verilmiş, 2002 Prag Zirvesi'nde ise otuz gün içerisinde konuşulabilecek olan NATO Acil Mukabele Gücü oluşturulmuştur. Üyeler de değişen ve daha esnek hale gelen NATO'nun yeni yapısına uyum sağlayabilmek için ulusal askeri güçlerini yenileme sürecine gitmişler, ABD ve İngiltere'ye özel güçlerin eğitimi için asker yollamaya başlamışlardır.

Ancak bu dönüşüm süreci NATO'nun eksikliklerini gidermesi için yeterli olamamıştır. Yukarıda transatlantik ittifakı belirleyen etkenlerden birisinin NATO'nun Soğuk Savaş dönemindeki gücüne ve presitijine sahip olmamasından kaynaklandığı belirtilmişti. NATO içerisindeki bu sorunlar bugünde ittifakın yapısını etkilemektedir. Öncelikle NATO'nun işlerliğini tehdit eden kapasite farklılıkları her

³²³ CJTF, Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanında girişimlerinin sınırlandırıldığı ve Avrupa'nın kendi askeri imkanlarının yetersiz olduğunun doğrulandığı bir ara formül olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre CJTF, NATO'nun temel kuvvetlerinden ayrılacak nitelikte NATO veya BAB tarafından yürütülmekte olan Avrupa odaklı görevlerdeki esnek komuta mekanizması olarak görülmüştür. (bkz.Pınar Bilgen, "ODGP ve AGSP Ekseninde Türkiye-AB İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi**, Ankara 2009, s.19, www.ktud.org/sites/default/files/odgp.pdf)

geçen gün artmaktadır. Kapasite farklılıkları NATO'nun hızlı işlerliliğini tehdit eder niteliktedir. İttifakın içindeki mevcut kapasite farklılıkları devam ederken bir de eski doğu bloğu üyesi yeni ülkeler ile eski üyeler arasındaki farklılıklarının artması durumu iyice zorlaştırmıştır. Avrupalı müttefikler kontrol, komuta, iletişim, istihbarat, gözetim ve keşif (C3ISR) konusunda ABD kapasitesinin çok altındadır. Örneğin Bosna müdahalesinde Avrupa hava filosunun radyo kanalıyla istihbarat alıp verme konusunda yaşamış olduğu sıkıntılar sözü edilen durumun belirgin örneklerindendir³²⁴. Acil Mukabele Gücü kapasite farklılıklarının oluşturulurken göstermiştir.

Bununla birlikte örgüt içerisindeki uzlaşma kültürü konusundaki eksiklik devam etmektedir. Örneğin NATO sınırlarını korumak nedeniyle ABD'nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya Ortadoğu'dan gelecek saldırıları önlemek için füze sistemi yerleştirilmesi planı hem AB'den gelen fikir ayrılıkları hem de Rusya'nın baskısı nedeniyle rafa kaldırılmıştır. Avrupa böyle bir sisteme ihtiyacı olup olmadığını tartışırken Rusya eğer füze sisteminin yerleştirilmesi gündeme gelirse kendisinin de İskender füzelerini Polonya sınırına yerleştireceğini belirtmiş, ittifak içinde de uzlaşma olmaması projenin hayata geçirilmesine engel olmuştur. Bununla birlikte Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği konusunda Washington'un verdiği açık sinyallere rağmen üyeler arasında anlaşma sağlanamamış, Bükreş Zirvesi'nde bu ülkelerin üyelik durumu suya düşmüş dört ay sonra ortaya çıkan Güney Osetya sorunu üyeliğin tamamen rafa kalkmasına neden olmuştur. Savunma bakanı Robert Gates, Münih Güvenlik Konferansında, *tüm müttefikler üstlerine düşeni yapıyor olmalarına rağmen ortak amaçlara ulaşılması konusunda yeterince başarı sağlanamıyor* demiştir. Bütün bu örneklerin yanı sıra transatlantik ittifakı

³²⁴ Christian Tuschoff, "NATO Cohesion From Afghanistan to Iraq", ed. Heinz Gartner, Ian M. Cuthbertson, **European Security and Transatlantic Relations After 9/11 and the Iraq War**, Palgrave Macmillan 2005, s.162.

derinden sarsan Irak Savaşı fikir ayrılıklarının tamamen tırmadığı örnektir. Irak Savaşı müttefikler arasındaki fikir ayrılığı açısından önemli olduğu kadar ABD ve NATO ilişkisi açısından da ironiktir. Soğuk Savaş bittikten sonra NATO'nun değişen şartlara uyum sağlaması açısından en fazla çabayı gösteren ABD Irak Savaşı'nda NATO'yu bypass ederek bir anlamda kendi inşa ettiği imajı kendisi yıkmıştır. Bununla birlikte ABD'nin NATO'yu bypass edip yalnız başına hareket ederek Irak savaşında operasyonel olarak elde ettiği avantaj, operasyonu onaylamayan müttefiklerin desteğini kazanamamasından dolayı sürdürülememiştir. ABD'nin tek taraflı müdahalesi Angela Merkel tarafından örgütsel işbirliği döneminin sona erdiği gönüllü ittifakların başladığı dönem olarak yorumlanmıştır. Ancak bu yaklaşıma karşı NATO içerisinde hareket etmenin ABD'ye kazandıracığı meşrutiyet ve sembolik destek küçük koalisyonlarla elde edilebilecek başarılarından daha fazla önemsenmektedir³²⁵.

Kendi içerisinde pek çok sorun yaşasa da gelecekte kurumsal bir örgüt ile hareket etmek isteyecek ABD'nin NATO'nun daha güçlü ve işlerlik sahihi bir ittifak olmasını destekleyeceği açıktır. Bunun önemli ayaklarından birisi AB ile işbirliği yapıp iş bölümüne gitmektir. Her ne kadar NATO krizlere müdahale etme konusunda yeterli kapasiteye sahip tek örgüt olsa da kriz sonrası bölgenin yeniden yapılanması konusunda işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Örgüt, Nisan 2009'da Strazburg Zirvesi'nde açıklanan yeni güvenlik stratejisinde operasyonların insan odaklı hale getirilmesi, şeffaflaştırılması ve yeni güvenlik tehditlerine karşı daha kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Bu açıdan AB ve NATO'nun sorunsuz biçimde işbirliği yapabilmeleri için aralarındaki olası sorunları çözmeleri ve görev tanımlarını daha keskin sınırlarla

³²⁵ Ellen Hallans, The Transatlantic Alliance Renewed: the United States and NATO since 9/11, *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 7, No.1, March 2009, ss.38-60.

yapmaları gerekmektedir. AB'nin geliştirdiği Muharebe Grupları ile NATO'nun Acil Mukabele Gücü'nün etkin biçimde işbirliği yapmaları sağlanabilirse gelecekte Bosna'daki gibi bir durum yaşandığında müdahale etmek daha kolay olabilecektir. Afganistan örneği iki örgütün işbirliğine olan ihtiyacı yakından göstermiştir. Ülkede, askeri kapasiteye ihtiyaç duyulduğu kadar polis gücünün eğitilmesine, yargıçlara, mühendislere ve kalkınma uzmanlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Her an sıcak çatışmaya girilmesi riski ile hastane inşa etmenin, yol yapmanın hükümetleri ya da insanları korumanın zorluğunun üstesinden ancak iki örgütün etkin işbirliği ile gelinebilir. AB bugüne kadar yaptığı operasyonlar vasıtasıyla sözü edilen konularda önemli bir deneyim kazanmıştır. Dolayısıyla gelecek operasyonların başarısı ve ABD'nin istediği meşru ve sembolik desteği arkasında bulabilmesi için Washington Zirvesi'nden beri devam eden reformun sürdürülmesi ve AB ile uzmanlaşma zemininde ciddi bir işbirliği sağlanması gerekir. Çalışmada çizilen bu çerçeve ABD'nin de ODGP'nin ve OGSP'nin güçlenmesinde bir sakınca görmediğini hatta yeni dönemde OGSP'yi St. Malo'da ilk adımı atan İngiltere'den daha fazla desteklendiğine işaret etmektedir.

4.6.2. ABD'nin Jeopolitik Hesaplarında Avrupa'nın Öneminin Azalması

Soğuk Savaş döneminde Avrupa, ABD'nin büyük stratejisinin merkeziydi ancak Avrupa'nın merkezde olduğu bu stratejinin yerini iki alternatif strateji almıştır. “Tek taraflılık” ve Fukuyama'nın dillendirdiği “multi-multilateralism” (çok-çoktarafllık)³²⁶.. Tektaraflılığı savunan yeni muhafazakarlar açısından ABD kendi ulusal çıkarına odaklanmalı yakın çevresi de ABD'nin liderliğini takip etmelidir. Bununla birlikte “çok-çoktarafllılığı” savunan akademisyenler ABD'nin jeopolitik

³²⁶ bkz. Francis Fukuyama, **America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy**, New Haven: Yale University Press, 2006.

ilgi alanını Asya, Pasifik ve Afrika'yı da kapsayacak şekilde olabildiğince geniş tutmasını ve işbirliği alanını bu bölgelerle de geliştirmesini savunmaktadırlar.

Başkan Obama'nın yeni yaklaşımı da çok-çok taraflılık stratejisi ile örtüşmektedir. Başkan ABD'nin artık AB'nin patronu olmak istemediğini belirtmektedir. Ortak stratejik bir düşmanın olmadığı ve terörizmin de tarafları birleştirecek yeterli bir tutkal olmadığı günümüz koşullarında transatlantik ilişki pratik bir faydacılık zemininde gerçekleşmektedir. *“Biz güçlü müttefikler arıyoruz”* diyen başkan Obama, kimle işbirliği yapabileceksak onunla işbirliği yaparız mesajı vermektedir. Artık AB ve ABD arasındaki ilişkileri özellikle de savunma alanında yapılan işbirliğini bu zeminde analiz etmek gerekir.

Günümüzde ABD'nin Avrupa'ya karşı ilgisinin azalmasına paralel olarak Avrupadaki varlığının da azalması yukarıda anlatılan strateji ile paralel olarak gelişmiştir.. Örneğin ABD'nin Avrupa'da bulundurduğu asker sayısı 2009 yılı itibariyle 50.000 personelin altına inmiştir³²⁷.

4.6.3. AB'nin Dış Politika Entegrasyonunda ABD'nin Beklediği İvmeyi Gösterememesi ve AB İçerisinde Üç Büyüklerin Uzlaşma Eksikliği

AB Lizbon Antlaşması'nın imzalanması ile hem dış politikada hem de de savunma alanında bütünleşme yolunda önemli bir adım atmıştır. Her ne kadar karar verme mekanizmasında ulus devletler hala en önemli aktörler olsalar da yapılan düzenlemeler gelecekte hem karar alma sürecinde daha esnek mekanizmaların yaratılabileceğine hem de savunma alanındaki etkinliğin artacağına işaret etmektedir. Bu düzenlemeler çerçevesinde AB'nin uzun vadede askeri kapasitesini daha fazla arttıracığı açıktır. Özellikle Antlaşmanın savunma alanındaki düzenlemeleri

³²⁷ Asle Toje, s. 38.

sayesinde oluşturulan kalıcı yapılandırılmış işbirliği mekanizması, dayanışma ilkesi gibi düzenlemeler ve Avrupa Savunma Ajansı, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilciliği gibi kurumlar gelecek operasyonlarda AB'nin daha etkin hale gelmesine katkıda bulunacaktır.

Bununla birlikte 2003-2010 tarihleri arasında AB'nin dış politika ve savunma alanındaki bütünleşmesinin kısmen başarılı olduğu söylenebilir. Yapılan tüm düzenlemelere rağmen birliğin dış politikadaki etkinliği beklentilerin altında kalmıştır. Chris Hill bu durumu beklenti ve kapasite arasındaki boşluk olarak nitelendirmektedir³²⁸. Beklentiler ve kapasite arasındaki bu uyumsuzluk Kosova'nın bağımsızlığı, Gürcistan, İran'ı silahsızlandırma çabaları, Sudan ve Çad'ta yaşanan insani krizler gibi pek çok sorunda AB'nin kendisinden beklenen dış politika performansını gösterememesine neden olmuş, Birlik, ABD ile birlikte dünya politikasını şekillendirecek bir aktör için kendisinden beklenenin altında performans sergilemiştir.

AB'nin dış politika ve savunma alanında bütünleşmesinin beklenti düzeyinin altında kalmasının önemli sebeplerinden birisi de İngiltere, Fransa ve Almanya'nın uzlaşma konusunda yaşadıkları sıkıntılardır. En büyük sıkıntı çalışma içerisinde pek çok kez vurgulandığı üzere AB'nin gelecekteki yapısı, ABD ile AB'nin arasındaki transatlantik pazarlığın nasıl şekilleneceği ve çok kutuplu ya da tek kutuplu olarak şekillenecek dünyada AB'nin nasıl konumlanacağı ile ilgilidir. Örneğin Fransız eski başbakanı Dominique de Villepin gerçek anlamda bir istikrarın sağlanabilmesi için yeni dünya düzenin pek çok bölgesel kutup çevresinde şekillenmesi gerektiğini ancak çok kutuplu bir dünyanın tehditleri bertaraf edebileceğini belirtmiştir. Tony Blair ise pek çok politikacının çok kutuplu bir dünya tahayyül ettiğini ancak

³²⁸ Chris Hill, "Closing the Capability-Expectations Gap", ed. J. Peterson, H. Sjurson, **In a Common Foreign Policy for Europe**, London: Routledge, 1998, s.18-38.

kendisinin AB ile ABD'nin stratejik işbirliğine dayanan tek kutuplu bir sisteme inandığını belirtmiştir³²⁹.

Özetle AB'nin üç büyük gücü dünya politikasında AB'nin oynayacağı rol ve gelecekte alacağı yapı konusunda anlaşma içerisinde değildirlir ve bu durum birliğin insiyatif almasını zorlaştırmakta bu nedenle son on yıldır akademisyenlerin beklediği ve tartıştığı AB'nin ABD'ye uluslararası aktör olarak bir rakip olması durumu söz konusu olmamaktadır. Tüm bu gelişmeler çok kutuplu bir düzen içerisinde birleşmiş bir batı gücünden söz etmeyi imkansız kılmaktadır.

4.6.4. Değişen Dinamikler Çerçevesinde Yeniden Şekillenen Transatlantik İlişki

Transatlantik ilişki yukarıdaki faktörler çerçevesinde dönüşüme uğramış, NATO ve AB arasındaki ilişkiler, AB'nin kendi içindeki dinamikler ve İngiltere, Fransa ve Almanya'nın ABD ile ilişkileri çerçevesinde yeniden şekillenmiştir.

Ortaya çıkan tabloya göre ABD'nin AB'ye olan ihtiyacı tüm olumsuzluklara rağmen devam etmektedir. Afganistan'da devam eden operasyon, Irak'ın yeniden yapılandırılması, İran sorunu, iklim değişikliği konusunda artan baskı, kitle imha silahları, terörizm, Rusya gibi pek çok sorunla baş etmek bu gerekliliği yaratmaktadır. Tehditlern üstesinden gelmek için işbirliği gerekmektedir.

Daha iyi bir işbirliği ortamı içinse AB'nin de politikalarını ABD gibi daha geniş bir bölgeyi kapsayacak biçimde şekillendirmesi gerekmektedir. Irak, İran, İsrail-Filistin sorunu, Kuzey Kore, kitle imha silahları gibi pek çok konu başlığında

³²⁹ Asle Toje, s. 43.

yardıma ihtiyacı olan ABD için Avrupa'nın genişlemiş bir politika alanına sahip olması önem taşımaktadır³³⁰.

Özellikle de Rusya ile baş etmek hala müttefikler ile işbirliğini gerektirmektedir. Aslında 9/11 den sonra Rusya ile ilişkiler normalleşmiş, hatta Rusya terörizm konusunda ABD'ye destek vermeyi vaat etmiştir. Ancak daha sonra ABD'nin Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğini desteklememesi, Kosova sorunu Güney Osetya problemi gibi ciddi krizler, ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne yerleştirmeyi düşündüğü füzeler, tarafların arasının yeniden açılmasına neden olmuştur³³¹. Taraflar arasında sorunların tırmandığı bu ortamda ABD'nin, AB'nin yardımına ihtiyacı vardır.

Sözü edilen yardım ile ABD açısından her zaman materyal destekten daha önemli olan sembolik destek kast edilmektedir. Dolayısıyla AB'nin yakın gelecekte en önemli fonksiyonu ABD'nin kararlarının legalleştirilmesi olacaktır. AB tarafından desteklenmek müdahalelerin uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleştirildiğinin ve meşru bir zemine dayandığının teyidi niteliğindedir. Örneğin AB açısından Afganistan'da sürdürülen operasyona verilen destek, terörizme karşı sürdürülen bir mücadeleye karşı batı ittifakının bir arada olması mesajını içinde barındırmaktadır. Gelecek müdahaleler açısından da ABD'nin AB'nin bu anlamda sembolik ve manevi desteğine ihtiyacı olacaktır.

Jeremy Shapiro ve Nicky Witney kitaplarında ABD'nin AB ile ilişkilerini düzenlerken kullandığı dört ana yöntemden söz etmektedirler. Bu yöntemler, göz

³³⁰ F. Stephen Larrabee, "Reshaping US-EU Relations: Toward a Broad Strategic Agenda" ed. Nikos Katzias, Petros Liacouras, **EU-US Relations: Repairing the Transatlantic Rift**, Palgrave Macmillan, 2006

³³¹ James P. Rubin, "Building New Atlantic Alliance", **Foreign Policy**, July/August 2008, Issue. 4, s.99-110.

ardı etmek, birlikte çalışmak, angaje etmek ve böl-yönet yöntemleridir. Örneğin Çin konusunda ABD AB'yi göz ardı ederken, Irak ve Ortadoğu gibi Avrupa'nın katılımının gerekli olduğu konularda uzlaşma sağlama ve ortak çalışma yöntemini kullanmakta, Afganistan ve İran söz konusu olduğunda ise NATO, BM ve AB'nin tüm araçlarıyla birlikte angaje etmeye çalışmaktadır. Rusya gibi ortak karar almanın zor olduğu konularda ise böl ve yönet yöntemini kullanabilmektedir³³². Kullanılan yöntemler bize ABD'nin, AB'nin daha fazla bütünleşmesini desteklemek ya da AB'nin içinde çatlaklara neden olup AB'yi kutuplara ayırmak gibi stratejik bir yaklaşımı kalmadığını göstermektedir. ABD bundan sonra AB ile ilişkilerini uğraştığı bölge ve sorunun niteliğine göre ayarlayacak hangi bölgede nasıl bir yöntem gerekiyorsa onu izleyecek gibi görünmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın da ana sorunsallarından olan ABD'nin İngiltere'yi de yanına alarak, İngiltere'nin liderliğinde atlantist bağları güçlü üyeleri kullanıp AB içinde çatlığa neden olarak AB'yi güçsüz bırakacağı söylemi günümüz koşulları için geçerliliğini yitirmiş durumdadır.

ABD'nin AB ile ilişkilerinde geliştirdiği yöntemler gibi AB'nin de ABD ile ilişkilerinde kullandığı geleneksel yöntemler söz konusudur.

Eğer AB üyesi devletlerin ABD'ye ihtiyaçları yoksa o takdirde (sorun genel bir dış politika problemi olduğunda ya da üçüncü taraflar AB'nin bağımsız ve güvenilir bir aktör olduğunu düşünüyorsa) o zaman AB, ABD'ye karşı ortak bir pozisyon geliştirebilir. Genel dış politika problemlerinden kasıt iklim değişikliği, genişletilmiş nükleer testler, kara mayınlarının temizlenmesi, biyolojik silahlar konusunda BM taslağının yenilenmesi ya da ABD füze savunma sisteminin geleceği gibi konu başlıkları olabilir. Üçüncü taraflar AB'nin önemli bir aktör olduğunu

³³² Jeremy Shapiro, Nick Witney, **Towards a Post-American Europe: A Power Audit of EU-US Relations**, European Council on Foreign Relations, October 2009, s. 12.

düşünüyorsa o zaman da AB, ABD'nin kararlarına karşı çıkabilir. İran ve Kuzey Kore ile AB ilişkileri bu durumun örneklerindedir. ABD İran ve Kuzey Kore'yi şeytan üçgeni olarak değerlendirse de AB'li diplomatlar bu ülkeler ile diyalogun kesilmemesini savunmuşlar örneğin 2001 yılında AB Kuzey Kore'ye ABD'nin pozisyonuna rağmen görüşmelerin sürdürülmesi için bir ekip yollamıştır.

Bir diğer durum AB üyelerinin ABD'ye ihtiyaç duymaları durumudur. ABD'nin etkisi pozisyonunun gücüne göre değişiklik gösterecektir. Eğer ABD'nin pozisyonu başkan tarafından desteklenen düzeyde ise o zaman AB için ABD'den farklı bir strateji izlemek zorlaşmaktadır. Eğer ABD tek taraflı hareket edecek ise AB genellikle ABD'nin hareketlerini kontrol edebilmek için ortak bir pozisyon oluşturmaya çalışmaktadır. Bu durumda ABD'yi etkileyebilmek için ortak hareket etmeye çalışan üyeler söz konusudur. Afganistan müdahalesi bu durumun güzel bir örneğidir³³³.

ABD, AB'nin bazı politikalarına doğrudan bazılarında da dolaylı etkilerde bulunabilmektedir. Örneğin ortak dış ve güvenlik politikası söz konusu olduğunda bu alan ABD'nin doğrudan müdahil olduğu bir alandır. Dolaylı etkisine örnek vermek gerekirse Birlik içerisinde istikrar paktının oluşturulmasında ABD'nin dolaylı etkisinin rolü önemli olmuştur.

Diğer bir durum ise üyelerden birisinin ABD ile aynı fikirde olmazken diğer üyelerin ABD'nin pozisyonuna katılmalarıdır. Bu durumda ABD'nin pozisyonuna benzer bir AB pozisyonunun çıkması söz konusu olacaktır. Bu durumda ABD pozisyonuna karşı olmak büyük üyeler açısından küçük üyelere kıyasla daha fazla maliyete sebep olacaktır. Daha küçük üyelerin ABD karşı pozisyonuna örnek olarak

³³³ Catherine Gegout, "The US Presence Within The EU's Common Foreign and Security Policy System: The Relevance of Neorealism and of the Security Community Concept", **European University Institute**, March 2003, ss.12-16.

Yunanistan'ın Balkan krizi sırasında ABD baskısına rağmen FYROM'un tanınmasında sürecini zora sokması verilebilir. Ancak Yunanistan daha sonra ABD'nin baskısıyla AB ile ortak bir pozisyonda buluşmuş örneğin Sırbistan'a uygulanacak yaptırımlara uymayı kabul etmiştir. Daha büyük bir üyenin ortak karara uymamak konusundaki ısrarına ise Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan'ın üyelikleri sırasında takındığı tutum gösterilebilir.

Üye devletler konuyu tartışıp ABD'nin rızasını aldıklarında ortak bir AB pozisyonu oluşturmak en fazla gündeme gelen seçeneklerdendir. Örneğin AB'nin dış politika alanında Filistin'in self-determinasyon hakkını kabul etmesi Almanya'nın rızasına dayanan bir karardır ve Almanya'nın da bu hakkı ABD kabul ettiği için kabul ettiği görülmektedir.

Bu durumda AB açısından yapılması gereken, ABD'yi sürükleyebileceği daha bütüncül politikalar üretmek olmalıdır. Örneğin çevre konusunda yaşanan gerilime rağmen AB, ABD politikalarını etkilemeyi başaramamış, ABD'nin bu konuda attığı adımlar kendi kamuoyunun etkisi ile gerçekleşmiştir. Ortak politikalar üretme konusunda eksiklikleri olduğu gibi AB yaşanan çatışmaların sorumluluğunu da üzerine alma konusunda sorun yaşamaktadır. Örneğin Afganistan müdahalesinde ISAF'a neredeyse ABD kadar yatırım yapmış olmalarına ve 2008'de ISAF gücünün %37'sini AB üyelerinin oluşturmasına rağmen Afganistan ile ilgili stratejinin yapılmasında AB'nin etkisi daha kısıtlıdır. Her ne kadar Afganistan AB içinde çıkarları anlamında önemli bir bölge olsa da sorumluluğu ABD'ye atmaya devam etmektedir³³⁴.

AB'nin ABD'yi de ikna edebilecek politikalar üretmesi ve askeri müdahalelerde ortak politika geliştirerek operasyonların stratejik kararlar

³³⁴ Shapiro, Witney, s. 13.

bağlamındaki sorumluluğunu alması kendi içerisindeki bölünmüşlükten kaynaklanmaktadır. Ayrıca AB liderliği ve üç büyük üyenin işbirliği ve koordinasyon eksikliği konusundaki sorunlar da devam etmektedir. Örneğin geleneksel Fransız-Alman liderliği ve işbirliği bugün söz konusu değildir. Schmid ve Giscard, Kohl ve Mitterand arasındaki yakınlığın bugün iki ülkenin liderleri arasında olmadığı Nice Zirvesinde açıkça ortaya çıkmıştır³³⁵. Irak Savaşındaki yakınlaşma ise daha çok başka bir partner olmadığından ve Almanya'nın o dönemdeki gücünün göreceli olarak zayıflamasından kaynaklanmıştır. Tarihsel olarak AB bütünleşmesinin itici gücünü Fransız-Alman işbirliği oluşturmaktaydı. Her zaman gündemi belirleyen ve Zirve kararlarına yön veren iki ülke olmuştur. Ancak Schröder de Chirac da AB bütünleşmesinden çok ulusal çıkara önem veren politikacı profili çizmişler, bütünleşme konusunda yeni fikirler üretememişlerdir. Merkel ve Sarkozy arasında ise ilişki çok daha düşük bir profilde gerçekleşmiştir. Fransa ve Almanya arasındaki ittifak eskisi gibi güçlü değildir. Özellikle ekonomik açıdan yaşanan düşüş ekonomik büyümedeki durgunluk, işsizlik, kamu borçlarındaki yükseklik, bütçe açıklarını kontrol etme konusunda yaşanan başarısızlıklar liderlik konusunda ikilinin iddialı yaklaşımlarını sürdürmemesine neden olmuştur. Ayrıca yeni üyelerin birliğe katılması ve AB içerisinde çoktarafli yönetim anlayışının gelişmesi iki ülkenin liderliğinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bugün Fransız-Alman ekseninde AB'yi yönetmesi mümkün görünmemektedir³³⁶.

Tabi bu durum işbirliğinin tamamen sona ermesi gibi algılanmamalıdır. Merkel'in göreve başladığı ilk zaman yaptığı konuşma "*müttefiklerimizle işbirliğine*

³³⁵ İki ülke Nice Zirvesinden önce ortak mektup yayınlanmamış, Almanya küçük ülkelerin kazandığı veto hakkı konusunda Fransa'dan beklediği desteği bulamadığı için Fransa'nın yaklaşımını küstah bir tavır olarak nitelendirmiştir. Bu dönemde İngiltere ve Almanya arasındaki ilişkiler Fransa ve Almanya arasındaki ilişkiden çok daha yakın olmuştur. Fransa da Akdeniz birliğini oluşturarak kendi eksenini yaratma fikrine odaklanmıştır.

³³⁶ Alistair Cole, "From Active to Reactive Cooperation", ed. Jack Hayward, **Leaderless Europe**, New York, Oxford, 2008, ss. 147-153.

devam edeceğiz” olmuştur. Bununla birlikte Fransız-Alman işbirliği eskisi gibi olmamasına rağmen Almanya ile İngiltere’nin Irak savaşından sonra daha istikrarlı bir ilişkiye sahip olduklarını belirtmek gerekir. 1998 yılında yapılmasından vazgeçilmiş olan iki taraflı uzlaşma toplantılarının yeniden yapılmaya karar verilmesi yumuşama dönemine işaret eder³³⁷.

Tüm işbirliği çabalarına rağmen bugün AB eskisine göre liderlik yapmanın daha zor olduğu bir yapıdadır. Fransız-Alman eksenini kaybolmaya başladığı gibi köprü rolü oynayarak etkinliğini arttıracak bir İngiltere de söz konusu değildir. İngiltere açısından kendisinin yapacağı aracılığa ya da oynayacağı köprü rolüne duyulan ihtiyacın ortadan kalktığı yukarıda belirtilmişti. ABD açısından ise kim ile işbirliği gerekiyorsa onunla yapılabileceği yeni bir dönem başlamıştır ABD’nin küresel gücü erirken dikkatini Çin, Hindistan, Ortadoğu ve Rusya’ya yöneltmesi AB’yi ABD’nin önceliklerinin çok gerisinde kalmaktadır³³⁸. Özel ilişkiye gelince yukarıda da anlatıldığı gibi ABD sadece İngiltere ile değil Fransa ve Almanya ile de farklı biçimlerde özel ilişkiye sahiptir. Ancak bu ilişkileri yürütürken hiçbirisinde Brüksel’i esas almamaktadır.

Özel ilişki ilk bölümde anlatılan pek çok niteliği ile devam ediyor ve ABD hala İngiltere’yi en yakın çevresinin bir parçası olarak görüyor olsa da³³⁹ İngiltere

³³⁷ Christian Schweiger, ss.164-174.

³³⁸ Carl Cavanagh Hodge, “An Ocean Apart: The Legacy of Bush Years in Transatlantic Security”, **Journal of Transatlantic Studies**, Vol.8, No.3, Eylül 2010, s. 287.

³³⁹ Özel ilişkinin temellerinden birisini **ilk bölümde anlatıldığı gibi** istihbarat ayağı oluşturmaktadır. Ancak özel ilişkiye ve İngiltere’nin ABD’nin en yakın müttefiki olmasına rağmen ABD, Irak savaşı sırasında İngiltere’nin kendi gizli dosyalarına erişimini engellemiştir. Savaş sırasında ABD komutasındaki hava filosunda uçan bir İngiliz pilot sabah yapılan bilgilendirme toplantısının dışında bırakılmış hedefler ve olası tehditler kendisine toplantıdan sonra ayrıca anlatılmıştır. Irak Savaşı taraflar arasında istihbaratın hem mikro düzeyde (güvenlik ve istihbarat operatörleri) hem de makro düzeyde (politikacılar ve karar vericiler) sorunların yaşandığı ve eksikliklerin olduğu bir dönem olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir örnek ise 2002 yılında ABD’nin talebi üzerine radar sistemini yenileyecek olan İngiltere’nin ABD’ye yolladığı savunma bakanı baş tavsiyecisinin planların teknolojik kısmını

açısından AB ile birlikte daha bütüncül politikalar geliştirmek kendisini yeni dönemde daha güçlü kılacaktır. Belki de artık tüm üyeler açısından gerçekten daha fazla Avrupalılaştırmanın ve eski nostaljik bağları rafa koymanın zamanı gelmiştir. Zira ABD için de güçlü bir AB daha tercih edilir bir yapılanma olacaktır. Böyle bir AB, ABD politikalarını etkileme şansına sahip olacaktır.

Savunma konusunda gelecekteki işbirliğinin nasıl gerçekleşeceğine gelince, ABD'nin başkan Obama'nın yönetime gelmesiyle birlikte ulusal güvenlik stratejisinde yapmış olduğu değişikliğin AB ile daha uygun bir işbirliği zemini yarattığı görülmektedir. Bush doktrini olarak bilinen, 2002 yılında açıklanıp 2006 yılında genişletilen ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin en önemli noktası meşru müdafaa ile önleyicilik konsepti olmuştur. Bu stratejide ABD tehditlerle mücadelede güç kullanmaktan çekinmeyeceğini açık bir dille ifade etmiştir.

“Haydut devletlerin ve teröristlerin amacını bilen ABD, harekete geçmek için bundan böyle daha önce yaşadığı gibi bir saldırının olmasını beklemeyecektir. İlk vuranın düşmanlarımız olmasına izin vermeyeceğiz”. “Gerektiği takdirde, tek başımıza harekete geçmekten ve meşru müdafaa hakkımızı önleyici müdahale ile kullanmaktan çekinmeyeceğiz”. Başkan bu doktrinin savaş zamanı açıklanan bir doktrin olduğunu belirtmiş ancak strateji AB'nin uzlaşma ve çoktarafılık anlayışına uygun bir metin olmamıştır. Özellikle bu doktrinin Irak Savaşı'nın temelini oluşturması 9/11 den sonra oluşan ABD sempatisini tersine çevirmiştir. NATO Prag Zirvesi'nde de önleyici müdahale kabul edilmiş ancak Fransa ve Almanya'nın ısrarı ile erken önleyicilik ve kendini müdafaa etme kavramları açık biçimde kullanılmamıştır. Kısaca AB'nin Bush doktrinine karşı temkinli yaklaştığını

araştırırken gizlilik özelliği taşıyan dosyalara erişimine izin verilmemiş olmasıdır. Irak Savaşından sonra İngiltere ABD'nin gizli dosyalarına erişim hakkı istemiş olsa da bu karar henüz Kongre'nin onayından geçmiş değildir. (Adam D.M. Svendsen, **Intelligence Cooperation and the War on Terror**, Anglo-American Security Relations After 9/11, Routledge, 2010, s.169.)

söylemek yanlış olmaz³⁴⁰. Avrupa'nın hem yakın hem de uzak çevresinde bir barış kuşağı yaratılması, çok taraflılık politikasının etkin hale getirilmesi, kitle imha silahları sorunu ile terörizm konularında alternatif politikalar üretilmesi AB'nin öncelikleridir.

Obama hükümeti ise kitle imha silahlarının gerek terörist ülkelerce gerekse bu silahlardan çıkar sağlamak isteyen devletlerce kullanılmasının önüne geçilmesi konusunda Bush hükümeti ile aynı duruşa sahiptir. Ancak kullanılması düşünülen yöntemler farklılaşmaktadır. Obama hükümeti nükleer silahların sınırlandırılması ve hatta imha edilmesi gerektiğini düşünmekte ancak sorunların sadece askeri güçle halledilemeyeceğini savunmaktadır. Bu doğrultuda ABD, başta El Kaide terörü olmak üzere dünyada terörizm ile mücadele etmeye devam edeceğini belirtmiştir. Ancak Obama hükümeti bunu yaparken sadece sert güvenlik önlemleri ile değil, aynı zamanda ekonomik ve refah artırıcı önlemlere de ağırlık verilmesini uygun bulmaktadır. Bu doğrultuda Obama, ABD'nin askerlerini Afganistan'da tutmak istemediğini, şiddet yanlısı aşırı uçların Afganistan'da daha fazla bulunmadıklarından emin olduğunda Amerika'nın askerlerini geri çekmek istediğini söylemiştir.

Görüldüğü gibi Obama döneminde AB'nin Bush döneminde onaylanmayan politika anlayışı değişmiştir. Güvenlik stratejisinde daha çok uzlaşma ve çoktaraflılığa dayalı bir yaklaşımın benimsenmiş olması gelecek için AB ile daha yakın bir işbirliği imkanı vaat etmektedir. ABD'nin AB'ye olan ihtiyacı AB liderlerinin anladığından daha fazladır ve AB kendisine ihtiyaç duyulmasına duyduğu ihtiyacın farkında değildir. Yapılması gereken Atlantik ittifakın ortak değerlerinin yeniden inşa edilmesidir. Yeni dönemde iki tarafın da uzlaşma ve

³⁴⁰ Gary L. Guertner, "European Views of Preemption in US National Security Strategy", **US Army War College**, Vol. 37, Issue.2, Summer 2007, ss.31-44.

diplomasi yöntemlerini askeri güç yerine kullanmaya açık olmaları yeni işbirliği ortamı için umut vaat etmektedir. 2004 yılında Ukrayna seçimlerine Rusya'nın müdahale etmesini bu yöntemlerle engellemiş olmaları bu konuda önemli bir örneği teşkil etmektedir³⁴¹.

Transatlantik ilişkinin AB bütünleşmesi üzerindeki etkisine gelince genel olarak ABD'nin hem genişleme hem de derinleşme sürecinde bütünleşmeye engel olacak kadar negatif bir rolünün olmadığı altı çizilmiştir. Her ne kadar Irak savaşındaki bölünme akademik literatürde ciddi bir dönüm noktası kabul edilse ve pek çok açıdan milat olsa da savaşın yarattığı travma atlatılmıştır. Bununla birlikte bütünleşme sürecinde yaşanan sorunlar ABD'nin müdahalesinden çok Birliğin kendi üyelerinin arasındaki uzlaşma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Çalışmanın bütününde incelenen İngiltere'nin Avrupalılaşması ve sosyal inşacılık çerçevesinde kimliğinin ne kadar değiştiği sorusu aslında sadece İngiltere için değil Fransa ve Almanya için de sorulması gereken bir sorudur. Almanya ve Fransa sosyal inşacılık çerçevesinde İngiltere ile kıyaslandığında Avrupalılaşma süreci açısından daha ileride olan üyeler olmalarına rağmen Birlik ile ilişkileri şekillenirken hükümetlerarasıcılık çizgisinde politikalar üretmektedirler ve sonuçta hem AB ile hem de dolaylı olarak ABD ile olan ilişkiler bu çerçevede yürümektedir.

Örneğin St. Malo süreci ve ortak bir güvenlik ve savunma politikasının oluşturulması her üye için farklı bir anlama gelse de (Fransa açısından Avrupa'nın savunması, Almanya açısından daha derin bir entegrasyon, İngiltere açısından sadece bir politika) her üyenin savunma bakanlığının bulunduğu ortak müşterek, kapasitenin artırılması ve bütçede harcamaların azaltılmasıdır. Özellikle ekonomik krizlerin kendisini hissettirdiği koşullarda askeri işbirliğine duyulan gereklilik artmaktadır.

³⁴¹ Gregory F. Treverton, "A Post Modern Transatlantic Alliance", ed. Thomas L. Ilgen, **Hard Power, Soft Power and the Future of Transatlantic Relations**, Ashgate Book, 2006, ss.40-59.

Fransa eski genel kurmay başkanı general Bentegeat'ın AB ve OGSP'den çok NATO ve transatlantik ilişkiye vurgu yapması bu çerçevede değerlendirilebilir³⁴². Almanya açısından ise NATO ve OGSP birbirleri ile eşdeğer olarak görülmüş zaten güvenliğini ittifak anlayışına dayandırmaya alışkın Almanya açısından bir sorun oluşturmamıştır. Dolayısıyla üç üyede de savunma bakanlığı farklı sebeplerle de olsa OGSP'nin oluşturulmasına destek vermiştir. Bununla birlikte diplomatik personel de kendi haklı sebepleri doğrultusunda OGSP'nin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. İngiliz diplomatların ana hedefi İngiltere'nin dünya politikasında lider rolü oynaması olurken, Alman diplomatlar kıtadaki bütünleşmeyi hedeflemişler, Fransız diplomatlar ise kriz yönetimi ve sorunların çözümü söz konusu olduğunda Avrupa'nın kriz yönetiminde kendi markasını yaratmasından yana olmuşlardır. Hem savunma hem de dış işleri bakanlıklarının iç politikada sözü edilen bu tercihleri Birlik politikalarındaki tercihlerini etkilemiş ve OGSP ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak sosyal inşacılığa göre değerlerin ülke kimliklerinin uyumlaşmasında oynadığı rolün önemi tartışılmazdır. Ancak iç politikadaki aktörlerin etkisi ve ulusal çıkarlara göre şekillenen politik tercihlere göre davranmak sadece İngiltere için değil Fransa ve Almanya için de geçerliliğini korumakta, üç üye hem AB hem de ABD ile ilişkilerini bu temel dinamikler çerçevesinde şekillendirmektedir. Bu bağlamda *“tamamen değerler üzerine şekillenmiş bir AB yapısı içerisinde ülke çıkarlarına göre hareket eden İngiltere”* analizi hatalı olacaktır. İngiltere ve diğer üyeler hem kimliklerinin değişime uğradığı hem de ulusal çıkarlarına göre şekillenen bir sürecin parçasıdır. Bu nedenle bu üyelerin AB içerisinde izledikleri politikalar ele alınırken olduğu gibi transatlantik ilişkilerin belirlenmesinde de bu rasyonalist çerçeveyi göz önüne almak gerekir.

³⁴²Frederic Merand, “Social Representations in the European Security and Defence Policy”, **Cooperation and Conflict**, Vol. 41, No.2, 2006, s. 140.

4.7. İNGİLTERE VE AB İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ ÜZERİNE SENARYOLAR

Yukarıdaki bölümde anlatılan tüm bu dinamikler çerçevesinde akla gelen önemli bir soru İngiltere'nin gelecekte AB içerisinde nasıl bir rol oynayacağı, Blair döneminde hedeflenen liderlik rolü için hala bir şans olup olmadığı ve transatlantik ittifakın yapısındaki dönüşümün İngiltere ve Birlik arasındaki ilişkiyi gelecek dönemde de etkileyip etkilemeyeceğidir. 2010 seçimleri ile kurulan muhafazakar-liberal demokrat koalisyonun AB politikalarının nasıl şekilleneceği henüz tam netlik kazanmamış olmasına rağmen gelecek ile ilgili çıkarımlar yapmak mümkündür.

Öncelikle dış politika yeni işçilerin dış politika anlayışından farklı biçimde şekillenecektir. Blair döneminin uluslararası müdahalecilik anlayışı İngiltere'nin uluslararası alanda önemli bir güç ve aktör olmasını hedeflemekteydi. Muhafazakar parti ise uluslararası gelişmelere belirli sınırlar içerisinde müdahale edebilecek bir İngiltere profili çizmiştir. Yeni hükümet, uluslararası tehditleri ve dünya meselelerini İngiliz vatandaşlarının güvenliği ve refahı üzerindeki doğrudan etkisine göre değerlendirip ona göre harekete geçecek ulusal güvenlik odaklı bir strateji belirlemiştir. Yeni hükümetin dış politika ve güvenlik alanında gerçekleştirdiği ilk yenilik Ulusal Güvenlik Konseyini oluşturmaktır. Kuruma atanan ilk ulusal güvenlik danışmanı ise Peter Rickett'dir.

Bununla birlikte Cameron-Clegg hükümetinin AB'den çok ABD ile olan ilişkileri ön plana çıkaracağı tahmin edilmektedir. Muhafazakar parti için ABD politikalarının izinden gitmek köklü bir gelenektir. Örneğin muhafazakar parti liderlerinden Ian Duncan Smith, Bush yönetimi kendi seçim kampanyasında hangi söylemleri kullandıysa aynı söylemleri kullanmıştır yine muhafazakar partiden

Michael Howard da iç politika meselelerinde ABD'nin izinden gitmiştir³⁴³. Bu konudaki örnekleri çoğaltmak mümkündür.

İlk bölümde belirtildiği gibi İngiliz politikacılar için ABD politikalarını iç politika sürecinde içselleştirmek gelenekseldir. Gordon Brown'un iş dünyasına verdiği destek, AR&GE çalışmalarını desteklemek için yeni kredilerin getirilmesi, Merkez Bankası'nın bağımsız olması gibi politikalar da ABD kökenli politiklardır. İç politikada ve ekonomik politikalarda görülen ABD etkisinden ziyade güvenlik politikası ve dış politikada da ABD etkisi daha doğrusu yeni muhafazakarlığın etkisi değişmiş bir form olan liberal muhafazakar çizgide sürmektedir. Dış politika söz konusu olduğunda muhafazakar parti için İngiltere'nin çıkarları önceliklidir. Bu nedenle muhafazakarlar, İngiltere'nin doğrudan çıkarını etkilemedikçe üçüncü taraflar arasındaki meselelere karışmanın doğru olmadığını düşünmektedirler. Bu açıdan Cameron çizgisi dış politikada etiğe dayalı uluslararası müdahalecilik çizgisindeki Blair'den çok farklıdır. David Cameron seçim kampanyasını yürütürken dış politika konusundaki söylemleri danışmanlığını yapan Michael Gove, Ed Vaizey ve George Osborne etkisiyle şekillenmiştir. İsmi geçen politikacılar yeni muhafazakar çizgisiyle tanınan Henry Jackson³⁴⁴ cemiyetine üyedirler ve İngiliz dış politikasının yeni muhafazakar değerlerle şekillenmesinden yanadırlar. Muhafazakar parti muhalefet dönemindeyken gölge kabinede görev yapmış olan Michael Ancram, David Willetts, Gisela Stuart ve Denis Mcshane gibi politikacılar da sözü edilen

³⁴³ David William Ellwood, "Bemused by America, Terrified of Europe? The Politics of Identity in Britain From Blair to Cameron", **Bologna Center Journal of Affairs**, Vol. 13, Bahar 2010, s.77.

³⁴⁴ Henry Jackson Cemiyeti ismini ABD'nin demokrat senatörlerinden Henry M. Jackson'dan almıştır. Cemiyet liberal demokrasinin tüm dünyada yayılması gerekliliğini ve İngiltere'nin Avrupa askeri modernizasyonunun ve bütünleşmesinin sağlanması için liderlik yapması gerektiğini savunur. Liberal demokrasi, insan hakları, pazar ekonomisi cemiyetin temel değerlerini oluşturmaktadır. Cemiyetin yapısı yeni muhafazakar prensipler üzerinde şekillenmektedir. Demokrasi konusunda desteğe ihtiyacı olan üçüncü ülkelere gerek havuç gerekse sopa yöntemlerini kullanarak demokrasi getirmek, hem AB hem de ABD'nin sert güç olması, NATO'nun İngiltere liderliğindeki AB ile işbirliği içerisinde hareket etmesi sözü edilen temelleri oluşturmaktadır.

cemiyete üyedirler ve David Cameron'un seçimler sırasında yürüttüğü politikalarda önemli etkiler olmuştur³⁴⁵.

Ancak David Cameron 11 Eylül 2006'da yapmış olduğu konuşmada terörizmle mücadelenin gerekliliğinden söz ederken batılı güçlerin gerektiğinde silah kullanmaya hazır olmaları gerektiğini belirtmiş ancak demokrasinin dışarıdan kolay empoze edilemeyeceğini söyleyerek sorunların çözümünde çoktarafılığın gerekliliğinin altını çizmiştir. Bununla birlikte beş senedir yapılan hatanın temelinde sabır ve alçakgönüllük eksikliği bulunduğunu belirtmiştir. David Cameron'un yeni muhafazakarlığın eksikliklerine eleştiri olarak da kabul edilebilecek sözleri Dods ve Elden tarafından liberal muhafazakarlığa geçiş olarak yorumlanmıştır. Liberal muhafazakarlık, güç ve çıkar ile kaynaşmış meşruiyet ve değer odaklı bir müdahalecilik anlayışı ile örtüşmektedir.

Bu çerçevede Cameron yönetiminin dış politikasını, ulusal çıkara hizmet eden değerler çevresinde şekillenen ve köklerini yeni muhafazakarlıktan almasına rağmen yeni muhafazakarlığın hatalarından ders alıp daha etik bir çizgiye oturan bir dış politika olarak açıklamak mümkündür. Bu çerçevede şelillenen dış politikanın İngiltere'nin gelecekteki ABD ve AB ile olan ilişkilerini nasıl etkileyebileceğine gelince Diamond ve Liddle'in çalışmalarında da ifade edildiği gibi İngiltere için üç farklı senaryo çıkarımı yapmak mümkündür.

İlk senaryo AB'ye karşı ilgisini yitirmiş ya da AB ile ilişkileri krizde olan İngilteredir ki AB ile mesafeli ve çalkantılı ilişki, muhafazakar Cameron yönetiminden en fazla beklenen seçenektir. Yukarıda da anlatıldığı gibi ABD etkisi yeni hükümetin politika anlayışında daha çok yer bulacağına benzemektedir. Bu

³⁴⁵ Klaus Dods, Stuart Elden: "Thinking Ahead: David Cameron, the Henry Jackson Society and British Neo-Conservatism", **The British Journal of Politics&International Relations**, Vol. 10, Issue.3, Ağustos 2008, ss. 347-363.

senaryo AB ile ilişkilerin Blair döneminde gelinen noktanın çok altında seyredeceğini öngörmektedir.

Örneğin Merkel'in ulusal ekonomiler üzerinde daha fazla mali denetimin sağlanabilmesi için Lizbon antlaşmasının yenilenmesi konusunda yaptığı açıklamalar böyle bir durum söz konusu olduğunda ya da İngiltere'nin AB'ye yetki devretmesi gerektiğinde referanduma gidilmesi konusunda muhafazakar liberal yönetimin fikir birliği yapmış olması olası bir kriz durumunda egemenlik konusundaki hassasiyetleri yeniden gündeme getirebilir. Ancak İngiltere'nin AB sayesinde uluslararası alanda daha etkin bir rol oynaması ihtimali kötü bir Avrupalı için mümkün olmayacak bir seçenektir. O nedenle Cameron'un ipleri kopma noktasına getirecek kadar ilişkinin gerilmesine izin vermeyeceği varsayımı yanlış olmayacaktır.

Diğer seçenek conditional europenism (koşullu Avrupacılık) diyebileceğimiz seçenektir. Bu seçenek İngiltere'nin 1997 yılından beri izlediği AB politikasına işaret etmektedir. Bu seçeneğe göre başbakan AB'ye gönülden inansın ya da inanmasın yeterli AB vizyonuna sahip olsun ya da olmasın AB yolunda atılan adımlara devam edecektir. Örneğin Gordon Brown, Blair kadar Avrupa yanlısı bir başbakan olmamasına rağmen Lizbon Antlaşması'nın onaylanması konusunda Avrupa karşıtı tavrına uzun süre devam edememiştir. David Cameron için de benzer bir politika öngörülmektedir. Başbakan Cameron'un da Stanley Baldwin ve Harol Macmillan benzeri ideolojisiz ve pragmatik bir AB politikası izleyeceği öngörülmektedir³⁴⁶.

Başbakanların Avrupa yanlısı olmamalarına rağmen AB ile uyumlu bir çizgide ilerlemelerinin sebebi temel politik gerekliliklerdir. Başbakan Cameron da uluslararası sorunlarla baş etmek için AB ile işbirliği kanalını kullanmayı ve bu sorunların çözümünün İngiliz politikaları ile paralel olabilmesi için AB içerisinde

³⁴⁶ Diamond, Liddle, ss.173-175.

daha etkin bir rol oynamayı tercih edebilir. Kyoto protokolü ile ilgili sorunların çözülmesi, ticaret rejiminin düzenlenmesi, küresel ekonomik krizle baş edilmesi AB içerisinde etkin bir konumla daha kolay olabilir. Özellikle ekonomik krizle baş etmek için güçlü koordinasyon ve işbirliği önem taşımaktadır. Eskiden AB ile İngiltere arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir sorunu kıta Avrupasındaki sosyal devlet anlayışı ile Anglo-Sakson kapitalizm anlayışı arasındaki fark oluşturmaktaydı ve İngiltere enerjisini daha çok ekonomik liberalleşme, hizmetler sektöründeki düzenlemeler, vergi koordinasyonu gibi alanlara harcamaktaydı. Ancak ekonomik krizden sonra bu sorunlar entellektüel zeminini yitirmiştir. Yeni ekonomik problemlerle baş edebilmek ancak AB ile sıkı işbirliği ile mümkündür.

Üçüncü senaryo ise pozitif Avrupalılıktır. Bu senaryo AB'ye karşı yükümlülüklerine daha bağlı aynı zamanda AB içerisinde de oldukça etkin bir İngiltere'ye işaret etmektedir. AB tüm tehditler ve sorunlarla baş etmek için meşru bir zemin sunmaktadır. Liberal hükümetlerarasıcılığın temel argümanlarından birisi Birlik politikalarının ulusal çıkarlar ve talepler sonucunda şekillendiğidir. Bu noktada İngiltere'nin AB politikalarını kendi talepleri doğrultusunda şekillendirebilmesi için AB ile kuracağı pozitif ilişki önem taşımaktadır. Muhafazakar bir liderden beklenecek AB politikasının pozitif olma şansı sınırlı olsa da unutulmaması gereken nokta koalisyon ortağı liberal demokrat Nick Clegg'in aslında David Cameron'un bu konuda elini oldukça rahatlattığıdır. AB'ye karşı pozitif politikalar izlediğinde başbakan Cameron kendi partisinden sert tepkiler alabilmektedir. Ancak liberal demokratlar ile yapmış olduğu koalisyon sayesinde AB'ye karşı izlenen pozitif politikalar daha az eleştiriye uğrayabilir. Bu durum başbakan Cameron'a AB ile daha pragmatik bir zeminde işbirliği yapma şansı verebilir.

Gelecek dönem AB politikaları hala belirsizlik taşıyor olmakla birlikte yukarıda yapılan analizler çerçevesinde İngiltere'nin AB ile ilişkilerinin gelecek dönemde Blair döneminden çok farklı olacağını söylemek mümkündür. Blair

döneminden sonra hem AB içerisindeki dinamikler değişmiş hem transatlantik ilişki dönüşmüştür. AB açısından bakıldığında AB'nin kendi içerisinde bulunduğu koşullar başbakan için yeni bir şans sunmaktadır. Birlik içerisinde Almanya-Fransa ekseninin git gide zayıfladığı söylenmişti. Özellikle son ekonomik kriz Almanya'nın lider imajına ciddi bir zarar vermiştir. Kriz nedeniyle Lizbon Antlaşması'nın değiştirilmesini ve ekonomiler üzerinde ulusal kontrol mekanizmalarının ağırlığının artırılmasını öngören Almanya ekonomik düzenlemeler konusunda Birlik üyeleriyle sorun yaşayacak gibi görünmektedir. Bu sorunlar devam ederken Merkel ve Sarkozy arasındaki ilişkinin de arzulanan düzeyde gerçekleşmediğini belirtmek gerekir.

Sarkozy'nin Merkel'in kriz döneminde Birlik liderliği rolünde yetersiz kaldığını düşünmesi taraflar arasındaki ilişkiyi daha gerilimli hale getirmiştir. İngiliz-Fransız eksenini dışında İtalya'nın Birlik içerisindeki etkisi çok sınırlı kalırken İspanya krizden kendisini ancak kurtarabilmiştir. Lizbon Antlaşması sonrasında Birlik içerisinde önemli bir liderlik boşluğu olduğu gibi uluslararası alanda da AB kendisinden beklenen etkin rol konusunda hayal kırıklığı yaratmıştır. Dolayısıyla bu tabloda İngiltere için Avrupa yanlısı bir politika sürdürüldüğünde politikalarda etkin olabilmek için önemli bir boşluk olmaktadır. AB içerisinde güçlü bir İngiltere ABD ile sürdürülecek ilişki açısından da önem taşımaktadır.

ABD'nin de bundan sonraki dönemde özel ilişki dışında diğer üyelerle de ilişkilerini geliştirip farklı ittifaklar yapabileceği belirtilmişti. Bu noktada İngiltere ve ABD arasındaki özel ilişkinin devamı açısından İngiltere'nin Birlik ile pozitif ilişkisi önem taşımaktadır.

Blair döneminde İngiltere'nin kendisine biçtiği rolün ABD ile AB arasında köprü olma olduğu yukarıda pek çok kez vurgulanmıştır. Ancak Tim Hames, çalışmasında köprü rolünün İngiltere'nin çapının altında bir rol olduğunu belirtmiştir. Hames'e göre İngiltere güçlü bir ekonomi ayrıca siyasi açıdan da G-8, Dünya Bankası, NATO, IMF ve BM üyeliği çerçevesinde düşünüldüğünde etkin bir ülkedir.

Dolayısıyla İngiltere kendine seçeceği rolü kapasitesini daha iyi değerlendirerek karar vermelidir³⁴⁷.

³⁴⁷ Philip Davies, John Dumbrell, Elizabeth Meehon, Tim Hames, Shirley Williams, “Twenty-First Century Society“, **Journal of the Academy of Social Sciences**, Vol. 1, No.1, June 2006, s.86.

SONUÇ

İngiltere ve ABD arasındaki ilişkiler Winston Churchill- Franklin Roosevelt döneminde II. Dünya Savaşı sonrasında yeni düzenin kurulmasını sağlamış, Harold Macmillan- John F. Kennedy döneminde İngiltere'nin nükleer bir güç olmasına yardım etmiş, Margaret Thatcher-Ronald Reagan döneminde başbakanın “*sizin problemleriniz bizim problemlerimiz olacaktır ve bir dost aradığınızda biz orada olacağız*” sözleriyle taçlanmış. Her dönemin kendi koşulları içerisinde şekillenen özel ilişkide, Dwight Eisenhower- Harold MacMillan döneminde gerçekleşmiş Süveyş krizi, Lyndon Johnson- Harold Wilson döneminde yaşanmış Vietnam Savaşı gerilimi, Edward Heath- Richard Nixon döneminde Avrupa yanlısı yaklaşımdan kaynaklanan gerilimli dönem gibi sorunlu dönemler söz konusu olmuştur. Ancak istihbarat, savunma ve nükleer güç konusundaki işbirliği sayesinde örtüşen çıkarlar kadar en krizli dönemlerde bile sürdürülebilir elitler arasındaki bağlar taraflar arasındaki özel ilişkinin devamlılığını sağlamıştır.

İngiltere'nin AB ile olan ilişkilerinin genellikle sorunlu olmasının ve AB'li partnerleri tarafından beklenen rolün İngiltere tarafından üstlenilememesinin temel nedeninin ABD ile kurduğu özel ilişki olduğu düşünülmüş, hatta bu söylem ileri düzeye taşınmış ve ABD'nin İngiltere ile olan bağını kullanarak AB'nin bütünleşmesini engel olmaya çalıştığı iddia edilmiştir. Ancak Soğuk Savaş döneminde kendi dinamikleri içerisinde hayat bulan özel ilişkinin günümüzdeki ABD, AB ve İngiltere ilişkilerini aynı biçimde etkilediği ileri sürülemez. İngiltere'nin ABD'nin “Truva atı” olduğu gibi klişeleşmiş ve objektiflikten uzak söylemlerin de geçerliliği kalmamıştır. Bu çalışmada ele alınan Tony Blair dönemi sözü edilen söylemlerin yürütüldüğü bir döneme işaret ettiğinden özel bir öneme sahip olmuştur.

Irak Savaşı nedeniyle İngiltere ve AB arasında yaşanan uyumsuzluklara rağmen Blair dönemi, İngiltere'nin AB içerisinde lider ülke olmak, Fransız-Alman

eksenini kırarak iki ülke ile de yakın işbirliği gerçekleştirmek ve ulusal çıkarlarını AB ile örtüştürmek adına belki de bir daha zor yakalanılacak bir fırsatın kaçırıldığı bir dönem olarak değerlendirilmiştir.

Blair döneminin belirgin özelliklerinden biri yeni işçi ideolojisinin İşçi Partisi'nde yarattığı dönüşümdür. Neil Kinnock ile partinin içerisinde AT karşıtlığından kurtulabilmek için başlayan dönüşüm 1989 yılında hazırlanan parti manifestosunun AT ile bütünleşmeye pozitif bir yaklaşım getirmesi ile devam etmiş, 1992 yılında John Smith'in başkanlığında Avrupa ideali güçlenmiş, 1997 İşçi Partisi Manifestosu yeni işçilerin AB'nin kalbinde yer alma isteğini ortaya koymuştur. Ülkesinin AB'de liderlik rolünü gerçekleştireceğine inanan başbakan Blair, İngiltere'ye ABD ile AB arasındaki ilişkilerde köprü olma rolünü biçmiştir. Bu açıdan yeni işçi ekolü liderlerinin ABD ile olan bağlarının bir engel olmadığı gibi AB ile yakın ilişkiler kurulmasında bir avantaj olarak değerlendirildiğinin altını çizmek gerekir.

Blair döneminde İngiltere'nin AB politikalarının farklılaşp daha çok Avrupalılaşmasında liberal uluslararasılıığı temel alan, devletlerin ulusal çıkarlarını sınırlandırarak demokratik değerler ve evrensel prensipler üzerine kurulu dış politika anlayışını benimseyen yeni işçi ideolojisinin etkisi büyüktür. Bu yeni söylem, İngiltere'nin ulusal çıkarlarının gözetilmesi ve güç dengesinin sağlanması gibi geleneksel prensiplere dayanan politikalardan farklı olarak değer üreten, uluslararası topluma önem verip demokrasinin yayılmasını teşvik eden bir anlayışa işaret etmektedir. Bu çerçevede sözü edilen politik değişim, geleneksel İngiliz prensiplerinde, kimliğinde ve çıkarlarında değişime neden olmuştur.

Çalışmada, Tony Blair döneminde Avrupalılaşma sürecinin etkin olarak işlediğinin örneklendirilmesi için savunma ve dış politika alanı ön plana çıkarılmıştır. Bunun nedeni ortak güvenlik ve savunma politikasının ABD'nin AB bütünleşmesinde en fazla ilgilendiğı alan olmasıdır. Bu dönemde İngiltere'nin sahip

olduğu stratejik kültürde bir kayma yaşanmış, İngiltere AB yesi partnerleri ile yakınlaşmış ve AB içerisindeki işbirliğini arttırmıştır.

Avrupalılaşma ye ülkeler açısından iki taraflı bir süreçtir. Başbakan Blair döneminde İngiltere AB’de projeksiyon oluşturan ye durumuna geçmiş, kendi dış politika önceliklerini de AB’ye yüklemiştir. AGSP operasyonlarından Sierra Leone müdahalesi bu duruma örnek verilebilir. AB platformu başbakan Blair’in yeni liberalizm çerçevesinde ön plana çıkan uluslararası müdahalecilik anlayışını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu bir platform anlamına gelmektedir. Bununla birlikte başbakan ülkenin Avrupalılaşma sürecinde İngiliz söylemlerinin Avrupalılaştığı kadar Avrupa söylemlerinin de İngilizleştiğinden bahsetmekte ve kurucu antlaşmalar ile ilgili yapılan düzenlemeler zerindeki İngiliz etkisini bu bağlamda açıklamaktadır. Kurucu antlaşmaların belirli bölümlerinden ya da maddelerinden çekilme stratejisi sadece İngiltere’nin egemenliğinden taviz vermeme isteği üzerine kurgulanamaz. Zira başbakan Avrupa yanlısı politikalarına rağmen Muhafazakar Parti’nin, medyanın, kamuoyunun baskısı nedeniyle de antlaşmaların belli bölümlerinden ya da maddelerinden çekilmek zorunda kalabilmektedir. Örneğin İngiltere’nin Lizbon Antlaşması’nda Temel Haklar şartı’ndan çekilmesini bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Kamuoyu önünde şart’tan tamamen çekildiğini ilan eden hükümet resmi yazışmalarda farklı bir üslup kullanarak genel ilkelerin uygulanması konusunda şart’ın referans alınabileceğini söylemiştir. Dolayısıyla AB politikaları konusunda yaşanan her olumsuzluğu Blair hükümetinin bütünleşme sürecini sekteye uğratma çabası olarak değerlendirmemek gerekir. Antlaşmalardan ekilme kamuyonu ikna etme, i politikadaki baskıyı azaltma, ülkenin Birlik içinde daha iyi olduğunu düşündüğü bir nedenden dolayı çekilme gibi farklı amaçlara dayanabilir.

İngiltere daha önceki dönemlerde AB politikalarından daha uzak durmuş ve genellikle ABD ile paralel politikalar izlemiş olsa da Blair döneminde ABD ile ilişkiler varsayıldığı üzere sorunsuz gelişmemiştir. Blair hükümeti pek çok konuda

ABD ile fikir ayrılığı içerisinde olmuştur. Clinton dönemi politikalarıyla daha fazla örtüşen Blair hükümetinin politikaları yeni muhafazakar ABD yönetimi ile tam bir uyum ve uzlaşma içerisinde olmamıştır. Robin Cook, ABD politikalarını eleştirirken ABD’li yeni muhafazakarlar da Blair hükümetine şüpheyle yaklaşmışlardır. Dick Cheney’in Muhafazakar Parti ile yakınlığı, Condoleezza Rice’ın uluslararası toplum, çok taraflılık gibi yeni işçilerin çok temel önceliklerine katılmıyor olması taraflar arasındaki fikir ve politika ayrılıklarına işaret etmiştir.

ABD ile dış politika alanında farklı politikalar yürütülen, AB ile İngiltere arasında işbirliği üst düzeye taşınmış, İngiltere genişleme, ortak güvenlik ve dış politikası gibi alanlarda AB içerisinde liderlik rolü üstlenmeye başlamışken, 9/11 saldırısı tüm dinamikleri tersine çevirmiştir. Sürecin beraberinde gelen Irak Savaşı ise başbakanın göreve geldiği tarihten bu yana tüm Avrupa yanlısı söylem ve eylemlerini ve bu konudaki çabalarını sekteye uğratmıştır. Bununla birlikte Başbakan Blair’in Irak Savaşı’nda ABD’ye vermiş olduğu destek koşulsuz ABD yanlılığı ile açıklanamaz. İç politikanın gerekliliklerinden kaynaklanan zafiyetler, başbakanın Chicago konuşmasında temel prensiplerini oluşturduğu uluslararası müdahalecilik anlayışı, İngiltere’nin uluslararası politikada önemli bir rol oynama ihtiyacı ve Blair’in kişisel ve dini değerlerinden kaynaklanan öncelikleri gibi pek çok faktör savaşı desteklemesine neden olmuştur. Ayrıca İngiltere Irak Savaşı konusunda yola çıkarken diğer AB liderlerinin de desteğini alacağına inanmıştır. Savaş’a girmeden önce başbakan ABD’nin politikalarını etkilemeye çalışmıştır. BM kararını ve tüm müttefiklerin desteğini almadan hareket etmemesi ve diplomaside çok taraflılık anlayışını çiğnememesi için uğraşmış ancak ABD’yi ikna etmek mümkün olmamıştır.

Brezzezinski’nin “*Blair çok zekice oynuyor, kamuoyu önünde bizi destekler görünmesine rağmen gizli görüşmelerde bizi kenara sıkıştırıyor*” sözleri Blair’in ABD’ye yaptığı baskıya örnek verilebilir. Ancak İngiltere’nin tüm çabalarına rağmen sürecin sonunda başta Fransa ve Almanya olmak üzere pek çok üye ABD’nin

desteklenmesine karşı çıkmış, İngiltere ise yanına yeni üyeleri de alarak (bu süreç Fransa'yı provake edecek şekilde önce sekizlerin, daha sonra da Vilnius Ten olarak isimlendirilen mektupla yeni üyelerin ABD'ye desteğini açıklamasını içerir) ABD'yi desteklemiştir. Bu destek AB'yi iki kampa ayırmış Irak savaşı sırasında literatürde üzerinde yüzlerce makale ve kitap yazılan AB içerisinde bir çatlağa neden olmuştur.

Bu noktada çalışmanın ana hipotezlerinden olan İngiltere'nin transatlantik ilişkilerinin AB bütünleşme sürecini İngiltere'nin Blair dönemindeki değişimi yüzünden olumsuz etkilemediği argümanın Irak Savaşı nedeniyle zayıflamış görünmesi doğaldır. Sonuçta karar Birlik içerisinde önemli bir çatlağa neden olmuştur. Başbakan bu noktada, AB bütünleşmesini önemseydiğini ancak ABD yanlısı bir bütün sağlanamazsa tercihinin bütünleşmiş ve tamamen ABD karşıtı bir AB'dense kısmen ABD yanlısı bir AB olduğunu belirtmiştir. Blair'in yaptığı bu talihsiz açıklama İngiltere'nin transatlantik ilişkilerinin AB bütünleşmesini oldukça olumsuz etkilediği argümanını haklı çıkarılabilir. Ancak çalışmada bu görüşe katılmamsının temel nedeni sözü edilen çatlağın düşünüldüğü gibi kalıcı bir ittifaka dönüşmemiş olmasıdır. Rumsfeld'in eski ve yeni Avrupa ayrımı AB'nin gelecekteki yapısını belirleyecek kadar köklü olmamıştır. Bunun nedeni ise hem Irak savaşından sonra Fransa ve Almanya ile ABD arasındaki ilişkinin tamamen değişmesi hem de yeni üyelerin ABD'ye olan bağlılıklarının eskisi kadar keskin biçimde AB bütünlüğünü tehdit etmiyor olmasıdır. Çalışmada sözü edilen hipotezlerle ilgili özellikle "Old Europe New Europe Core Europe Transatlantic Relations After the Iraq War" isimli eser ışık tutmuştur.

Irak Savaşı AB içerisinde geçici de olsa bir çatlağa neden olmasının yanı sıra İngiltere'nin ABD ve AB arasında köprü olarak AB içerisinde liderliğe oynama fırsatını da elinden almıştır. Başbakan Blair'in İngiltere için biçtiği ABD ile AB arasındaki ilişkilerde köprü olma rolünün gerçekleşmediği Irak Savaşı ile açıkça meydana çıkmıştır. Çalışmanın argümanlarından birisi de genişleme, dış güvenlik ve

savunma politikalarında yakaladığı ivmeyi iyi değerlendirebilmiş bir İngiltere'nin AB içerisindeki lider rolünü zorlayabilecek olmasıydı. Ancak bu fırsat kaçırılmış ve lider olma hayali gerçekleşmemiştir. Irak Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler bu argümanı kanıtlar niteliktedir.

Başbakan Blair'in Irak Savaşı neeniyle iç politikada düştüğü zor durum, parlamentoda kitle imha silahları konusunda sıkıştırılması, kendi kabinesindeki politikacılarla bile ters düşmüş olması 27 Haziran 2007 tarihinde istifa etmesine neden olmuştur. Gordon Brown dönemi politikaları Tony Blair döneminden farklılaşmıştır. Bu dönemde İngiltere'nin rolü, köprü yerine küresel bir merkez olarak tanımlanmıştır. Brown döneminde dış politika anlayışı daha pragmatist ve gerçekçi bir çizgiye kaymıştır. Başbakan ilgi alanını beklenildiği üzere dış politikadan çok ekonomi politikaları üzerine kaydırmıştır.

AB politikaları konusunda Brown Blair kadar Avrupa taraftarı olmasa da genel olarak yeni işçilerin Avrupa yanlısı politik çizgisine sadık kalmış ancak özellikle ekonomi alanında reforma ihtiyaç duyan AB'nin yeniden yapılandırılması gerekliliğine gönülden inanmıştır. Brown döneminde hem AB ile hem de ABD ile ilişkilerin dinamikleri değişmiştir. Irak Savaşı'ndan sonra gerek Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönüşü gerek Almanya'nın ABD ile yakınlaşan ilişkileri Irak Savaşı'nda yaşanan çatlağın ve transatlantik ilişkideki oluşan güven yıpranması sorununun dönemsel olduğunu göstermiş ve savaş sonrasında yaşanan pürüzler giderilmiştir. Bu nedenle Brown döneminde ABD'nin AB ile ilişki kurmak için bir köprüye ihtiyacı kalmamış, zaten Sarkozy bu dönemde Blair' in boşluğunu doldurmaya talip olmuştur.

İngiltere'nin, Fransa ve Almanya'nın ABD ile ilişkilerinin AB bütünleşmesini nasıl etkileyeceği dolayısıyla transatlantik ilişkinin gelecekte nasıl şekilleneceği çalışmada şu şekilde değerlendirilmiştir: AB Lizbon Antlaşması ile özellikle ortak dış güvenlik ve savunma politikası alanında önemli bir adım atmış

olsa da operasyon yürütme ve sahip olduğu kapasite açısından hala ABD'nin altındadır. Bu açıdan AB ile ABD'nin kısa vadede ters düşmeleri söz konusu değildir. Hatta ABD gelecek askeri operasyonların başarısı ve kendi eylemlerinin meşruluğunun desteklenmesi adına NATO ve AB arasında görev tanımlamalarının kesin biçimde belirlenmesinden ve iki örgütün iş bölümüne gitmesinden yana olmuştur. Bu bağlamda ABD'nin AB'yi zayıflatmak ve AB'yi kendi içerisinde parçalamak gibi bir planı bulunmadığı söylenebilir. Zira AB bütünleşme konusunda gösterdiği tüm ivmeye rağmen ABD'yi tehdit edecek bir güç konumuna ulaşamamıştır. Bununla birlikte bütünleşme konusunda yaşanan problemler ABD'nin müdahalesinden çok AB'nin kendi üyeleri arasındaki uzlaşma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hem İngiltere hem de ABD açısından AB ile daha bütüncül politikalar oluşturmak taraflar için uzun vadede daha faydalı sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Gelecekte İngiltere, AB ve ABD ilişkilerinin nasıl şekilleneceği çalışmanın önemli sorunsallarından birini oluşturmaktadır. David Cameron dönemi, henüz analizlerin derinleştirilemeyeceği kadar yeni bir dönemdir. Bu dönemle ilgili ancak varsayımlarda bulunmak söz konusudur. Son bölümde de belirtildiği gibi pozitif Avrupacılık, koşullu Avrupacılık ve AB ile krize girmiş ilişki biçimi olmak üzere üç senaryo söz konusudur. Muhafazakar Parti lideri Cameron dış politikada ABD'li yeni muhafazakar politikacılardan esinlenen ancak kendi içerisinde farklılaşmış, güç ve çıkar ile kaynaşmış meşruiyet ve değer odaklı bir müdahalecilik anlayışı ile örtüşen liberal muhafazakırlık çizgisini benimsemiştir. Bu nedenle ABD ile ilişkilerin yakın olması beklenmektedir. Bununla birlikte AB ilişkiler de Muhafazakar Parti'nin etkisine rağmen tamamen Blair öncesindeki döneme dönüş söz konusu olmayacaktır. Fransa ile savunma alanında yapılacak işbirliği konusundaki deklarasyon gibi örnekler AB- İngiltere ilişkilerinin düşünüldüğü kadar gerilimli olmayacağına işaret etmektedir.

Çalışma yürütülürken Avrupa Parlamentosu parlamenterlerinin görüşlerinden de yararlandığı belirtilmişti. Yapılan görüşmelerin sonucunda, Blair'in AB politikalarına gönülden bağlı olduğu sonucu çıkarılmıştır. Başbakanın genel olarak Avrupalı parlamenterlerle olan temasının yetersiz bulunması gibi eleştirilere rağmen başbakan döneminde AB politikaları konusundaki gelişmelerin genelde olumlu kabul edilebileceği belirtmiştir. Meydana gelen problemlerde kamuoyu baskısının ve Rupert Murdoch gibi medya figürlerinin etkisi olduğunu vurgulanmış dolayısıyla başbakanın AB bütünleşmesinin karşısında sayılabilecek politikalarının iç politikanın etkisinden kaynaklandığı savunulmuştur. İngiltere'nin genişleme politikasında, ortak dış ve güvenlik politikasında ve ekonomik reform konusunda önemli rol oynadığını belirten parlamenterler bununla birlikte liderlik rolünün fazla iddialı olduğunu altını çizmiştir. AB ile uyumlu politikalar geliştirmenin özel ilişkiyi etkileyip etkilemediği konusundaki görüşlerine gelince istihbarat, savunma, nükleer güç ve güvenlik söz konusu olduğunda özel ilişkinin tüm koşullara rağmen özel kalmaya devam edeceği belirtilmiştir. Bununla birlikte İngiltere'nin AB içerisinde lider rolü oynamasının mevcut şartlarda çok mümkün görünmediği de vurgulanmıştır.

Sonuç olarak uzmanların ve siyasetçilerin yorumlarının da katkı koyduğu çalışmaya göre Tony Blair dönemi kendi dinamikleri ile AB ile ABD ilişkileri açısından oldukça önemli ve özel bir döneme işaret etmektedir. Blair döneminde İngiltere hiç olmadığı kadar Avrupa yanlısı politikalar izlemiştir. Ülkenin AB politikaları, iç politikadaki çıkar gruplarının, medyanın, diplomatların ve elitlerin etkisi ile şekillense bile süreç başladıktan sonra politikaların Avrupalılaşması söz konusu olmuştur. Bu bağlamda liberal hükümetlerarasıcılık yaklaşımı ile Avrupalılaşma ve bu sürecin sonunda yaşanan çıkarlarda ve kimlikte yaşanan dönüşüm, birbirleriyle çatışan değil birbirlerini tamamlayan süreçler olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde, bir yandan etiğe dayalı ve çok taraflılıktan yana olan dış politika sürdürülürken diğer taraftan ABD ile ortaklaşan daha rasyonalist politikalar yürütülmesini başka türlü açıklamak mümkün değildir.

İngiltere'nin ABD ile ilişkilerinin AB bütünleşme süreci üzerinde tamamen negatif bir etkisinin olduğunu reddeden çalışma ABD'nin hala güçlü bir müttefiğe ihtiyacı olduğunu ve AB'yi kendi içerisinde bölerek güçsüzleştirmek gibi bir hedefinin bulunmadığını savunmaktadır. İngiltere ve ABD arasında özel ilişki uzmanların da belirttiği üzere istihbarat ve nükleer teknoloji gibi hassas konularda işbirliği gerektiği sürece devam edecektir. Bununla birlikte Blair döneminde İngiltere'nin stratejik kültüründe yaşanan değişimin, AB ile ortak projeler oluşturma kültürünün ve savunma alanında yakalanan işbirliğinin devam edeceğini belirtmek gerekir. Tony Blair'in dediği gibi artık İngiliz söylemlerinin Avrupalılaştığı Avrupa söylemlerinin de İngilizleştiği bir dönem başlamış en azından başbakan Blair döneminde temelleri atılmıştır.

KAYNAKLAR

ADLER-NISSEN, Rebecca. "The Diplomacy of Opting Out: A Bourdieudian Approach to National Integration Strategies", **JCMS**, Cilt:46, Sayı:3, 2008, ss.663-684.

AKSOY, Sevilay Z. "The Prospect of Turkey's EU Membership as Represented in the British Newspapers The Times and the Guardian", **Journal of European Studies**, Cilt:39, Sayı:4, 2009, ss.469-506.

ALDRICH, Richard. J. "British Intelligence and the Anglo-American Special Relationship During the Cold War", **Review of International Studies**, Cilt:24, Sayı:1, 1998, ss.331-351.

ALLEN, David ve Tim Oliver. "Foreign Policy", **The Europeanization of British Politics**, der. Ian Bache ve Andrew Jordan, Palgrave, Macmillan, 2006, s.187-200.

ALLERKAMP, Doreen K. "Intergovernmentalism Reloaded", **11th Biennial International Conference**, Los Angeles, California, 23-25.04.2009, ss.1-20.

ANDREATTA, Filippo. "Theory and the European Union's International Relations", **International Relations and the European Union** der. Christopher Hill ve Michael Smith, Oxford University Press, 2005, s.29.

ASH, Timothy Garton. "Is Britain European?", **International Affairs**, Cilt:77, Sayı:1, 2001, ss.1-14.

AZUBIKE, Samuel. "The Poddle Theory and the Anglo-American Special Relationship", **International Studies**, Cilt:42, Sayı:2, 2005, ss.123-139.

BAKER, David. "Islands of the Mind: New Labour's Defensive Engagement With the European Union", **The Political Quarterly**, Cilt:76, Sayı:1, 2005, ss.22-36.

BALL, Stuart ve Anthony Seldon, **Recovering Power: The Conservatives in Opposition Since 1867**, Palgrave Macmillian, 2005.

BARNARD, Catherine. "The Opt-Out for the UK and Poland from the Charter of Fundamental Rights: Triumph of Rhetoric over Reality?", **The Lisbon Treaty: EU Constitutionalism without a Constitutional Treaty?**, der. Stefan Griller ve Jacques Ziller, Springer Wien New York, 2008, ss.266-282.

BARTLETT, C.J. **The Special Relationship: The Political History of Anglo-American Relations since 1945**, Longman, London and New York, 1992.

BBC, "Blair in Europe: a false messiah?", BBC News, 18.06.2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6760937.stm. (18.02.2010)

BECH, Matt. "A Puzzle of Ideas and Policy: Gordon Brown as Prime Minister", **Policy Studies**, Cilt:30, Sayı:1, 2009, ss.5-16.

BERNSTEIN, Barton J. "The Uneasy Alliance: Roosevelt, Churchill and the Atomic Bomb: 1940-1945", **The West ern Political Quarterly**, Cilt:29, 1976, ss.202-230.

BICKERTON, Christopher. "Oh Bugger, They are in the Tent: British Responses to French Reintegration into NATO", **European Security**, Cilt:19, Sayı:1, 2010, ss.113-122.

BİLGİN, Pınar. "ODGP ve AGSP Ekseninde Türkiye-AB İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi**, Ankara 2009.

www. <http://www.ktud.org/sites/default/files/odgp.pdf> (03.22.2010)

BLAIR, Tony. **A Global Alliance for Global Values**, The Foreign Policy Center, 2006, ss.1-38.

BLAIR, Tony. **A Journey: My Political Life**, Alfred A Knopf, Toronto 2010.

BLAIR, Tony. **New Britain in the Modern World**, 09.01.1998, <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1148.asp> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2009).

BOWER, Tom. **Gordon Brown: Prime Minister**, Harper Collins, London, 2010.

BOYLE, Peter G. "Eisenhower, Eden and the Suez Crisis", **Twentieth Century Anglo-American Relations**, der. Jonathan Hollowell, Macmillan, Palgrave, 2001, ss.166-178.

BRANDS, H. W. "George Bush and the Gulf War of 1991", **Presidential Studies Quarterly**, Cilt:34, Sayı:1, 2004, ss.113-131.

BROWN, Gordon. **Global Britain, Global Europe: a Presidency Founded on pro-European Realism**, Mansion House, London, 07.2005
www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/press/2005/press_57_05.cfm.
(10.03.2010)

BRZEZINSKI, Zbigniew. "Major Foreign Policy Challenges for the Next US President", **International Affairs**, Cilt:85, Sayı:1, 2009, ss.53-60.

BULLER, Jim. "**Foreign and European Policy**", *Governing as New Labour: Policy and Politics Under Blair*, der. Steve Ludlam ve Martin J. Smith, Palgrave: Macmillan, 2004, ss.193-211.

BULMER, Simon ve Martin Burch. "The Europeanization of UK Government From Quiet Revolution to Explicit Step-Change?", **Public Administration**, Cilt:83, Sayı:4, ss.861-890.

BULMER, Simon ve Martin Burch. "The Europeanization of Central Government in the UK and Germany in Historical Institutional Perspective", **The Rules of Integration Institutional Approaches to the Study of Europe**, der. Mark Aspinwall ve Gerald Schneider, Manchester University Press, 2001, ss.73-95.

BURGHARDT, Guenter. "The Future of The European Union", **The Fletcher Forum of World Affairs**, 2001.

BURKEMAN, Oliver. "What's the big idea?", **Guardian**, 03.02.2007.
<http://www.guardian.co.uk/world/2007/feb/03/usa.politicsphilosophyandsociety>
(30.01.2010)

CALABRESE, John. "The United States, Great Britain and the Middle East: How Special the Relationship?", **Mediterranean Quarterly**, Cilt:12, Sayı:3, 2001, ss.57-84.

CHARMLEY, John. "Churchill and the American Alliance", **Transactions of the Royal Historical Society**, Cilt:11, 2002, ss.353-371.

CHECKEL, Jeffrey T. "Social Construction and Integration", **Journal of European Public Policy**, Cilt:6, Sayı:4, 1999, ss.550-551.

CHENEY, Stephen A. "The General's Folly: Old Thinking for a New Military", **Foreign Affairs**, Cilt:77, Sayı:1, 1998, ss.155-157.

CHRISTIANSEN, Thomas, Knud Erik Jorgensen ve Antje Wiener. "The Social Construction of Europe", **Journal of European Public Policy**, Cilt:6, Sayı:4, 1999, ss.528-544.

CINI, Michelle. **European Union Politics**, Oxford, New York, 2007.

COHEN, Warren I. **America in the Age of Soviet Power, 1945-1991, The Cambridge History of American Foreign Relations Volume IV.**, Cambridge University Press, 1993.

COLE, Alistair. "From Active to Reactive Cooperation", **Leaderless Europe**, der. Jack Hayward, New York, Oxford, 2008, ss.147-153.

COLMAN, Jonathan. "Harold Wilson Lyndon Johnson and Anglo-American Summit Diplomacy 1964-1968", **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:1, Sayı:2, 2003, ss.131-151.

COOKER, Christopher. "Britain and the New World Order: The Special Relationship in the 1990s", **International Affairs**, Cilt:68, Sayı:3, 1992, ss.407-421.

COUGHLIN, Con. **American Ally: Tony Blair and War on Terror**, Harper Collins Publications, 2006.

DADDOW, Oliver. "Playing Games With History: Tony Blair's European Policy in the Press", **BJPIR**, Cilt:9, Sayı:4, 2007, ss.582-598.

DANCHEV, Alex. "How Strong Are Shared Values in the Transatlantic Relationship" **BJPIR**, Cilt:7, Sayı:3, 2005, ss.429-436.

DANCHEV, Alex. "On Specialness", **International Affairs**, Cilt:72, Sayı:4, 1996, ss.737-750.

DANCHEV, Alex. "Tony Blair's Vietnam: The Iraq War and the "Special Relationship" in Historical Perspective", **Review of International Studies**, Cilt:33, 2007, ss.189-203.

DAVIES, Philip, John Dumbrell, Elizabeth Meehon, Tim Hames ve Shirley Williams, "The Grinding Reality of Realpolitik: Current and Future Directions in The UK, USA and Europe", **Journal of the Academy of Social Sciences**, Cilt:1, Sayı:1, 2006, ss.73-98.

DAVSON, Raymond ve Richard Rosecrance. "Theory and Reality in the Anglo-American Alliance", **World Politics**, Cilt:19, Sayı:1, 1966, ss.21-51.

DEFENCE. "Defence Spending", **Ministry of Defence**, <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/KeyFactsAboutDefence/DefenceSpending.htm> (10.09.2010).

DIAMOND, Patrick ve Roger Liddle. "Options for Britain: Europe", **The Political Quarterly**, Cilt:79, 2008, ss.165-182.

DICKIE, John. **Special No More Anglo- American Relations: Rhetoric and Reality**, Weidenfeld and Nicholson, London, 1987.

DIMITRAKOPOULOS, Dionyssis G. ve Hüssein Kassim, "Deciding Future of Euroepan Union. Preference Formation and Visions of Europe", **Comparative European Politics**, Cilt:1, 2004, ss.1-19.

DOBSON, Alan P. **Anglo-American Relations in the Twentieth Century: Of Friendship, Conflict and the Rise and Decline of Superpowers**, Routledge: London and New York, 1995.

DOCRILL, Saki. **Britain's Retreat From East of Suez: The Choice Between Europe and the World**, Palgrave, Basingstone, 2002.

DODS, Klaus ve Stuart Elden. "Thinking Ahead: David Cameron, the Henry Jackson Society and British Neo-Conservatism", **The British Journal of Politics&International Relations**, Cilt:10, Sayı:3, 2008, ss.347-363.

DOVER, Robert. "The Prime Minister and the Core Executive: A Liberal Intergovernmentalist Reading of UK Defence Formulation: 1997-2000", **BJPIR**, Cilt:7, Sayı:4, 2005, ss.508-525.

DOVER, Robert. **Europeanization of British Defence Policy**, Ashgate Book, Cornwall, 2007.

DUMBRELL, John. "The Johnson AdminisTtration and the British Labour Government Vietnam, the Pound and the East of Suez", **Journal of American Studies**, Cilt:30, Sayı:2, 1996, ss.211-231.

DUMBRELL, John. "US-UK Relations: Structure, Agency, and the Special Relationship" **The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Policy** der. Terrence Casey, Palgrave: Macmillan, 2009, s.277.

DUMBRELL, John. **A Special Relationship: Anglo-American Relations From the Cold War to Iraq**, Palgrave Macmillan, 2006.

DUNN, David H. "President Clinton and the Anglo-American Special Relationship: Time for Change?", **Politics**, Cilt:13, Sayı:1, 1993, ss.41-47.

DUNN, David H. "The Double Interregnum: UK-US Relations Beyond Blair and Bush", **International Affairs**, Cilt:84, Sayı:6, 2008, ss.1131-1143.

DUNN, David H. "European Security and Defence Policy Debate: Counter-Balancing America or Re-Balancing NATO", **Defence Studies**, Cilt:1, Sayı:1, 2001, ss.146-155.

DUNNE, Tim. "When the Shooting Starts: Atlanticism in British Security Strategy", **International Affairs**, Cilt:80, Sayı:5, 2004, ss.893-909.

ECONOMIST. "Those Perfidious Anglo Spies", **Economist**, Cilt:355, Sayı:8168, 2000, ss.53-54.

EHRHART, Hans Georg. "Homeward Bound.... Wherever: France's Return to the Military Integration of NATO From a German Point of View", **European Security**, Cilt:19, Sayı:1, 2010, ss.97-112.

ELIE, Jerome B. "Many Times Doomed but Still Alive: An Attempt to Understand the Continuity of the Special Relationship", **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:3, Sayı:1S, 2005, ss.63-83.

ELLIS, Sylvia A. "Lyndon Johnson, Harold Wilson and the Vietnam War: a Not So Special Relationship", **Twentieth Century Anglo-American Relations**, der. Jonathan Hollowell, Palgrave, 2001, ss.180-204.

ELLISON, James. **The United States, Britain and the Transatlantic Crisis: Rising to the Gaullist Challenge 1963-1968**, Palgrave Macmillian, 2007.

ELLWOOD, David William. "Bemused by America, Terrified of Europe? The Politics of Identity in Britain From Blair to Cameron", **Bologna Center Journal of Affairs**, Cilt:13, 2010.

FEATHERSTONE, Kevin. "The British Labour Party From Kinnock to Blair": Europeanism and Europeanization", **Sixth Biennial International Conference**, 02-, Pittsburgh, PA, USA. 05.06.1999.
http://aei.pitt.edu/2266/01/002348_1.PDF (04.05.2010)

FELLA, Stefano. "New Labour, Same Old Britain? The Blair Government and European Treaty Reform", **Parliamentary Affairs**, Cilt:59, Sayı:4, 2006, ss.621-637.

FIDLER, Stephen ve Mark Huband. "A Special Relationship?", **The Financial Times**, Londra, 06.07.2004.

FINANCIAL TIMES. "All Merkel can hope is to get EU started on road to Progress", **Financial Times**, 04.01.2007.

FLETCHER, Maria. "Schengen The European Court of Justice and Flexibility under the Lisbon Treaty: Balancing the United Kingdom's Ins and Outs", **European Constitutional Law Reviews**, Cilt:5, 2009, ss.71-98.

FOLEY, Michael. "The Presidential Dynamics of Leadership Declines in Contemporary British Politics: The Illustrative Case of Tony Blair", **Contemporary Politics**, Cilt:14, Sayı:1, 2008, ss.53-69.

FOLLESDAL, Andreas. "Subsidiarity", **The Journal of Political Philosophy**, Cilt:6, Sayı:2, 1998, ss.231-259.

FORSBERG, Tuomas. "German Foreign Policy and the War in Iraq: Anti-Americanism, Pacifism or Emancipation?", **Security Dialogue**, Cilt:36, Sayı:2, 2005, ss.213-231.

FREEDEN, Michael. "The Ideology of New Labour", **The Political Quarterly**, Cilt:70, Sayı:1, 1999, ss.42-51.

FUKUYAMA, Francis. **America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy**, New Haven: Yale University Press, 2006.

GEGOUT, Catherine. "The US Presence Within The EU's Common Foreign and Security Policy System: The Relevance of Neorealism and of the Security Community Concept", **European Union Studies Association Conference**, 27-29.03.2003, ss.1-31.

GHEZ, Jeremy ve F. Stephen Larrabee. "France and NATO", **Survival**, Cilt:51, Sayı:2, 2009, ss.77-90.

GIDDENS, Anthony. **The Third Way and it's Critics**, Polity Press, 2000.

GIFFORD, Chris. "The UK and the European Union: Dimensions of Sovereignty and the Problem of Euroskeptic Britishness", **Parliamentary Affairs**, Cilt:63, Sayı:2, 2010, ss.321-338.

GORDON, Philip H. ve Jeremy Shapiro. **Allies at War: America, Europe and the Crisis Over Iraq**, Mac Grow Hill, 2004.

GOTT, Richard. "The Evolution of the Independent British Deterrent", **International Affairs**, Cilt:39, Sayı:2, 1963, ss.238-252.

GOWLAND, David ve Arthur Turner, **Reluctant Euroepans: Britain and European Integration 1945-1998**, Longman, 2000.

GRANT, Charles. "Resolving the Rows Over ESDP", **Centre for European Reform**, 2003,

http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_cg_esdp.pdf. (06.18.2009)

GRANT, Charles. **Transatlantic Rift: How to Bring The Two Sides Together**, Center for European Reform, 2003.

GROOM, A.J.R. "America in Britain's Place: A Polemic on Not Being Anglo-Saxon", **International Politics**, Cilt:45, Sayı:3, 2008, ss.254-265.

GUERTNER, Gary L. "European Views of Preemption in US National Security Strategy", **US Army War College**, Cilt:37, Sayı:2, 2007, ss.31-44.

HABERMAS, Jürgen ve Jacques Derrida. "February 15, or, What Binds Europeans Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe", **Old Europe, New Europe, Core Europe: Transatlantic Relations After Iraq War**, der. Daniel Levy, Max Pensky ve John Torpey, Verso, London, 2005, s.3-13.

HALKETT, Richard. "The New Dynamics of the US-UK Special Relationship", **Policy Matters**, Cilt:3, Sayı:1, 2005, ss.10-13

HALLANS, Ellen. "The Transatlantic Alliance Renewed: the United States and NATO since 9/11", **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:7, Sayı:1, 2009, ss.38-60.

HAUGEVIK, Kristin Marie. "Strategic Adaptation or Identity Change?: An Analysis of Britain's Approach to the ESDP: 1998-2004", **Norsk Utenrikspolitisk Institutt**, 2005, s.22.

HEATH, Edward. "Realism in British Foreign Policy", **Foreign Affairs**, Cilt:48, Sayı:1, 1969, ss.39-50.

HEBEL, Kai. "A Bridge Between the Two Wests? The British Identity Dilemma in a Post Atlanticist Age", **SGIR 2007**, Turin, 2007.

<http://archive.sgir.eu/uploads/Hebel-Hebel%20-%20UK%20as%20Bridge.pdf>
(30.02.2009).

HELD, David ve David Metham. "Gordon Brown's Foreign Policy Challenges",
Open Democracy, 10.08.2007,
http://www.opendemocracy.net/article/gordon_brown_s_foreign_policy_challenges
15.02.2009.

HERD, Graeme P. ve Tuomas Forsberg, "Constructive Transatlantic Strategic
Dissonance: Making a Virtue out of Vice?", **International Politics**, Cilt:45, 2008,
ss.364-381.

HERD, Graeme P. ve Tuomas Forsberg. "Constructive Transatlantic Strategic
Dissonance: Making a Virtue out of Vice?", **International Politics**, Cilt:45, 2008,
ss.364-381.

HERPEN, Marcel H. Van. "Why France Rejoins NATO: Wooing Britain", **Cicero
Foundation Great Debate Paper**, Sayı:09/1,
[http://www.cicerofoundation.org/lectures/Marcel_H_Van_%20Herpen_Why_France
_Rejoins_NATO.pdf](http://www.cicerofoundation.org/lectures/Marcel_H_Van_%20Herpen_Why_France_Rejoins_NATO.pdf) (21.08.2010)

HIGASHINO, Atsuko. "For the Sake of Peace and Security? The Role of Security in
the European Union Enlargement Eastwards", **Cooperation and Conflict: Journal
of the Nordic International Studies Association**, Cilt:39, Sayı:4, ss.347-368.

HILL, Chris. "Closing the Capability-Expectations Gap",. **In a Common Foreign
Policy for Europe**, der. J. Peterson ve H. Sjursen, London: Routledge, 1998, s.18-
38.

HODGE, Carl Cavanagh. "An Ocean Apart: The Legacy of Bush Years in
Transatlantic Security", **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:8, Sayı:3, 2010,
ss.279-289.

HOGGETT, Paul. "Iraq: Blair's Mission Impossible", **BJPIR**, Cilt:7, Sayı:3, 2005, ss.418-428.

HONEYMAN, Victoria. "Gordon Brown and International Policy", **Policy Studies**, Cilt:30, Sayı:1, 2009, ss.85-100.

HOOD, Frederick. "Atlantic Dreams and European Realities: British Foreign Policy After Iraq", **Journal of European Integration**, Cilt:30, Sayı:1, 2008, ss.183-197.

HOUGHTON, David Patrick. "Bush and Europe", **Assesing the George W. Bush Presidency: A Tale of Two Terms**, der. Andrew Wroe ve Jon Herber, Edinburgh University Press, 2009, s.125.

HOUSE OF COMMONS. "Session 2001-2002, Foreign Affairs Committee Second Report", **British –USA Relations House of Commons Parliamentary Papers**, 2007.

HOWORTH, Jolyon. "Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy", **Western European Politics**, Cilt:27, Sayı:2, 2004, ss.211-234.

HOWORTH, Jolyon. "Prodigal Son or Trojan Horse: What's in It For France?", **European Security**, Cilt:19, Sayı:1, 2010, ss.11-28

HOWORTH, Jolyon. "The Euro- Atlantic Security Dilemma: France, Britain and ESDP", **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:3, Sayı:1, 2005, ss.39-54.

HUGHES, Kirsty ve Edward Smith, "New Labour-New Europe?", **International Affairs**, Cilt:74, Sayı:1, 1998, ss.93-103.

IRONDELLE, Bastien ve Frederic Merand. "France's Return to NATO: The Death Knell for ESDP", **European Security**, Cilt:19, Sayı:1, 2010, ss.29-43.

IRONDELLE, Bastien. “European Foreign Policy: the End of French Europe?”, **European Integration**, Cilt:30, Sayı:1, 2008, ss.153-168.

JACOBY, Wade. “German Transatlanticism: Between Narcissism and Nostalgia” **The United States and Europe: Beyond the Neo-Conservative Divide?**, der. John Baylis ve Jon Roper, Routledge: Taylor& Francis Group, London: New York, 2006, s.52.

JAMES, Jackson. “The Change in Government and Transatlantic Relations”, **German Politics and Society**, Cilt:24, Sayı:1, 2006, ss.119-133.

JONES, Alistair. **Britain and the European Union**, Edinburgh University Press, 2007.

KAMPFNER, John. **Blair’s Wars**, Free Press, 2004.

KAPISZEWSKI, Andrej ve Chris Davis, “Poland’s Security and Transatlantic Relations”, **Old Europe, New Europe and the US: Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era**, der. Tom Lansford, Blagovest Tashev, 2005, ss.193-220.

KARAN, Ceyda. “Blair’in Küresi Tuzla Buz”, **Radikal İnternet Baskısı**, 14.05.2007.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=221200> (21.03.2010)

KAUFMAN, Will ve Heidi Slettdahl Macpherson. **Britain and the Americas, Culture, Politics and History, A Multidisciplinary Encyclopedia Volume I**, Oxford, England, 2005.

KENNEDY–PIPE, Caroline ve Rhiannon Vickers, “Blowback for Britain?: Blair, Bush, and the War in Iraq, **Review of International Studies**, Cilt:33, 2007, ss.205-221.

KIMBALL, Warren. "Dangerously Contagious? The Anglo-American Special Relationship", **BJPIR**, Cilt:7, 2005, ss.438-439.

KNOPF, Hans-Joachim. "Identity Constructions and European Integration: Great Britain as Reluctant European", **ECPR Joint Sessions of Workshops #26: 'National Identity In Europe**, Grenoble, France, 2001.

KNOWLES, Vanda ve Silke Thomson-Pottebohm, "The UK, Germany and ESDP: Developments at the Convention and the IGC", **German Politics**, Cilt:13, Sayı:4, 2004, s.581-604.

KOHL, Wilfrid L. "The Nixon- Kissenger Foreign Policy System and US- European Relations: Patterns of Policy Making.", **World Politics**, Cilt:28, Sayı:1, 1975, ss.1-43.

LARRABEE, F. Stephen. "Reshaping US-EU Relations: Toward a Broad Strategic Agenda", **EU-US Relations: Repairing the Transatlantic Rift**, der. Nikos Katzias ve Petros Liacouras, Palgrave Macmillan, 2006.

LAUCIRICA, Jorge O. "Lessons From Failure: The Falklands/ Malvinas Conflict", **Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations**, Cilt:1, Sayı:1, 2000, ss.79-95.

LEE, Simon. **The Politics and Legacy of Gordon Brown**, Oneworld Publications, 2008.

LEECH, John. **Whole and Free: Nato, Enlargement and Transatlantic Relations**, Federal Trust for Education and Research, London, 2002.

LIPPERT, Barbara, Kirsty Hughes, Heather Grabbe ve Peter Becker. **British and German Interests in EU Enlargement: Conflict and Cooperation**, Chatham House, 2001.

LONGHURST, Kerry ve Alister Miskimmon. "Some Challenges, Diverging Responses: Germany, the UK and European Security", **German Politics**, Cilt:16, Sayı:1, 2007, ss.79-94.

LORCA, Maria Susina. "The Reform Treaty: Its Impact on Common Foreign and Security Policy", **Miami-Florida European Union Center of Excellence**, University of Miami, 2007.

<http://mpira.ub.uni-muenchen.de/7183> (21.12.2009)

LUDLOW, Piers. "The Emergence of Commercial Heavy- Weight: The Kennedy Round Negotiations and the European Community of the 1960s", **Diplomacy& Statecraft**, Cilt:18, Sayı:2, 2007, ss.351-368.

LUNDESTAD, Geir. **The United States and Western Europe Since 1945: From Empire by Invitation to Transatlantic Drift**, Oxford University Press, New York, 2003.

LUNN, Jon, Vaughne Miller ve Ben Smith. **British Foreign Policy Since 1997**, Research PaperHouse of Commons Library, 23.07.2008

<http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2008/rp08-056.pdf>

MAGNETTA Paul ve Kalpyso Nicolaidis. "The European Convention: Bargaining in the Shadow of Rhetoric", **West European Politics**, Cilt:27, Sayı:3, 2004, ss.381-404.

MAHNCKE, Dieter. "The United States, Germany and France: Balancing Transatlantic Relations", **BJPIR**, Cilt:11, Sayı:1, 2009, ss.79-93.

MAJONE, Giandomenico. **Dilemmas of European Integration: The Ambiguities and Pitfalls of Integration by Stealth**, Oxford University Press, Oxford, 2009.

MARCUSSEN, Martin, Thomas Risse, Daniela Engelmann-Martin, Hans Joachim Knopf ve Klaus Roscher. "Constructing Europe? The Evolution of French, British,

and German Nation”, **Journal of European Public Policy**, Cilt:6, Sayı:4, 1999, ss.614-633.

MARSH, Steve ve John Baylis. “The Anglo-American Special Relationship: the Lazarus of International Relations”, **Diplomacy& Statecraft**, Cilt:17, Sayı:1, 2006 ss.173-211.

MARSH, Steve. “Common Foreign and Security Defence Policy”, **The United States and Europe: Beyond the Neo-Conservative Divide?**, der. John Baylis ve Jon Roper, Routledge: Taylor& Francis Group, 2007, s.85.

MARSH, Steve. “September 11 and Anglo-American Relations: Reaffirming the Special Relationship”, **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:1, Sayı:1, 2003, ss.56-75.

MAULL, Hans W. “Germany and the use of Force: Still a Civilian Power?”, **Survival**, Cilt:42, Sayı:2, 2000, ss.56-80.

MAY, E.R. ve P. D. Zelikow. **The Kennedy Tapes: Inside the White House During Cuban Missile Crisis**, Harvard University Press, Cambridge, 2007, ss.284-285.

MCCAUSLAND, Jeffrey D. ve Douglas T. Stuart. **US-UK Relations at the Start of the 21st Century**, 2006,
<http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil> (05.04.2010)

MCLEAN, Craig ve Alan Patterson. “A Precautionary Approach to Foreign Policy? A Preliminary Analysis of Tony Blair’s Speeches on Iraq”, **BJIPR**, Cilt:8, Sayı:3, 2006, ss.351-367.

MCNAMARA, Robert. “Britain, Nasser and the Outbreak of the Six Day War”, **Journal of Contemporary History**, Cilt:35, Sayı:4, 2000, ss.619-640.

MERAND, Frederic. "Social Representations in the European Security and Defence Policy", **Cooperation and Conflict**, Cilt:41, Sayı:2, 2006, ss.131-152.

MEYER, Christoph O. "Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms", **European Journal of International Relations**, Cilt:11, Sayı:4, 2005, ss.523-549.

MICHEL, Quentin. "The Evolution of Nuclear Export Control Regimes: From Export Control List to Catch-All Clause", **Atoms for Peace: An International Journal**, Cilt:1, Sayı:1, 2005, ss.74-83.

MILIBAND, David. **Miliband EU Speech in Full**, BBC News, 15.10.2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7097162.stm. (10.03.2010)

MISKIMMON, Alister. "Continuity in the Face of Upheaval-British Strategic Culture and the Impact of the Blair Government", **European Security**, Cilt:13, Sayı:3, 2004, ss.273-299.

MITCHELL, Nancy. "Types of the Cold War: Jimmy Carter and Rhodesia", **Cold War History**, Cilt:7, Sayı:2, 2007, ss.263-283.

MORAN, Michael. "French Military Strategy and NATO Reintegration"
Background, Council on Foreign Relations, 12.03.2009,
<http://www.cfr.org/publication/16619/> (08.06.2010)

MORAVCSIK, Andrew. "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach", **Journal of Common Market Studies**, Cilt:31, Sayı:4, 1993, ss.473-524.

MORAVCSIK, Andrew. **The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht**, Cornell University Press, New York, 1998.

MOUSTAKIS, Fotios ve Petros Violakis. "European Security and Defence Policy Deceleration: An Assessment of ESDP Strategy", **European Security**, Cilt:17, Sayı:4, 2008, ss.421-433.

MULLER-HARLIN, Bernhard, "Angela Merkel's Foreign Policy", **Contemporary Review**, Cilt:289, Sayı:1684, 2007, ss.5-15.

MURPHY, Jim. **The EU at 27 – Taking on a Global Role**, London School of Economics, 09.01.2008
http://www.lse.edu/collections/LSEPublicLecturesAndEvents/pdf/20080109_JimMurphy.pdf (04.12.2010)

MURROW, Edward R. **In Search of Light**, Knopf, New York, 1967.

NAUGHTIE, James. **The Accidental American: Tony Blair and the Presidency**, Public Affairs, New York, 2003.

NIBLETT, Robin. "Choosing between America and Europe: A New Context for British Foreign Policy", **International Affairs**, Cilt:83, Sayı:4, 2007, ss.627-641.

NISSEN, Sylke. "Who Wants Enlargement of the EU? Support for Enlargement Among Elites and Citizens in the European Union", **Czech Sociological Review**, Cilt:39, Sayı:6, 2003, ss.757-772.

O'DONNELL, Clara Marina ve Richard G. Whitman. "European Policy under Gordon Brown: Perspectives on a Future Prime Minister", **International Affairs**, Cilt:83, Sayı:2, 2007, ss.253-272.

ODER, Bertil Emrah. "Avrupa Birliği'nde Çokmerkezli Anayasacılığın Yapısal Sorunları: Yetki Çatışmaları ve İkincilik İlkesi Işığında Türkiye İçin Karşılaştırmalı Gözlemler", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt:22, 2005, ss.168-215.

OSICA, Olaf. "Poland: A New European Atlanticist at a Crossroads?", **European Security**, Cilt:13, Sayı:4, 2004, ss.301-322.

OVERBEEK, Henk. "Atlanticism and Europeanism in British Foreign Policy", **Restruktüring Hegemony in the Global Political Economy**, der. Henk Overbeek, 1993, ss. 110-133.

ÖZDAL, Barış ve Mehmet Genç. **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel, 2005.

PARMAR, Inderjeet. "I'am Proud of the British Empire: Why Tony Blair Backs George W. Bush", **The Political Quarterly**, Cilt:76, Sayı:2, 2005, ss.218-231.

POLLACK, Mark A. "International Relations Theory and European Integration", **Journal of Common Market Studies**, Cilt:39, Sayı:2, 2001, ss.221-244.

POLLACK, Mark A. "Theorizing the European Union: Realist, Intergovernmentalist and Institutional Approaches", 09.06.2010,
http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=327354 (21.07.2010).

PONSARD, Lionel, "Güvenlikte Yeni Bir Dönem", **NATO Dergisi**, 2004,
www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art3_pr.html (12.04.2007)

PORTER, Patrick. "Last Charge of the Knights? Iraq, Afghanistan and the Special Relationship", **International Affairs**, Cilt:86, Sayı:2, 2010, ss.355-375.

POTTEBOHM, Silke. "Poland and Britain: The Future of an Atlanticist Partnership in Europe", **Defence Studies**, Cilt:2, Sayı:2, 2002, ss.135-142.

RAMSAY, Robin. **The Rise of New Labour**, Harpenden, GBR: Pocket Essentials, 2002.

RASMUSSEN, Jorgen ve James M. McCormick. "British Mass Perceptions of the Anglo-American Special Relationship", **Political Science Quarterly**, Cilt:108, Sayı:3, 1993, ss.515-541.

RAWNSLEY, Andrew. **The End of the Party: The Rise and Fall of New Labour**, Viking Penguin, London, 2010.

REVISCO, Maria. "One Europe or Several Europes? The Cultural Logic of Narratives of Europe Views From France and Britain", **Social Science Information**, Cilt:49, Sayı:2, 2010, ss.241-266.

REYNOLDS, David. "A Special Relationship? America, Britain, and the International Order Since the Second World War", **International Affairs**, Cilt:62, Sayı:1, 1985-1986, ss.1-20.

RICHARDSON, Jeremy. **European Union**, Routledge, 2001.

RIDDELL, Peter. **Hug Them Close: Blair, Clinton, Bush and the Special Relationship**, Politico's Publishing Ltd., 2003.

RISSE, Thomas "Beyond Iraq: Challenges to the Transatlantic Security Community", **AICGS/German–American Dialogue Working Paper Series**, Washington, 2003,
<http://www.aicgs.org/publications/PDF/risse.pdf> (08.04.2010).

RISSE, Thomas. "Social Constructivism and European Integration", **European Integration Theory**, der. Antje. Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, Oxford, 2004, ss.159-176.

RITCHIE, Nick. **Trident and British Identity: Letting Go of Nuclear Weapons**, Bradford Disarmament Research Centre, Department of Peace Studies: University of Bradford, Bradford, 2008.

ROPER, John. "Keynote Article: Two Cheers for Mr. Blair? Two Cheers for Mr Blair? The Political Realities of European Defence Co-operation", **Journal of Common Market Studies**, Cilt:38, Sayı:1, 2000, ss.1-2.

RUBIN, James P. "Building a New Atlantic Alliance", **Foreign Policy**, Cilt:87 Sayı:4, 2008, ss.99-110.

RUGGIE, John Gerard. "What Makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge", **International Organization**, Cilt:52, Sayı:4, 1998, ss.855-885.

RUSSETT, Bruce. **Community and Contention: Britain and America in the Twentieth Century**, MA:MIT Press, Cambridge, 1963.

RYAN, Henry B. "A New Look at Churchill's Iron Curtain Speech", **The Historical Journal**, Cilt:22, Sayı:4, 1979, ss.895-920.

SAAD, Lydia. **Americans' Most and Least Favored Nations**, Princeton, New Jersey, 03.03.2008

<http://www.gallup.com/poll/104734/Americans-Most-Least-Favored-Nations.aspx>
(30.09.2008)

SCHIMMELFENNING, Frank ve Ulrich Sedelmeier. "Theorizing EU Enlargement: Research Focus, Hypotheses, and the State of Research", **Journal of European Public Policy**, Cilt:9, Sayı:4, 2002, ss.500-528.

SCHIMMELFENNING, Frank. "Liberal Intergovernmentalism in European Integration Theory", **European Integration Theory**, der. A. Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, Oxford, 2004, s.81.

SCHIMMELFENNING, Frank. "The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action and the Eastern Enlargement of the European Union", **International Organization** Cilt:55, Sayı:1, 2001, ss.47-80.

SCHMITTER, Philippe. "Neo-Neo-Functionalism", **European Integration Theory**, der. Antje. Wiener ve Thomas Diez, Oxford University Press, Oxford, 2004, s.81.

SCHWABE, Klaus. "Three Grand Designs: the U.S.A, Great Britain, and the Gaullist Concept of Atlantic Partnership and European Unity", **Journal of Transatlantic Studies**, Cilt:3, Sayı:1, 2005, ss.7-30.

SCHWEIGER, Christian. "British-German Relations in the European Union After the War on Iraq", **German Politics**, Cilt:13, Sayı:1, 2004, ss.35-55.

SCHWEIGER, Christian. **Britain, Germany and the Future of the European Union**, Palgrave: Macmillan, 2007.

SEIB, Philip. **Taken for Granted: The Future of US-British Relations**, Praeger, London, 1998.

SHAPIRO, Jeremy ve Nick Witney. **Towards a Post-American Europe: A Power Audit of EU-US Relations**, European Council on Foreign Relations, 2009.

SHIPMAN, Tim. "Special Relationship Dies Under Gordon Brown", **Daily Telegraph**, 16.03.2008.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1581871/Special-relationship-dies-under-Gordon-Brown.html> (22.09.2010)

SKIDELSKY, Robert. "Imbalance of Power", **Foreign Policy**, Cilt:129, 2002, ss.46-55.

SMITH, Julie. "A Missed Opportunity? New Labour's European Policy 1997-2005", **International Affairs**, Cilt:81, Sayı:4, 2005, ss.703-721.

SMITH, Michael ve Stephen Woolcock "The Clinton Administration and the European Union", **International Affairs**, Cilt:70, Sayı:3, 1994, ss.459-476.

SOUTOU, Georges-Henri. "Three Rifts two Reconciliations: Franco-American Relations During the Fifth Republic", **The Atlantic Alliance Under Stress, US-European Relations After Iraq**, der. David M. Andrews, Cambridge University Press, 2005, ss.102-123.

STEINBERG, James B. “An Elective Partnership: Salvaging Transatlantic Relations”, **Survival**, Cilt:45, Sayı:2, 2003, ss.115-118.

SVENDSEN, Adam D.M. **Intelligence Cooperation and the War on Terror, Anglo-American Security Relations After 9/11**, Kindle Edition, Routledge, 2010.

TAYLOR, Stan A. “The Spies that Bind: Intelligence Cooperation Between the UK, the US and the EU”, **The United States and Europe: Beyond the Neo-Conservative Divide?** der. John Baylis ve Jon Roper, British Library Cataloguing in Publication Data, New York, 2006.

TAYLOR, Trevor. “Britain’s Response to the Strategic Defence Initiative”, **International Affairs**, Cilt:62, Sayı:2, 1986, ss.217-230.

TEZCAN, Ercüment. “Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler”, **Stradigma**, Cilt:8, 09.2003.

<http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.html>. (29.08.2009)

THATCHER, Margaret. “More Important Than Opulence: Shaping the West Defenses for 21 st Century”, **The American Enterprise Institute for Public Policy Research**, 1997.

THE ECONOMIST. “Who Speaks for EU?”, **The Economist**, 2003.

THORNTON, Gabriela Marin. “The Paradox of the Transatlantic Security Project: From Taming European Power to Dividing It”, **International Politics**, Cilt:45, 2008, ss.382-397.

TOJE, Asle. “New Patterns of Transatlantic Security: The Challenge of Multipolarity”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, Cilt:44, Sayı:1, 2009, ss.33-49

TONGE, Jonathan. "Conclusion: The Legacy of Tony Blair", **The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Policy**, der. Terrence Casey, Palgrave: Macmillan, 2009, s.299.

TOYE, Richard. "The Churchill Syndrome: Reputational Entrepreneurship and the Rhetoric of Foreign Policy since 1945", **BJPIR**, Cilt:10, Sayı:3, 2008, ss.364-378.

TOYGÜR, İlke. **Avrupa Komisyonu Lizbon Stratejisi'nin Yerini Alacak 2020 Stratejisini Kabul Etti**, İktisadi Kalkınma Vakfı, 03.2010, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/11-2020_stratejisi_-ilke_toygur-mart_2010.pdf (22.06.2010)

TREVERTON, Gregory F. "A Post Modern Transatlantic Alliance", **Hard Power, Soft Power and the Future of Transatlantic Relations**, der. Thomas L. Ilgen, Ashgate Book, 2006, ss.40-59.

TUSCHOFF, Christian. "NATO Cohesion From Afghanistan to Iraq", **European Security and Transatlantic Relations After 9/11 and the Iraq War**, der. Heinz Gartner ve Ian M. Cuthbertson, Palgrave Macmillan 2005, s.162.

WALL, Stephen. **A Stranger in Europe: Britain and the EU From Thatcher to Blair**, Oxford University Press, 2008.

WALLECE, William. "Foreign Policy and National Identity in the United Kingdom", **International Affairs**, Cilt:67, Sayı:1, 1991, ss.70-71.

WARD, Jeremy K. "Winston Churchill and the Iron Curtain", **The History Teacher**, Cilt:1, Sayı:2, 1998, ss.57-63.

WATT, D.C. **Personalities and Policies: Studies in the Formulation of British Foreign Policy in the Twentieth Century**, Longman, London, 1965, s.45.

WAUGH Paul. "US Relationship Challenged by Gordon Brown", **Independent**, 29.09.2003,

[http:// www.news.independent.co.uk/uk/politics/article88947.ece](http://www.news.independent.co.uk/uk/politics/article88947.ece). (06.07.2010)

WENDT, Alexander. "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", **International Organization**, Cilt:46, Sayı:2, 1992, ss.390-402.

WENDT, Alexander. **Social Theory of International Politics**, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

WHEELER, Nichola J. ve Tim Dunne. "Good International Citizenship: A Third Way for British Foreign Policy", **International Affairs**, Cilt: 74, Sayı:4, 1998, ss.840-870.

WHITHER, James. "An Endangered Partnership: The Anglo-American Defence Relationship in the Early-Twenty-First Century", **European Security**, Cilt:15, Sayı:1, 2006, ss.47-65.

WHITMAN, Richard G. "The Calm After the Storm? Foreign and Security Policy From Blair to Brown", **Parliamentary Affairs**, Cilt:63, Sayı:4, 2010, ss.834-848.

WITHER, James. "An Endangered Partnership: The Anglo-American Defence Relationship in the Early Twenty First Century", **European Security**, Cilt:15, Sayı:1, 2006, ss.47-65.

YAPICI, Merve İrem. "Avrupa Ordusu Yolunda Atılan Adımlar ve Türkiye'nin Konumu", **Avrupa Birliği Dersleri**, der. İrfan Kalaycı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006, s.206.

YOUNG, Ken. "A Most Special Relationship: The Origins of Anglo-American Nuclear Strike Planning", **Journal of Cold War Studies**, Cilt:9, Sayı:2, 2007, ss.5-31.

ZABOROWSKI, Marcin. "Between Power and Weakness: Poland-A New Actor in Transatlantic Security", **Center for International Relations**, Cilt:4, Sayı:3, 2003, ss.1-9.

ZHUSSIBEK, Galym "2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik Savunma Politikası'nın Tanım ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, 2009, ss.139-164.

ZIMMERMANN, Hubert. "Security Exporters: Germany, the United States, and Transatlantic Cooperation", **The Atlantic Alliance Under Stress, US-European Relations After Iraq**, der. David M. Andrews, Cambridge University Press, 2005, ss.128-150.

<http://www.eurunion.org/news/speeches/2001/010129gb.htm>. (10.04.2007)

EKLER

EK 1 Avam Kamarası, İrtibat Komitesi, 6 Temmuz 2004 Tarihinde Sir Edward Leigh ve Sir George Young'un Sorularına Başbakanın Verdiği Cevaplar

Q236 Sir George Young: Prime Minister, can we try to round off a discussion that we had a year ago when you appeared before the Liaison Committee? You were pressed quite hard by a number of us on weapons of mass destruction. On several occasions you referred to the Iraq Survey Group, and you invited us to wait and see. We have waited but we have not seen. Do you now accept that the evidence may not be there?

Mr Blair: The Iraq Survey Group will do a final report, but, as I think I have said elsewhere, the two things we do know are these: we know that Saddam Hussein had weapons of mass destruction but we know we have not found them.

Q237 Sir George Young: We knew that a year ago, and you invited us to wait and see the evidence. You went on to say: "I am very confident they will find the evidence." Sir Jeremy Greenstock, on Sunday, said the evidence is just not there. Do you agree with him?

Mr Blair: As I say, what I have to accept is that I was very, very confident we would find them; I was very confident, even when I spoke to you this time last year, that the Iraq Survey Group would find them because all the intelligence and evidence we had was that these weapons of mass destruction existed. I have to accept that we have not found them and that we may not find them. What I would say very strongly, however, is that to go to the opposite extreme and say, therefore, no threat existed from Saddam Hussein would be a mistake. We do not know what has happened to them; they could have been removed, they could have been hidden, they could have been destroyed. At some point, I hope that we will find, when the Iraq Survey Group make their final report, exactly what it is they say. As you know, the Iraq Survey Group, and what they have said already, indicates quite clearly that there have been breaches of the United Nations' resolutions. They do not, in any shape or form, say he was not a threat but, it is absolutely true, they have said that in their view the stockpiles of WMD have not been found.

Q238 Sir George Young: If we may never find them, in retrospect, perhaps, was it a mistake to put so much emphasis on weapons of mass destruction and less emphasis on regime change?

Mr Blair: I think the important thing is to go back to what the purpose of this action was. The purpose of the action was in order to enforce the United Nations resolutions. That is why I say it is very important not to go to the other extreme and say, "Because we have not found actual stockpiles of WMD, therefore he was not a threat." It is absolutely clear from the evidence that has already been found by the Iraq Survey Group that he had the strategic capability, the intent and that he was in multiple breaches of the United Nations' resolutions. There is no point in me sitting here and saying "I am saying the same to you now as I said a year ago" because the year has passed and we have not found the actual stockpiles of weapons. I genuinely believe that those stockpiles of weapons were there; I think that most people did, and that is why the whole of the international community came together and passed the United Nations resolution it did, but that is a very different thing from saying Saddam was not a threat; the truth is he was a threat to his region and to the wider world, and the world is a safer place without him.

Q239 Sir George Young: I think we fought the right war but it sounds as if we fought it for the wrong reasons.

Mr Blair: No, I do not think that is right either, because I think that that would be to suggest there was no issue in relation to Saddam and WMD. What Jeremy Greenstock said on Sunday is probably what most people speculate about, because, as I say, we know he had the weapons—he used them against his own people—but we have not found them. So you have to accept that. The question is what was the nature of this threat from Saddam? Maybe it is different in the sense that he retained strategic capability and intent; he may have removed, hidden or even destroyed those weapons—we do not know and we have to wait for the Iraq Survey Group to complete its findings—but what I would not accept is that he was not a threat and a threat in WMD terms.

Q240 Mr Leigh: If I could just follow on from what Sir George was putting to you (I think we would all like to help you out on this), your place in history is secure, you have freed this nation from a gangster regime, and I think you have moved on quite considerably this morning, and I think you have been very

reasonable. You said last year—it is in Hansard and George has mentioned it—"My view is that I am very confident they will find the evidence that such programmes existed." What you have now said today, a year later, is, "We may not find them." I think what people are trying to say to you and what people want from you is some acknowledgement that all that was said to them, and what you said to them, about the reasons for going to war a year ago, which was basically that this chap had weapons of mass destruction and posed a threat to the region and to us, was wrong. At some stage can you not just find it in yourself to accept that we went to war for the wrong reasons, and say "I'm sorry about this but I still defend the war, I can defend the war, because we got rid of this gangster regime"?

Mr Blair: I think that is a very reasonable way of putting the point to me, if I can say it, but let me just say this to you: obviously, I do believe it is good that we have got rid of Saddam Hussein and he was a tyrant and we can agree on that. However, I do not actually believe that he was not a threat in respect of weapons of mass destruction. All I am saying is there is no point in me sitting here and saying, a year on and we have not found these weapons, that I am going to say to you exactly the same as I said a year ago. As I said recently, I have to accept the fact that we have not found them. On the other hand, what we have found is very clear evidence of strategic intent and capability and a desire to carry on developing these weapons. Whether they were hidden, or removed, or destroyed even, the plain fact is he was undoubtedly in breach of United Nations resolutions. So even if it is a threat that is different in the sense that the breaches of United Nations resolutions in respect of WMD are the breaches that the Iraq Survey Group has outlined, or David Kaye outlined, a short time ago, I still believe it was justified in those terms as well, although I agree, obviously, for a lot of people they will say "Saddam Hussein is an evil person. You got rid of an evil person, that is fine". The basis upon which we went to war was the basis of enforcing United Nations resolutions in respect of WMD.

Q241 Mr Leigh: I think we cannot take that issue forward any further. At some stage we just have to draw a line underneath it, and we have to accept, quite frankly, that the whole world knows that the weapons of mass destruction are not there. We will pass on because I do not think we can pursue that any more. The major impetus behind this war, also, was—and I think you were sold this line by the President of the United States—that this was part of a war on terror, and dealing with

a war on terror is about a Middle East settlement. The President has had some extremely kind things to say about you. He said, in the White House, on 16 April 2004, "In all these efforts the American people know that we have no more valuable friend than Prime Minister Tony Blair. As we like to say in Crawford, 'He is a stand-up sort of guy'". You yourself have replicated that by saying "I would like to pay tribute to the President's leadership in the Middle East". Has he not let you down? What we want to ask is where is your influence on this? The fact is you put all your trust in President Bush; he has said "I will deliver a Roadmap" but where is the progress? Has he delivered his side of the bargain to you, given all the political capital that you have expended on his behalf?

Mr Blair: First of all, I do not regard it as having expanded political capital on his behalf; I happen to think that the security threat we face today is the threat of a new form of global terrorism combined with repressive unstable states that proliferate or engage in chemical, biological and nuclear weapons development. That is what I think the security threat is.

Q242 Mr Leigh: We all accept that, but I am asking about the Middle East settlement.

Mr Blair: I am going to come to the Middle East settlement. The point is when you put to me that somehow my desire is to expend my political capital so that he calls me a "stand-up guy"—that is not what it is about for me. This is about the security of this country and of the wider world, and I passionately believe that this is the security threat we face. I simply say to you, even on the WMD front, I do not believe without Iraq we would have got the progress on Libya, on AQ Khan, on Iran or on North Korea. So let us be quite clear, this is not an issue that is just to do with the relationship between Britain and America. I can assure you, if I did not believe that the security of this country was enhanced by taking the action in Iraq I would not have done it, irrespective of how many compliments the President gave me.

Q243 Mr Leigh: Was there a *quid pro quo*?

Mr Blair: The *quid pro quo* notion is somehow this idea that I did something we did not really want to do, but actually we got a *quid pro quo* from it. All I am saying to you is that is not the way it is. However, on the Middle East and the Roadmap, this is the first time the administration, any administration, has committed itself to a two-state solution. The Roadmap was agreed and agreed by

everybody. It is true we have not made the progress that we wish to make. We have to go back and redouble our efforts on that again. That is why the Quartet is trying to work out with the Palestinian Authority at the moment a security, an economic and a political plan for the development of the Palestinian Authority in circumstances where the Israelis disengage from Gaza and parts of the West Bank. I am working as hard as I have ever worked to try and get this process back on track again, but it does require a security plan that does not simply give the Palestinians the ability to function effectively but gives the Israelis some protection against terrorism that kills their people. So the suggestion that somehow the Americans simply shrug their shoulders and do not care about this I do not think is right, but we need to have a viable solution to take this forward. That is my view.

Q244 Mr Leigh: Has he been entirely helpful to you? "On these occasions", you have said, "we support the Americans" (I paraphrase) "not because they are powerful; we share their values". All right, we share their values, but do we, Prime Minister, share their decisions? Two days before your summit with President Bush at Crawford, he cut this peace settlement off at the knees by accepting Prime Minister Sharon's policy to actually not dismantle settlements in the West Bank. That was not very helpful to you, was it? Where was your influence at that stage?

Mr Blair: First of all, he made it clear, and I made it clear at the press conference, these are issues of final status negotiation, but I think everyone recognises, for example, in respect of the refugee thing, which is the thing that he was most criticised for, that you are going to have to find some sort of accommodation there. It has got to be done in the final status negotiations. The important point that I was making at that time, and I return to it now, is that however much people may criticise the motives of the Israeli Government, if you do get disengagement from the Gaza, where a third of the Palestinians actually live, and parts of the West Bank, then that is actually a step forward. If they dismantle the 7,000 settlers in the Gaza that will be the first time that has happened ever, I think, since the creation of the state of Israel. All I am saying is that there is an opportunity now to take this forward as a result of what we have done. We have got the plans from the Quartet, which as you know is the United States, Russia, the European Union and the United Nations, to try and develop the security plan, and I hope come the autumn we can move this forward again. I agree, of course, it is a major part of the conversation we have with the United States the entire time. It is extremely

important. I want to emphasize to you again, my view of the relationship between this country and the United States is not one in which, as it were, we go along with them and what they want to do and every so often they throw us a scrap. That is not my view of it. That is the parody of the view of the relationship—

Q245 Mr Leigh: What have they thrown you? What has he delivered to you on Israel? We are all on the same side on this. We know that peace depends on Bush putting pressure on Israel—you say that, I say that, we all say that—so what has he delivered to you?

Mr Blair: There are two things that this administration has actually come up with, but I do not say it is delivered to me because it is actually what he believes. One is: to commit himself to an independent, viable Palestinian state. No other American President has ever committed themselves to that. Secondly, to ensure that the Roadmap, which actually was not supported by people originally, is supported. I am telling you that the problem at the moment in the Middle East, and we have got to be absolutely blunt about this, is that until you get a proper security plan on the Palestinian side that gives the Palestinians the ability (and the international community to back them up in this) to say "We are employing 100% efforts in stopping the terrorism" the Israelis will carry on making efforts to try and prevent the terrorists getting through. I think, if you look at the relationship between this country and America since September 11—and, in particular, whatever the difficulties, we know in the end the Iraqi action was taken without the second UN resolution, but for example in the transfer of full sovereignty to the Iraqi Government recently, which I think has put this thing in a different place, I think it has given us the chance really to make progress in Iraq now—all I can say to you is I do not think this country should ever let itself be ashamed of its relationship with the United States of America, or believe that Britain is America's poodle—all this stuff. Let the people say whatever they like about it, in the end I believe it is an important relationship that delivers for us because we share their values and because we share their view that the best security we ultimately have is the spread of freedom, democracy and justice throughout the world, and that is what we are trying to do. Actually, that is what we are trying to do for the Palestinians as well.

Q246 Donald Anderson: Not ashamed, certainly the relationship is very important, but President Bush made a specific pledge in Belfast last year. He said he

was willing to expend the same amount of energy on the Middle East as you did on the Northern Ireland peace process. That manifestly is not happening.

Mr Blair: Donald, subsequent to that he then saw the key parties and the key players and they then put together the agreement for the Roadmap, as the Roadmap is the way forward. That was a fight and a struggle but people accepted it in the end. As I say, it is a major part of the discussion that we have with President Bush the entire time. If the Quartet is able to agree the security, economic and political plan for the Palestinians, and if the Americans do ensure that the Israelis press ahead with their disengagement plans—and that is what they say and I believe that they will do—there is the chance for the international community to help the beginnings of that viable Palestinian state.

Q247 Donald Anderson: Of course there is the chance, but you have repeated a number of "ifs" and conditions. Can you seriously say that the Bush administration has its feet on the pedal now and is taking seriously and with great vigour the peace process in the Middle East?

Mr Blair: All I can tell you is that, for example, in our recent bilateral at the NATO summit, I would say that half the time was spent on the Palestinian/Israeli issue. For the engagement to happen you must have partners willing to make the engagement work, both on the Israeli and Palestinian side. That is what we are working very hard with the United States to see. I do not know whether I said this to you last time but my belief is that a very large point of conflict that overshadows everything in the international community arises out of this Israeli/Palestinian conflict.

Q248 Donald Anderson: Do you accept that we in the UK are paying a very high price in the Middle East because of our very close association with American policy on this issue?

Mr Blair: I am not sure about that. It depends who you talk to in the Middle East, but I think to be seen as the closest ally of America is not much of a disadvantage anywhere in the world, in my view, when you actually get down to it. I think an awful lot will depend, however, on whether we do indeed make progress on this issue. I accept that, and that is what I am working for constantly.

Q249 Donald Anderson: We know that a Cabinet sub-committee was set up last October specifically to look at UK/US relations. Was that because of concern by your colleagues that we were, perhaps, becoming too closely linked?

Mr Blair: I think, on the contrary, it was how do we make the best use of the closeness that there is? There is a whole series of things that we take forward to the Americans about this. This is an issue upon which everyone will have their different views. My belief is that Britain's role in the world today has got two big parts to it: it is membership of the European Union and it is alliance with the United States of America. I think we should keep both, build on both and work both to our own advantage.

Q250 Donald Anderson: Are we, perhaps, harming our links with the European Union by being seen too much as aligned with the US?

Mr Blair: There again I do not find that when I am in Europe; I actually find there are many countries, particularly the new countries which have just come into the European Union, that welcome our relationship with America. They support the relationship with America. OK, there are some countries (let us not go into details) who take a different point of view, but I just want to say this to you about the relationship with America: I am not daft about the politics of it, and I can see—particularly within my own political family—it is a problem from time to time, is it not, and there is no point in disputing that, but the reason why I will not give up—on the contrary I will advocate it—is because I think it is so important for this country. The thing I find most bizarre, at the moment, is you have got a situation where—say what you like about America—in Afghanistan and Iraq they are trying to help countries that were completely corrupted, failed states to freedom and democracy. What is wrong with that?

Q251 Donald Anderson: Can I just divert back to Ian Gibson's point? I think you said to Ian that climate change was a key part of our dialogue with the United States.

Mr Blair: It is, yes.

Q252 Donald Anderson: Why was Kyoto specifically excluded from the remit of the Cabinet committee set up on UK/US relations?

Mr Blair: Because we already deal with the issues to do with Kyoto. There is an actual working relationship between Margaret Beckett and her opposite number in the US, and what we are trying to do—and this is why we are doing this in the context of the G8 Presidency—is take this forward and try and get the Americans into a different position. I am not pretending I have persuaded them on Kyoto because I have not.

Kaynak: House of Commons Liaison Committee, **The Prime Minister: Minutes of Oral and Written Evidence**, 6 Temmuz 2004.

EK-2 Çalışma ile ilgili araştırmalar için İngiltere’de bulunduğu sırada başbakan Tony Blair döneminde Avrupa Parlamentosu’nda görev yapmış parlamenter ve transatlantik ilişkiler konusunda bir uzman olan Steve Marsh ile mülakat yapılmış, çalışmanın ana soruları konusunda verdikleri bilgiden yararlanılmıştır. Çalışma açısından önemli sorulara ışık tutan mülakatta sorulan sorular ve cevaplar aşağıda verilmiştir:

Sorular:

1. Tony Blair’in Avrupa taraftarı politikaları hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Bazı akademisyenler Tony Blair döneminde İngiltere’nin AB politikalarının Avrupalılaştığını iddia ederken diğerleri İngiltere’nin AB’yi uluslararası alanda bir güç olabilmek için kullandığını aslında İngiltere’nin AB politikaları konusunda gerçek bir dönüşüm olmadığını iddia etmektedir. Bu konuda sizin görüşleriniz nelerdir?
3. Irak Savaşı’ndan sonra transatlantik ilişkinin dinamiklerinin değiştiği düşünöldüğünde sizce İngiltere ve ABD arasındaki ilişki hala “özel ilişki” niteliğini taşımakta mıdır?
4. Özel ilişkinin AB-ABD ilişkilerinin geleceğinde bir rol oynayacağını düşünüyor musunuz? Sizce özel ilişkinin AB bütünleşmesinin geleceğini etkilemesi mümkün müdür?
5. Irak Savaşı sonrasında AB içerisinde üç büyük üyenin hem kendi aralarındaki hem de ABD ile olan ilişkileri de ele alındığında İngiltere’nin gelecek dönemde AB içerisinde lider üye rolü oynaması sizce mümkün müdür?

Hugh MCMAHON:

1. Tony Blair, Edward Heath döneminden sonra en fazla AB taraftarı politikalar izlemiş başbakandır. Yeni işçilerin ilk dönemde izlemiş olduğu AB politikalarına başbakanın gönülden katıldığı kanaatindeyim. Bununla birlikte başbakan Blair, AB politikalarını tam olarak gerçekleştirebilmiş değildir. Bunu ABD'ye olan bağlılığına değil iç politikadan kaynaklanan iki temel sebebe bağlıyorum. İlk neden İngiltere'de önemli bir etkisi olan medya patronu Rupert Murdoch ve News International'ın baskısıdır. Blair'in iletişim koordinatörü yardımcısı Lance Price, Murdoch'un etkisini onun kabinenin 24'ncü üyesi olduğuna dair sözleriyle belirtmiştir. Rupert Murdoch Gordon Brown ve John Prescott'tan sonra kabinenin üçüncü önemli adamı olmuştur. İkinci neden ise Gordon Brown'un etkisidir. Başbakan Blair dış politika alanında daha etkinken ekonomi politikaları konusunda Gordon Brown daha etkin bir isim olmuştur. Bu nedenle Euro'ya dahil olmama gibi bütünleşme sürecinde başarısız olmuş politikalar başbakan Blair'in kendi iradesinden çok AB konusunda daha şüpheci olan Gordon Brown'un etkisi ile verilmiştir.
2. İngiliz politikalarının Blair döneminde Avrupalılaştığına en azından bu sürecin içerisine girildiğine inanıyorum. Her ne kadar bazı yazarlar Irak Savaşı nedeniyle İngiltere ve AB ilişkilerinin ciddi biçimde zedelendiğini düşünseler de bu döneme kadar olan süreçte Blair AB ile işbirliği konusunda oldukça aktif davranmış ve Birlik ile daha yakın ilişkiler içinde olma niyetini sürdürmüştür.
3. Özel ilişki İngilizler ve Amerikalılar için farklı anlamlar içermektedir. Bu kavrama İngiltere'nin daha fazla önem atfettiğini düşünmekteyim. Bununla birlikte Irak Savaşı özel ilişkinin taraflar için hala devam ettiğini göstermiştir. Başbakan Brown ile başkan Obama da geleneksel özel ilişki çizgisini sürdürmüşlerdir.

4. Özel ilişkinin AB bütünleşmesinin geleceğinde negatif bir etkisinin olacağını düşünmüyorum. Blair döneminde İngiltere'nin genişleme, ekonomi reformu, savunma politikası gibi alanlarda üstlendiği rol hem İngiltere hem de AB için atılmış önemli adımlardır ve bu çerçevede gelişen işbirliğine Cameron döneminde de tamamen sırt çevrilebileceğine inanmıyorum.
5. Son olarak İngiltere'nin gelecekte AB içerisinde lider rolü üstlenebileceği konusunda kuşkuluyum. Hatta böyle bir rolü üstlenebildiği bir dönem olduğunu düşünmüyorum. Ortak güvenlik ve savunma politikası gibi kendisine liderlik fırsatı yaratacak alanlarda önemli politikalar geliştirmiş olmasına rağmen bu gelişmeler gelecekte liderlik vasfını üstlenmesini sağlayamamıştır.

Christine ODDY:

1. Başbakan Blair AB'ye gönülden inanmış olsa da politikalarını uygularken AB'ye olan bağlılığını her zaman görmek mümkün olmamıştır. Avrupalılaşıma sürecinin önemli unsurlarından birisi de iletişimdir. Ancak başbakan AB politikalarını uygularken kamuoyunu yeterince ikna edememiş ayrıca AB parlamenterleri ile hükümet arasında bağlantı kurma konusunda da yetersiz kalmıştır. Örneğin İngiltere'nin dönem başkanlığı yaptığı dönemde Parlamento'da yeterince mesai harcamamış, bu duruşu genellikle AB parlamenterleri tarafından eleştirilen bir durum olmuştur. Hükümetin kişisel olarak hazırlamış olduğum emeklilik, AB vatandaşı olmayanlara yardım, işçi hakları ve çalışma saatleri konusundaki raporları veto etmesi sosyal haklar alanında izlenen politikalar konusunda hayal kırıklığı yaratmıştır.
2. Avrupalılaşıma konusunda yukarıda da belirttiğim sebeplerden dolayı tam bir dönüşüm söz konusu olmamıştır. Ancak bu konudaki en büyük eksiklik başbakanın ABD'ye olan bağlılığını tercih etmesinden değil AB politikalarını kamuoyuna, medyaya ve elitlere yeterince anlatamamış olmasından kaynaklanmıştır. İletişim ayağını güçlü tutması bugün İngiltere'yi AB içerisinde çok farklı bir pozisyona taşıyabilirdi.
3. İngiltere ve ABD arasındaki özel ilişkinin oldukça köklü bir geçmişi olması, ilişkinin değişen hükümet politikalarından etkilenmesine rağmen sürekliliğini sağlamıştır. Bu ilişkinin gelecekte de farklılaşmış formlarıyla da olsa devam edeceğini düşünüyorum. Ancak Irak Savaşı'nın İngiliz kamuoyunda yaratmış olduğu memnuniyetsizliğin de altını çizmek gerekir. Bununla birlikte İngiltere'nin de ilişkinin küçük ortağı olma sıfatını taşımasından dolayı memnuniyetsizlik duyduğunu ancak pozisyonunu değiştirmek için fazla seçeneği olmadığı kanaatindeyim.

4. İngiltere ve ABD'nin istihbarat paylaşımının AB üyelerini en fazla rahatsız eden konu başlıklarından birisidir. Taraflar arasındaki işbirliğinin ve antlaşmaların AB'li partnerleri kapsamıyor olması ortak savunma ve dış politika konusunda İngiltere'nin AB ile ortak hareket etmesine engel olmaktadır. Echelon sistemi bu duruma örnek verilebilir. AB üyesi ülkeler Avrupa ülkelerinin Soğuk Savaş'tan kalma sistemler ile hala ABD, İngiltere, Kanada, Avusturalya ve Yeni Zelanda'dan oluşan Anglo-Sakson ittifak tarafından dinlendikleri konusunda tedirginlik yaşamakta ve İngiltere'yi bu konuda eleştirmektedirler. İngiltere sadece güvenlik açısından değil iş konuşmalarının dinlenmesiyle ticari çıkar sağlama açısından da sert eleştirilere maruz kalmıştır. Avrupa Parlamentosu'nda istihbarat işbirliği konusunda yaşanan tartışmalar İngiltere'yi zor duruma düşürmektedir.
5. İngiltere geleneksel olarak yüzlerce yıldır kendisini Avrupa'nın içerisinde değil dışarısında bir ülke olarak tanımlamıştır. Bu açıdan İngiltere'nin geleneksel tavrını ne derece kırabileceği konusunda şüphelere sahibim. İngiltere'nin gelecekte AB'de lider olması ise uzak bir ihtimal olarak görülmektedir.

Steve MARSH:

1. İngiltere Tony Blair döneminde kendisinden önceki başbakanların dönemi ile kıyaslandığında daha Avrupa yanlısı politikalar izlemiştir. Ancak sözü edilen politikaların amacı AB ile işbirliği kültürünü geliştirip AB ile ortak bir dil oluşturmaktan ziyade ABD ile olan bağı güçlü tutmak olmuştur. İngiltere AB ile kurulan yakın ilişkilerin kendisinin ABD açısından değerini arttıracakını düşünmüştür.
2. Avrupalılaşma konusundaki sorunuzun cevabı olarak da benzer şeyler söylenebilir. Avrupalılaşma süreci ve bu sürecin sonunda gerçekleşen kimlik dönüşümü Avrupalılaşmaya da kimliği de nasıl baktığınıza göre değişir. Eğer Avrupalılaşma İngiltere'nin dünya politikasındaki yerini güçlendirmek için kullandığı bir araç olarak kabul edilirse İngiltere kimliğinde yaşanan değişim sorgulanması gereken bir durum olur. Ancak İngiltere'nin AB değerleri ile örtüşen bir politika izleme yönünde de değiştiği, çoktarafılık, uzlaşma gibi çok temel değerler konusunda ABD ile önemli ayrılıklara düşmeye başladığı kabul edilirse Avrupalılaşma sürecinin kimliğinde de dönüşüme neden olduğu öne sürülebilir.
3. İngiltere ve ABD arasındaki ilişki özel olma niteliğini her zaman sürdürecektir. Nükleer güç olma, savunma ve istihbarat konusunda yapılan işbirliğinin yerine henüz yeni bir alternatif getirilebilmiş değildir. AB ile ortak projeler geliştirilmeye başlanmış hatta nükleer silahların kullanılması konusunda İngiltere'nin söylemleri ABD'den çok AB ile uyum sağlamaya başlamıştır. Ancak Soğuk Savaş döneminden beri sürdürülen ortak istihbarat konusunda işbirliği taraflar için hala vazgeçilmez olmayı sürdürmektedir. İngiltere ve ABD arasındaki diğer önemli bağ ise terörizme karşı başlatılmış mücadeledir. En azından bu çerçevede taraflar arasında yakın işbirliği ve paralel politikalar oluşturma kaçınılmaz görünmektedir.

4. Özel ilişkinin AB bütünleşmesinin geleceğinde önemli bir rol oynayabileceği kanaatindeyim. Ancak bu etkinin ne yönde olabileceğinin henüz netleşmediğini belirtmek gerekir.
5. İngiltere'nin AB içerisinde lider rolü oynayıp oynayamayacağı sorusuna gelince, İngiltere'nin AB içerisinde bütünleşme adına önemli bir ivme sağladığını ve ortak güvenlik ve dış politikasının oluşturulması, savunma ajansının oluşturulması gibi konularda itici güç oluşturduğunu belirtmek gerekir. Ancak üç büyük üye arasındaki uzlaşma eksikliği AB'nin ortak bir dış politika oluşturmasına engel olmaktadır. Cameron hükümetinin gelecekte nasıl hareket edeceği henüz netleşmiş olmamakla birlikte ortak uzlaşma ve dış politika oluşturma konusundaki uzlaşım eksikliği devam edecek gibi görülmektedir.